

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის
თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

გიორგი ბეჟიტაშვილი

სადოქტორო სადისერტაციო ნაშრომი

ქართული სამხედრო-პოლიტიკური ემიგრაცია
ევროპაში (1921-1953 წ.წ)

სპეციალობა საქართველოს ისტორია (07.00.01)

მეცნიერ-ხელმძღვანელი: ელგუჯა მამუკელაშვილი
ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

თელავი 2011

შესავალი

კაცობრიობის განვითარების XX საუკუნის პირველმა ათწლეულებმა დაიბა საერთაშორისო ისტორიული ვითარება. გასული ასწლეული მძიმე მოვლენებით აისახა საქართველოს საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაზე. ქვეყანა მოექცა მაშინდელი სამყაროს უდიდესი და ძლიერი სახელმწიფოების: - გერმანიის, ინგლისის, რუსეთის, ოსმალეთის სამხედრო-პოლიტიკური ინტერესების გარემოში. თითოეულ სახელმწიფოს თავისი მიზნები და მისწრაფებები ჰქონდა დასახული. ეს ქვეყნები ცდილობდნენ დიპლომატიური, პოლიტიკური თუ აშკარა სამხედრო ძლიერებით გაბატონებულიყვნენ ევროპასა და ახლო აღმოსავლეთში. მათთვის ხელსაყრელი იყო საქართველოს გეოპოლიტიკური და სამხედრო სტრატეგიული მდებარეობა. საქართველო აღმოჩნდა საერთაშორისო მოვლენებში სხვადასხვა ფორმით ჩაბმული, რაც წარმოადგენს კვლევის ურთულეს და საჭირო პრობლემას.

მიგვაჩნია, რომ საქართველოსთვის XX საუკუნის 20-იანი წლები იყო დაბაბული საშინაო და საგარეო პოლიტიკურ-ეკონომიკური ურთიერთობის წლები. ამ დროის ისტორიული მოვლენების კვლევა, მათი მეცნიერული გაანალიზება წარმოადგენს მრავალმხრივად (პოლიტიკური, დიპლომატიური, სამხედრო-ეკონომიკური) აქტუალურ პრობლემას. მისი, ამ აქტუალური პრობლემის ცალკეული მიმართულებების გაცნობას აქვს უდიდესი შემეცნებით-პრაქტიკული მნიშვნელობა თანამედროვე ქართული სახელმწიფოს მშენებლობისათვის.

საკვლევ პრობლემაზე დაკვირვების შედეგად გამოიკვეთა ჩვენთვის მეტად საინტერესო თემა - საქართველოს პირველი დამოუკიდებელი რესპუბლიკის საშინაო და საგარეო პოლიტიკური კურსის განსაზღვრა-შეფასება. ვფიქრობთ უაღრესად საინტერესო და მრავალმნიშვნელოვანია 1918-1921 წლების საქართველოს სამხედრო და პოლიტიკური ვითარების მეცნიერული შესწავლა-განზოგადება. მიგვაჩნია, რომ ეს მოვლენები დიდად აქტუალურია ისტორიული მეცნიერებისათვის.

პირველი მსოფლიო ომის (1914-1918) შემდგომ საქართველოში დამყარდა დემოკრატიული რესპუბლიკისათვის დამახასიათებელი სახელმწიფო მმართველობა, ხელისუფლებაში აღმოჩნდა არც თუ ძლიერი პოლიტიკური ნების ადამიანების ჯგუფი, რასაც შედეგად მოჰყვა შემდგომში ქვეყნისათვის რთული და მტკივნეული მოვლენები, რამაც გარკვეული გავლენა მოახდინა ქართულ საზოგადოებაზე.

ჯერ კიდევ პირველი მსოფლიო ომის წლებში სახელმწიფო მოღვაწეთა გულისყური მიიპყრო რუსეთში მიმდინარე რევოლუციურ-პოლიტიკურმა და სამხედრო მოვლენებმა.

რუსეთში 1917 წელს დაემხო რომანოვების 300-წლიანი დინასტია. რევოლუციურმა ტალღამ პეტერბურგიდან შორეულ კუთხეებსაც მიაღწია, შეიცვალა ძალთა თანაფარდობა, შეიცვალა ქვეყნების ურთიერთ-დამოკიდებულება, შეიცვალა სახელმწიფოთა პოლიტიკური მართვის მიმართულება. შეიქმნა სრულიად ახალი, მანამდე არარსებული საერთაშორისო ვითარება. საქართველო აღმოჩნდა ახალი სოციალ-პოლიტიკური სინამდვილის წინაშე, საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელისუფლება ჩაბმული აღმოჩნდა ევროპაში და საერთაშორისო ურთიერთობებში სხვადასხვა ფორმით.

1921 წელს საქართველოს ხელისუფლება და მათი თანამდგომი პოლიტიკური თუ სამხედრო ძალები ემიგრაციაში ევროპის ქვეყნებში წავიდნენ. დაიწყო ემიგრანტული მძიმე ცხოვრება. განსაკუთრებით ურთულესი აღმოჩნდა ქართული სამხედრო-პოლიტიკური ემიგრაციის ურთიერთობა ევროპის ქვეყნებთან, დასავლეთში ჩამოყალიბებულ და გავრცელებულ ფაშისტურ იდეოლოგიასთან. ეს იყო ურთულესი გზა საქართველოს განთავისუფლებისათვის ბრძოლაში. ეს იყო ახალი ვითარება საქართველოსათვის.

ვფიქრობთ, ქართული სამხედრო-პოლიტიკური ემიგრაციის საქმიანობის ისტორია სრულიად არ არის შესწავლილი და გაანალიზებული ქართულ ისტორიოგრაფიაში, მათ შორის საერთოდ უახლესი ისტორიის მოვლენებში. საჭირო და აუცილებელია კვლევა-ძიების გაგრძელება, მეცნიერული მიუკერძოებელი ანალიზი ქართული სამხედრო-პოლიტიკური ემიგრაციის ევროპული ისტორიული მოვლენებისა.

მიგვაჩნია, ჩვენი ნაშრომი არის, პირუთვნელი, ახალი გამოკვლევა საქართველოს ისტორიაში ქართული სამხედრო-პოლიტიკური ემიგრაციის საქმიანობის ადგილისა და როლის განზოგადებისათვის.

თავი 1. ქართული სამხედრო-პოლიტიკური

ემიგრაციის (1921-1953) მიზეზები

§1. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საშინაო ვითარება

რუსეთში 1917 წლის თებერვლის რევოლუციის შემდგომ თვითმყოფელური რეჟიმის დამხობამ იმპერიის შემადგენლობაში მოქცეულ არარუს ხალხებს ეროვნული თავისუფლების იმედი და მისწრაფებები გაუძლიერა. პოლონეთში, ფინეთში, უკრაინაში ამოქმედდნენ პროგრესულად მოაზროვნე ძალები და დამოუკიდებელი სახელმწიფოებრივი მოწყობის საკითხი დააყენეს. ასეთივე დამოკიდებულება გამოიკვეთა საქართველოშიც. ეს ძალები იზიარებდნენ იმ აზრს, რომ ძირითად ამოცანას იმ დროისათვის წარმოადგენდა არა ეროვნული თვითგამორკვევა, არამედ რევოლუციის მონაპოვართა შენარჩუნება რუსეთში, რაც შესაძლებელი იყო მთელი ქვეყნის რევოლუციურ ძალთა მთლიანობით. ცხადია, ასეთი მიდგომა სრულიადაც არ გამოხატავდა ხალხთა ინტერესებს. რაც მალე დადასტურდა 1917 წლის 25 ოქტომბერს მოწყობილი დროებითი მთავრობის დამხობით.

ჯერ კიდევ 1917 წლის თებერვლის რევოლუციის შემდეგ გააქტიურდა თვითგამორკვევისკენ მისწრაფება მრავალეროვან ამიერკავკასიაში. ამ დროისათვის მომწიფებული იყო საქართველოს ეროვნული საბჭოს შექმნის საკითხი. ამავე წლის 19 ნოემბერს სახაზინო თეატრში შეიკრიბა ქართველი საზოგადოებრიობის დიდი ნაწილი, (გადამწყვეტი ხმით 324 დელეგატი). შეკრება გახსნა აკაკი ჩხენკელმა. მან ხაზი გაუსვა ეროვნულ-სახელმწიფოებრიობისაკენ მისწრაფებას. აქ „ეროვნული საბჭოს“ შექმნა იყო უმნიშვნელოვანესი მიმართულება საქართველოს დამოუკიდებლობის შემზადების გზაზე.

ძალიან მალე საქართველოს ეროვნულ საბჭოს გაწეული ჰქონდა პრაქტიკული სამზადისი საქართველოს სახელმწიფო დამოუკიდებლობის გამოცხადებისათვის. 1918 წლის 26 მაისს ამიერკავკასიის სეიმის დაშლის დღესვე მთავრობის სასახლის დარბაზში შეიკრიბა საქართველოს ეროვნული საბჭოს გაფართოებული სხდომა, რომელიც გახსნა ნოე ჟორდანიამ. მან თავის სიტყვაში აღნიშნა: – „ქართველი ერის დღევანდელი მდგომარეობა აუცილებლად მოითხოვს, რომ საქართველომ საკუთარი სახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია

შექმნას, მისი საშუალებით გარეშე ძალის მიერ დაპყრობისაგან თავი გადაირჩინოს და დამოუკიდებელი განვითარების მტკიცე საფუძველი ააგოს“¹. ეროვნულმა საბჭომ მიიღო და გამოაქვეყნა ეროვნული ყრილობის დეკლარაცია.

საქართველოს ეროვნული ყრილობის მიერ გამოცხადებული მოთხოვნები 7 პუნქტისაგან შედგებოდა. პირველ პუნქტში გაცხადებული იყო ის, რომ ამიერიდან საქართველოს ხალხი სუვერენულ უფლებათა მატარებელია და საქართველო სრულუფლებიანი დამოუკიდებელი სახელმწიფოა, მეორე პუნქტში მითითებული იყო, რომ დამოუკიდებელი საქართველოს პოლიტიკური ფორმა – დემოკრატიული რესპუბლიკაა, ამასთან განსაზღვრული იყო საერთაშორისო ომიანობაში საქართველოს მუდმივი ნეიტრალური სახელმწიფოს ადგილი.

საქართველოს დამოუკიდებლობის დეკლარაციას ხელი მოაწერა ასზე მეტმა ადამიანმა, რომელიც უცვლელად დაამტკიცა დამფუძნებელმა კრებამ 1919 წელს თებერვლის თვეში. [სურგულაძე, ა. 1991 წ. გვ. 33-94]

ასე ჩამოყალიბდა პირველი ქართული დემოკრატიული რესპუბლიკა, რასაც საფუძველი დაუდო 1918 წლის 26 მაისის ღონისძიებამ.

1918 წლის 26 მაისის სხდომაზე ჩამოყალიბდა პირველი მთავრობის შემადგენლობა დამოუკიდებელ საქართველოში, სადაც თავმჯდომარის და შინაგან საქმეთა მინისტრის თანამდებობა დაიკავა ნოე რამიშვილმა (24 ივნისის შეცვალა ნოე ჟორდანიამ); სამხედრო მინისტრისა – გ. გიორგაძემ, საგარეო საქმეთა მინისტრისა – ა. ჩხენკელმა, ფინანსთა და ვაჭრობის მრეწველობისა – გ. ჟურულმა, განათლებისა – გ. ლასხიშვილმა, მიწათმოქმედებისა – ნ. ხომერიკმა, იუსტიციისა – მ. მესხიშვილმა, გზათა – ივ. ლორთქიფანიძემ.

ს. ჟორდანიამ დანიშნისთანავე გააკეთა განცხადება, რომ მთავრობაში ცვლილებები პროგრამულ ხასიათს არ ატარებდა. მან პარლამენტში ასე ჩამოყალიბა ქვეყნის მმართველობის კონცეფცია: „ძველი რეჟიმის დაცემა და სახალხო დემოკრატიული წეს-წყობილების დამყარება, ცხოვრებაში გატარება პროგრამა მინიმუმის და მხოლოდ ამის შემდეგ თანდათან პროგრამა მაქსიმუმზე გადასვლა! [სურგულაძე, ა. 1991 წ. გვ. 38-92]

როგორც დაკვირვებამ გვიჩვენა, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის მსოფლმხედველობრივი საფუძველი იყო ევროპული ტიპის დემოკრატიული სოციალიზმი, რაც ძირითადად უპირისპირდებოდა სოციალიზმის არსებულ იდეოლოგიას.

მიუხედავად იმისა, რომ 1918 წლისათვის მთელი მსოფლიო აფორიაქებული იყო პირველი მსოფლიო ომის მსვლელობითა და ეკონომიკური ნგრევით, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა ფლობდა დამოუკიდებელი ეკონომიკური ცხოვრების ყველა შესაძლებლობას: ტერიტორია, მოსახლეობის სამეურნეო საქმიანობის კულტურა, მდიდარი წიაღისეული, შემოსავლიანი ნოყიერი ნიადაგი, ზომიერი ჰავა, წყალუხვი მდინარეები. შავ ზღვაში გასასვლელი, მრავალდარგოვანი საწარმოო ძველისძველი ტრადიცია იძლეოდა გასაქანს მწარმოებელ ძალთა განვითარებისათვის. მაგრამ საქართველოს არ ჰყავდა თავისი ეროვნული ბურჟუაზია, სახალხო მეურნეობის დარგების მართვისათვის არ ჰყავდა ეროვნული კადრები.

საქართველოში ეკონომიკური ცხოვრების ყველაზე მძიმე პერიოდი მისი დამოუკიდებლობის პირველი წელი იყო. ქართველ ისტორიკოსთა ერთ ნაწილს მიაჩნია, რომ მთავრობის მცდელობით ძალიან მალე დაძლეული იყო ქვეყანაში შექმნილი მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობა, რაც ჩვენი აზრით რეალობას მოკლებული მტკიცებაა, ისინი (ა. სურგულაძე, პ. სურგულაძე) ცდილობენ დაადასტურონ, თითქოს საქართველო “დაპყრობილ იქნა სწორედ მაშინ, როცა უკვე ჩასახული იყო მისი ეკონომიკური გამაგრების საშუალებანი და როცა იგი შევიდა საერთაშორისო ოჯახში, როგორც კანონიერი და სრულუფლებიანი წევრი“. [სურგულაძე, ა. 1991 წ. გვ. 166-182]

ქვეყნის უზენაესი საკანონმდებლო ორგანოს წარმოადგენდა პარლამენტი. მასში წარმოდგენილი იყო სრულიად საქართველო, განურჩევლად ეროვნული კუთვნილებისა, პოლიტიკურ პარტიათა ფრაქციები, სახელმწიფო ენად აღიარებული იყო ქართული ენა, ეროვნულ უმცირესობებს ნება ჰქონდათ ემსჯელათ თავის ენაზე, არავითარი შეზღუდვა არც რელიგიურ, არც კულტურულ სფეროში არ არსებობდა.

ქვეყანაში ადგილობრივ მმართველობას ანხორციელებდნენ სამაზრო ერობები, რომლებიც ჩამოყალიბდნენ საქართველოს პარლამენტის საფუძველზე 1918 წლის მეორე ნახევრისათვის. ასევე შეიქმნა ერთობათა რესპუბლიკური კავშირი, საქალაქო თვითმართველობათა რესპუბლიკური კავშირი, სათემო ერობანი ისე, რომ ქვეყნის მმართველობა მარტივი და მოქმედი ყოფილიყო.

საქართველოში XX საუკუნის 20-იან წლებში ერთ-ერთი რთული საკითხი იყო ეროვნული საკითხი, ეროვნულ უმცირესობებთან დამოკიდებულება ხორციელდებოდა საქართველოს 26 მაისის დეკლარაციის მეხუთე მუხლის

საფუძველზე. ყველაზე მტკივნეული გახდა აფხაზეთის დამოკიდებულება დანარჩენ საქართველოსთან; რამაც განაპირობა 1920 წლისათვის საკონსტიტუციო კომისიის მიერ – „აფხაზეთის ავტონომიური მმართველობის დებულების პროექტის“ შემუშავება, რაც ასახავდა იმ დროის რეალობას. დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა საქართველოს მიწა-წყალზე მოსახლე ოსებისადმი სწორად გამიზნული ეროვნული პოლიტიკის განხორციელებას, რადგან 1918 წელს საქართველოს სოფლებში გაჩაღებულმა აგრარულმა მოძრაობამ ოსი გლეხობაც მოიცვა. შორაპნისა და გორის მაზრებში დაწყებულ აგრარულ მოძრაობას მთავრობა, საქართველოს ხელისუფლება იარაღის გამოყენებით ახშობდა, განურჩევლად მონაწილეთა ეთნიკური კუთვნილებისა. ეს ამოცანა სახალხო გვარდიას დაეკისრა. აჯანყება ჩაქრობილი იქნა, მაგრამ აშკარა გახდა ამ რაზმის მეთაურის კ. ჯუღელის მხრივ დაუნდობელი სისასტიკე ოსების მიმართ.

მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ ახალ ხელისუფლებას საქართველოს ეკონომიკურად უმძიმესი მემკვიდრეობა დახვდა: მძიმე ვითარების გამო მტრულად განწყობილ ძალებს მიეცათ შესაძლებლობა გაეღიზიანებინათ, წაექეზებინათ მშრომელები საქართველოს დამოუკიდებელი რესპუბლიკის მთავრობის დასამხობად. გლეხთა გამოსვლებს ჰქონდა ადგილი ლეჩხუმის, გორის, ზუგდიდის, სენაკის მაზრებში, აფხაზეთში. ყველაზე დიდი მასობრივი აჯანყება მოხდა 1918 წლის ივნისში დუშეთის მაზრაში. [საქ. ისტ 1980 წ. გვ. 103]

დუშეთის მაზრაში აჯანყების კერა გახდა სოფელი მისაქციელი, საიდანაც ის წილკანსაც მოედო, შეიარაღებულმა აჯანყებულმა რაზმებმა ჩაკეტეს ტფილისის სამხედრო გზა, დაიკავეს დარიალის ხეობა, მოიშველიეს ჩრდილოეთ კავკასიის რაზმები და 1918 წლის 25 ივნისს გამოაცხადეს საბჭოთა ხელისუფლება. მაგრამ დუშეთის აჯანყება დამარცხდა. აჯანყების სამი მესვეური დახვრიტეს. 1919 წლიდან აგრარული მოძრაობა საქართველოში ოდნავ მინელდა, მაგრამ დაძაბული ვითარება მაინც გრძელდებოდა. ამავე 1919 წლის 23 ოქტომბერს დანიშნული, სხვადასხვა რაიონში შემზადებული ჯანყი გამჟღავნდა. მენშევიკურმა მთავრობამ მისი მესვეურები დააპატიმრა.

ქვეყნის საშინაო ცხოვრებაში უმნიშვნელოვანესი ისტორიული მოვლენა გახდა დემოკრატიული საქართველოს კონსტიტუციის მიღება. 1921 წლის 21 თებერვალს საქართველოს რესპუბლიკის დამფუძნებელთა კრებამ დაამტკიცა „საქართველოს კონსტიტუცია“, რომელიც ეყრდნობოდა 1918 წლის 26 მაისის

დეკლარაციას. საქართველოს კონსტიტუცია შედგებოდა 17 თავისა და 149 მუხლისაგან. [საქ. ისტ 1962 წ. გვ. 62-67]

მიღებული კონსტიტუცია ასახავდა დამოუკიდებელი რესპუბლიკის მონაპოვარს, მაგრამ ამ კონსტიტუციას მხოლოდ მცირე პერიოდის სიცოცხლე ჰქონდა (სულ 4 დღე). 1921 წლის 25 თებერვალს მან მოქმედება შეწყვიტა.

§2. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საგარეო ურთიერთობები

პირველი მსოფლიო ომის შედეგად საერთაშორისო ვითარება უაღრესად რთული და დაძაბული იყო. ჯერ კიდევ ნათლად არ იყო განსაზღვრული სახელმწიფოთა განვითარების მომავალი, საქართველოს ჩრდილოეთით მძევინვარებდა სამოქალაქო ომი, რომელსაც საქართველოს სახელმწიფოებრიობის შენარჩუნებისათვის უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა. საჭირო იყო მკვეთრად გამოკვეთილი საგარეო პოლიტიკური კურსის ჩამოყალიბება და მისი პრაქტიკული განხორციელება, რაც უაღრესად დიდი ისტორიული მნიშვნელობის მოვლენა იყო.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საგარეო პოლიტიკური კურსი ზოგადად ასეთი სახით წარმოდგება:

ა) საქართველოს პარლამენტმა და მთავრობამ ქვეყნის საგარეო პოლიტიკის საფუძვლად სრული ნეიტრალიტეტი გამოაცხადეს:

ბ) ერთ-ერთ ძირითად ამოცანას წარმოადგენდა ურთიერთობის მოგვარება მეზობელ ქვეყნებთან (აზერბაიჯანთან და სომხეთთან). რთული იყო საზღვრების მოწესრიგების საკითხის მოგვარება.

გ) საქართველოს 1918 წელს ორიენტაცია აღებული ჰქონდა გერმანიაზე, რომელიც ირწმუნებოდა, რომ აუცილებლად ცნობდა საქართველოს დამოუკიდებლობას და დაეხმარებოდა, მაგრამ ეს იმედები გაცრუვდა.

დ) 1918 წლის ნოემბერში გერმანიაში რევოლუციამ დაამხო კაიზერული რეჟიმი. გაუქმდა ბრესტ-ლიტოვსკის ხელშეკრულება. ისტორიის სარბიელზე გამოჩნდნენ ინგლისი და თურქეთი, მათ თავისი ინტერესები ჰქონდათ ამიერკავკასიაში.

ე) მალე ამიერკავკასია ინგლისის გავლენაში მოექცა, ბაქოსა და ბათუმში ინგლისის არმიის ნაწილები შევიდნენ.

ე) საქართველოს საგარეო პოლიტიკა, ქვეყნის ბედი ძირითადად ინგლის-საფრანგეთზე დამოკიდებული გახდა.

ზ) საქართველოს ხელისუფლებისათვის სასწრაფოდ მოსაგვარებელი გახდა კონფლიქტი სომხეთთან. სომხეთის შეიარაღებულმა რაზმებმა თავისი მთავრობის მითითებით დაიკავეს სანაინის და ალავერდის ტერიტორია. ეს იყო სომხეთის მთავრობის უკანონო მოქმედება.

თ) საქართველოს ხელისუფლებისათვის მოსაგვარებელი გახდა:

1. 1919 წლის 12 იანვარს ბათუმში შესული ინგლისელთა ჯარი. ამიერკავკასიის ინგლისურმა წარმომადგენლობამ ბათუმი თავის საკუთრებად გამოაცხადა;

2. ჩრდილოეთით დენიკინის გავლენაში იყო ყუბანის ე. წ. რესპუბლიკა, ის საქართველოს ესაზღვრებოდა სოჭის რაიონით. დენიკინი არ ცნობდა საქართველოს დამოუკიდებლობას, მას რუსეთის განუყოფელ ნაწილად მიიჩნევდა;

3. რთული ვითარება შეიქმნა საქართველოს სამხრეთში, მას სამი დამპყრობელი გამოუჩნდა – ოსმალეთი, რუსეთი (დენიკინის სარდლობა), ინგლისის წარმომადგენლობა.

ი) საქართველოს ხელისუფლებას უნდა გამოეყენებინა ყველანაირი დიპლომატიური შესაძლებლობა, რომ აღეკვეთა ოსმალეთი, დენიკინისა და მის ზურგს ამოფარებული ინგლისის კავკასიის მხედრობის სარდლობის დაპყრობითი გეგმები.

კ) საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელისუფლების საზრუნავს საგარეო ურთიერთობაში წარმოადგენდა მისი ცნობა (დამოუკიდებელი საქართველოს) უცხო ქვეყნებისა და სახელმწიფოების მიერ. ეს კი უნდა გადაწყვეტილიყო პარიზის საზავო კონფერენციაზე. საქართველოს დელეგაციამ (ნ. ჩხეიძე, ი. წერეთელი, ზ. ავალიშვილი) კონფერენციას წარუდგინა მემორანდუმი, რითაც მოითხოვდა მოკავშირეთა საბჭოსაგან დამოუკიდებლობის ოფიციალურ აღიარებას. მაგრამ ეს მცდელობა წარუმატებელი აღმოჩნდა.

ლ) საქართველოს საგარეო ვითარება კიდევ უფრო გართულდა 1920 წლის დამდეგიდან. დენიკინის არმია განდევნეს კავკასიიდან და აპრილის ბოლოს წითელი არმიის ნაწილები ბაქოში შევიდნენ. აზერბაიჯანში დამყარდა საბჭოთა ხელისუფლება. ეს კი ნიშანი იყო საქართველოსათვისაც.

მ) ასეთ ვითარებაში საქართველოს მთავრობას საიმედოდ მოეჩვენა რუსეთთან სამშვიდობო და სამოკავშირეო ხელშეკრულების დადება. 1920 წლის 7 მაისს რუსეთ-საქართველოს შორის დაიდო ხელშეკრულება, რითაც რუსეთმა სცნო საქართველოს სახელმწიფოს დამოუკიდებლობა და თავისუფლება, მაგრამ ასეთი ვითარება მალე შეიცვალა. 1921 წლის 25 თებერვალს წითელი არმიის ნაწილები ტფილისში ხანგრძლივი ბრძოლების შემდეგ შევიდნენ.

ნ) საქართველოს დემოკრატიულმა მთავრობამ იმავე დღეებში გადაწყვიტა სასწრაფოდ წასულიყო ემიგრაციაში. 1921 წლის 18 მარტს მთავრობამ დამფუძნებელი კრების ერთი ნაწილის თანხლებით დატოვა საქართველო და ევროპაში, პარიზში გაემგზავრა.

ამრიგად XX საუკუნის 20-იანი წლების საქართველო აღმოჩნდა უცხო ქვეყნების – გერმანიის, ინგლისის, საფრანგეთის, პოლონეთის, რუსეთის, ოსმალეთის საგარეო პოლიტიკური ინტერესების ძირითადი ნაწილი.

§3. ევროპაში ქართული სამხედრო ემიგრაციის მიზეზები:

XX საუკუნის 20-იანი წლები ურთულესი პერიოდი იყო საქართველოსთვის, დემოკრატიული საქართველოს მთავრობის დამხობის შემდეგ ქვეყანაში მთელი ძალაუფლება საქართველოს საბჭოთა რესპუბლიკის – „რევოლუციური კომიტეტების“ ხელში გადავიდა. საქართველოს რეგომი (რევოლუციური კომიტეტი) ჩამოყალიბდა რუსეთის კომუნისტური პარტიის (ბოლშევიკების) კავკასიის ბიუროს მიერ 1921 წლის 16 თებერვალს. მის შემადგენლობაში იყვნენ: ფილიპე მახარაძე, მამია ორახელაშვილი, შალვა ელიავა, ალექსანდრე გეგეჭკორი, ა. ნაზარეთიანი, ბესარიონ კვიციანი. ეს ორგანო განუხრებლად ანხორციელებდა რუსეთის, კრემლის ინტერესებს, იქმნებოდნენ ასევე საგუბერნიო საქალაქო და სამაზრო რეგომები, რომლებიც ქართველ ხალხს მოუწოდებდნენ მორჩილებისაკენ. რეგომების ძალაუფლება უკანდახევას უფრო წარმოადგენდა მმართველობის სისტემაში, რასაც ქართველი ხალხი ვერ შეეგუა.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობა კონსტანტინეპოლის გავლით ჩავიდა პარიზში 1921 წლის აპრილში. ჩასვლისთანავე შეუდგნენ საქმიანობას, რათა დახმარებისათვის განეწყოთ ევროპის ქვეყნების ხელისუფალნი ინგლისში, საფრანგეთში, იტალიაში და სხვ. აპრილშივე დაეგზავნათ

მემორანდუმი, სადაც აღწერილ იყო საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს მიმართ დადებული ხელშეკრულების ფაქტები. ევროპის დიდ სახელმწიფოთა მთავრობების წევრებთან ოფიციალურ შეხვედრებში ქართველები მოითხოვდნენ, რომ ეს მთავრობები ჩარეულიყვნენ რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობებში, რათა რუსეთს გაეყვანა თავისი ჯარები საქართველოს ტერიტორიიდან, მაგრამ ეს მცდელობა არც თუ წარმატებული იყო.

ქვეყნის შიგნით კი ახალი ხელისუფლების მიმართ გლეხობა თავს მოტყუებულად გრძნობდა და იბოღმებოდა, მუშათა კლასი ეკონომიკური სივიწროვის გამო დრტვინავდა, ხოლო მოსახლეობის შექცეული ნაწილი მტრულად იყო განწყობილი, ქართული ინტელიგენცია ამჟღავნებდა ეროვნული დამოუკიდებლობისაკენ მისწრაფებას, ამას ემატებოდა მოსახლეობის გულის წყრომა ქრისტიანული რელიგიის მიმართ დამოკიდებულების გამო.

ასეთ ვითარებაში გააქტიურდნენ საპირისპირო ძალები, სტიქიური გამოსვლების ორგანიზებულ მოძრაობაში მოქცევისათვის მოქმედებდნენ „დამოუკიდებლობის კომიტეტი“ და „სამხედრო ცენტრი“; ისინი ამზადებდნენ საყოველთაო შეიარაღებულ გამოსვლას.

აჯანყებისათვის მუშავდებოდა მოქმედების გეგმა. გამოსვლის ცენტრს წარმოადგენდა ტფილისი, განზრახული იყო ვახიანის საარტილერიო პოლკზე თავდასხმა, დაგეგმილი იყო აჯანყების მოწყობა ყველა მაზრაში. საქართველოს „ჩეკამ“ მიაგნო აჯანყების მეთაურთა კვალს. დააპატიმრეს სხვა მესვეურებიც, აჯანყების წინა დღეებში დაპატიმრებული იქნა ბათუმის სააჯანყებო შტაბი, მთავრობამ ტფილისსა და ბათუმში საგანგებო დაცვა აამოქმედა. მაგრამ აჯანყებას მაინც მასობრივი ხასიათი ჰქონდა. შორაპანში, გურიაში, სამეგრელოში, გარეკახეთში, სვანეთში. ხელისუფლება მკაცრად უსწორდებოდა აჯანყებულებს.

საქართველოში გამოვლენილი აჯანყებები მარცხისათვის განწირულნი აღმოჩნდნენ სხვადასხვა მიზეზის გამო. მრავალ კონკრეტულ მიზეზთან ერთად ერთ-ერთი ასეთი იყო ახალი რეჟიმისადმი მტრულად განწყობილი პარტიების არაერთსულოვნება, ურთიერთ-უნდობლობა, ერთმანეთში კინკლაობა.

ასევე მნიშვნელოვანია ის, რომ განუხორციელებელი იყო არაპროლეტარული პარტიების იმედები ევროპის სახელმწიფოთა დახმარებაზე.

ეფიქრობთ, აჯანყებულებმა სრულებით ვერ შეაფასეს რუსეთის ინტერესები და ძალა. ის, რომ რუსეთი საქართველოს უკანასკნელ შესაძლებლობამდე არ დათმობდა და საქართველო მას ვერ გაუმკლავდებოდა.

საქართველოში 1924 წლის აჯანყების შემდეგ გამოქვეყნებულ დეკლარაციაში მითითებული იყო, რომ ყოველგვარი აჯანყება არსებული ხელისუფლების წინააღმდეგ დამღუპველია ხალხისათვის.

მნიშვნელოვანია ის, რომ 1924 წლის აჯანყების დამარცხების, ინგლისისა და საფრანგეთის მთავრობათაგან საბჭოთა რუსეთის ცნობის შემდეგ, საქართველოს ემიგრირებულ მთავრობას გაუქარწყლდა ევროპის სახელმწიფოთა დახმარების რეალური იმედი. ყურადღება შემდეგში გადატანილ იქნა ერთა ლიგაზე. საქართველოს საკითხი დაისვა ამერიკის შეერთებული შტატების სენატშიც, მაგრამ უშედეგოდ.

1933 წელს საბჭოთა რუსეთსა და საფრანგეთს შორის ხელმოწერილ იქნა თავდაუსხმელობის პაქტი. მისი რეალური შედეგი იყო 1933 წელსვე პარიზში საქართველოს ემიგრანტული მთავრობის რწმუნების გაუქმება.

თანამედროვე პირობებში ძნელი და აუცილებელია საქართველოს ისტორიული განვითარების პრობლემის მიუკერძოებელი კვლევა. ქართულ ისტორიოგრაფიაში მიმდინარეობს ადრე აღიარებული შეხედულების, კონცეფციების, შემოთავაზებული ღირებულებების გადაფასება, ახლებური მოთხოვნების საფუძველზე. მიგვაჩნია, არსებითია არა ის თუ რა მასალას გადმოვცემთ (ამას ადვილად მოეველება), არამედ თუ როგორ გადმოვცემთ. ბევრი ისტორიული მოვლენა, გამოჩენილ სახელმწიფო მოღვაწეთა შეფასებები დიდი გაფრთხილების საგანია, განსაკუთრებით ჩვენი საკვლევი პრობლემის ძირითადი საკითხების გაანალიზებისას. რამდენიმე ნიმუში გვიდასტურებს ამ მოსაზრებას.

გამომცემლობა „მეცნიერებათ“ 1980 წელს გამოსცა „საქართველოს ისტორია, საკითხავი წიგნი შედგენილი აკად. ს. ჯანაშიასა და აკად. ნ. ბერძენიშვილის რედაქციით გამოქვეყნებული სახელმძღვანელოების მიხედვით, შემდგენელ-რედაქტორი გ. მელიქიშვილი. წიგნში გადმოცემულია საქართველოს ისტორია უძველესი ხანიდან XX საუკუნის 80-იანი წლების ჩათვლით. ჩვენი საკვლევი პრობლემის არც ერთი, დიდი თუ პატარა საკითხი არ არის მასში გადმოცემული, რაც ისტორიული მოვლენების მიმართ ცალმხრივ მიდგომაზე მეტყველებს.⁴

სახელმწიფო გამომცემლობამ; „საბჭოთა საქართველო“ 1962 წელს გამოსცა „საქართველოს ისტორია“, ტომი II, დამხმარე სახელმძღვანელო ნ. ბერძენიშვილის რედაქციით. მასში ფართოდ არის წარმოდგენილი XIX-ს. მეორე ნახევრისა და XX საუკუნის 20-იანი წლების მოვლენების მსვლელობა. მაგრამ არც ერთი სიტყვა, არც ერთი შეფასება ქართული სამხედრო-პოლიტიკური ემიგრაციის თაობაზე ევროპის ქვეყნებში ნათქვამი, ან მინიშნებული არ არის. ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, თითქოს ქართული ემიგრაცია ევროპაში არც ყოფილიყოს.

განსხვავებული დამოკიდებულება საქართველოს XX საუკუნის 20-იანი წლების მოვლენებისადმი იგრძნობა 1991 წელს ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საქართველოს ახალგაზრდა ისტორიკოსთა ასოციაციის მიერ ა. სურგულაძისა და პ. სურგულაძის ავტორობით გამოცემულ წიგნში – „საქართველოს ისტორია, საკითხავი წიგნი“ 1783-1909. ის ასახავს ჩვენი ქვეყნის წარსულს ბოლო ორი საუკუნის მანძილზე. წიგნში, ავტორთა თქმით, „ობიექტურად, ადრინდელი სტერეოტიპების საპირისპიროდ განხილულია ის ფაქტები და მოვლენები, რომლებიც განსაზღვრავდნენ საქართველოს სოციალ-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ-კულტურულ განვითარებას მე-XIX და მე-XX საუკუნეებში“, ახლა გაბედულად მიმდინარეობს ისტორიულ მეცნიერებაში ძველი სტერეოტიპების მსხვრევა; თითოეული ხალხის ისტორიული წარსულის შეფასება ობიექტურად, ზნეობრივ პრინციპებზე დაყრდნობით ხდება.⁵ მაგრამ ავტორები ძალიან მცირე ადგილს უთმობენ ქართული ემიგრაციის საკითხებს. [სურგულაძე, ა. 1991 წ. გვ. 95]

წიგნის მეორე პარაგრაფში ერთ-ერთ პირველ საკითხად არის „საქართველოს ემიგრანტული მთავრობა და ევროპა“. მასში აღნიშნულია, რომ საქართველოს მთავრობის წარმომადგენლები კონსტანტინეპოლის გავლით ჩავიდნენ პარიზში – ნ. ჟორდანიას, ე. გეგეჭკორი, კ. ჩხეიძე, ა. ჩხენკელი, ი. წერეთელი და სხვები. ევროპის დიდ სახელმწიფოთა მთავრობების წევრებთან ოფიციალურ შეხვედრებში მოითხოვდნენ, რომ ეს მთავრობები ჩარეულიყვნენ საქართველოს საქმეებში და იძულებული გაეხადათ საბჭოთა რუსეთი ელიარებინა საქართველოს დამოუკიდებლობა. ცხდია ასეთი დამოკიდებულება და შეფასება ქართული ემიგრაციის საქმიანობისა საკმარისი არ არის, ის დაბეჯითებით კვლევას საჭიროებს.

თავი II. ევროპაში ქართული სამხედრო-პოლიტიკური ემიგრაციის ისტორიოგრაფიული მიმოხილვა

ქართულ ისტორიოგრაფიაში საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის პოლიტიკური ხელისუფლების ემიგრაციას ევროპაში, ძირითადად საფრანგეთში, ქართველ-პოლიტიკოსთა საქმიანობას არა ერთი მეცნიერი შეხებია. ჩვენი ყურადღება განსაკუთრებით მიიპყრო უახლოეს პერიოდში გ. სულაძის მიერ გამოცემულმა ნაშრომმა: – „ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია ევროპაში“.⁶

გ. სულაძის საკმაოდ ვრცელი გამოკვლევა ემყარება საარქივო მდიდარ პირველ წყაროებს, რომლებიც დღემდე უცნობი იყო ფართო საზოგადოებისათვის. ნაშრომში თითქმის ზედმიწევნით სრულად არის გადმოცემული ქართველ პოლიტიკურ წარმომადგენელთა ბიოგრაფია, პირადი, ინდივიდუალური თვისებები, მათი ურთიერთობა ერთმანეთში და ევროპული სამყაროს გამოჩენილ პოლიტიკურ-სახელმწიფო მოღვაწეებთან. ევროპის ქვეყნების სახელმწიფო ხელისუფლებასთან ქართველ პოლიტიკოსთა დამოკიდებულება განსაკუთრებით გაძლიერდა XX საუკუნის 30-იანი წლების შუა პერიოდიდან დაწყებული 50-იანი წლების დასასრულამდე საფრანგეთთან, გერმანიასთან, ინგლისთან, იტალიასთან. ეს დამოკიდებულება გამოიკვეთა ამ ქვეყნებში და მაშინდელ ევროპაში მიმდინარე ისტორიულ პროცესებთან უშუალო მონაწილეობაში, რასაც მათ თავისი, საკუთარი ეროვნული ინტერესების შესრულება კარნახობდა. [სულაძე, გ. 2010 გვ. 10-156]

მიგვაჩნია, ქართულ პოლიტიკურ ემიგრაციასთან მჭიდროდ იყო დაკავშირებული ქართული სამხედრო ემიგრაციის ძირითადი შემადგენლობა პოლონეთსა და საფრანგეთში. ქართული ემიგრანტული გენერალიტეტის, ოფიცრებისა და იუნკრების მოქმედებები დიდად იყო განპირობებული ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის მსოფლმხედველობით – „ევროპის სახელმწიფოთა სამხედრო ძლიერების მხარდაჭერით“ საქართველოს დამოუკიდებლობის მიღწევის მცდელობით.

ევროპული სახელმწიფოების ჩარევისათვის, რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის სიძნელეების მოგვარებისათვის, ქართული პოლიტიკური

ემიგრაციის მესვეურები ხალისით იყენებდნენ ყოველნაირ შესაძლებლობებს ევროპის სახელმწიფოთა ხელისუფლებებთან.

ქართული სამხედრო ემიგრაციის პირველი წარმომადგენელი პოლონეთში XVII საუკუნის ბოლოს ჩანს ისტორიულ ლიტერატურაში. პირველმა ქართველმა ნიჭიერმა ემიგრანტებმა ბოგდან გურჯიციმ და მისმა ძმამ ეგეტა ფარსადანმა დიდი როლი შეასრულეს მაშინდელი სამყაროს პოლონეთის სახელმწიფოსა და სპარსეთ-ოსმალეთს შორის დიპლომატიური ურთიერთობის მოწესრიგების საქმეში.

ამ დროის სპარსეთისა და ევროპული სახელმწიფოების დიპლომატიური ურთიერთობის შესწავლა შესაძლებელს ხდის გავითვალისწინოთ საქართველოს სახელმწიფოებრივი ვითარება და მისი პოლიტიკური შესაძლებლობები საერთაშორისო ურთიერთობების რთული საკითხების დიპლომატიური მეთოდებით მოგვარებაში. ეს საკითხი თანაბრად საინტერესოა პოლონელი და ქართველ ისტორიკოს-მკვლევარებისათვის.

პოლონურ ისტორიულ ლიტერატურაში აშკარად გამოიკვეთა ბოგდან გურჯიციის სახე. თანამედროვე პოლონელი მკვლევარები სტანისლავ კოშიალკოვსკი, სტანისლავ ზალენსკი, მე-XVIII საუკუნის მოგზაური და მემპტიანე იან კრუშინსკი, თანამედროვე ისტორიკოსი ბოგდან ბარანოვსკი, პოლონელი მეცნიერი იან რეიხმანი, ა. ვოჟნიაკი და სხვ. ცდილობენ ზუსტად შეისწავლონ, შეაფასონ და გადმოგვცენ ბ. გურჯიციის საქმიანობა პოლონეთის სახელმწიფოს ინტერესების დაცვაში.

ქართულ ისტორიოგრაფიაში განსაკუთრებული მეცნიერული მნიშვნელობის გამოკვლევას წარმოადგენს პროფ. ნიკო ჯავახიშვილის ნაშრომი – „ქართველი მხედრები პოლონეთის დროშის ქვეშ“. (თბ. 1998 წ.). სადაც ვრცლად და სარწმუნო წყაროების კრიტიკული ანალიზის საფუძველზე სიღრმისეულად არის წარმოდგენილი პოლონეთ-საქართველოს სამხედრო ურთიერთობის ამსახველი მასალა. [ჯავახიშვილი, ნ. 1998 წ. გვ. 10-24]

ამავე პრობლემის ცალკეულ საკითხებს განიხილავენ ქართველი ისტორიკოს-მკვლევარები: ზედგენიძე გ. „ქართველი დიპლომატი ბოგდან გურჯიცი“ (ქურნალი „მნათობი“, 12, 1965); ბენიძე ვ. „საქართველოს სოციალ-პოლიტიკური მდგომარეობა და სახელმწიფოებრიობისათვის ბრძოლა 1920-1925 წ.წ. – თბ. 1999 (ცვლილებები ემიგრანტული მთავრობისა და პოლიტპარტიების ბრძოლის ტაქტიკაში); მაისურაძე შ. – „ქართული ემიგრაციის ეროვნულ-

გამათავისუფლებელი მოძრაობის კვლევის პრობლემები“; ჩხარტიშვილი ც. პოლონეთ-საქართველოს ურთიერთობის ზოგიერთი საკითხები“ („ახალი და უახლესი ისტორიის საკითხები“, თბ. 2008): ქებაძე მ. – „პოლონეთი ქართველების მეორე სამშობლო“; მამუკელაშვილი ე. – „ქართული სამხედრო ემიგრაცია ევროპაში“. მისივე – „გაბნეულები“ (წიგნში „ჩვენები“ – თბ. 2009): კარაზინი, რ. – „ქართველი ოფიცრები პოლონეთის ჯარში“; მასალები პოლონეთისა და საქართველოს ურთიერთობების ისტორიისათვის (XV-XVII- ს.ს), თბ. 1965 (ცნობები XVI-XVII საუკუნეების ისტორიისათვის) და სხვა.

პოლონელი ისტორიკოს-მეცნიერები დიდი ინტერესით განიხილავენ საქართველო-პოლონეთის ურთიერთობებში გამოჩენილი ერთ-ერთი პირველი დიპლომატის ბოგდან გურჯიციკის პიროვნულ თვისებებსა და მის დამსახურებას პოლონეთის სამეფო კარის მიზნების განხორციელებაში სპარსეთთან, ოსმალეთთან, რუსეთთან, საქართველოსთან ურთიერთობის პროცესში. პოლონურ ისტორიოგრაფიასა და ლიტერატურაში ბოგდან გურჯიციკი თავისი ნიჭიერი მოღვაწეობით დახასიათებულია იმ დროის ერთ-ერთ განათლებულ პიროვნებად. მან შესანიშნავად იცოდა სამხედრო საქმე, იგი სამეფო ლაშქრის ასეულის მეთაური იყო, პოლონეთში 1662 წელს მიიღო სამეფო ჯარის როტმისტრის წოდება, სამხედრო კამპანიებისას მას ვაჟაკობა გამოუჩენია, ამ დამსახურებისათვის 1666 წლის სეიმზე სამეფო ჯარის წარმომადგენლები ჯილდოდ მოითხოვდნენ მისთვის აზნაურობის მიცემას, როგორც ჩანს ამჯერად პოლონეთის ჯარის ხელმძღვანელთა მოთხოვნა არ შეუსრულებიათ, მხოლოდ 1676 წელს სეიმმა მიანიჭა აზნაურის წოდება ე. ი. „შლიახტიჩობას“ მინიჭებისთანავე მიუღიათ მას მამულები ლენჩიცის რაიონში. თავდაპირველად იგი საქართველოს მეფის სამსახურში იმყოფებოდა და შესანიშნავად ერკვეოდა საქართველოს სამეფო კარის საგარეო პოლიტიკურ ურთიერთობებში. ბოგდან გურჯიციკი XVII საუკუნის მეორე ნახევარში პოლონეთში აქტიურად მოღვაწეობს, რასაც სათანადო დონით აფასებენ პოლონელი მეცნიერ-მკვლევარი ისტორიკოსები. [ხედგენიძე, გ. 1965 წ. გვ. 12-25]

ა) პოლონელი ცნობილი ისტორიკოსი სტანისლავ კოშიალოვსკი წერს; – „პოლონეთის მეფე იან-კაზიმეჟმა 1668 წელს, თავის მეფობის ბოლო წელს, სპეციალური მისიით გაგზავნა სპარსეთში ბოგდან გურჯიციკი; ხოლო იან III-სობესკის მეფობის დროს პოლონეთის ელჩთა შორის სპარსეთის კარზე იყო

პოლკოვნიკი ბოგდან გურჯიცი, რომელიც ასრულებდა ელჩის მოვალეობას კაპიტან ზაგორსკისთან ერთად ისპაჰანში;“ [კარაზინი, ს. 1965 წ.]

ბ) სტანისლავ ზალენსკი გვამცნობს: – „მეფე იან-კაზიმეჟმა 1668 წელს სულეიმან შაჰთან ელჩად გაგზავნა როტმისტრი გურჯიცი და მისი პირით შესთავაზა კავშირი ოსმალთა წინააღმდეგ; ცხადია ეს იყო დიდი ღირსებისა და ნდობის გამოხატულება;“

გ) იან კრუშინსკი (პოლონელი მოგზაური და მემატიანე) განიხილავს 1722 წელს სპარსეთში მომხდარ ავღანელთა აჯანყებას, რამდენჯერმე ახსენებს ბოგდან გურჯიციის და წერს: „ერთ-ერთი ელჩი, რომელიც დიდხანს იყო პოლონეთის მეფის რეზიდენტი სპარსეთის შაჰის კარზე, იყო მდიდარი კაცი, სამხედრო საქმის კარგი მცოდნე და პოლიტიკურ საქმეებში გამოცდილი მოღვაწე; მას შაჰ სულეიმანისაგან მიღებული ჰქონდა დიდი მამულები შირვანის პროვინციაში; იგი გარდაიცვალა მოსკოვში როგორც კათოლიკე, იქ შაჰმა სულეიმანმა გაგზავნა ელჩად, სადაც იყო კათოლიკური მისიების მგზნებარე ქომაგი;“

დ) ისტორიკოსი ბოგდან ბარანოვსკი გვაუწყებს: – „XVIII საუკუნის მეორე ნახევარში პოლონეთ-სპარსეთის ურთიერთობაში „ყველაზე მეტად ცნობილი დიპლომატი იყო ბოგდან გურჯი ან გურჯისკი, წარმოშობით ქართველი, რომელიც მრავალჯერ იყო ელჩად გაგზავნილი სპარსეთში“;

ე) პოლონელი მეცნიერი იან რეიხმანი გვატყობინებს: „ბოგდან გურჯიცი – (იგივე ბუხტამ – ბეგი, ბერბი ბუგდან – ბეგი, ბოგდან სპარსი, ბოგდან გურჯი, სამეფო ჯარების როტმისტრი, პოლონეთის სამსახურში მეოფი, შემდეგში ცნობილი დიპლომატი, წარმოშობით საქართველოდან იყო“;

ვ) ბოგდან გურჯიციის საქართველოსთან, მის სამეფო კართან მუდმივი ურთიერთობა და კავშირი ჰქონდა. პოლონეთის ელჩს სპარსეთში მოგზაურობისას საქართველოს ხელისუფლებასთან გადასაცემი საიდუმლო მიმოწერა და ურთიერთობა ჰქონდა თვით შაჰ-ნავაზ ხანთან. ასეთ მომენტს ადასტურებს იან სტრეისის ცნობა. იან სტრეისი (შემდგომში ცნობილი პოლანდიელი მოგზაური) ბოგდან გურჯიციმ გამოიხსნა მონობიდან, მიუხედავად ამისა საკმაოდ მკაცრ დახასიათებას აძლევს. [ვოუნიაკი, ა. 2001 წ. გვ. 26-32]

ზ) მიუხედავად არსებული ისტორიული ცნობებისა, კვლავ საინტერესო საკვლევად რჩება ბოგდან გურჯიციის ქართული წარმომავლობა. მისი სახელის, გვარის ძიება. მიგვაჩნია, რომ ასეთი მცდელობა აქვს გურამ ზედგინიძეს

სტატიაში, – „ქართველი დიპლომატი ბოგდან გურჯიციკი“. მაინც საჭიროდ ვთვლით გავაგრძელოთ საარქივო (უცხოური და ქართული) მასალების შემდგომი მოძიება და მეცნიერული განზოგადება. ცხადია ბოგდან გურჯიციკის დიპლომატიური მოღვაწეობა პოლონეთის სამეფო კარზე სრულიადაც არ არის პოლონეთ-საქართველოს სახელმწიფო ურთიერთობა. მაგრამ ეს ცალკეული საქმიანობა, პიროვნების ნიჭიერება და გამოცდილება ხელს უწყობდა ორი ქვეყნის დაახლოებას. ევროპული სამყაროსაკენ ლტოლვა უცხო არ არის ქართული საგარეო პოლიტიკური კურსის წარსულისათვის. პოლონეთისა და საქართველოს ისტორიული ურთიერთობა კიდევ უფრო განმტკიცდა მოგვიანო პერიოდში, განსაკუთრებით XXI საუკუნის 10-იან წლებში. ქართული სამხედრო ემიგრაცია პოლონეთში სათავეს იღებს 1920-იანი წლებიდან.

ქართული სამხედრო ემიგრაციის მდიდარი ისტორიული მასალის გაანალიზებისა და კრიტიკული შესწავლის აუცილებლობა განპირობებულია XX საუკუნის 20-იანი წლებისა და 40-50-იანი წლების მოვლენების მნიშვნელობისა და ევროპაში მიმდინარე პოლიტიკურ ურთიერთობაში ქართველი სამხედრო ემიგრანტების მონაწილეობის როლის შეფასებისათვის.

დიდი ხანია ჩვენმა ქვეყანამ მოიშუშა მეორე მსოფლიო ომის (1939-1945) მძიმე ჭრილობები. 1941-1945 წლების საბჭოთა კავშირის დიდი სამამულო ომი ერთ-ერთი უდიდესი მოვლენაა საქართველოსა და მსოფლიო ისტორიაში.

კაცობრიობის ისტორიაში ეს ომი იყო არა ორ არმიას შორის, არამედ ორ სოციალურ სისტემას შორის. ის წარმოადგენდა პირველი სოციალისტური ქვეყნის ძლიერების მკაცრ გამოცდას. ქართველმა ხალხმა დაიცვა თავისი სამშობლო, დაიცვა დიდი შრომითი და შემოქმედებითი მონაპოვარი. ფაშიზმი დამსობილ იქნა. გერმანულ-ფაშისტთა არმიის განადგურებამ უდიდესი როლი ითამაშა არა მარტო საბჭოთა ქვეყნის ხალხების ისტორიულ ბედზე, არამედ მთელი ევროპის ხალხთა ბედზეც. [სტალინი, ი. 1944 წ. გვ. 10-156]

ქართველი ხალხის გმირული ბრძოლა 1941-1945 წლებში წარმოადგენდა გადამწყვეტ როლს იმ განმათავისუფლებელ ომში, რომელსაც წლების მანძილზე ეწეოდნენ ევროპის ბევრი სახელმწიფოები ფაშისტური დიქტატურის წინააღმდეგ.

დიდ სამამულო ომში მონაწილეობა მიიღეს საბჭოთა თვალუწვდენელი ქვეყნის ყველა რესპუბლიკებმა. პატრიოტულმა სულისკვეთებამ, აგრესორისადმი გადამწყვეტი წინააღმდეგობის გაწევის სურვილმა მოიცვა რუსი, უკრაინელი, ბელორუსი, ესტონელი, ქართველი, სომეხი და ქვეყნის სხვა წარმომადგენლები.

დიდი სამამულო ომის მნიშვნელოვან მოვლენათა შორის განუმეორებელი ადგილი უკავია კავკასიისათვის ბრძოლას. შავ და კასპიის ზღვებს შუა საბრძოლო მოქმედებები თითქმის 15 თვეს გრძელდებოდა. ეს ბრძოლები საბჭოთა სამხედრო ხელოვნების ისტორიაში შევიდა როგორც თავდაცვითი და შეტევითი ოპერაციების რთული კომპლექსი. [ცქიტიშვილი, კ. 1973 წ.]

თანამედროვე (2010 წელი) ქართულ ისტორიოგრაფიაში მიმდინარეობს მეორე მსოფლიო ომისა (1939-1945) და საბჭოთა კავშირის დიდი სამამულო ომის (1941-1945) მოვლენების ისტორიის სრულიად ახლებური გადაფასება. მაინც მიგვაჩნია, კავკასიისათვის ბრძოლა (1942-1943) უდიდესი სამხედრო-სტრატეგიული და პოლიტიკური მნიშვნელობის მოვლენაა XX საუკუნის 40-იან წლებში.

ფაშიზმის შავ ძალებთან გრანდიოზულ ბრძოლაში ჩვენი ქვეყნის ყველა ხალხთან ერთად მკაცრ გამოცდას გაუძღეს კავკასიის ხალხებმა.

კავკასიის ხალხთა მონაწილეობა საბჭოთა კავშირის დიდ სამამულო ომში შეუსწავლელი პრობლემაა. ჩვენს რესპუბლიკაში ამ მიმართულებით დღემდე, სამწუხაროდ, თითქმის არაფერი გაკეთებულა. თითო-ორიოლა შრომა კი საქართველოს, სომხეთის, აზერბაიჯანის ხალხთა დიდ სამამულო ომში მონაწილეობის ისტორიის საკითხებისადმი რომაა მიძღვნილი, საერთო ამინდს ვერ ქმნის. [ჩრდ. კავკ. ხალხთა ისტ. ნარკვ 1969 წ.]

საკვლევი პრობლემის ძირითადი საკითხების გაანალიზებისათვის ისტორიოგრაფიული მიმოხილვა გვიდასტურებს საქართველოსა და პოლონეთის სახელმწიფოებრივი და დიპლომატიური ურთიერთობის მრავალსაკუნოვან საინტერესო გამოცდილებას. ამ გამოცდილების განსაკუთრებული დაძაბული, დიდი სამხედრო-პოლიტიკური შინაარსის შესასწავლი ეტაპია პოლონეთში ქართული სამხედრო-პოლიტიკური ემიგრაციის ხანგრძლივი (1921-1953 წ.წ) საქმიანობა.

სადისერტაციო ნაშრომში შევძელით პირველად შეგვექმნა კვლევის ისტორიოგრაფიული ბაზა. შევისწავლეთ: – „მასალები პოლონეთისა და საქართველოს ურთიერთობების ისტორიისათვის (XV-XVIII) ს.ს. თბილისი 1965 წ.

საქართველოსა და ევროპის ქვეყნების ადრეული ისტორიული ურთიერთობების სარწმუნო მასალა გვაძლევს შესაძლებლობას გაგაანალიზოთ სახელმწიფოთა დიპლომატიური და სამხედრო კავშირები.

XV-XVI საუკუნეების ცნობებიდან ნათელი ხდება, რომ ლიტვა-პოლონეთი და საქართველო, შავი ზღვის გზით, ეპიზოდურად მაინც დიპლომატიურ

ურთიერთობას ახერხებდნენ, რაც ოსმალეთის საშიშროების პრობლემით იყო განპირობებული. მე-XVII საუკუნეში მდგომარეობა, შედარებით შეიცვალა, საქართველოსა და პოლონეთს შორის უფრო მჭიდრო ურთიერთობა დამყარდა მე-XVII საუკუნის დასაწყისიდან საქართველოსა და პოლონეთს შორის ურთიერთობას დიდად შეუწყო ხელი უკრაინამ, დიდი იყო უკრაინელი კაზაკების როლი ამ საქმეში.

შავ ზღვაზე გამოსული დნეპრელი კაზაკობა არ შეიძლებოდა შეუმჩნეველი დარჩენოდათ საქართველოს იმდროინდელ პოლიტიკურ მოღვაწეებს. უკრაინელი კაზაკების, ოსმალეთისა და ყირიმის წინააღმდეგ მოქმედების ფაქტები არ შეიძლებოდა საქართველოში სათანადოდ არ შეფასებულიყო. უკრაინელების ანტიოსმალური მისწრაფებანი მყარი საფუძველი უნდა ყოფილიყო, პირველ რიგში, დასავლეთ საქართველოს პოლიტიკური ერთეულებისათვის უკრაინის კაზაკობასთან მეგობრული ურთიერთობის დასამყარებლად.

ოსმალებისა და სპარსელების მიერ მიმძღავრებული ქართველები ეძებდნენ მოკავშირეს. ამიტომ ბუნებრივად უნდა იქნეს მიჩნეული დასავლეთ საქართველოს მმართველი წრეების კავშირი უკრაინელი კაზაკების შავ ზღვაზე ოსმალების წინააღმდეგ გამოსვლის ფაქტების შესახებ. ქართველებთან კავშირის გაბმა თვით კაზაკების ინტერესებიდან გამომდინარე უნდა ყოფილიყო და ჩვენ არ შევცდებით თუ ვიტყვით, რომ უკრაინასა და საქართველოს შორის, მე-XVI საუკუნის მეორე ნახევრიდან მაინც, კაზაკების მეშვეობით კავშირი დამყარებული იყო და არა ერთხელ დნეპრელი კაზაკების ნაგები გურია – სამეგრელოს ნავსადგურების სასურველი სტუმრები უნდა ყოფილიყვნენ.

კაზაკებთან ურთიერთობის დროს ალბათ ქართველ მფლობელებს ოსმალეთის წინაშე თავის მართლების ისეთივე საშუალებისათვის უნდა მიემართათ, როგორც ამას ჩვეულებრივ მოსკოვის და ლიტვა-პოლონეთის ხელისუფლება აკეთებდა ოსმალეთსა და ყირიმის სახანოსთან მოლაპარაკების დროს.

პიეტრო დელა-გალეს მოტანილი ცნობები ქართველი მფლობელებისა, დნეპრელი კაზაკებისა და ლიტვა-პოლონეთის სახელმწიფოსთან ურთიერთობის შესახებ, არა მარტო სამხედრო კავშირს შეეხება. 1627 წლის რომის პაპისადმი წარდგენილ მოხსენებით ბარათში, აღნიშნულია: „თვითონ პოლონეთის ხელმწიფეს, როგორც ამბობენ, ამ მთავრებთან (გურიელთან და დადიანთან)

მიმოწერა და მეგობრობა აქვს. ხშირად ერთი ქვეყნიდან მეორეში სავაჭრო სომალდები დადიან“. უდავოდ საყურადღებოა.

იგივე პიეტრო დელა-ვალე მოხსენებით ბარათში, იმასაც შენიშნავს, რომ დასავლეთ საქართველოს მფლობელებს: „დიდი ვაჭრობა აქვთ კონსტანტინეპოლთან და მთელ საბერძნეთთან აბრეშუმითა და სხვა რამეებით“-ო, უნდა დავასკვნათ, რომ აბრეშუმი და სხვა აღმოსავლური საქონელი საქართველოდან შავი ზღვისა და დნეპრის გზით ლიტვა-პოლონეთის სახელმწიფოში გადიოდა.

მიგვაჩნია ბოგდან გურჯის მოღვაწეობა პოლონეთის სამეფო კარზე საქართველო-პოლონეთის ურთიერთობას არ ნიშნავს, მაგრამ თვით სპარსეთ-პოლონეთის ურთიერთობა ოსმალეთის საწინააღმდეგოდ იყო, საქართველოს პოლიტიკური ერთეულები ანტიოსმალური კოალიციის შექმნას იზიარებდნენ, პოლონეთს ხელს უწყობდნენ, ბოგდან ქართველის საქმიანობა თავისი სამშობლოს სასარგებლოდ ჩანს.

პროფესორ ელ. მამუკელაშვილთან თანაავტორობით გავაუშუქეთ ხელთ არსებული მასალები – ქართული სამხედრო ემიგრაციის ისტორიისათვის პოლონეთში, რომელიც წარვადგინეთ სამეცნიერო სესიაზე და გამოვაქვეყნეთ. აქვე გადმოვეცით მასალები ქართველი მაღალჩინოსანი ოფიცრებისა ემიგრაციაში.

სამეცნიერო სესიის მასალებიდან დიდი მნიშვნელობა, ისტორიოგრაფიული თვალსაზრისით, აქვს პროფ. ელ. მამუკელაშვილის სტატიებს: „ქართული სამხედრო ემიგრაცია ვეროპაში“, „ქართველი ემიგრანტები ვერმანის სამსახურში“.

1927 წლისათვის პოლონეთმა გააქტიურა ანტისაბჭოთა საქმიანობა, რაშიც მთავარ დასაყრდენად და მხარდამჭერად უკრაინულ და ამიერკავკასიის, ძირითადად ქართულ ემიგრაციას მიიჩნევდა. ინტენსიური გახდა პარიზისა და ვარშავის შორის საქმიანი კავშირები. მიმდინარეობდა მოლაპარაკებები სხვადასხვა ანტისაბჭოთა ჯგუფებს და ცენტრებს შორის. ვარშავაში ხშირად ჩადიოდნენ ქართული ანტისაბჭოთა ემიგრაციის წარმომადგენლები – ნ. რამიშვილი, ირ. წერეთელი, ალ. ასათიანი და სხვები. ანტისაბჭოთა ქართულ ემიგრაციასთან აქტიურად თანამშრომლობდა და საფრანგეთის მხრიდან პრაქტიკულად მის კონსოლიდაციას ცდილობდა კავკასიაში საფრანგეთის ყოფილი წარმომადგენელი პოლკოვნიკი აბელ შვეალიე. ანტისაბჭოთა

საქმიანობისათვის პოლონეთის მთავრობამ სუბსიდიები გამოყო. მართალია, მათი მოცულობა იმ ეტაპზე დიდი არ იყო, თუმცა გარკვეული პროგრამების დაფინანსება შესაძლებელი იყო.

პოლონეთის მთავრობამ კატეგორიულად მოითხოვა უკრაინელი და ქართველი ემიგრანტების ყველა პოლიტიკური პარტიისა და დაჯგუფების გაერთიანება და „ეროვნული ცენტრების“ შექმნა. მხოლოდ ასეთ პირობებში იქნებოდა შესაძლებელი პოლონეთის მხრიდან მათთვის ფართომასშტაბიანი მატერიალური დახმარების გაწევა.

საბჭოთა ხელისუფლებამ, საგარეო დაზვერვისა და საკუთრივ მისი წარმომადგენლების მიერ მოწოდებული ინფორმაციის ანალიზის შედეგად დაასკვნა, რომ მთელი ამ ანტისაბჭოთა მოძრაობის მიზანი იყო უკრაინაში და კავკასიაში შეიარაღებული აჯანყების მოწყობა, რაც სსრ კავშირის წინააღმდეგ პოლონეთის სამხედრო ოპერაციების დაწყებასთან პირდაპირ კავშირში იყო. მთელი ძალისხმევა მიმართული იქნებოდა სსრ კავშირის საზღვრებთან ანტისაბჭოთა საქმიანობის ორგანიზებისათვის, ხოლო ევროპაში მორალური მხარდაჭერის მოპოვებისკენ. [სულაძე, გ. 2010 წ. გვ. 116]

აღნიშნული პერიოდისათვის, საზღვარგარეთ მცხოვრები ქართველებისაგან ჩამოყალიბებული იყო ორი კომპაქტური ანტისაბჭოთა ძალა: საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ცენტრალური კომიტეტი და მასთან დაკავშირებული ცალკეული ემიგრანტები, რომლებიც სხვადასხვა პარტიებსა და დაჯგუფებებს მიეკუთვნებოდნენ და სპირიდონ კედიასა და ქაქუცა ჩოლოყაშვილის გაერთიანება, და მათთან იდეურად ახლოს მყოფი ემიგრანტები, ძირითადად სოციალ-დემოკრატების პოლიტიკით უკმაყოფილონი.

საბჭოთა საქართველოს ხელისუფლება, სპეცსამსახურების მიერ მოპოვებული ინფორმაციისა და დოკუმენტური მასალების საფუძველზე, გაზეთ „კომუნისტის“ მეშვეობით, აგრძელებდა რესპუბლიკის მოსახლეობის ინფორმირებას ქართულ პოლიტიკურ ემიგრაციაში მიმდინარე ნეგატიურ პროცესებზე. ამასთან ერთად, ქვეყნდებოდა ნოე ჟორდანიას და სხვა ცნობილი ქართველი სოციალ-დემოკრატი თეორეტიკოსების მოხსენებების და სტატიების კრიტიკული ანალიზი. საბჭოთა ხელისუფლება, საბჭოთა საგარეო დაზვერვის პარიზის, ბერლინის და სტამბოლის რეზიდენტურების მეშვეობით, ცდილობდა ქართულ ემიგრაციაში წარმოქმნილი იდეური თუ პიროვნული დაპირისპირებების ამსახველი დოკუმენტური მასალის მოპოვებას, რასაც შემდგომ კომუნისტურ

პრესაში აქვეყნებდა. მაგალითად, გაზეთ „კომუნისტის“ 1925 წლის 19 ივლისის ნომერში გამოქვეყნდა მოწინავე სტატია „გამოფხიზლების ხმები ჟორდანიარამიშვილის ბანაკიდან“. მას თან ახლდა „პარიზში მყოფ ქართველ მუშა მენშევიკების დეკლარაცია“ („ქართული კონტრევოლუციური ემიგრაციის დაშლა“).

საარქივო მასალები ძირითადად შეეხებოდა კავკასიის რეგიონში ნაციისტური გერმანიის პოლიტიკური კურსის გატარების პერსპექტივებს. მის ძირითად მიზნებსა და ამოცანებს, კავკასიის ხალხებთან ურთიერთობებს, ნაციონალურ ფორმირებებს და სხვა. ამ მასალებიდან ირკვევა, რომ გერმანელებს კარგად ჰქონდათ შესწავლილი კავკასიის რეგიონის ისტორია, განსაკუთრებით მე-XX საუკუნის პერიოდი, რუსეთის მისწრაფებები კავკასიაში, აგრეთვე ამ რეგიონში მცხოვრები ერების ეთნოფსიქოლოგია, კულტურა და ერთა თანაარსებობის თავისებურებები. დოკუმენტების შინაარსიდან გამომდინარე, გერმანელები ყოველივე ამის გათვალისწინებას აპირებდნენ კავკასიის დაპყრობის შემთხვევაში.

ერთი რამ ცხადი იყო: ქართული ანტისაბჭოთა ემიგრაციის დიდი ნაწილი ბოლშევიკური მმართველობისაგან საქართველოს განთავისუფლების იმედებს გერმანიის მიერ კავკასიის (საქართველოს) დაპყრობაში ხედავდა, აქედან გამომდინარეობდა მათი ანტისაბჭოთა საქმიანობის მხარდაჭერის სურვილიც. სწორედ ამიტომ იყო, რომ ისინი გამოეხმაურნენ 1941 წელს გერმანიის პოლიტიკური და სამხედრო ხელმძღვანელობის მოწოდებებს და აქტიურად ჩაერთვნენ ანტიბოლშევიკურ საქმიანობაში.

გ. სულაძე წერს: „სწორედ ასეთ პირობებში უწევდა გერმანიის ქართულ ემიგრაციას თავისი საქმიანობა. ის წარმოდგენილი იყო ქართულ კოლონიად, რომლის წესდებაც ითვალისწინებდა მხოლოდ კულტურულ საქმიანობას და ურთიერთდახმარებას ყოველგვარი პოლიტიკური დატვირთვის გარეშე“.

გერმანიის ქართულ ემიგრაციაში მეტნაკლებად გაერთიანებული იყო თითქმის ყველა პოლიტიკური დაჯგუფება: სოციალ-დემოკრატები – ელ. ახმეტელი და 1922 წელს გერმანიაში გადასახლებული ქართველი სოციალ-დემოკრატების უმრავლესობა, რომელთა შორის სტაბილურობით გამოირჩეოდა ეგრეთ წოდებული „Медведевская группа“ – ალექსანდრე კორძია, ნიკო იმნაიშვილი, გიორგი საჯაია, დავით ბერძენიშვილი, მიხეილ წულუკიძე, ალექსანდრე ფაჩულია, გელა გელეზანია და სხვები; სოციალ-ფედერალისტები:

მიხეილ ყაუხჩიშვილი, სოლომონ წერეთელი და დათიკო წერეთელი (რომლებიც მალე დაბრუნდნენ საქართველოში), ვალერიან ტოგონიძე; გეიდარ ბამატის ჯგუფი ს. ახმეტელისა და შალვა ამირეჯიბის მონაწილეობით; ეროვნულ-დემოკრატები: ტიტე მარგველაშვილი, რაფიელ ინგილო (ივანიცკი), ნიკო ნაკაშიძე, რომან მკურნალი და კორნელი ხოშტარია.

ბერლინში არსებობდა ფაშისტური ორგანიზაცია „თეთრი გიორგიც“, რომელსაც ხელმძღვანელობდა მიხეილ წერეთლის შვილი ოთარ წერეთელი. მასში შედიოდნენ: არჩილ გომართელი, ლეო ჭეიშვილი, დიტო ჯაფარიძე, ალექსანდრე ალანია და სხვები. [გაზ. „თეთრი გიორგი“ 1926 წ.]

ქართული ემიგრანტული ჯგუფები გერმანიაში პრაქტიკულად უმოქმედოდ იყვნენ, ვინაიდან მათ არ ჰქონდათ პარტიული და პოლიტიკური ხასიათის სამუშაო.

ზოგადად ქართველ ემიგრანტებს აერთიანებდა სათვისტომო, სადაც ქართველები ერთმანეთს ხვდებოდნენ წელიწადში რამდენჯერმე. შეკრებებზე კეთდებოდა მოხსენებები საქართველოს ისტორიის და ქართული ლიტერატურის ისტორიის შესახებ, მაგრამ ეს შეხვედრები განსაკუთრებით საინტერესო სახესღებულობდა, როდესაც რაიმე სიახლე იყო საქართველოს ცხოვრებაში ქართველ მეცნიერ-არქეოლოგების, ისტორიკოსებისა და სხვათა მიღწევებთან დაკავშირებით.

ქართული ემიგრაცია გერმანიაში მუდმივად ცდილობდა ყველა პარტიული დაჯგუფების გაერთიანებას ერთიან ქართულ მოძრაობად, მაგრამ ეს პროცესი იშლებოდა სხვადასხვა „მოულოდნელ“ მიზეზთა გამო. გაერთიანების სურვილის მცდელობას დიდი დავი დაასვა საზღვარგარეთ მყოფი სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ლიდერის საქართველოს იატაკქვეშა სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციებისადმი მიმართულმა წერილებმა, რომლებიც გამოქვეყნებულ იქნა ტფილისურ პრესაში, ამავე ხელმძღვანელთა გამოსვლებმა სხვა პოლიტიკურ მიმართულებათა, განსაკუთრებით ეროვნულ-დემოკრატების წინააღმდეგ, რამაც 1932 წელს გამოიწვია ტიტე მარგველაშვილის მწვავე კრიტიკა ნოე ჟორდანიას მიმართ. დაპირისპირება განსაკუთრებით გაძლიერდა 1935-1936 წლებში.

1933 წელს ბერლინში ჩავიდა ა. ნიკურაძე, რომელიც შეეცადა ქართული ნაციონალ-სოციალისტური ჯგუფის შექმნას. გერმანიაში ქართული ემიგრაციის ლიდერებმა არ მოიწონეს ა. ნიკურაძის ეს ინიციატივა, ვინაიდან თვლიდნენ, რომ ეს პროცესი კიდევ უფრო დაანაწევრებდა ისედაც გახლეჩილ ქართულ

ემიგრაციას და შესთავაზეს მას თავად გაერთიანებულიყო ორგანიზაცია „თეთრ გიორგიში“. ა. ნიკურაძის მხრიდან უარის მიღების შემდეგ, ს. ახმეტელმა და მ. წერეთელმა გადაწყვიტეს ხელში აეღოთ ინიციატივა და გაეერთიანებინათ გერმანიაში არსებული ყველა ქართული დაჯგუფება. ამ გაერთიანებას ეწოდა ქართველ ნაციონალისტთა ორგანიზაცია (ქნო). მასში შევიდნენ ეროვნულ-დემოკრატები, „თეთრი გიორგი“, უპარტიოები. დასაწყისში ქნო-ში შესვლის სურვილი გამოთქვეს სოციალ-დემოკრატებმაც, თუმცა შემდგომში თავი შეიკავეს. ორგანიზაციას სათავეში უნდა ჩადგომოდნენ ან ს. ახმეტელი ანდა მ. წერეთელი, მაგრამ ამ უკანასკნელებმა მტკიცე უარი განაცხადეს. შემოთავაზებულ წინადადებას ხანგრძლივი თხოვნის შემდეგ დათანხმდა ტიტე მარგველაშვილი და ის გახდა გერმანიაში ქართველ ნაციონალისტთა ორგანიზაციის პირველი თავმჯდომარე.

ქნო-ს გააჩნდა საკუთარი ბეჭდვითი ორგანო – ჟურნალი „კლდე“, რომელიც დაარსდა 1934 წლის ივნისში. მისი რედაქტორი იყო კ. ხოშტარია.

ემიგრანტულ წრეებში ქართველ ნაციონალისტთა ორგანიზაციას იმთავითვე მკვედრად შობილად თვლიდნენ და მას სერიოზულად არ აღიქვამდნენ. „კლდე“ ქართველი ემიგრანტების ერთი ნაწილის კრიტიკის ეპიცენტრში აღმოჩნდა. „კლდის“ და მის ხელმძღვანელთა მიმართ გამანადგურებელი სტატიები დაიბეჭდა ორგანიზაცია „თეთრი გიორგის“ ბეჭდვით ორგანოშიც.

„ქართველ ნაციონალისტთა ორგანიზაცია“ 1937 წელს დაიშალა.

გერმანიაში თურქეთთან ურთიერთობაშიც შეიქმნა ანალოგიური ვითარება. ზუსტად ამ პერიოდში ბერლინში ბევრს წერდნენ 1914-1918 წლებში ოსმალეთ-გერმანიის მეგობრობაზე. თურქეთის ელჩი ძალზე ხშირად სტუმრობდა ჰიტლერს. გერმანია ინტენსიურად ამყარებდა ახლო ურთიერთობებს თურქეთთან, თუმცა ხაზი ესმებოდა იმასაც, რომ ეს იყო მხოლოდ ეკონომიკური ხასიათის კავშირები. ეს ჰიტლერის საკმაოდ შორსმჭვრეტელური პოლიტიკა იყო. იგი ნაკარნახევი იყო იმით, რომ მის ქვეყანას საფრთხე ელოდა სხვადასხვა მხრიდან. მაგალითად, საფრანგეთი ემზადებოდა რურის ნეიტრალური ზონის დაკავებისათვის, ხედავდა რა ჰიტლერში პოტენციურ სამხედრო საფრთხეს.

ასეთ პირობებში, ქართული ემიგრაციის ანტისაბჭოთა საქმიანობაზე გერმანიაში ლაპარაკიც კი ზედმეტი იყო, მით უმეტეს, რომ საბჭოეთის საწინააღმდეგო აქციების გატარების მცდელობისთვის გერმანიაში მიყოლებით თითქმის ყოველ თვე იხურებოდნენ რუსული ანტისაბჭოთა ორგანიზაციები.

საფიქრებელია, რომ ამ პროცესს შესაძლოა ხელი შეუწყო მეტად უცნაურმა მოვლენამ, რომელზეც დღეს უკვე ბევრს საუბრობენ ექსპერტები და ისტორიკოსები. კერძოდ, 1938 წელს ოფიციალური (თუმცა ფარულად) კონტაქტები დამყარდა ნაცისტური გერმანიის პოლიტიკურ პოლიციას – „გესტაპოსა“ და საბჭოთა კავშირის შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატს შორის ურთიერთდახმარების მიზნით., ეს დახმარება ძირითადად უნდა გამოხატულიყო ებრაელ მოსახლეობასთან მიმართებაში გატარებული ღონისძიებების მხარდაჭერაში. თუ მსგავსი შეთანხმება მართლაც მოხდა. გამორიცხვული არ არის, რომ გერმანელებს გარკვეული ვალდებულება აეღოთ მათ ტერიტორიაზე მოქმედი ყველა აქტივობის გასანეიტრალებლად.

გერმანიის სათავეში ჰიტლერის მოსვლის შემდეგ, სსრკ საგარეო დაზვერვის გერმანიის რეზიდენტურას, რომელიც ერთ-ერთი ყველაზე მრავალრიცხოვანი და ძლიერი სადაზვერვო ცენტრი იყო, პრობლემები შეექმნა. აქედან გამომდინარე, მთელი დატვირთვის აღება საკუთარ თავზე მოუწია საფრანგეთში მოქმედ პარიზის რეზიდენტურას, რომელიც ასევე რთულ ვითარებაში აღმოჩნდა, თუმცა, საბჭოთა საგარეო დაზვერვას 30-იანი წლების დასაწყისში უკვე დაგროვილი ჰქონდა საკმარისი გამოცდილება საფრანგეთში, როგორც ლეგალური, ასევე არალეგალური სადაზვერვო საქმიანობის ორგანიზაციების თვალსაზრისით. [სულაძე, გ. 2010 წ. გვ. 100]

საბჭოთა საგარეო დაზვერვის ბერლინის რეზიდენტურის მხედველობის არეში ყოველთვის იყო მოქცეული ქართული ანტისაბჭოთა პოლიტიკური ემიგრაცია. საფარქვეშ მოქმედი მზვერავეები არსებული ვითარების თაობაზე მუდმივად ფლობდნენ ინფორმაციას და შესაბამის სადაზვერვო ღონისძიებებს ატარებდნენ. მათში ერთ-ერთი ძირითადი ადგილი ქართველ ემიგრანტ-პოლიტიკოსთა დისკრედიტაციას ეკავა.

გერმანიაში ნაცისტური ხელისუფლების მოსვლის პირველივე დღეებიდან ქართველ ემიგრანტებს ხშირად იბარებდნენ „გესტაპოში“ და ითხოვდნენ მათგან ახსნა-განმარტებებს. 1933 წელს „გესტაპო“ დაინტერესებული იყო ქართველი ემიგრანტებით, მიხეილ წულუკიძით, ნიკო იმნაიშვილით, ალექსანდრე ნიკურაძით. ბერლინში, პრინც ალბრეხტშტრასის ქუჩაზე „გესტაპოში“ იყვნენ დაბარებულიები მიხეილ წერეთელი, რომან მკურნალი და არჩილ მეტრეველი, თუმცა მათ მიმართ რაიმე რეპრესიული მეთოდები არ ყოფილა გამოყენებული. „გესტაპო“ ასევე ინტერესდებოდა ვალერიან ტოგონიძითა და მიხეილ

ყაუხნიშვილით. გერმანიისათვის არასასურველი ქართველი ემიგრანტების დასჯის ყველაზე აპრობირებული ფორმა იყო მათი გაძევება ქვეყნის ფარგლებს გარეთ. 1937 წელს „გესტაპოში“ დაიბარეს ქართველი ემიგრანტები და საბოლოოდ დახურულად გამოაცხადეს ყველა მათი ორგანიზაცია და დაჯგუფება გარდა ქართული სათვისტომოსი, რომელიც წარმოდგენილი იყო ქართველ ნაციონალისტთა ორგანიზაციის სახით. თუმცა, სულ მალე ეს უკანასკნელიც დაიშალა და ქართული ემიგრაცია ხელმძღვანელი ორგანიზაციის გარეშე დარჩა.

1938 წლისათვის ბერლინში გამოჩნდა შალვა ამირეჯიბი, რომელიც მიეკუთვნებოდა პარიზში მოქმედ ბამატის დაჯგუფებას. ამ უკანასკნელის მიმართ ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ნაწილი უარყოფითად იყო განწყობილი „კავკასიაში“ გამოქვეყნებული მისი სტატიების გამო. საქმე დამთავრდა იმით, რომ შ. ამირეჯიბი და მისი მეგობრები გარიცხეს ბამატის ორგანიზაციიდან, გამოაცხადეს სამშობლოს მოღალატეებად. ამ მოძრაობაში განსაკუთრებულად აქტიურობდნენ ახალგაზრდა ეროვნულ-დემოკრატები, რომელთაც თავისი გადაწყვეტილება გამოაქვეყნეს „ახალ ივერიაში“. 1939-1940 წლებში შ. ამირეჯიბის ხალხმა ბერლინი დატოვა. ისინი გერმანიაში არ გამოჩენილან არც შემდგომ წლებში.

1940 წლის სექტემბერში დრეზდენში ავიაკატასტროფაში დაიღუპა გერმანიაში ქართული სათვისტომოს ხელმძღვანელი პ. კიზირია. რაც შეეხება შ. ამირეჯიბს, 1942 წლის აგვისტოში ახმეტელის მოულოდნელი გარდაცვალების შემდეგ, ის ფილტვების ავთვისებიანი სიმსივნის დიაგნოზით გადაიყვანეს პარიზში, სადაც მალევე გარდაიცვალა.

ქართული ანტისაბჭოთა ემიგრაციისა და მისი ცალკეული აქტიური წარმომადგენლების მიმართ სპეციალური ღონისძიებების გატარების ინიციატორები ძირითადად საბჭოთა საქართველოს სპეცსამსახურები იყვნენ, თუმცა ყველა საგარეო პოლიტიკური ღონისძიება მოსკოვთან შეთანხმებით იგეგმებოდა და მისივე დახმარებით ხორციელდებოდა. ხელისუფლების მიერ სპეცსამსახურების წინაშე დასმული ამოცანებიდან გამომდინარე, ეს უკანასკნელნი ცდილობდნენ საზღვარგარეთთან საქართველოს ნებისმიერი ოფიციალური კონტაქტების გამოყენებას.

30-იანი წლების დასაწყისში ინტენსიური იყო გერმანულ და ქართველ მეცნიერთა და კულტურის მოღვაწეთა ურთიერთობები. 1930 წელს გერმანიაში

გაიმართა ქართული ხელოვნების უნიკალური ნიმუშების გამოფენა, რომელსაც ხელმძღვანელობდნენ ცნობილი ქართველი მეცნიერები შალვა ნუცუბიძე და გიორგი ჩუბინიშვილი. ამ ღონისძიებამ დიდი წარმატებით ჩაიარა. მას იმთავითვე პოლიტიკური დატვირთვა მიეცა, თუმცა ეს პროცესი საქართველოს სპეცსამსახურებს, მათ თავკაცებს და ლ. ბერიას არ მოსწონდათ. ეს უკანასკნელი მიიჩნევდა, რომ საქართველოში გერმანოფილური განწყობილება სულ უფრო და უფრო იზრდებოდა და საჭირო იყო მასებში ამ განწყობაზე იდეოლოგიური შეტევა. ამ თვალსაზრისით ლ. ბერიამ გამოიყენა პროფესორი შ. ნუცუბიძე, რომელმაც 1934 წლის ჟურნალ „ლიტერატურული ამიერკავკასიის“ ფურცლებზე გამოაქვეყნა სტატია „ფაშიზმი და კულტურა“. ანალოგიურ თემაზე შ. ნუცუბიძემ წაიკითხა ლექცია თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტშიც. გერმანიის მიმართ საბჭოთა საქართველოს ხელისუფლების ასეთი დამოკიდებულების გამო უკმაყოფილებაც კი გამოთქვა გერმანიის კონსულმა თბილისში დინსტმანმა.

თანამედროვე რუსული წყაროების თანახმად, მე-XX საუკუნის 30-იან წლებში ბერლინში მრავალრიცხოვან საბჭოთა კოლონიაში, ყველაზე გავლენიანი პიროვნება ყოფილა გერმანიაში სსრკ სავაჭრო წარმომადგენელი, საქართველოს სსრ განათლების ყოფილი კომისარი დავით კანდელაკი. მისი ავტორიტეტი გაცილებით უფრო წონადი ყოფილა, ვიდრე ცნობილი საბჭოთა დიპლომატის, გერმანიაში საბჭოთა კავშირის სრულუფლებიანი წარმომადგენლის იაკობ სურიცისა. საქმე იმაში მდგომარეობდა, რომ დავით კანდელაკი დაახლოებული ყოფილა იოსებ სტალინთან და, ამ უკანასკნელის დავალებით, ის საგანგებო მისიას ასრულებდა. კერძოდ, რეისსბანკისა და ამავედროულად გერმანიის ეკონომიკის რეისსმინისტრის იადლმარ შახტის შუამავლობით დავით კანდელაკს დამყარებული ჰქონია კონფიდენციალური კონტაქტები გერმანიის უმაღლესი ხელისუფლების წარმომადგენლებთან.

გერმანიის სათავეში ჰიტლერის მოსვლის შემდეგ, არა მარტო ამ ქვეყნის, არამედ ევროპისა და ამერიკის წამყვანი ქვეყნების პოლიტიკურ წრეებში გაჩნდა სამწუხარო მოსაზრება მეორე მსოფლიო ომის გარდუვალობის შესახებ. ფაშისტური გერმანიის პოლიტიკა ამის საბაბს სულ უფრო ხშირად და ხშირად იძლეოდა.

ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ნაწილი თვლიდა, რომ მსოფლიოში მოვლენათა შემდგომი განვითარება საქართველოს, როგორც დამოუკიდებელი

ქვეყნის ხელისუფლების სათავეში კვლავ მოსვლის საშუალებას მისცემდა. ამიტომ, ისინი ეძებდნენ გერმანელებთან დაახლოების გზებსა და საშუალებებს. ამ მიზნით, ევგენი გეგეჭკორმა წამოაყენა ყველა ქართული პოლიტიკური მიმდინარეობების გაერთიანებისა და ერთიანი ფრონტით მოქმედების იდეა. ამ შემთხვევაში მხედველობაში იყო მისაღები მისი კარგი ურთიერთობები მემარჯვენე ქართულ პოლიტიკურ ძალებთან. აღნიშნული წინადადება განხილულ იქნა სოციალ-დემოკრატთა ერთ-ერთ პარტიულ შეკრებაზე პარიზში. დამსწრეთა უმრავლესობა თანახმა იყო ასეთი მოლაპარაკებების დაწყებისა. კონსულტაციები მართლაც შედგა, თუმცა სპ. კედია და სხვა მემარჯვენე ლიდერებმა წამოაყენეს რადიკალურად განსხვავებული იდეა, კერძოდ, ისინი თვლიდნენ, რომ უნდა მომხდარიყო სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ლიკვიდაცია და ყველა ქართველი ემიგრანტის გაერთიანება ერთ ორგანიზაციაში, რომელსაც მემარჯვენე ოპოზიციური ლიდერები უხელმძღვანელებდნენ. ამ წინადადებას, ბუნებრივია, ქართველი სოციალ-დემოკრატები კატეგორიულად არ დათანხმდნენ. [სულაძე, გ. 2010 წ. გვ. 26-118]

რაც დრო გადიოდა, ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ერთი ნაწილი სულ უფრო და უფრო ცდილობდა ნაცისტური გერმანიის, იაპონიისა და ფაშისტური იტალიის პოლიტიკურ წრეებთან დაახლოებას, თუმცა ამ პროცესში ნაკლებად აქტიურნი იყვნენ ქართველი სოციალ-დემოკრატები. ქართველ სოციალ-დემოკრატთა მეგობარი ქვეყნების წარმომადგენლები კავკასიის კომიტეტიდან და პრომეთეს მოძრაობიდან, აგრეთვე პოლონელები მოითხოვდნენ ქართველი ემიგრანტებისაგან ანტისაბჭოთა საქმიანობის გააქტიურებას. ამისათვის ისინი ნ. ჟორდანიას სთავაზობდნენ, თუნდაც ფორმალურად მაინც, გადამდგარიყო სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ლიდერის თანამდებობიდან, რაც გააქტიურებდა ანტისაბჭოთა საქმიანობას. ეს უკანასკნელი მართლაც იძულებული გახდა დაეთმო თავისი პარტიული პოსტი და საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის საზღვარგარეთის ბიუროს თავმჯდომარედ არჩეულ იქნა კონსტანტინე (კოწია) გვარჯალაძე. ეს ცვლილება პარტიაში მართლაც ფორმალური ხასიათისა იყო, ვინაიდან სოციალ-დემოკრატიულ პარტიასაც და ანტისაბჭოთა საქმიანობასაც ფაქტიურად ნ. ჟორდანია ხელმძღვანელობდა. ამით მისი ფრთხილი დამოკიდებულება ნაცისტურ გერმანიასა და მისი მოკავშირეების მიმართ არ შეცვლილა.

ქართველი ემიგრანტების პოლიტიკურ საქმიანობას როგორც გერმანიაში, ისე საფრანგეთში მუდმივად თვალყურს ადევნებდნენ ამ ქვეყნის სპეცსამსახურები და პოლიცია.

საფრანგეთის ხელისუფლება, მისი საგარეო-პოლიტიკური კურსიდან გამომდინარე, თავის ტერიტორიაზე არ ზღუდავდა ანტისაბჭოთა საქმიანობას, რაშიც გარკვეულწილად ზეგავლენას განიცდიდა დიდი ბრიტანეთისა და ამერიკის შეერთებული შტატებისაგან, ამის გათვალისწინებით, პოლიცია და სპეცსამსახურები.

გერმანია-საფრანგეთის გართულებული ვითარების მიუხედავად, ამ ორ ქვეყანაში მცხოვრები ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის წარმომადგენლები ერთმანეთთან კონტაქტები არ გაუწყვეტია. საფრანგეთის სპეცსამსახურებს მხედველობის არედან არ გამორჩენია (განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც გერმანიის სათავეში ნაციონალ-სოციალისტები მოვიდნენ) გერმანიაში მცხოვრებ ქართველ ემიგრანტთა და მათ გერმანულ მეგობართა ხშირი სტუმრობა პარიზში.

გერმანიის დაზვერვის დაინტერესება საფრანგეთით და იქ მიმდინარე პოლიტიკური და სამხედრო, ეკონომიკური პროცესებით ცალსახა იყო, თუმცა შეიმჩნეოდა მათი მისწრაფებები მიეღოთ პოლიტიკური და სამხედრო-სტრატეგიული ინფორმაცია, როგორც საბჭოთა კავშირთან, ისე პოლონეთთან და მის სამხედრო ძლიერებასთან დაკავშირებით. ამ საკითხში ისინი ცდილობდნენ პოლონეთში მცხოვრები ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის და პოლონეთის არმიაში მოღვაწე ქართველი ოფიცრების გამოყენებას.

ყველა ქვეყნის ემიგრანტთა შორის იყვნენ სხვადასხვა ჯურის ავანტურისტები, რომლებიც ცდილობდნენ უცხო ქვეყნების დაზვერვათა წინაშე საკუთარი შესაძლებლობების ზომაზე მეტად წარმოჩენას და ამ გზით პირადი სარგებლობის მიღებას. მათ აღზევებას ხელს უწყობდნენ ის წარუმატებელი მზვერავებიც, რომლებიც ვერ აღწევდნენ რა დადებით შედეგებს პროფესიონალურ საქმიანობაში, თავად ეძებდნენ ავანტურისტებს, რომელთა მეშვეობითაც ქმნიდნენ წარმატებული სადაზვერვო საქმიანობის ილუზიას, რაც მათ სადაზვერვო ორგანოებიდან შესაბამისი სუბსიდიების მიღების საშუალებას აძლევდათ. ერთ-ერთი ასეთი ქართველი ემიგრანტი-ავანტურისტი, წარმოშობით ხონელი, გახლდათ შალვა ოდიშარია. ემიგრაციაში შ. ოდიშარია გამოჩნდა როგორც ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის წევრი.

შ. ოდიშარიას ემიგრაციაში მუდმივი სამუშაო ადგილი არ გააჩნდა. მას პროფესიად ექცა უცხო ქვეყნის დაზვერვისაგან ფულის გამოძალვა. შ. ოდიშარიამ სხვა ქვეყნების სპეცსამსახურების მსგავსად ავანტიურაში საბჭოთა დაზვერვის ჩაბმა მოახერხა. ემიგრაციაში მას, როგორც ცნობილ ავანტიურისტს, ზედმეტი სახელი „აშორდია“ შეარქვეს.

მე-XX საუკუნის 30-იანი წლების მეორე ნახევარში, არა მარტო ქართული, არამედ მთელი კავკასიური ემიგრაციის ისტორიაში ადგილი ჰქონდა მოვლენას, რომელმაც ყველა ალაშფოთა.

1934 წელს, პარიზში კავკასიის მთავარმართებლის ი. ვორონცოვ-დაშკოვის ყოფილი ჩინოვნიკის, მთიელთა რესპუბლიკის ყოფილი საგარეო საქმეთა მინისტრის ჰეიდარ ბამატის (ბამატოვის) ინიციატივით, შეიქმნა ნაციონალისტური ორგანიზაცია „კავკასია“. ამ ორგანიზაციის წევრები სხვადასხვა დროს იყვნენ შალვა ამირეჯიბი, ზურაბ ავალიშვილი, ვლადიმერ ახმეტელი, დავით საღირაშვილი, გენერალი გიორგი კვინიტაძე, მიხეილ კედია და სხვები. აღნიშნულ ორგანიზაციაში, ქართველების და აზერბაიჯანელების გარდა, შედიოდნენ კავკასიის სხვა ეროვნების (ლეკები, ჩეჩნები და სხვა) წარმომადგენლებიც. ორგანიზაცია აშკარა ანტისაბჭოთა ხასიათისა იყო და პოლიტიკური და ორგანიზაციული თვალსაზრისით ორიენტირებული იყო ძირითადად თურქეთზე, თუმცა იმედებს გერმანიაზეც და იაპონიაზეც ამყარებდა. თავდაპირველად, „კავკასიის“ შექმნას მხარი გერმანელებმაც დაუჭირეს. 1937 წელს ბერლინში ჩამოყალიბდა ამ ორგანიზაციის ფილიალი. [კვინიტაძე, გ. 1999 წ. ტ. I]

ორგანიზაცია ქართულ ენაზე გამოსცემდა ჟურნალ „კავკასიას“, რომელშიც ქვეყნდებოდა ისეთი სტატიები, რომლებიც დიდ უკმაყოფილებას იწვევდნენ მთელ ქართულ ემიგრაციაში. მაგალითად, ერთ-ერთ სტატიაში წამოყენებულ იქნა საქართველოს მაჰმადიანებით დასახლებული ტერიტორიების, კერძოდ – ბათუმის და ყოფილი ბათუმის ოლქის, აგრეთვე ყოფილი ართვინის ოლქის, ახალციხისა და ახალქალაქის მახრების თურქეთისათვის დათმობის იდეის მხარდაჭერა. ასეთმა ურცხვმა გამოხტომამ, განურჩევლად პოლიტიკური მრწამსისა, თითქმის მთელი ქართული ემიგრაცია გააღიზიანა. ეწყობოდა კ. ბამატის თანამოაზრეთა საწინააღმდეგო შეკრებები, რომლებზეც დებულობდნენ საპროტესტო რეზოლუციებს. პრაქტიკულად ეს იყო იმ უიმვიათეს შემთხვევათაგანი, რომელშიც ქართული ემიგრაცია მთლიანობაში ერთსულოვანი იყო. [კვინიტაძე, გ. 1999 წ. ტ. I-II]

ჟურნალი „კავკასია“ გამოდიოდა კავკასიის ხალხთა, აგრეთვე ფრანგულ, ინგლისურ, გერმანულ და თურქულ ენებზე. ქართველი ემიგრანტები მიხვდნენ რა კ. ბამატოვის ავანტურისტულ მიზნებს, მასთან კონტაქტი გაწყვიტეს.

თურქეთის ხელისუფლებას მოსწონდა კ. ბამატისა და მისი თანამოაზრეების საქმიანობა, თუმცა იძულებული იყო გაეკეთებინა განცხადება, რომ თითქოსდა მას არანაირი ურთიერთობა არ გააჩნდა კ. ბამატთან და მის ჯგუფთან და რომ ორგანიზაცია უახლოეს ხანში თურქეთის ტერიტორიას დატოვებდა. სინამდვილეში მსგავსი არაფერი მომხდარა და ჟურნალი „კავკასია“ წარმატებით აგრძელებდა გამოსვლას თურქეთში არა მარტო თურქულ, არამედ აზერბაიჯანულ ენაზეც.

მეორე მსოფლიო ომის დაწყებისთანავე, ბამატმა შეხედულებები შეიცვალა, მიხვდა რა, რომ ფაშისტური გერმანია კავკასიის ხალხებს დამოუკიდებლობას არ უბოძებდა და მთელი იმედები თურქეთზე გადაიტანა, თუმცა, წარუმატებლად. 1939 წელს ორგანიზაცია „კავკასია“ დაიშალა. მანამდე კი, 1937 წელს გერმანელებმა ამ ორგანიზაციას თავის ქვეყანაში არსებობა აუკრძალეს, რაშიც დიდი იყო როლი ქართული პოლიტიკური ემიგრაციისა, რომელმაც ამისათვის მაქსიმალურად გამოიყენა თავისი კონტაქტები გერმანიაში.

30-იანი წლების მეორე ნახევარში აქტიური ანტისაბჭოთა საქმიანობის ასპარეზზე გამოდის ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ერთ-ერთი საინტერესო პიროვნება, ტფილისის ყოფილი გუბერნატორი 1918-1921 წლებში, შალვა მაღლაკელიძე, რომელმაც მშფოთვარე ცხოვრების გზა განვლო.

შ. მაღლაკელიძის აზრით (მონაცემები ეკუთვნის 1958 წელს), ოფიციალურ გერმანულ წრეებთან კონტაქტების დასამყარებლად პარიზში არსებობდა კავკასიის ემიგრაციის საიდუმლო ცენტრი, რომელშიც შედიოდნენ ნოე ჟორდანიას, სომეხ დაშნაკთა მთავრობის ყოფილი წარმომადგენელი ევროპაში არშაკ ჯამალიანი და თვით შალვა მაღლაკელიძე. ცენტრის გადაწყვეტილებით, შ. მაღლაკელიძე 1938 წლის მიწურულს მივლინებულ ყოფილა ბერლინში. რამდენიმე დღის შემდეგ ბერლინში ჩასულა ა. ჯამალიანიც. ამ უკანასკნელს გერმანიაში გააჩნდა ფართო კონტაქტები ჟურნალისტურ და კომერსანტულ წრეებში. თავდაპირველად ა. ჯამალიანს შეხვედრა ჰქონია გერმანიის გერმანის წარმომადგენელთან. [მაღლაკელიძე, შ. 1994 წ. გვ. 14-96]

მე-XX საუკუნის 20-იანი წლების მეორე ნახევარში საბჭოთა კავშირი სცნო ცამეტმა სახელმწიფომ. 1933 წლის ბოლოს ამ ჩამონათვალს დაემატა ამერიკის

შეერთებული შტატები. 1936 წლისათვის სსრ კავშირი უკვე ოცდათექვსმეტმა სახელმწიფომ აღიარა, მათ შორის მსხვილმა კაპიტალისტურმა ქვეყნებმა.

1933 წელს გერმანიის სათავეში ჰიტლერი და მისი პარტია მოვიდა. ამ უკანასკნელთა გეგმები სცილდებოდა ვერსალის სამშვიდობო მოლაპარაკების რევიზიას და მიზნად ისახავდნენ მსოფლიო ბატონობას.

1932 წელს მანჯურიის დაპყრობითა და მარიონეტული სახელმწიფოს მანჯოუ-გოს შექმნით იაპონია, არა მარტო საბჭოთა კავშირისათვის, მთელი მსოფლიოსათვის საკმაოდ სერიოზულ მოწინააღმდეგედ და საშიშ ძალად იქცა. საერთაშორისო ვითარება საკმაოდ დაიძაბა.

1925 წელს მუსოლინიმ გამოაცხადა იტალიის იმპერია, ხოლო 1935 წელს ფაშისტური იტალია თავს დაესხა აბისინიას (ეთიოპიას). 1936 წელს მოხდა ფაშისტური გადატრიალება ესპანეთში. მას მოჰყვა ამ ქვეყნის ერთობლივი გერმანულ-იტალიური ინტერვენცია.

ჰიტლერმა, ვიდრე ის აღმოსავლურ ლაშქრობას განახორციელებდა, გადაწყვიტა პოზიციების განმტკიცება დასავლეთში. მან დაარღვია 1919 წლის ვერსალის სამშვიდობო ხელშეკრულება და, ინგლისის და საფრანგეთის დანაშაულებრივი ინერტულობის პირობებში, 1935 წელს ჯერ საარის, ხოლო 1936 წელს დემილიტარიზებული რენის მხარის ოკუპაცია მოახდინა. 1938 წელს ავსტრიის ანექსიით პრაქტიკულად ნათელი მოეფინა საერთო პოლიტიკურ ვითარებას.

დადგა 1938 წელი და გაჩნდა მეორე მსოფლიო ომის დაწყების საშიშროება, თუმცა შემდგომში განვითარებულმა პოლიტიკურმა მოვლენებმა ეს პროცესი ერთი წლით გადაწია.

საფრანგეთის დაზვერვასა და სამხედრო სამინისტროს მიაჩნდათ, რომ ომი გერმანიასა და საბჭოთა კავშირს შორის გარდაუვალი იყო და რომ ჰიტლერი თავის ძლევა მოსილი არმიით აუცილებლად გაიჭრებოდა აღმოსავლეთისაკენ. აქედან გამომდინარე, საფრანგეთის სპეცსამსახურებმა გადაწყვიტეს წინასწარი, მოსამზადებელი სამუშაოები ეწარმოებინათ. მათ ინტერესში შედიოდა ქართული ანტისაბჭოთა პოლიტიკური ემიგრაციის გააქტიურება და მისი ძალისხმევის მიმართვა სსრკ-ის წინააღმდეგ, ევგ. გეგეჭკორი მოულოდნელად ხდება საფრანგეთის სამხედრო სამინისტროსთან დაახლოებული პირი და მისი მუდმივი სტუმარი. ამაში მას დახმარება გაუწია მისი ახლო მეგობრების – შრომის ყოფილი მინისტრის ანდრიან მარკეს და მეტწილად დაზვერვის ყოფილი

ოფიცრის, რადიკალურ-სოციალისტური პარტიის დეპუტატის, ყოფილი და მომავალი მინისტრის (შინაგან საქმეთა მინისტრ პეტენის მთავრობაში) შარლ ფორინეს რეკომენდაციებმა.

ევგ. გეგეჭკორი იცნობდა შ. ფორინეს ჯერ კიდევ იმ დროიდან, როდესაც ეს უკანასკნელი დაზვერვის კადრის ოფიცერი, ხოლო შემდეგ რამდენიმე კვირის მანძილზე პეტენის მთავრობის შინაგან საქმეთა მინისტრი იყო.

სირიაში, გენერალმა ვეიგანმა დაიწყო ჩამოყალიბება არმიის, რომელიც გათვლილი იყო საბჭოთა კავშირზე შეტევისათვის. ფრანგების მიერ მობილიზებულ იქნა ემიგრანტული ახალგაზრდობაც. საფრანგეთის დაზვერვამ დაიწყო იმაზე ფიქრი, თუ როგორ გამოეყენებინა ემიგრანტები ვეიგანის არმიისათვის.

მთელი 1938 წელი და 1939 წლის პირველი ნახევარი დასჭირდა არმიის ჩამოყალიბებას. ყველა ქართველი ოფიცერი, რომელიც მსახურობდა უცხოურ ლეგიონებში, აყვანილ იქნა აღრიცხვაზე. ქართველმა ახალგაზრდობამ, დევნილი მთავრობის მოწოდებით, მოხალისეებად ვეიგანის არმიაში დაიწყო ჩაწერა.

1939 წლის 1 სექტემბერს გერმანია თავს დაესხა პოლონეთს. 3 სექტემბერს საფრანგეთმა და ინგლისმა ომი გამოუცხადეს გერმანიას. საფრანგეთში მოღვაწე ქართული ანტისაბჭოთა პოლიტიკური ემიგრაციის ლიდერები აღაფრთოვანა ამ ფაქტმა. ისინი თვლიდნენ, რომ სულ მალე ინგლის-საფრანგეთის სამხედრო-პოლიტიკური ალიანსი გერმანია-სსრ კავშირს დაამარცხებდა და, აქედან გამომდინარე, ხეირს ნახავდნენ ქართველებიც. ამიტომ საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის საზღვარგარეთის ბიურომ ქმედითი ნაბიჯების გადადგმა გადაწყვიტა.

ამ პერიოდში ანტისაბჭოთა საქმიანობის ასპარეზზე გამოდის ცნობილი ქართველი ემიგრანტი, 1918-1921 წლებში დამოუკიდებელი საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს განსაკუთრებული რაზმის ყოფილი უფროსის მექი კედიას ვაჟი, ამავე სამსახურის ყოფილი თანამშრომელი მიხეილ კედია, რომელსაც კარგი ურთიერთობები ჰქონდა დამყარებული გერმანელებთან, განსაკუთრებით გერმანიის დაზვერვასთან. იმ ეტაპზე მას მოკრძალებული, მაგრამ ქართველ, განსაკუთრებით ქართველ ებრაელთათვის, მნიშვნელოვანი ფუნქცია დაეკისრა. მის. კედიას უნდა დაეწესებინა მკაცრი კონტროლი ქართველი ებრაელებისათვის პირადობის მოწმობის გაცემაზე. ამისათვის მან შექმნა ქართველ-ებრაელთა კომიტეტი (Комитет грузин Моисейского вероисповедания), რომელსაც სათავეში

ჩაუყენა იოსებ ელიგულაშვილი. სწორედ ზემოაღნიშნული კომიტეტისა და „ქართველ ემიგრანტთა საქმეთა სამმართველოს“ თანხმობის შემთხვევაში კომიტეტის თანამშრომელი, ქართველი ემიგრანტი ა. ქორქია გასცემდა დაინტერესებულ პირებზე „ეროვნების დამადასტურებელ მოწმობას“. „გესტაპოსა“ და ქართველებს შორის აღნიშნულ თემასთან დაკავშირებით ხშირი შეხლა-შემოსხლის მიუხედავად, ეროვნების დამადასტურებელი მოწმობების გაცემა მაინც ისე ხერხდებოდა, როგორც ეს მის. კედიასა და მის გუნდს სურდა. ამით მათ უამრავი ქართველი ებრაელი იხსნეს რეპრესიებისაგან, რაც დაუფასეს კიდევ ამ უკანასკნელებმა გერმანელთაგან საფრანგეთის განთავისუფლების შემდეგ.

ა). ისტორიოგრაფიისათვის უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება ქრონოლოგიურ თანამიმდევრობას, რასაც ვემყარებით მოვლენების გაანალიზებისას.

1921 წლის თებერვალ-მარტის სამხედრო ოკუპაციის შემდეგ საქართველოს ეროვნული მთავრობა იძულებული გახდა საზღვარგარეთ გახიზნულიყო იმ იმედით, რომ იქიდან გაეგრძელებინა ბრძოლა დაკარგული დამოუკიდებლობის აღსადგენად. 1924 წლის აგვისტოს ამბოხების შემდეგ საქართველოში დატრიალებულმა ახალმა სისხლიანმა ამბებმა კვლავ აიძულა დასაღუპად განწირული ქართველთა ახალი ტალღა სამშობლოდან ცოტა ხნის წინ წასულ პოლიტიკურ ემიგრაციას შეერთებოდა. სამშობლოდან იძულებით ლტოლვილმა ქართველებმა უცხოეთის ცის ქვეშ ჰპოვეს სამუდამო თავშესაფარი.

ერთ-ერთი ასეთი, ემიგრაციაში მოღვაწე ქართველთა შორის, იყვნენ მწერალი ცოლ-ქმარი, თამარ და აკაკი პაპაევები.

1923 წლიდან იწყება უცხოეთში თამარ და აკაკი პაპაევების ხანგრძლივი, ერთობლივი ლიტერატურული და მეცნიერული მოღვაწეობა. მეორე მსოფლიო ომის დაწყებამდე ისინი ჰამბურგსა და ბერლინში ცხოვრობდნენ, ომის მძიმე წლები სხვადასხვა ქალაქსა და ქვეყანაში ხეტიალში გაატარეს. თამარ პაპავას ეკუთვნის სამეცნიერო-ისტორიული გამოკვლევები, რომლებიც იბეჭდებოდა ამერიკაში, ბუენოს-აირესში გამოცემულ ჟურნალ „მამულში“, ვიქტორ ნოზაძის რედაქტორობით.

თამარ პაპავას მოგონებებს შორის ერთ-ერთია მოგონება ქაქუცა ჩოლოყაშვილზე. ქაქუცა ჩოლოყაშვილი შორეული ნათესავი იყო მათი ოჯახისა. პაპაევები ახლოს იცნობდნენ ქაქუცას მშობლებს, ცოლ-შვილსა და ნათესაობას. კახეთში ყოფნისას თამარ პაპავას მამული ჰქონია სოფელ კურდღელაურში. მან

1918 წლის 26 მაისს, ევროპის მიერ საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარების დღეს საზოგადოების წინაშე ქართველი ქალების სახელით წარმოთქვა სიტყვა. აი, როგორ იხსენებს მწერალი მაშინდელ მღელვარებას: „მთავარობა, პარლამენტის წევრები და უმაღლესი სტუმრები ყველანი ერთბაშად შემომყურებდნენ, ქართველი ქალის თქმას ელოდნენ. ან რას იტყოდა ქართველი ქალი, მისი სამშობლოს მკვდრეთით აღდგენის დღეს! განა ეს ცხადი არაა? თუ რას უკარნახებდა ქართველ ქალს ის დაუვიწყარი დღე, გადმოვშალე ქართველის დედის გული და გადმოვღვარე მასში ნაგუბარი გრძნობა“ როგორც კი თამარმა სიტყვა დაამთავრა, გაისმა საზანდარის ხმა და, როგორც არწივი მოსწყდება ხოლმე მთის ნაპრალს – იხსენებს მწერალი, – ისე მოსწყდა ქაქუცა, ერთი დაუარა, ჩემკენ გამოეშურა და გამიწვია. ეს იყო გამარჯვებული საქართველოს ლაღობა და ნადიმი და აქამდე ჩამრჩა გულში, როგორც უცხო მარგალიტის მარცვლები“.

მწერალი ქაქუცას მეორედ კახეთში 1922 წლის შემოდგომაზე შეხვედრია: იმ დროს ქაქუცას თავისი რაზმი უკვე შემომტკიცებული ჰყავდა, ბრძოლა დამპყრობელ ხელისუფლებასთან თანდათან მწვავედებოდა. ქართველთ ღირსების საკითხი კვლავ ჩვენს ძველ ხმაღს უნდა გარდაეწვიტა. თამარ პაპავა 1971 წლის 21 მარტს შორეულ არგენტინაში მიიცვალა, ჩვენი ქვეყნის კულტურისათვის დაუღალავი მუშაკი ისიც ლევილში, ქართველთა სავანეში, მეუღლის გვერდით დაკრძალეს. ლევილი – საქართველოზე დარდით გაღეულ მამულიშივითა უკანასკნელი სამკვიდროა, სადაც აკაკი გელოვანის საფლავზე ამოტვიფრული ეს სიტყვები თითოეული მათგანის ტკივილია:

„მითხარ შენდობა და ჩემს მხარესა ოდეს მოუთხრობ ამბებს მწარესა სთქვი, რომ წარწერა იხილე ლოდზე ძვლებიც კი ფიქრობს საქართველოზე“.

ბ). პოლონეთი, ქართველების მეორე სამშობლო, ქართული სამხედრო ემიგრაციის დასაყრდენი გახდა.

1921 წლის თებერვალში საბჭოთა არმიის მიერ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დაცემის შემდეგ, ბევრმა პოლიტიკოსმა, ინტელექტუალმა და სამხედრო მოსამსახურემ დატოვა საქართველო და წავიდა პოლონეთში. ქართული საზოგადოება პოლონეთში ძალიან აქტიურ, პოლიტიკურ და კულტურულ საქმიანობას ეწეოდა. ყველაზე მეტად დასამახსოვრებელია ქართული სამხედრო ემიგრაციის პირადი შემადგენლობა, რომლებიც

მსახურობდნენ პოლონური არმიის რიგებში 1920 წლების დასაწყისიდან II მსოფლიო ომის დასასრულამდე.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დაცემის შემდეგ, ნოე უორდანიამ, საქართველოს გაძევებული მთავრობის ხელმძღვანელმა დაუყოვნებლივ მიმართა მეგობარ ქვეყნებს. საფრანგეთს, საბერძნეთს და პოლონეთს, პროფესიული სამხედრო კადრების დასახმარებლად. პოლონეთის მთავრობამ ნაწილობრივ დააკმაყოფილა მოთხოვნა და 1922 წლიდან 1924 წლამდე მრავალი ქართველი ოფიცერი, უორდანიას მთავრობის რეკომენდაციით მიიღეს პოლონურ სამხედრო სკოლებში. ზოგიერთი მათგანი მასწავლებლის თანამდებობაზე. ბევრი მათგანი ირიცხებოდა პოლონურ არმიაში, შემდგომ ეტაპზე ქართველ მოსამსახურე სამხედროთა რიცხვმა ათასს მიაღწია. წინაპართა ტრადიციები ღირსეულად განაგრძეს და განამტკიცეს პოლონეთში ჩასულმა ქართველმა მხედრებმა. მათ ერთგულად იმსახურეს ევროპის ამ დიდი ისტორიის მქონე სახელმწიფოს ეროვნულ არმიაში და საპატიო საბრძოლო ჯილდოებიც დაიმსახურეს.

XX საუკუნის 20-30 წლებში პოლონეთში არსებული ქართული სამხედრო დიასპორა სპეციფიური სტრუქტურის მქონე დემოგრაფიულ და პროგრესულ ჯგუფს წარმოადგენდა. მისი უმრავლესობა – ოფიცრები და სამხედრო სასწავლებლის კურსანტები იყვნენ. „პოლონელი“ ქართველების უმეტესობას 20-დან 50-წლამდე მამაკაცები წარმოადგენდნენ. მხოლოდ რამდენიმე იყო უმაღლესი რანგის ოფიცერი. [ქ. გურჯაანის სახ. მუზ. მასალებიდან]

1921 წელს ემიგრირებულ ქართველთა შორის ორასამდე პროფესიონალი სამხედრო პირი იყო, მათ შორის იუნკერებიც იყვნენ. მათი ხელმძღვანელობა გენერალ ალექსანდრე ზაქარიადეს დაეკისრა, ვინაიდან მთავარსარდალი, გენერალი გიორგი კვინიტაძე საქართველოს მთავრობასთან ერთად, პარიზში გაემგზავრა. [კვინიტაძე, გ. 1999 წ. ტ-1]

ვერ დავეთანხმებით მოსაზრებას, თითქოს საქართველოსადმი დიდი სიმპატიით განწყობილმა პოლონეთის პრეზიდენტმა, მარშალმა იოზეფ პილსუდსკიმ, სტამბოლში მყოფი თავის ელჩის ბარანოვსკისა და სამხედრო ატაშეს პოლკოვნიკ ლეონ ლბოძიციკის საშუალებით, ჯერ კიდევ 1921 წელს შესთავაზა ქართველ ემიგრანტებს პოლიტიკური თავშესაფარი. ამ ოფიციალური მიწვევის შემდეგ პოლონეთში სამასამდე ქართველი ჩავიდა. ქართველმა მხედრებმა არ მიიღეს პოლონეთის მოქალაქეობა, რადგან სამშობლოში

დაბრუნების იმედი ჰქონდათ. კონტრაქტის საფუძველზე მსახურობდნენ პოლონეთის შეიარაღებულ ძალებში. სინამდვილეში კონტრაქტით არც ერთი მაღალჩინოსანი არ მიუღიათ პოლონეთის არმიაში. მართალია, პოლონეთის მოქალაქეობის არქონის გამო, ქართველებს არ ნიშნავდნენ მაღალ თანამდებობაზე, მაგრამ სამხედრო წოდებებს მათ ისევე უმატებდნენ, როგორც პოლონელებს.

პოლონეთში ჩასულ ქართველ მხედრებს შორის იყვნენ გენერლები: **ზაქარიაძე, ყაზბეგი, ბაქრაძე, ჩხეიძე, კონიაშვილი**, პოლკოვნიკები: ბაგრატიონი, ვაჩნაძე, მიქელაძე, გველესიანი, სიღამონ-ერისთავი, კანდელაკი, თევზაძე, კიკვიძე. მაიორები: ფავლენიშვილი, სიამაშვილი, ყიფიანი, მაჭავარიანი, ტერიაშვილი, კოვზიაშვილი, არონიშიძე, ძმები ქუთათელაძეები, აგრეთვე დიმიტრი შალიკაშვილი. მარშალმა პილსუდსკიმ დიდი ამაგი დასდო ქართველ მხედრებს, კერძოდ, ყოველ მათგანს შეუნარჩუნა ადრე მიღებული სამხედრო წოდება და ფრიად ხელსაყრელი პირობები შეუქმნა პოლონეთში ცხოვრებისა და მოღვაწეობისთვის. [ქ. გურჯაანის სახ. მუხ. მასალებიდან]

გერმანიის გენერალური შტაბის სამხედრო მრჩეველად ნამუშევარი გენერალი შალვა მაღლაკელიძე იგონებდა: „ქართველი სამხედროები პოლონეთში დიდ პატივში ჰყავდათ. თითქმის ყველა ქართველს სამხედრო აკადემია დაამთავრებინეს – კავალერისტებს, ინფანტერიას, თვით ინტენდანტებსაც კი. ქართველები, პოლონელებისაგან განსხვავებით, უგამოცდოდ ირიცხებოდნენ აკადემიაში, ასეთი იყო პილსუდსკის ნება, ომის შემთხვევაში, ე. ი. თუ პოლონეთი ომში ჩაებმებოდა, ქართველებს არ ევალებოდათ მასში მონაწილეობის მიღება, თუ რასაკვირველია, ისინი მოხალისეებად არ წავიდოდნენ ომში, ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ ეს ომი საქართველოს ინტერესებს არ დაემთხვეოდა, მაშინ ზედმეტი იყო მათი მონაწილეობა ამ ომში. [მაღლაკ., შ. 1994 წ. გვ. 96-112]

ვარშავაში არსებობდა ქართული საზოგადოება – იგივე ჩვენი გენერალური საკონსულო. იგი მდებარეობდა სენატორის ქუჩაზე და ქართული სამფეროვანი დროშა იყო გადმოკიდებული. ამ ჩვენს საკონსულოში აუცილებლად უნდა გელაპარაკათ ქართულად, ამას თვით პილსუდსკი უწყობდა ხელს. ესენი უშვებდნენ ჟურნალ „მხედარს“, რომლის რედაქტორი იყო უგრეხელიძე, კავალერისტი, მერე, პოლონეთის დამარცხების შემდეგ, ლონდონში გადაბარგდა, საზოგადოების თავმჯდომარეებად სხვადასხვა დროს იყვნენ ყურალაშვილი, არზაყან ემუხვარი, ხოლო შემდეგ კოტე იმნაძე, რომელმაც 1924 წლის

აჯანყების შემდეგ გამოაღწია საქართველოდან. უნდა ითქვას, რომ არც ერთ ქართველს არ უღალატია პოლონეთისთვის. ქართველ იუნკერთა სახელოვანი პლეადის წარმომადგენლებს – ნიკოლოზ მათიკაშვილისა (მისი მეუღლე საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა 2008 წლის თებერვალში ღირსების ორდენით დააჯილდოვა) და მიხეილ კვალიაშვილის ცნობით, პოლონეთის არმიაში სამხედრო ცოდნას იღრმავებდა 35-ოფიცერი და 46-იუნკერი, სულ 81 მხედარი, აქედან 15-მა სამხედრო აკადემია, ხოლო 4-მა – უმაღლესი საინჟინერინგო სკოლა დაამთავრა. ამასთანავე თითოეულმა ქართველმა ოფიცერმა გაიარა ქვეითი ჯარის ათასეულის უფროსისა და სხვა დარგის სპეციალური სასწავლებელი. ქართული ემიგრაციის ცნობილი წარმომადგენელი შალვა ამირეჯიბი წერდა: „პოლონეთის ჯარში მყოფი ქართველი ოფიცრობა ჯამაგირით, ე. ი. პიროვნულად და ოჯახურად ისეა მოწყობილი, როგორც პოლონელი ოფიცრები. ქართველი ოფიცერი პოლონურ ჯარში და პოლონურ საზოგადოებაში კარგად არის მიღებული და ბედის სამდურავი არ ეთქმის, ამას გეტყვის ყოველი ქართველი ოფიცერი პოლონეთში მყოფი“.

ქართველთა სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ ქართველებმა ღირსეულად გადაუხადეს პოლონელებს სამაგიერო პატივისცემა, ქართველმა მხედრებმა ერთგულად იმსახურეს პოლონურ არმიაში, თავი გამოიჩინეს გერმანია-პოლონეთის სისხლისმღვრელ ომში (1939 წ. სექტემბერ-ოქტომბერი) და საპატიო პოლონური ჯილდოებიც დაიმსახურეს. პოლონეთის სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის დაცვის ბრძოლის ველზე გმირულად შესწირეს თავი შემდეგმა ქართველმა სამხედრო პირებმა: **გენერალმა ივანე ყაზბეგმა**, პოლკოვნიკებმა: ნიკოლოზ ვაჩნაძემ, ვალერიან სიღამონ-ერისათევმა, მაიორმა: **ვალდია სიამაშვილმა**, კონსტანტინე ტერიაშვილმა, კაპიტნებმა: ლადო მახარაძემ, გენო ხუნდაძემ, ივანე ქავთარაძემ, დავით ლალიძემ, ნიკოლოზ ყიფიანმა და სხვებმა. [ქ. გურჯაანის სახ. მუხ. მასალებიდან]

მიხეილ კვალიაშვილი იგონებდა: „84 ოფიცერი ვიყავით პოლონეთის არმიაში, რომლებიც ომისა და ოკუპაციის წლებში მონაწილეობას ვიღებდით ბრძოლებში“ და ბევრმა „უმაღლესი ჯვრები დავიმსახურეთ“. ზემოთქმულის შემდეგ შეიძლება, დაგასკნით, რომ ქართველმა ემიგრანტებმა განიცადეს 1921 წლის საქართველოს ოკუპაცია, მათ პოლონეთში და პოლონელ ხალხში დაინახეს მფარველი ძალა. ეს ძალა იყო, რომელიც ქართველებს მომავლის იმედს უძლიერებდა.

გ). ქართული სამხედრო ემიგრაცია ევროპაში ძირითადად პოლონეთში განთავსდება

პირველი მსოფლიო ომის შემდგომ საქართველოში დამყარდა დემოკრატიული რესპუბლიკებისათვის დამახასიათებელი სახელმწიფო მმართველობა. ქვეყნის ხელისუფლებაში აღმოჩნდა არც თუ ძლიერი პოლიტიკური ნების ადამიანების ჯგუფი, რასაც მოჰყვა შემდგომში რთული და მტკივნეული მოვლენები ქართული საზოგადოებისათვის. 1918-1921 წლების საქართველოს მთავრობა და მათი თანამდგომი პოლიტიკური თუ სამხედრო ძალები გაერიდნენ საქართველოს, წავიდნენ ემიგრაციაში ძირითადად ევროპის ქვეყნებში. რუსეთიდან შემოჭრილმა რევოლუციურმა ძალებმა განსაზღვრეს ქართული პოლიტიკური და სამხედრო ემიგრაციის აუცილებლობა. 20-იანი წლების მკაცრმა სინამდვილემ დაქსაქსა და გააბნია ქართველი ემიგრანტები დედამიწის კუთხეებში. ქართული ემიგრაციის ორი ძირითადი შტო მიეძალა ევროპას.

- 1) პოლიტიკური;
- 2) სამხედრო.

ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის დასაყრდენი გახდა საფრანგეთი, ქართული სამხედრო ემიგრაცია მოთავსდა ძირითადად პოლონეთში. ქართველი გენერლებისა და ოფიცრების ემიგრანტული პირველი შტო მოვიდა პოლონეთში და მათი რაოდენობა 300-ს აღწევდა. [მამუკელაშვილი, ე. 2007 წ. გვ. 14-22]

მაშინდელი პოლონეთის სახელმწიფო ცენტრალური ევროპის ქვეყნებში გამოირჩეოდა მდებარეობით, ეკონომიკით, მოსახლეობით (36 მილიონი), აქ ცხოვრობდნენ უკრაინელები, ბელორუსები, სლოვაკები, მცირე ჯგუფებად ბოშები, ებრაელები, რუსები, ლიტველები.

1921 წლის 17 მარტს მიიღეს პოლონეთის კონსტიტუცია, რომლის ძალითაც პოლონეთი ცხადდებოდა რესპუბლიკად, რასაც ეყოლებოდა ორპალატიანი პარლამენტი (სეიმი და სენატი). ასეთ საშინაო ვითარებაში მეტად რთული იყო პოლონეთის საგარეო პოლიტიკური მდგომარეობა, რომელიც დაუეხის გეგმისა და 1923 წლის ლოკარნოს ხელშეკრულების შედეგად კიდევ უფრო გართულდა. პილსუდსკის მიმდევრებმა გამოიყენეს ეს გარემოება და 1926 წლის 12-14 მაისს მოაწვეს სახელმწიფო გადატრიალება. დაამყარეს ე. წ. „სანაციური რეჟიმი“. ასეთ გართულებულ ვითარებაში დამკვიდრდა პოლონეთში ქართველ სამხედრო ემიგრანტთა პირველი შტო. [მამუკელაშვილი, ე. 2007 წ. გვ. 16-18]

საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას (1918-1921) წ. ძლიერი სამხედრო გენერალიტეტი ჰყავდა, გამოჩენილი, ცნობილი მხედართმთავრებითა და მეომარი გენერლებით. ქართული გენერალიტეტის ნაწილი გაყვა პოლიტიკურ ემიგრაციას ევროპაში, პოლონეთსა და საფრანგეთში. მაღალი ჩინის სამხედროთა გვერდით აღმოჩნდნენ ოფიცრები და იუნკრები. იქ, საქართველოდან მოცილებულები გაიბნენ ევროპაში, ბევრი გადაეგო უცოლშვილოდ, უძეოდ, მათი უდიდესი უმრავლესობა ვეღარ დაბრუნდა სამშობლოში. წლებმა თავისი დაღი დაასვა მათ შთამომავლობას, მათ სულიერებას. [ქებაძე, მ. 2007 წ. გვ. 61-69]

1918-1921 წლებში ქართულ არმიაში მსახურობდა 28 გენერალი, სხვადასხვა პროფილისა და გამოცდილების. ბევრი მათგანი წავიდა ემიგრაციაში ევროპაში, ძირითადად პოლონეთში და დარჩა სამუდამოდ.

ქ. გურჯაანში ჯონ (მალხაზ) შალიკაშვილის სახლ-მუზეუმში დაცული საარქივო მასალების ფონდებში მივაკვლიეთ დღემდე მეცნიერებისათვის უცნობ და შეუსწავლელ ცნობებს ქართველ ოფიცერთა ემიგრანტული შტოს შესახებ. მათი სამხედრო ჩინის და სოციალური ვითარების გაანალიზებისთვის მოვიტანთ ზოგიერთს. ეს, ერთ დროს საიდუმლო მასალა განეკუთვნება ქართველ სამხედრო მოსამსახურეთა რაოდენობას, ოჯახურ შემადგენლობას, დასაქმებას.

კაპიტნები: – ალავიძე ალექსანდრე, არონიშიძე არტემი, ინჯია ვასილი, ვაჩნაძე დავითი, ფავლენიშვილი გიორგი, ქუთათელაძე დავითი, მაჭავარიანი დავითი, კობიაშვილი ალექსანდრე, მამალაძე გიორგი.

იუნკრებიდან: კობიაშვილი სიმონ, ლალიძე დიმიტრი, კვალიაშვილი მიხეილი, ლალიძე დავითი, ლალიძე ვლადიმერი, თაყაიშვილი პლატონი, ყაზბეგი ირაკლი, მახარაძე ვლადიმერი, რატიშვილი გიორგი, ზაუტაშვილი იოსები, აბაშიძე სიმონ, ლომიძე ვახტანგი, აღნიაშვილი ნიკოლოზ, ნაცვლიშვილი ფარნაოზი, გლოვაცკი და სხვა. ეს მცირე ჩამონათვალი ნათლად წარმოგვიდგენს XX საუკუნის 20-იანი წლების საქართველოს საერთო ემიგრანტთა მდგომარეობას ევროპის ქვეყნებში. მათი ძირითადი შემადგენლობა ჩარჩა და შეერწყა ცხოვრებისეულ სინამდვილეს იქ, სამშობლოდან შორს. არც ერთი მაღალი ჩინის ოფიცერი თუ გენერალი არ დაუსაქმებია თავისი სამხედრო პროფესიის მიხედვით პოლონეთის ხელისუფლებას. [ქ. გურჯაანის სახ. მუზ. მასალებიდან]

1924 წელს საქართველოს რესპუბლიკის მთელ ტერიტორიაზე გაჩაღდა მძიმე ბრძოლები. სამშობლოს თავისუფლების დამცველებმა თავდადება და გამირობა გამოიჩინეს ბრძოლის ველზე. მათ შორის, იყვნენ ტფილისის იუნკერთა

სკოლის აღზრდილები, მათ განსაკუთრებული სიმამაცე გამოიჩინეს ტაბახმელასთან ბრძოლებში მონაწილეთა შორის.

მოგონებების ნაწილში, მოთხრობილია ემიგრირებულ ქართველ სამხედრო პირთა მოღვაწეობის შესახებ პოლონეთში. ავტორთა ცნობით, პოლონეთში სამხედრო სამსახურს გადიოდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის 81 მოქალაქე, რომელთა შორის იყო 6 გენერალი, 35 უფროსი ოფიცერი და 46 ყოფილი ქართველი იუნკერი. შემდგომში მათგან 15 კაცმა სამხედრო აკადემია, ხოლო ოთხმა უმაღლესი საინტენდანტო სკოლა დაამთავრა.

1921 წელს შემოდგომაზე „სენ სირ“-ის სამხედრო სასწავლებელში გაემგზავრა 5 – იუნკერი: გიორგი ოდიშელიძე, კუკური თოხაძე, ივანე ვაჩნაძე, ჭინჭარაძე და კინწურაშვილი, ხოლო საბერძნეთში 13 კაცმა მიიღო განათლება ათენის სამხედრო სასწავლებელში, ესენი იყვნენ: დავით, დიმიტრი და ვლადიმერ ლალიძეები, სვიმონ კობიაშვილი, ილარიონ ლობჯანიძე, ვლადიმერ ციბაძე, ნ. ბათიკაშვილი, ლადო მახარაძე, ფარნაოზ ნაცვლიშვილი, სვიმონ აბაშიძე, შოთა ნიკოლაძე, ივანე ნანუაშვილი, მიხეილ კვალიაშვილი. საბერძნეთში სწავლის დასრულების შემდეგ მიიღეს კონტრაქტის ოფიცრების ხარისხები და მიაველინეს სხვადასხვა პოლკში.

სწავლის პერიოდში მათზე ყურადღება და მზრუნველობა არ შეუწყვეტია **გენერალ ალექსანდრე ჩხეიძეს**. ოფიცრის წოდების მიღებამ და სხვადასხვა პოლკში მივლინებამ იუნკრები ერთმანეთს დააშორა, მაგრამ ისინი ერთმანეთთან კავშირს არ წყვეტდნენ შექმნეს „იუნკერთა კავშირი“, შემომუშავეს წესდება და გამოუშვეს ქართულ ენაზე ჟურნალი „მხედარი“ პარიზში. კავშირის წესდება მიზნად ისახავდა საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის შრომას და ბრძოლას. ჟურნალში კი უნდა გაშუქებულიყო შემდეგი საკითხები:

1. საქართველოში მიმდინარე მოვლენების თვალყურის დევნება;
2. სამხედრო ხელოვნების გაღრმავება;
3. საქართველოს ტერიტორიის შესწავლა სტრატეგიული თვალსაზრისით;
4. დიდი ქართველი მხედართმთავრები წარსულში.
5. ზრუნვა დაქსაქსულ ქართველ ემიგრანტთა ერთიანობისათვის;
6. კულტურული შემოქმედება საქართველოში: ლიტერატურა, მხატვრობა, ხელოვნება.

დ) პოლონეთის ქართული სამხედრო ემიგრაციის საკითხებს ეხება

ე. მამუკელაშვილის წიგნი „ჩვენები“

1921 წელს ემიგრაციაში წავიდნენ ძმები დიმიტრი და დავით შალიკაშვილები. ემიგრაციაში ისინი დაშორდნენ ერთმანეთს – დავითი საფრანგეთის არმიაში მოეწყო, საფრანგეთის შეიარაღებული ძალების კაპიტნის წოდებით, იგი 1940 წელს გარდაიცვალა, დაიკრძალა ქ. ნიცაში.

დიმიტრიმ თავშესაფარი პოლონეთში ჰპოვა. პოლონეთში ქართველ ემიგრანტთა დიდი ნაწილი დასახლდა. მათ შორის ბევრი სამხედრო პირი გენერლები, პოლკოვნიკები მაიორები, კაპიტნები, ლეიტენანტები, იუნკერები. მათთან იყო მაიორი დიმიტრი შალიკაშვილი. იქ, პოლონეთში მოხვედრილი ქართველი ემიგრანტების უმრავლესობამ შექმნა ოჯახი.

ვარშავაში დიმიტრი შალიკაშვილმა გაიცნო და თავისი სამომავლო ცხოვრების ბედი დაუკავშირა სანკტ-პეტერბურგიდან ემიგრირებული გენერლის ქალიშვილს მარია რედიგერ-ბელიაევას (იგი დედით გერმანელი გახლდათ). დიმიტრი და მარია შალიკაშვილებს პოლონეთში შეეძინათ ვაჟიშვილები. ოთარი დაიბადა 1933 წ. და მალხაზი დაიბადა 1936 წ. ორი ძმა ემიგრანტული ქართულ-რუსულ-გერმანული ოჯახიდან. ორი ძმა ევროპაში დაბადებული და ამერიკაში დავაჟიკაცებული. ერთი ძმა – ოთარი, ამერიკის ჯარების ბრიგადის გენერალი გახდა, ხოლო ჯონ (მალხაზი) აშშ არმიის ოთხ ვარსკვლავიანი გენერალი.

ჯონ (მალხაზ) შალიკაშვილის სახლ-მუხეუმში, ქ. გურჯაანში, დაცული მასალების ფონდებში მივაკვლიეთ დღემდე უცნობ და შეუსწავლელ ცნობებს ქართველ ემიგრანტ ოფიცერთა შესახებ. მათი ჩინის და სოციალური ვითარების გაანალიზებისათვის მოვიტანთ ზოგიერთს. ეს საიდუმლო მასალა განეკუთვნება იქ, პოლონეთში მოხვედრილ ქართველ სამხედრო მოსამსახურეთა რაოდენობას, ოჯახურ შემადგენლობას და დასაქმებას. [ქ. გურჯაანის სახ. მუხ. მასალებიდან]

პოლონეთში მყოფი ქართველი ოფიცრების სია და მონაცემები შედგენილია გენერალ ალექსანდრე ზაქარიაძის ხელით 1923 წლის 26 მარტს. ამ დროისათვის პოლონეთში იმყოფებოდა 6 (ექვსი) გენერალი, 6 (ექვსი) პოლკოვნიკი, 1 (ერთი) პოდპოლკოვნიკი, 8 (რვა) მაიორი, 9 (ცხრა) კაპიტანი, პორუჩიკები და იუნკერები:

გენერლები:

- 1) ზაქარიაძე ალექსანდრე – დაბ. 1884 წ. ცოლი და ორი ვაჟი პოლონეთში.
- 2) ქუთათელაძე კირილე – დაბ. 1861 წ. უცოლშვილო.
- 3) ყაზბეგი ივანე – დაბ. 1860 წ. ცოლი და ერთი ვაჟი პოლონეთში – ოფიცრები.
- 4) კონიაშვილი ალექსანდრე – დაბ. 1873 წ. – უცოლშვილო.

- 5) ჩხეიძე ალექსანდრე – დაბ. 1874 წ. ცოლი და ორი ვაჟი – ოფიცრები.
- 6) ბაქრაძე ზაქარია – დაბ. 1869 წ. – ორი ქალიშვილი საქართველოში.

პოლკოვნიკები:

- 1) ვახნაძე ნიკოლოზ – დაბ. 1864 წ. ცოლი და ქალიშვილი საფრანგეთში.
- 2) ბაგრატიონი ალექსანდრე – დაბ. 1879 წ. ცოლი და ორი შვილი საზღვარგარეთ.
- 3) კანდელაკი ნიკოლოზი – დაბ. 1886 წ. ცოლი საფრანგეთში.
- 4) კიკვიძე კონსტანტინე – დაბ. 1883 წ. – ცოლი პოლონეთში.
- 5) გველესიანი რომანი – დაბ. 1888 წ. – უცოლშვილო.
- 6) მიქელაძე პლატინი – დაბ. 1889 წ – უცოლშვილო.

მაიორები:

- 1) ერისთავი ვალერიანი – დაბ. 1882 წ. – ცოლი ბელგიაში.
- 2) თევზაძე ვალერიანი – დაბ. 1894 წ. – უცოლშვილო.
- 3) სიამაშვილი ვლადიმერი – დაბ. 1889 წ. – ცოლი პოლონეთში.
- 4) ტერიაშვილი კონსტანტინე – დაბ. 1882 წ. ცოლი და ორი შვილი პოლონეთში.
- 5) შალიკაშვილი დიმიტრი – დაბ. 1896 წ – ცოლი და ორი ვაჟიშვილი პოლონეთში, შემდეგ სახელდებული გენერლები ჯონი და ოთარი აშშ შტატებში.
- 6) ედიგაროვი ისრაფილი – დაბ. 1888 წ. ცოლი პოლონეთში.
- 7) ქუთათელაძე ბიძინა – დაბ. 1889 წ. – უცოლშვილო.
- 8) ედიგაროვი არჩილი დაბ. – 1889 წ. ცოლი და ერთი ვაჟი პოლონეთში.
- 9) ლოლობერიძე ბორისი დაბ. 1891 წ. – უცოლშვილო.

კაპიტნები:

- 1) ალავიძე ალექსანდრე – დაბ. 1891 წ. – უცოლშვილო.
- 2) არონიშიძე არტემი – დაბ. 1891 წ. – უცოლშვილო.
- 3) ინჯია ვასილი – დაბ. 1981 წ. ცოლი პოლონეთში.
- 4) ვახნაძე დავითი – დაბ. 1894 წ. უცოლშვილო.
- 5) ფავლენიშვილი გიორგი – დაბ. 1898 წ. უცოლშვილო.
- 6) ქუთათელაძე დავითი – დაბ. 1894 წ. ცოლი პოლონეთში.
- 7) მაჭავარიანი დავითი – დაბ. 1893 წ. ცოლი და შვილი საქართველოში.
- 8) კობიაშვილი ალექსანდრე – დაბ. 1892 წ – ცოლი და შვილი საქართველოში.

9) მამალაძე გიორგი – დაბ. 1897 წ. უცოლშვილო.

იუნკრებიდან: კობიაშვილი სიმონი, ლალიძე დიმიტრი, კვალიაშვილი მიხეილი, ლალიძე დავითი, ლალიძე ვლადიმერი, თაყაიშვილი პლატონი, უაზბეგი ირაკლი, მახარაძე ვლადიმერი, რატიშვილი გიორგი, ზაუტაშვილი იოსები, აბაშიძე სიმონ, ლომიძე ვახტანგი, აღნიაშვილი ნიკოლოზი, ნაცვლიშვილი ფარნაოზი და სხვა:

აქვე დართულია სია პოლონეთში მყოფი აზერბაიჯანელი ოფიცრების.

პოლკოვნიკები:

- 1) ხანი ხოელი – დაბ. 1869 წ. ცოლი და სამი შვილი კონსტანტინეპოლში.
- 2) კასუმბეკოვი ჯანგირი – დაბ. 1885 წ. ცოლი და სამი შვილი კონსტანტინეპოლში.
- 3) ისრაფილოვი ისრაფილი – დაბ. 1892 წ. – უცოლშვილო.
და მათთან ერთად როტმისტერი – ედიგაროვი ველი ბეი – დაბ. 1897 წ – ცოლი პოლონეთში.

ეს მცირე ჩამონათვალი ნათლად წარმოგვიდგენს XX საუკუნის 20-იანი წლების საქართველოს საერთო ემიგრანტთა მდგომარეობას ევროპის ქვეყნებში. მათი ძირითადი შემადგენლობა ჩარჩა და შეერწყა ცხოვრებისეულ სინამდვილეს იქ, სამშობლოდან შორს, ვერ გაავიზიარებთ დღეს შემოთავაზებულ აზრს თითქოს პოლონეთის ხელისუფლებამ ისინი დაასაქმა. არც ერთი გენერალი არ დაუქსამებია პოლონეთის ხელისუფლებას ჯარში საკონტანქტო ვალდებულებითაც კი.

1921 წლის 17 მარტს საქართველოს მთავრობა ნოე ჟორდანიას ხელმძღვანელობით ბათუმის ნავსადგურიდან გემით გაემგზავრა ემიგრაციაში ევროპაში, საფრანგეთში. ეს იყო ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის პირველი ნაწილი. ქართულ პოლიტიკურ ემიგრაციას გაჰყვა სამხედრო ემიგრაციის წარმომადგენლობა. ეს იყო ქართული ემიგრაციის მეორე შტო პოლონეთში. ეს იყო ისტორიული მოვლენა საქართველოს XX საუკუნის 20-იანი წლების ცხოვრებაში. [მამუკელაშვილი, ე. 2009 წ. გვ. 174-193]

პოლიტიკური თუ სამხედრო ემიგრაცია საქართველოდან ევროპაში წავიდა შექმნილი რთული რეალური პირობების, იძულების გამო. ამ დროს საქართველოს მთავრობის თავმჯდომარე იყო ნოე ჟორდანია, სამხედრო მინისტრი – პარმენ (ნიკოლოზ) ჭიჭინაძე, მთავარსარდალი – გენერალი გიორგი მაზნიაშ-

ვილი, გვარდიის სარდალი – ვალიკო ჯუღელი, შინაგან საქმეთა მინისტრი – ნოე რამიშვილი, საგანგებო რაზმის უფროსი – მელქისედექ (მექი) კელია.

ქართველი გენერლებისა და ოფიცრების ემიგრანტული პირველი შტო მოხვდა პოლონეთში. ქართველ სამხედროთა რაოდენობა იუნკრების ჩათვლით 300-მდე აღწევდა ასეთ ვითარებაში დამკვიდრდა პოლონეთში ქართველ სამხედრო ემიგრანტთა პირველი შტო.

სრულიად უცვლელად ვიყვნებთ ქართველ სამხედრო ემიგრანტთა შემადგენლობას – „სია პოლონეთში მყოფ ქართველი ოფიცრების“, შედგენილს 1926 წლის 23 მარტს, გენერალ ა. ზაქარიასის ხელით.

სია პოლონეთში მყოფ ქართველ ოფიცრების

გვარი სახელი, დაბადების წელი, ოჯახური მდგომარეობა, ხარისხი ქართულ ჯარში, მდგომარეობა ამჟამად

1. ზაქარიასე ალექსანდრე დაბ. 1884 წელს, ცოლი და ორი ვაჟი პოლონეთში, გენერალი, დაქორწინებული არ არის.
2. ქუთათელაძე კირილე დაბ. 1861 წელს, უცოლშვილო, გენერალი, დაქორწინებული არ არი.
3. ყაზბეგი ივანე დაბ 1860 წელს, ცოლი და ერთი ვაჟი საქართველოში, გენერალი, დაქორწინებული არ არის.
4. კონიაშვილი ალექსანდრე დაბ. 1873 წელს, უცოლშვილო, გენერალი დაქორწინებული არ არის.
5. ბაქრაძე ზაქარია დაბ. 1868 წელს. ორი ქალიშვილი საქართველოში, გენერალი, დაქორწინებული არ არის.
6. ჩხეიძე ალექსანდრე დაბ. 1874 წელს. ცოლი და ორი ვაჟი ოფიცრები, უკანასკნელი ომის დროს, პოლკოვნიკი, ამჟამად გენერალი.
7. ვაჩნაძე ნიკოლოზ დაბ. 1884 წელს. ცოლი და ქალიშვილი საფრანგეთში.
8. ბაგრატიონი ალექსანდრე დაბ. 1879 წელს. ცოლი და ერთი შვილი საზღვარგარეთ, პოლკოვნიკი.
9. კანდელაკი ნიკოლოზ დაბ. 1886 წელს. ცოლი საფრანგეთში პოლკოვნიკი.
10. კიკვიძე კონსტანტინე დაბ. 1883 წელს. ცოლი პოლონეთში, პოლკოვნიკი.

11. გველესიანი რომანი დაბ. 1888 წელს. უცოლშვილო, პოლკოვნიკი, დაქორწინებული არ არის.
12. მიქელაძე პლატონი დაბ. 1889 წელს. უცოლშვილო, პოლკოვნიკი დაქორწინებული არ არის.
13. ერისთავი ვალერიან დაბ. 1882 წელს. ცოლი ბელგიაში, მაიორი.
14. თევზაძე ვალერიანი დაბ. 1894 წელს. უცოლშვილო, მაიორი დაქორწინებული იყო.
15. სიამაშვილი ვლადიმერი დაბ. 1889 წელს. ცოლი პოლონეთში, მაიორი, ტოპოგრაფიულ სკოლაში.
16. ტერიაშვილი კონსტანტინე დაბ. 1882 წელს. ცოლი და ორი შვილი, მაიორი, დაკონტრაქტებული ქვეით ჯარში.
17. ედიგაროვი ისრაფილი დაბ. 1888 წელს., ცოლი პოლონეთში, მაიორი, დაკონტრაქტებული საინტენდანტო უწყებაში.
18. ქუთათელაძე ბიძინა დაბ. 1889 წელს. ცოლი პოლონეთში, მაიორი.
19. ედოგაროვი არჩილი დაბ. 1889 წელს. ცოლი და ერთი ვაჟი პოლონეთში, მაიორი, დაკონტრაქტებული ცხენოსან ჯარში.
20. ლოღობერიძე ბორისი დაბ. 1891 წელს. უცოლშვილო, მაიორი, დაკონტრაქტებული ქვეით ჯარში.
21. ალავიძე ალექსანდრე დაბ. 1891 წელს. უცოლშვილო, კაპიტანი, დაკონტრაქტებული ქვეით ჯარში.
22. არონიშიძე არტემი დაბ. 1891 წელს. უცოლშვილო კაპიტანი დაკონტრაქტებული ქვეით ჯარში.
23. ინჯია ვასილი დაბ. 1891 წელს. ცოლი პოლონეთში, კაპიტანი ქვეითი ჯარი.
24. ვახნაძე დავითი დაბ. 1894 წელს. უცოლშვილო, კაპიტანი, კაპელანო ქვეით ჯარში.
25. ფავლენიშვილი გიორგი დაბ. 1898 წელს. უცოლშვილო, როტმისტარი .
26. ქუთათელაძე დავითი დაბ. 1894 წელს. ცოლი პოლონეთში, კაპიტანი საავტომობილო ნაწილში.
27. მაჭავარიანი დავითი დაბ. 1893 წელს. ცოლი და შვილი საქართველოში, კაპიტანი.
28. კობიაშვილი ალექსანდრე დაბ. 1897 წელს. ცოლი და შვილი საქართველოში, კაპიტანი.

29. მამალაძე გიორგი დაბ. 1897 წელს. უცოლშვილო, კაპიტანი ქვეით ჯარში.
30. ყიფიანი ალექსანდრე დაბ. 1889 წელს. უცოლშვილო, კაპიტანი.
31. რუსიაშვილი მიხეილ დაბ. 1895 წელს. უცოლშვილო, ლეიტენანტი, პორუჩიკი.
32. შალიკაშვილი დიმიტრი დაბ. 1896 წელს. უცოლშვილო, ლეიტენანტი, პორუჩიკი ქვეით ჯარში.
33. კლიმიაშვილი დავითი დაბ. 1896 წელს. უცოლშვილო, ლეიტენანტი, პორუჩიკი ქვეით ჯარში.
34. ქავთარაძე ივანე დაბ. 1896 წელს. უცოლშვილო, ლეიტენანტი, პორუჩიკი რადიო ტელეგრაფი
35. ჭყონია სევერიანი დაბ. 1895 წელს. უცოლშვილო, ლეიტენანტი, პორუჩიკი სამხედრო სასამართლოში.
36. ნაუროშვილი დაბ. 1891 წელს. ცოლი პოლონეთში, ლეიტენანტი, პორუჩიკი სამხედრო სასამართლოში.

ახალგაზრდა ოფიცრები - ყოფილი იუნკრები

1. გრძელიშვილი, უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ცხენოსანთა ჯარში.
2. ჯავახიშვილი გიორგი – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ცხენოსანთა ჯარში.
3. ხუნდაძე გედევანი – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი დაკონტ. საცავში
4. ცერცვაძე ზაქარია – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ქვეითი ჯარში
5. სხირტლაძე – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი საავიაციო პოლკში.
6. სამსონცი მელიქი – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი პოლკში ცხენოსან ჯარში.
7. კაკაბაძე – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ცხენოსან ჯარში.
8. ჩხეიძე დავით – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ცხენოსან ჯარში.
9. ჩხეიძე გიორგი – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ცხენოსან ჯარში.
10. იაშვილი გიორგი – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ცხენოსან ჯარში.
11. დადიანი მიხეილი – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ჯარში.
12. უგრეხელიძე ვიტოლდი – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი.

13. ბაქრაძე ივანე – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი.
14. ფურცველაძე შალვა – უცოლშვილო, იუნკერი პოდპორუჩიკი. ჯარში.
15. წითლანაძე თევდორე – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ჯარში.
16. ტურაშვილი გრიგოლი – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ქვეით ჯარში.
17. ხმალაძე ვალერიანი – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ქვეით ჯარში.
18. ყიფიანი დავით – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ქვეით ჯარში.
19. ნანუაშვილი ივანე – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ქვეით ჯარში.
20. კიკნაძე ირაკლი – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ქვეით ჯარში.
21. ლობჯანიძე ილარიონი – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ავიაციის სკოლაში.
22. ციბაძე ვლადიმერი – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ცხენოსან ჯარში
23. ყიფიანი ნიკოლოზ – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ცხენოსან ჯარში.
24. ბალახვანელი საველი – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ცხენოსან ჯარში.
25. აბაშიძე ვახტანგი – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ცხენოსან ჯარში.
26. მათიკაშვილი ნიკოლოზ – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ცხენოსან ჯარში.
27. კობიაშვილი სიმონი – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ცხენოსან ჯარში.
28. ლალიძე დიმიტრი – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ცხენოსან ჯარში.
29. კვალიაშვილი მიხეილ – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ცხენოსან ჯარში.
30. ლალიძე დავით – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ცხენოსან ჯარში.
31. ლალიძე ვლადიმერ – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი საინჟინრო ნაწილში.
32. თაყაიშვილი პლატონი – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ქვეით ჯარში.
33. ყაზბეგი ირაკლი – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ქვეით ჯარში.

34. მახარაძე ვლადიმერი – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ქვეით ჯარში.
35. რატიშვილი გიორგი – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ქვეით ჯარში.
36. ზაუტაშვილი იოსები – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ქვეით ჯარში.
37. აბაშიძე სიმონი – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ქვეით ჯარში.
38. ლომიძე ვახტანგი – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი ქვეით ჯარში.
39. აღნიაშვილი ნიკოლოზ – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი დაკონტრაქტებული ცხენოსან ჯარში.
40. ნაცვლიშვილი ფარნაოზ - უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი დაკონტ. ცხენოსან ჯარში.
41. გლოვაცკი – უცოლშვილო, იუნკერი, პოდპორუჩიკი დაკონტ. ცხენოსან ჯარში. [ქ. გურჯაანის სახ. მუხ. მასალებიდან]

სია პოლონეთში მყოფ აზერბაიჯანელთა ოფიცრებისა

1. ხანი ხოელი - დაბ. 1869 წელს. ცოლი, სამი შვილი კონსტანტინეპოლში პოლკოვნიკი, დაკონტრაქტებული არ არის.
2. კასუმბეკოვი ჯანგირი დაბ. 1885 წელს. ცოლი და სამი შვილი, პოლკოვნი, დაკონტრაქტებული არ არის.
3. ისრაფილოვი ისრაფილი დაბ. 1892 წელს. უცოლშვილო, პოლკოვნიკი, დაკონტრაქტებული არ არის.
4. ედიგაროვი ველიბები დაბ. 1897 წელს. ცოლი პოლონეთში, როტმისტრი დაკონტრაქტებული ცხენოსან ჯარში.

XX საუკუნის 40-იან წლებში ევროპის საზოგადოების სულიერება შეაშფოთა იტალიის და გერმანიის საგარეო პოლიტიკურმა მისწრაფებებმა, სხვა ქვეყნების ტერიტორიული ხელყოფის, სხვა სახელმწიფოთა დაპყრობის სურვილმა. აშკარა გახდა ფაშისტური რეჟიმის ლტოლვა სხვა ხალხებზე გაბატონებისათვის. 1939 წლის 1 სექტემბერს გერმანია თავს დაესხა პოლონეთს. ასეთი ფაქტით დაიწყო მეორე მსოფლიო ომი (1939-1945).

შემდეგში ეს მოვლენა გახდა ქართველ სამხედრო ემიგრანტთა პოლონური ცხოვრების მეორე ეტაპი, რომლის დროსაც მიმდინარე საომარი ოპერაციები და მათში ქართველთა მონაწილეობა საინტერესოა რამდენიმე მიზნით:

- 1) პოლონეთის ჯარების შემადგენლობაში მებრძოლი ემიგრანტი ქართველი ოფიცრები და მეთრეების რაოდენობით;
- 2) პოლონეთის პარტიზანულ მოძრაობაში მონაწილეები;

3) პოლონეთის სახელმწიფოებრივ-პოლიტიკური ვითარება და მისი მნიშვნელობა ევროპაში მშვიდობიანი ცხოვრების მოწესრიგებაში.

პოლონეთის სახელმწიფოებრივი ვითარების გაგენა ქართველი ემიგრანტების ცხოვრების პირობებზე აშკარად გამოვლინდა ქართველი ოფიცრის დიმიტრი შალიკაშვილის ოჯახის მიმართ.

ასე, ქართული ემიგრაციის ორი ძირითადი შტო მიეძალა ევროპას.

1) პოლიტიკური;

2) სამხედრო.

ქართველი პოლიტიკური ემიგრაციის დასაყრდენი გახდა საფრანგეთი, ხოლო ქართველი გენერლების, ოფიცრების, იუნკრების ემიგრანტული შტო პოლონეთში. ეს მცირე ცნობა ნათლად წარმოგვიდგენს XX საუკუნის 20-იანი წლების საქართველოს საერთო ემიგრანტების, ცხოვრების პირობებს ევროპის ქვეყნებში. მათი, ქართული სამხედრო ემიგრანტების ძირითადი შემადგენლობა გაიბნა, ჩარჩა და შეერწყა ცხოვრებისეულ სინამდვილეს, სამშობლოდან შორს.

ქართული ემიგრაციის საერთოდ და კერძოდ ქართული სამხედრო ემიგრაციის მიზეზებისა და საბაბის ახლებურად გააზრების აუცილებლობა საქართველოს დღევანდელი სახელმწიფოებრივი მშენებლობის მნიშვნელოვანი ნაწილია, ევროპაში ქართველი ემიგრანტების შთამომავალთა მონაწილეობა დამოუკიდებელი, დემოკრატიული სახელმწიფოს მართვაში 2003 წლის ნოემბრის რეგოლუციის შემდეგ აშკარა გახდა. [მამუკელაშვილი, ე. 2009 წ. გვ. 174-193]

XX საუკუნის 30-იანი წლებიდან საფრანგეთში მცხოვრები ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ბევრი ნიჭიერი მოღვაწე გულისყურით მოეკიდა მაშინდელი ევროპის ქვეყნებში, კერძოდ ესპანეთში, იტალიაში და გერმანიაში შექმნილ რთულ პოლიტიკურ ვითარებას. იტალიასა და გერმანიაში ფაშისტური პოლიტიკური რეჟიმის დამკვიდრებას ქართულმა ემიგრანტულმა წარმომადგენლობამ თავისებური გაგებით უპასუხა. მათ განიზრახეს გერმანიაში გაძლიერებული ნაციონალ-სოციალისტური პარტიის მოსწრაფება მსოფლიოში გერმანიის გაბატონებისათვის, საკუთარი ინტერესებისათვის, საკუთარი პოლიტიკური მიზნებისათვის გამოეყენებინათ.

ქართულმა ემიგრაციამ უცხო ქვეყანაში საქმიანობით, მათი ძალების გამოყენებით მოისურვა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენა. ემიგრანტთა ნაწილმა გერმანიის სამხედრო ძლიერება მიიჩნია ერთადერთ რეალურ ძალად

საბჭოთა კავშირის დამარცხებისა და ამ საფუძველზე საქართველოს დამოუკიდებლობის აღსადგენად.

ე) რუსულენოვან გამოცემაში – М. Гогитидзе. Военная элита Кавказа (Генералы и адмиралы из Грузии) Т6 2007. – დახასიათებული არიან გენერლები და ადმირლები საქართველოდან.

1). **ასლან იბრაჰიმის – ძე აბაშიძე, თავადი – (1877-1924) გენერალ-მაიორი,** ასაღგაზრდობიდანვე მონაწილეობას იღებდა ეროვნულ განმათავისუფლებელ მოძრაობაში.

ამიერკავკასიის რევოლუციის პერიოდში 1905-1907 წ. იყო საბრძოლო განაყოფის მეთაური, გამოირჩეოდა განსაკუთრებული სამხედრო მონაცემებით, სამხედრო მეთაურის სტრატეგიული ნიჭით, რისთვისაც მას მიენიჭა საქართველოს ჯარის პოლკოვნიკობა, ხოლო შემდეგ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის თავმჯდომარის წარდგენილთა გენერალ-მაიორობა.

1921 წლის თებერვალ-მარტში დამოუკიდებელი საქართველოს მარცხის შემდეგ იმყოფებოდა ემიგრაციაში თურქეთში. 1921 წ. ნოემბერ-დეკემბერში იმყოფებოდა აჭარაში ბოლშევიკების წინააღმდეგ აჯანყების მომზადების მიზნით. შემდეგ ისევ წავიდა ემიგრაციაში თურქეთში სადაც იყო მოკლული.

2). **გიორგი ბეჟანის-ძე ანდღულაძე. (1866-1948) გენერალ-ლეიტენანტი.** დაიბადა ქუთაისის გუბერნიაში, ოზურგეთში, წარმოშობით იყო გლეხის ოჯახიდან, იქვე დაამთავრა 3-კლასიანი სასწავლებელი, შემდეგ დაამთავრა ტფილისის ქვეითი იუნკერების სასწავლებელი 1897 წ. იყო მონაწილე რუსეთ-იაპონიის (1904-05) და I მსოფლიო ომების (1914-1918). 1916 წელს პოლკოვნიკი და ბრესტის 49-ე ქვეითი პოლკის მეთაური. 1916 წელს დაჯილდოვდა წმინდა გიორგის ორდენის IV ხარისხით, **1917 წელს გენერალ-მაიორია** და მე-13 ქვეითი დივიზიის ბრიგადის მეთაურია. 1918 წლის ბოლოს შემოვიდა მოხალისედ, გენერალ ბოროვსკის ყირიმ-აზოვის ჯარში. 1918 წლის 23 ნოემბერს მიიღო ბრძანება ჩამოეყალიბებინა პოლკი ყოფილი მე-13 ქვეითი დივიზიისაგან და ჩაერთო ყირიმის მოხალისეთა დივიზიაში. 1919 წლის 18 თებერვლიდან ყირიმის საერთო ქვეითი ჯარის მეთაურია. 1919 წლის ზაფხულში მე-13 ქვეითი ბრიგადის მეთაურია და შემდეგ მე-13 ქვეითი დივიზიის უფროსი. 1920 წლის 3 – აპრილს თავისი დივიზიით დაეუფლა სადგურ „სივამ“-ს. გენერალ ვრანგელის რუსული არმიის გასვლის დროს ჩრდილო ტავრიაშია. 1920 წლის ნოემბრიდან გენერალ

ვრანგელის ჯარისკაცებთან ერთად ყირიმიდან გადავიდა გალიპოლში. ემიგრაციაში ცხოვრობდა პარიზში, სადაც ხელმძღვანელობდა 13-ე ქვეითი დივიზიის ოფიცერთა და ჯარისკაცთა გაერთიანებას. გარდაიცვალა მოხუცთა სახლში, სენტ-ჟენევიევ დე ბუა-ში დაკრძალულია ადგილობრივ რუსულ სასაფლაოზე.

3) იაკობ (აკოპ) გერასიმის – ძე ბაგრატიუნი (1879-1943) გენერალ-მაიორი დაიბადა ტფილისის გუბერნიის ქ. ახალციხეში სომეხთა თავადების ოჯახში. 1898 წელს დაამთავრა ტფილისის მამაკაცთა გიმნაზიის სრული კურსი, ოქროს მედალზე. 1898 წელს შევიდა კიევის სამხედრო სასწავლებელში 1899 წლიდან უნტერ-ოფიცერია. 1900 წელს ჩაწერილი იყო მარმარილოს დაფაზე, როგორც საუკეთესო სტუდენტი. 1900 წლიდან მსახურობდა კეკსგოლმის ჯარის ლეიბ გვარდიაში. ამ პერიოდში მას მიცემული ჰქონდა მნიშვნელოვანი სამხედრო პოლიტიკური დავალება სპარსეთში, რომელიც შეასრულა ბრწყინვალედ, საბრძოლო წარჩინებისათვის დაჯილდოვებული იყო შემდეგი ორდენებით. წმინდა ანას – IV ხარისხის (სიმამაცისთვის), წმინდა სტანისლავის – II ხარისხის (მახვილებით და ბაფთით) 1914 წელს ბუხარის ემირის მიერ დაჯილდოვებული იყო ოქროს ვარსკვლავის ორდენის – III ხარისხით. 1907 წელს დაამთავრა გენერალურ შტაბის აკადემიის დამატებითი კურსი, სპეც დავალების შესრულების შემდეგ დანიშნული იყო კეკსგოლმის პოლკში.

პირველ მსოფლიო ომს შეხვდა თურქესტანის სამხედრო ნაწილში, სიმამაცისთვის დაჯილდოვებულია შემდეგი ორდენებით. წმინდა სტანისლავის – II ხარისხით (მახვილებით), წმინდა ვლადიმერის – IV ხარისხით (მახვილებით და ბაფთით), წმინდა გიორგის IV – ხარისხით. 1918 წელს განხორციელდა მასზე თავდასხმა, რის შედეგადაც მოჰკვეთეს ფეხი. 1920 წლიდან სომხეთის ელჩია ინგლისში, მან მიიღო მონაწილეობა ლონდონის და ლოზანოს კონფერენციებში.

1943 წელს გარდაიცვალა ლონდონში.

4). ზაქარია დიმიტრის-ძე ბაქრაძე (1868-1939)

გენერალ-მაიორი, ცნობილი ქართველი ისტორიკოსის და საზოგადო მოღვაწის დავით ბაქრაძის ვაჟიშვილი, დაამთავრა ტფილისის რეალური სასწავლებელი, სამხედრო სასწავლებელი, შემდეგ გენშტაბის აკადემია. მსახურობდა IX-ე აღმოსავლეთ-ციმბირის მსროლელთა პოლკში, რუსეთის არმიის ჩინეთში ლაშქრობის მონაწილე, ასევე რუსეთ-იაპონიის (1904-1905), პირველი მსოფლიო ომის და პორტ-არტურის დაცვის მონაწილე. იყო სამხედრო

– მონადირეთა ჯგუფის უფროსი, 1914 წლიდან მინსკის ქვეითი პოლკის მეთაური. სამხედრო დამსახურების გამო დაჯილდოებულია შემდეგი ორდენებით. წმინდა გიორგის IV და III ხარისხის, წმინდა სტანისლავის III ხარისხის (მახვილებით და ბაფთით), II ხარისხის (მახვილებით), წმინდა ვლადიმერის IV ხარისხის, წმინდა ანას III ხარისხით (მახვილებით და ბაფთით), II ხარისხით (მახვილებით) 1918 წლის 20 დეკემბერს 235 ბრძანებით დანიშნული იყო ცალკეული მოხალისე ოფიცერთა პოლკის მეთაურად და იმავე ბრძანებით მიენიჭა **გენერალ-მაიორის** წოდება და 1918-1921 წლებში მსახურობდა საქართველოს არმიაში.

1921 წლიდან იმყოფებოდა ემიგრაციაში, 1923 წლიდან მსახურობდა პოლონეთის ჯარში, ჰქონდა ბრიგადის გენერლის წოდება, მსახურობდა სამხედრო კომენდანტად ქ. ბიდგომში. დაიღუპა ავტოკატასტროფაში.

5) **ნიკოლოზ ნიკოლოზის-ძე ბარატოვი (ბარათაშვილი)** თავადი (1865-1932) დაიბადა ჩრდილო კავკასიაში, ვლადიკავკაზის სტანციაში. პოლკოვნიკის ოჯახში. დაამთავრა ვლადიკავკასიის რეალური სასწავლებელი. კონსტანტინოვის მე-2 სამხედრო სასწავლებელი, ნიკოლოზის საინჟინრო სასწავლებელი და 1891 წელს ნიკოლოზის გენშტაბის აკადემია I – ხარისხის მიხედვით. მსახურობდა 13-ე ქვეით დივიზიაში, ქართულ 14-ე გრენადერების პოლკში, 151-ე პიატიგორსკის ქვეით პოლკში, 1897-1900 წლებში კითხულობდა ლექციების კურსს სამხედრო მეცნიერებებში, სტავროპოლის კაზაკების სასწავლებელში. 1900 წლიდან პოლკოვნიკია. 1900-1907 წ.წ პირველი სუნჟენ – ვლადიკავკაზის პოლკის მეთაურია. მსახურობდა 65-ე ქვეით სარეზერვო ბრიგადაში, რუსეთ-იაპონიის ომის მონაწილე. **1906 წლიდან გენერალ-მაიორია.** 1907-1912 წ.წ. მეორე კავკასიის საარმიო კორპუსის შტაბის უფროსია. **1912 – წლიდან გენერალ-ლეიტენანტი.** 1912-1915 წლებში პირველი კავკასიის კაზაკთა დივიზიის უფროსია. 1916 წლიდან კავკასიის პირველი კავალერის კორპუსის მეთაურია და სპარსეთში ცალკეული საექსპედიციო კორპუსის სარდალია. 1918 წლიდან კავკასიის სამხედრო ოლქის მთავარი უფროსი, გარკვეული დროის მანძილზე ცხოვრობდა ინდოეთში, თეთრი მოძრაობის მონაწილეთა დენიკინის ელჩია საქართველოში. 1919 წელს მძიმედ იყო დაჭრილი ტერორისტ ელბაქიდის მიერ, ქირურგიული ჩარევის შემდეგ მას მოკვეთეს ფეხი. 1920 წლის მარტ-აპრილში საგარეო საქმეთა მინისტრია სამხრეთ რუსეთის მთავრობაში. 1920 წლიდან იმყოფებოდა ემიგრაციაში, გენერალ ვრანგელის დავალებით დახმარებას უწევდა სამხედროებსა და

ინვალიდებს. მან მიადწია იმას, რომ 1000-მდე ინვალიდმა იპოვა თავისი ადგილი ყველა ქვეყნის ინვალიდების სახლში. 1920-1932 წლებში იყო რუსეთის სამხედრო ინვალიდების ორგანიზაციის, საზღვარგარეთის კავშირის – თავმჯდომარე და ყოველთვიური სამხედრო მეცნიერული და ლიტერატურული გაზეთის „რუსი ინვალიდის“ მთავარი რედაქტორი. 1931 წლიდან კავკასიის ჯარების ოფიცერთა საზოგადოების თავმჯდომარე. სამხედრო დამსახურებისათვის იგი იყო დაჯილდოებული ოქროს იარაღით და წმინდა გიორგის IV-ხარისხით, წმინდა ანას I-II-III-ხარისხების, წმინდა ვლადიმერის IV-III ხარისხის. წმინდა სტანისლავის – III-ხარისხის ორდენებით და უცხოეთის. სპარსეთის ლომისა და მზის – III-ხარისხის, ბუხარის ოქროს ვარსკვლავის – III-ხარისხის. – გარდაიცვალა პარიზში. დაკრძალულია რუსულ სასაფლაოზე „სენტ ჟენევიევ დე ბუა-ზე“.

6). **ფრანგისტან ანდრიას-ძე გაბაევი (გაბაშვილი) (1853-1928) გენერალ-მაიორი**, რუსეთ-თურქეთის და რუსეთ-იაპონიის ომის მონაწილე. ჯარში მსახურობდა 1874 წლიდან. 1914 წელს კავკასიის მე-3 მსროლელი ბრიგადის უფროსია, ერზერუმის შეტევის მონაწილე, რის გამოც დაჯილდოებული იყო წმინდა გიორგის – IV ხარისხის და წმინდა სტანისლავის – III ხარისხის (მახვილებით და ბაფთით), წმინდა ანას – III ხარისხის (მახვილებითა და ბაფთით) ორდენებით 1918 წლიდან გეტმანთა ჯარშია და კიევის მოხალისეთა დაჯგუფების მეთაურია.

1920 წლის ზაფხულში იყო ყირიმში რუსეთის ჯარში და გადავიდა ემიგრაციაში იუგოსლავიაში. დარდაიცვალა ბელგრადში.

7) **გიორგი სიმონის-ძე გოთუა (1871-1936), გენერალ-მაიორი**. 1902 წელს მსახურობდა 256-ე ღუნების სარეზერვო ბატალიონში, რუსეთ-იაპონიის ომის მონაწილე, პირველი მსოფლიო ომის მონაწილე. მსახურობდა 8-ე თურქესტანის მსროლელთა პოლკში, რუსეთის საექსპედიციო კორპუსის შემადგენლობაში. იყო ბატალიონის მეთაური, შემდეგ საფრანგეთის და გერმანიის ტერიტორიებზე პოლკის მეთაური. რუსეთის „განსაკუთრებული ღირსების ლეგიონის“ – მეთაური. ფრანგები მას ეძახდნენ შავ პოლკოვნიკს და სიმამაცისათვის დააჯილდოვეს საპატიო ლეგიონის ორდენით. მსახურობდა იუგოსლავიის ჯარში, დაჯილდოვებულია წმინდა გიორგის ორდენის IV-ხარისხით, „საფრანგეთის“ სამხედრო ჯვრით გარდაიცვალა და დაიკრძალა ბელგრადში.

8) ივანე ვასილის-ძე ჯაფარიძე (1869-1934) გენერალი, თავადის ოჯახიდან. 1918-1921 წწ. – მსახურობდა საქართველოს ჯარში 1921 წლიდან იყო ემიგრაციაში. იყო „საქართველოს ჯარისკაცთა კავშირის წევრი“.

დაკრძალულია ლევილში (საფრანგეთი).

9) ალექსანდრე ყარამანის-ძე ზაქარიაძე (1884-1957) გენერალი. დაიბადა ქუთაისის გუბერნიის ქვემო სიმონეთში. სწავლობდა ქუთაისის გიმნაზიაში. 1900 წელს შევიდა თბილისის სამხედრო სასწავლებელში. 1902 წლიდან მსახურობდა 79-ე კურნიის ქვეით პოლკში, 147-ე სამარის ქვეით პოლკში რუსეთ-იაპონიის ომის მონაწილე. 1912 წელს დაამთავრა გენშტაბის აკადემია.

1912-1917 წწ. მე-3-ე კაზაკთა დივიზიის მე-2 ლიტვის მსროლელთა ბრიგადის შტაბის უფროსი, 1915 წლიდან პოლკოვნიკია. 1917 წლის ნოემბერში ჩამოვიდა ტფილისში და დადგა საქართველოს დამოუკიდებლობის დამცველთა რიგებში იყო შტაბის უფროსი და საქართველოს ეროვნული საბჭოს სექციის მდივანი. 1918-1921 წლებში მსახურობდა საქართველოს ჯარში, იყო ქართული კორპუსის შტაბის უფროსი, ქართული კორპუსის შტაბის უფროსი, ფრონტის სარდალი, გენშტაბის უფროსის მოადგილე, კითხულობდა ლექციების კურსს ტფილისის სამხედრო სკოლაში. 1921 წლიდან ემიგრაციაში, პოლონეთში მუშაობდა მაღაზიაში მოლარედ. 1923 წლიდან პოლონეთის ჯარშია, ჰქონდა ბრიგადის და დივიზიის გენერლის წოდებები. სამხედრო დამსახურებისათვის დაჯილდოვებულია გიორგის ოქროს იარაღით და წმინდა გიორგის ჯვრით. წმინდა ანას IV-III-II-ხარისხის. წმინდა სტანისლავის II-III ხარისხის, წმინდა ვლადიმერის IV-ხარისხის ორდენებით, ჰქონდა ინგლისური საბრძოლო ჯვარი, დაკრძალულია საფრანგეთში ლევილის სასაფლაოზე.

10) ნიკოლოზ ანდრეას-ძე ილკევიჩი

(1868-1932) წწ. გენერალ-ლეინტენანტი (10.10.1915) დაიბადა ქ. ახალციხეში განათლება მიიღო საარტილერიო სასწავლებელში. (1889) და გენერალური შტაბის აკადემიაში. 1894 მსახურობდა ლეიბ-გვარდიის პირველ საარტილერიო ბრიგადაში.

1910-1912 წწ. ლეიბ გვარდიის 1-ლი საარტილერიო ბრიგადის მე-2 დივიზიის მეთაურია. 1912 წლის 5 აგვისტოდან (გენერალ-მაიორი). მე-3 საარტილერიო ბრიგადის მეთაური. კრაკოვთან მძიმე ბრძოლების შედეგად დაჯილდოვებულია წმინდა გიორგის მე-4 ხარისხის ორდენით.

1915 წელს დანიშნულია 46-ე ქვეითი დივიზიის მეთაურად. 1916 წლის ივნისში წარმატებულად იბრძოდა ბარანოვიჩებთან. 1917 წლის 6.04 დროებით მთავრობის მიერ დანიშნულია 1-ი გვარდიული კორპუსის მეთაურად. 1917 წლის ივლისიდან გადაყვანილია სამხრეთ-დასავლეთის ფრონტის რეზერვში. 1919 წლის იანვრიდან ევაკუაციამდე – არტილერიის ინსპექტორია.

ემიგრაციაში (იუგოსლავიაში) – მუშაობდა სახელმწიფო სტატისტიკაში. გარდაიცვალა ბელგრადში, სადაც არის დაკრძალული.

11) **ევგენი სიმონის-ძე იმნაძე** (1875-1938) **გენერალ-მაიორი** (1916) რუსეთ-იაპონიის და პირველი მსოფლიო ომის მონაწილე, ჯარში მსახურობდა 1883 წლიდან დაამთავრა გენშტაბის აკადემია (1912) 1914 წლიდან 50-ე ქვეითი დივიზიის უფროსი (პოლკოვნიკი).

1919 წლის 14 მაისიდან მთავარსარდლის შტაბის ჩინოსნების რეზერვშია. 1919 წლის 15 ოქტომბრიდან 1919 წლის 11 აგვისტომდე ოდესის სამხედრო სასწავლებლის უფროსია. ემიგრაციაში ცხოვრობდა აშშ-ში. 1930 წელს დეტროიტშია, იყო ვეტერანების საზოგადოების თავმჯდომარე, 1932 წლიდან ცხოვრობდა ნიუ-იორკში, 1938 წლიდან ჟურნალ „ჯარი და ფლოტის“ წარმომადგენელი იყო.

დაჯილდოვებულია გიორგის ოქროს იარაღით. გარდაიცვალა და დაკრძალულია ნიუ-იორკში.

12) **ივანე გიორგის-ძე ყაზბეგი**. (1960-1944) **გენერალ-მაიორი** (1915). რუსეთ-იაპონიის და პირველი მსოფლიო ომის მონაწილე. 1912 წლის 14.10-დან პოლკოვნიკია. 1912 წლიდან ოფიცერთა საარტილერიო სკოლის ხელმძღვანელი.

1913 წელს – კავკასიის გრენადერთა საარტილერიო ბრიგადის მეთაურის მოადგილეა. 1918-1921 წწ. – მსახურობდა საქართველოს ჯარში. სამხედრო სამინისტროს ადმინისტრაციის განყოფილების უფროსად.

1921 წლიდან ემიგრაციაში იყო პოლონეთში, 1926 წლიდან პოლონეთის ჯარის ბრიგადის გენერალია. დაიღუპა პოლონეთში. დაჯილდოვებულია წმ. სტანისლავის II ხარისხის (1905) I-ხარისხის, წმ. ვლადიმერის მე-4 ხარისხის (1913) ორდენებით.

13) **მიხეილ ნიკოლოზის-ძე კალნიცკი** (1870-1961) წ. **გენერალ-ლეიტენანტი** (1917) დაიბადა ტფილისში, დაამთავრა ტფილისის გიმნაზია, მოსკოვის ქვეითი იუნკერთა სასწავლებელი და ნიკოლოზის გენშტაბის აკადემია (1899) რუსეთ-იაპონიის და 1 სოფლიო ომის მონაწილე, სასწავლებლიდან გაიგზავნა 39-ე

საარტილერიო ბრიგადაში, აკადემიის დამთავრების შემდეგ 1900 წლიდან მსახურობდა გენშტაბში. 1906 წლიდან პოლკოვნიკია და სასაზღვრო შტაბის უფროსი. 1912 წელს, მე-14 ქართულ გრენადერთა პოლკის მეთაურია. 1914 წლის შემოდგომით დაჯილდოვებულია გიორგის იარაღით და **გენერალ-მაიორის** წოდებით. 1915 წლის ივნისიდან – მე-VII ციმბირის შტაბის უფროსია, ხოლო 1916 წლის მაისიდან – V კავკასიის შტაბის უფროსი. 1917 წელს 123-ე ქვეითი დივიზიის უფროსია.

დაჯილდოვებულია წმ. სტანისლავის მე-2 ხარისხის ორდენით. (მახვილით 1906). მოხალისეთა ჯარში 1918 წლიდანაა 1919 წელს მეთაურობდა ნაკრებ ცხენოსანთა დივიზიას, ჯარის ჯგუფს, რომელიც შედგებოდა ტერსკის ბრიგადისაგან, პოლტავის რაზმისაგან და სხვა ნაწილებისაგან, რომელიც იცავდა ქ. პოლტავას. 1919 წ. დანიშნულია მე-V ცხენოსანი კორპუსის უფროსის თანამდებობაზე.

ემიგრაციის დასაწყისში ცხოვრობდა იუგოსლავიაში ქ. ზაგრებში, 1923 წლიდან გენერალ ბარატოვის დამხმარე იყო, რომელიც ხელმძღვანელობდა „რუსი სამხედრო ინვალიდების საზღვარგარეთის კავშირს“. 1961 წლამდე იყო ამ კავშირის უცვლელი თავმჯდომარე. გარდაიცვალა პარიზში და დაკრძალულია სენტ-ჟენევიევ-დებუას სასაფლაოზე.

14) ვასილ დიმიტრის ძე კარგარეთელი.

(1892-1938) **გენერალი** (1920) წლიდან. 1913 წელს დაამთავრა გენშტაბის აკადემია 1916 წ. პოლკოვნიკია. 1917-დან უფროსი ადიუტანტია გენერალ ბარატოვის შტაბში. 1917 წლამდე იმყოფებოდა სპარსეთში რუსული ჯარის შემადგენლობაში. I მსოფლიო ომის მონაწილე. 1917 წ. ქართული კორპუსის მე-2 დივიზიის უფროსი. 1918-1919 წ.წ. მსახურობდა ქართულ ჯარში, 1919-20 წ.წ. იყო სამხედრო ატაშე აზერბაიჯანში, შემდეგ გენერალ-კვარტმეისტერი აზერბაიჯანის ჯარის შტაბში.

1920 წლიდან ცხოვრობდა სპარსეთში და იყო თეირანის საპატიო მოქალაქე. საბჭოთა ხელისუფლების მოწინააღმდეგე. „თეთრი გიორგის ორგანიზაციის დამფუძნებელი. 1925 წლიდან „დედოფალ თამარის“ – ორდენის კავალერი.

გარდაიცვალა და დაკრძალულია თეირანში.

15) გიორგი ივანეს-ძე კვინიტაძე (ჩიქოვანი)

(1874-1970) გენერალ-მაიორი (1918)

დაიბადა დაღესტანში ოფიცრის ოჯახში. მისი მამა იყო ყირიმის ომის მონაწილე და დაჯილდოებული იყო სიმამაცისათვის ოქროს იარაღით. გარდაიცვალა 1897 წ. პოლკოვნიკის წოდებით.

1884 წელს გიორგი შევიდა ტფილისის კადეტთა კორპუსში, შემდეგ დაამთავრა სანტ-პეტერბურგის კონსტანტინეს სამხედრო სასწავლებელი 1894 წელს. მსახურობდა ვლადიკავკაზის 53-ე ქვეით პოლკში, კავკასიის ბატალიონის 1-ლ მესანგრეთა პოლკში. 1910 წელს დაამთავრა გენშტაბის აცადემია. 1914 წლიდან პოლკოვნიკია. 1915 წლის 25.11-დან კავკასიის მე-4 მსროლელთა დივიზიის შტაბის უფროსი. 1916 წლის 6.12-დან პოლკოვნიკი. I მსოფლიო ომის მონაწილე. პირველი შევიდა ერზრუმში და მიიღო წმ. გიორგის ორდენის (მე-4 ხარისხი) დროებითი მთავრობის დროს იყო კავკასიის მე-15 მსროლელთა პოლკის მეთაური.

1918 წ. 11.01-დან კავკასიის ფრონტის გენერალ-კვარტირმეისტერის თანაშემწეა, მიენიჭა **გენერალ-მაიორის წოდება**. სამხედრო დამსახურებების გამო დაჯილდოებულია ოქროს იარაღით და წმ. ანას (4 ხარისხის), წმ. სტანისლავის III-ხარისხის (მახვილით და ბაფთით), მე-2 ხარისხის ორდენებით.

1921 წლიდან ემიგრაციაში ცხოვრობდა პარიზში. გარდაიცვალა ქ. შატუში. დაკრძალულია ლევილის სასაფლაოზე. 2006 წ. საქართველოს ჯარში დაწესებულია „გენერალ კვინიტაძის“ მედალი.

16) **მიხეილ ანდროს-ძე გაბაევი (გაბაშვილი) (1862 – 1931) გენერალ-მაიორი (1915)** 1884 წელს დაამთავრა ელისავეტგრადის ცხენოსანთა სასწავლებელი. მსახურობდა კავკასიის ცხენოსანთა დივიზიაში.

1914 წლიდან დაღესტნის ცხენოსანთა პოლკის მეთაურია რუსეთ-იაპონიის და I მსოფლიო ომის მონაწილე.

ემიგრაციაში იუგოსლავიაში ხელმძღვანელობდა „ჩრდილოეთის დრაგუნების საზოგადოებას“, ბულგარეთში. დაჯილდოებულია: წმინდა გიორგის – IV ხარისხის. (1906) წმ. ვლადიმერის – IV-ხარისხის, III-ხარისხის (მახვილით და ბაფთით) წმ. სტანისლავის – წმ. ანას – IV-III-II ხარისხით, ოქროს იარაღით.

17) **ალექსანდრე გრიგოლის-ძე კონიევი (კონიაშვილი).**

(1873-1951) **გენერალი (1919).** რუსეთ-იაპონიის და I-ი მსოფლიო ომის მონაწილე. 1913 წელს 155-ე კუბინსკის ქვეითი პოლკის შტაბის კაპიტანი.

1916 წელს იღებდა მონაწილეობას არზრუმის აღებაში. 1918-1921 წ.წ. მსახურობდა საქართველოს ჯარში, მეთაურობდა ეროვნული გვარდიის ნაწილებს.

1921 წლიდან ემიგრაციაშია. მსახურობდა პოლონეთის ჯარში. 1926 წლიდან ბრიგადის გენერალია, დაჯილდოვებულია წმ. გიორგის ორდენის IV ხარისხით (1915). გარდაიცვალა და დაკრძალულია ბუენოს-აირესში.

18) კირილე პეტრეს-ძე ქუთათელაძე.

(1861-1929) გენერალ-ლეიტენანტი. 1878 წლიდან ჯარშია, დაამთავრა სანკტ-პეტერბურგში მიხაილოვსკის აკადემია. რუსეთ-იაპონიის და I მსოფლიო ომის მონაწილე. 1904 წ. პოლკოვნიკია. 1903-1908 წ.წ. – ჩუგუევის სასწავლო პოლიგონის უფროსი.

1908-1910 წ.წ. – სასწავლო საარტილერიო დივიზიონის მეთაური.

1910-წლიდან გენერალ-მაიორი.

1918-1921 წ.წ. მსახურობდა ქართულ ჯარში იყო გენერალური შტაბის საარტილერიო სექციის უფროსი და ბათუმის ციხე-სიმაგრის უფროსი. 1921 წლიდან ემიგრაციაში პოლონეთში. მსახურობდა პოლონეთის ჯარში. 1926 წლიდან დივიზიის გენერალია. დაიღუპა ავტოკატასტროფაში.

19) ლევან ლუარსაბის-ძე მაგალოვი (მაღალაშვილი)

(1879-1926) გენერალ-ლეიტენანტი (1917) დაიბადა ტფილისში. დაამთავრა პაუთა კორპუსი და ნიკოლოზის საცხენოსნო სასწავლებელი. მსახურობდა თერგის კაზაკთა და ამურის კაზაკთა ჯარში. იყო. ჩინეთში ღაშქრობის მონაწილე და რუსეთ-იაპონიის ომის მონაწილე. 1913 წლიდან გენერალ-მაიორია.

1918-1921 წ.წ. – იყო საქართველოს ჯარში, მოხალისეთა კორპუსის მეთაური. სამხედრო დამსახურების გამო დაჯილდოვებულია – წმ. გიორგის IV-ხარისხის, წმ. ვლადიმერის IV (მახვილით და ბავთით). ხარისხების ორდენებით

1921 წლიდან ემიგრაციაშია გერმანიაში, ცხოვრობდა მიუნხენში.

20) ივანე რამაზის ძე მაკაევი (მაყაშვილი), თავადი.

(1848-1921) გენერალ-მაიორი (1907) გენერალ გ. ი. კვინიტაძის მეუღლის ძმა. 1872 წლიდან ჯარში მსახურობდა ოფიცრის წოდებით, რუსეთ-იაპონიის (1904-1905) და რუსეთ-ოსმალეთის ომების მონაწილე. 1904 წლიდან პოლკოვნიკია. 1907 წლიდან გროზნოს 253-ე ბატალიონის მეთაურია. მსახურობდა 250-ე სარეზერვო ბატალიონის მეთაურად. ცნობილია როგორც სამხედრო მწვერალი. დაჯილდოვებულია ოქროს იარაღით (მამაცობისათვის) (1906) და წმ.

ვლადიმერის IV-ხარისხით (მახვილით და ბაფთით) და III-ხარისხით, წმინდა ანას IV-ხარისხის ორდენით და რუმინეთის ვარსკვლავი ორდენით.

1921 წლიდან ემიგრაციაშია.

21) ევგენი ვასილის-ძე მასლოვსკი. (1876-1971).

გენერალ-მაიორი (1917). დაიბადა ტფილისში ოფიცრის ოჯახში. დაამთავრა ტფილისის კადეტთა კორპუსი. მიხაილოვსკის საარტილერიო სასწავლებელი და ნიკოლოზის გენშტაბის აკადემია 1912 წ. რაზმის მეთაურის თანამდებობის შემსრულებელია და გაგზავნილი იყო ქ. არდებილში (სპარსეთი). „ქურთთა ტომების დასაწყენარებლად“. 1914 წლიდან პოდპოლკოვნიკია, 1914 წლიდან პოლკოვნიკია. 1914 წელს დაჯილდოვებულია გიორგის ოქროს იარაღით, ხოლო 1916 წელს წმ. გიორგის IV-ხარისხის ორდენით. 1916 წელს დანიშნულია ბაქოს 153-ე ქვეითი პოლკის მეთაურად.

1917 წელს კავკასიის ფრონტის გენერალ-კვარტირმეისტერია, 1918 წელს დანიშნულია გენერალ ლიახოვის რაზმის შტაბის უფროსად.

1921 წლიდან ემიგრაციაში, ბულგარეთში, 1927 წლიდან პარიზში, იგი გარდაცვლილია მენტონში და დაკრძალულია ადგილობრივ სასაფლაოზე.

21) ზაქარია ასლანის ძე მდივანი.

(1867-1921) გენერალ-მაიორი (1914). 1885 წლიდან ოფიცერია 1898 წ. დაამთავრა ნიკოლოზის გენშტაბის აკადემია. რუსეთ-იაპონიის ომის მონაწილე. 1906 წლიდან პოლკოვნიკია. 1912 წლამდე – სევოსტოპოლის ციხე-სიმაგრის შტაბის უფროსი. 1912 წლიდან ერივანის 13-ე ლეიბ-გრენადიის. პოლკის მეთაური. 1915 წლიდან ჩარიცხულია იმპერატორის ამაღლაში.

1915 წ. IV – კავკასიის შტაბის უფროსი. 1917-1918 წ.წ. ბათუმის ციხე-სიმაგრის შტაბის უფროსი, ბათუმის სამხედრო კომენდანტი და ბათუმის ოლქის ყველა საჯარისო ნაწილების უფროსი.

1918-1921 წ.წ. მსახურობდა ქართულ ჯარში – 1918 წ. ქართული ჯარის მთავარსარდლად.

1921 წლიდან ემიგრაციაშია. დაჯილდოვებულია წმ. სტანისლავის III-II-I-ხარისხები) წმ. ანას III-ხარისხის ორდენებით.

22) ნიკოლოზ ლევანის-ძე მელიქოვი (მელიქიშვილი).

(1867-1924) გენერალ-მაიორი (1915) რუსეთ-იაპონიის და I-მსოფლიო ომის მონაწილე. დაჯილდოვებულია გიორგის ოქროს იარაღით (18.03.19.) წმ.

ვლადიმერის III-ხარისხის (მახვილით) ორდენით, საპატიო ლეგიონის ორდენის კომანდორის ჯვრით (საფრანგეთი).

გარდაიცვალა ემიგრაციაში, საფრანგეთში.

23) პეტრე ლევანის ძე მელიქოვი (მელიქიშვილი)

(1862-1921) გენერალ-მაიორი (1909) ჯარში მსახურობდა 1881 წლიდან. 1903 წლიდან პოლკოვნიკია. რუსეთ-იაპონიის ომის მონაწილე. სამხედრო დამსახურებისათვის დაჯილდოვებულია ორდენებით: წმ. სტანისლავის II და I-ხარისხის, წმინდა ანას – II-ხარისხის ორდენებით, წმ. ვლადიმერის III-ხარისხით. ვიურტემბერგის გვირგვინის ორდენის – V-ხარისხით. გარდაიცვალა ემიგრაციაში.

24) ივანე ვლადიმერის ძე ომელიანოვიჩი – პავლენკო.

(1881-1962) გენერალ-მაიორი (1916). დედით ქართველია ყორბიშაშვილ-რუსიშვილი.

დაიბადა ტფილისში, 1885 წლიდან ცხოვრობდა ტფილისში. დაამთავრა ომსკის კადეტთა კორპუსი, 1901 წ. ელისავეტკრადის ცხენოსანთა სასწავლებელი. 1902 წლიდან მსახურობდა მე-8 ლუბენსკის პუსართა პოლკში (კიშინიოვში). რუსეთ-იაპონიის და I-მსოფლიო ომის მონაწილე, გენშტაბის აკადემიის დამთავრების შემდეგ. 1914 წლიდან პოლკოვნიკია.

1917 წელს ძმასთან ერთად მსახურობდა უკრაინის ჯარში.

1921 წლიდან ემიგრაციაში. დაჯილდოვებულია ოქროს იარაღით და წმ. გიორგის IV-ხარისხის ორდენით.

გარდაიცვალა აშშ-ში და დაკრძალულია ჩიკაგოში.

25) მიხეილ ვლადიმერის-ძე ომელიანლოვიჩი – პავლენკო (1875-1952) გენერალ-პოლკოვნიკი (1941).

დაიბადა ტფილისში, დედა წარმოშობით იყო ქართველი თავადების ოჯახიდან (რუსიშვილი-ყორჩიბაში), ხოლო მამამისი მსახურობდა არტილერიის ინსპექტორად. 1885 წლამდე ცხოვრობდა ტფილისში. 1898 წელს დაამთავრა ომსკის კადეტთა კორპუსი 1898-1900 წწ. სწავლობდა პავლოვსკის სამხედრო სასწავლებელში სანკტ-პეტერბურგში. 1913 წელს დაამთავრა გენშტაბის ნიკოლოზის აკადემია. 1900 წლიდან მსახურობდა ვოლინსკის ლეიბ-გვარდიის პოლკში. რუსეთ-იაპონიის და I-ლი მსოფლიო ომის მონაწილეა.

1915 წლიდან პოლკოვნიკია, და ლეიბ-გვარდიის პოლკის მეთაური. შემდეგ II-გვარდიული კორპუსის შტაბის უფროსი. 1916 წლიდან პეტროგრადის

პრაპორშიკების სკოლის უფროსი. 1916 წლის ბოლომდე მე-2 ოდესის პრაპორშიკების სკოლის უფროსი. 1917 წლიდან მსახურობდა უკრაინის ჯარში. 1920-წლიდან გენერალ-ლეიტენანტი.

1921 წლიდან ცხოვრობდა ემიგრაციაში ჩეხოსლოვაკიაში, იყო უკრაინელი მეომრების კავშირის თავმჯდომარე. 1945 წლიდან ცხოვრობდა გერმანიაში, გარდაიცვალა და დაკრძალულია პარიზში. დაჯილდოვებულია ოქროს იარაღითა და წმინდა გიორგის IV-ხარისხით. წმინდა ვლადიმერის III-ხარისხით და რკინის ჯვრით.

26) ალექსანდრე მიხეილის ძე რომანოვი (დიდი მთავარი).

(1866-1933) ფლოტის ადმირალი, გენერალ-ადიუტანტი. დაიბადა ტფილისში, იმპერატორის, ნიკოლოზ I-ის შვილიშვილი. 1866 წლიდან პოლკოვნიკი. მიიღო მრავალფეროვანი საშინაო განათლება. დაბადებიდანვე ემზადებოდა სამხედრო საზღვაო სამსახურისთვის და მიიღო კარგი თეორიული მომზადება, ყოველ წელს ზაფხულის თვეებს ატარებდა სასწავლო კრეისებზე ცურვაში. 1886 წლიდან ფლიგელ-ადიუტანტია. 1895 წელს იმპერატორ ნიკოლოზ მე-II-ს წარუდგინა წერილი, სადაც აღწერა, რომ ზღვაზე რუსეთის მოწინააღმდეგე იქნებოდა იაპონია, ასახელებდა სამხედრო მოქმედებების წლებს და სთავაზობდა გემის მშენებლობის თავის პროგრამას. 1896 წელს დატოვა ფლოტი. 1899 წელს კვლავ დაბრუნდა, 1900 წლიდან I-რანგის კაპიტანია. **1903 წლიდან კონტ-ადმირალი.** 1904 წლიდან განსაკუთრებული კომიტეტის თავმჯდომარე, ფლოტის გაძლიერების დარგში. 1905-1909 წლებში ბალტიის ფლოტის უმცროსი ფლავმანი. **1909 წლიდან ვიცე-ადმირალი.** 1914 წლიდან საჰაერო ფლოტის ავიაციის მთავარსარდალი.

1918 წლიდან ემიგრაციაშია, ცხოვრობდა საფრანგეთში, შვეიცარიაში და აშშ-ში, სამხედრო დამსახურების გამო დაჯილდოვებულია შემდეგი ორდენებით. წმ. ვლადიმერის IV, III, II ხარისხით. უცხოეთის ორდენებით: გვირგვინის, გრიფის – II ხარისხით, სამხედრო ჯვრის I-ხარისხით, ამომავალი მზის I-ხარისხით, გადამრჩენის I-ხარისხის, წმ. ოლაფის – I-ხარისხის და ლუდოვიკოს ორდენებით.

27) გიორგი კონსტანტინეს-ძე თაყაიშვილი (1879-1921). ინჟინერ-გენერალი – 1918 წლიდან რუსეთ-იაპონიის ომის მონაწილე. 1913 წელი – კავკასიის II-მესანგრეთა, ბატალიონის კაპიტანი. 1918-1921 წლებში მსახურობდა ქართული

საინჟინრო ჯარების უფროსად. ეხმარებოდა აზერბაიჯანულ ჯარს, ბაქოს ციხე-სიმაგრის გამაგრების პროექტირებაში.

28) ალექსანდრე პეტრეს-ძე ფიცხელაუროვი (ფიცხელაური) (1878-1928) გენერალ-ლეიტენანტი – 1919წ.

დაიბადა გადამდგარი პოლკოვნიკის პეტრე ვასილის-ძე ფიცხელაუროვის ოჯახში. 1897 წელს დაამთავრა დონის კადეტთა კორპუსი. 1899 წელს ნიკოლოზის ცხენოსანთა სასწავლებელი. რუსეთ-იაპონიის და I-მსოფლიო ომის მონაწილე. 1899 წლიდან მსახურობდა ჯარში. 1916 წლიდან პოლკოვნიკია. 1917 წლიდან **გენერალ-მაიორი**. 1918 წლიდან დონის ჯარის ჩრდილოეთის ჯგუფის სარდალი. 1918 წელს რაზმის მეთაური. 1919 წელს სტარობელსკის რაიონის ჯარის სარდალი და სამხედრო გუბერნატორი. დაჯილდოვებულია წმ. ნიკოლოზის სასწაულმოქმედის II-ხარისხის ორდენით.

1925 წლის შემოდგომით იმყოფებოდა ოფიცერთა რეზერვის შემადგენლობაში, ბულგარეთში, ემიგრაციაში იმყოფებოდა საფრანგეთში, სადაც დაკრძალული იყო ივრის სასაფლაოზე.

29) ვასილ პეტრეს-ძე ფიცხელაუროვი (ფიცხელაური) (1868-1929)წ. გენერალ-მაიორი.

ალექსანდრე პეტრეს-ძე ფიცხელაუროვის უფროსი ძმა, ჯარში მსახურობდა 1886 წლიდან. ოფიცრად 1889 წლიდან რუსეთ-იაპონიის და I მსოფლიო ომის მონაწილე. 1916 წლიდან პოლკოვნიკია. 1918 წლიდან მსახურობდა დონის ჯარში. 1920 წლიდან გადადგა.

ემიგრაციაში ცხოვრობდა იუგოსლავიაში. 1929 წლამდე იყო კადეტთა კორპუსის მასწავლებლად.

30) ალექსანდრე დავითის-ძე ჩხეიძე, თავადი (1879-1941) ბრიგადის გენერალი.

დაამთავრა ტფილისის კადეტთა კორპუსი, რუსეთ-თურქეთის ომის მონაწილე. I-მსოფლიო ომში, წმ. გიორგის ორდენის კავალერი. 1917 წლის ოქტომბერში დაბრუნდა საქართველოში და შეადგინა ქართული სამხედრო სკოლის პროექტი. 1919 წლის აგვისტოდან სამხედრო სკოლის უფროსის მოადგილეა, რუსეთთან ომის დროს 1921 წლის თებერვალში სკოლის მეთაურია. მისი წინამძღოლობით იუნკერები მამაცურად იბრძოდნენ კოჯორ-ტაბახმელას ბრძოლაში. დამარცხების შემდეგ გაემგზავრა ემიგრაციაში, პოლონეთში. დაამთავრა პოლონეთის გენშტაბის აკადემია და მიიღო ბრიგადის გენერლის

წოდება. 1939 წელს ტყვედ ჩაგარდა რუსებთან. 1941 წელს დახვრიტეს. კატინის ტყეში

31) დავით დავითის-ძე ჩხეიძე-თავადი გენერალ-მაიორი.

გენერალ ა. დ. ჩხეიძის ძმა. 1918-1920 წ. მსახურობდა აზერბაიჯანის ჯარში. იყო ბაქოს იუნკერთა სასწავლებლის უფროსი, დაიდუპა პოლონეთში 1938 წ.

32) ქრისტოფორე პავლეს-ძე ჩხეტიანი (1873-1933) გენერალ-მაიორი (1918) რუსეთ-იაპონიის ომის მონაწილე. 1915 წლიდან პოლკოვნიკია. 1918-1921 წწ. ქართულ ჯარში. სამხედრო სკოლაში.

1921 წლიდან ზურგის ჯარის უფროსი, გორის ოლქის გენერალ-გუბერნატორის უფლებებით.

1921 წლიდან ემიგრაციაში იყო. დაჯილდოვებულია წმ. გიორგის IV-ხარისხის ორდენით.

33) პავლე მიხეილის-ძე შალიკოვი (შალიკაშვილი), თავადი (1856-1930) გენერალ-მაიორი.

რუსეთ-თურქეთის და რუსეთ-იაპონიის ომის მონაწილე, 1921 წლიდან ემიგრაციაშია საფრანგეთში. დაკრძალულია სენტ-ჟენევიევის დე-ბუას სასაფლაოზე, პარიზთან

34) ნიკოლოზ შანშიევი (შანშიაშვილი) (1862-1920) – გენერალ-მაიორი

ჯარში იყო 1880 წლიდან, რუსეთ-იაპონიის ომის მონაწილე, 1915 წლიდან მე-13 გრენადერია პოლკის პოლკოვნიკია 1918 წლიდან მოხალისეთა არმიის – მთავარსარდლის შტაბთან მყოფ ჩინოსანთა რეზერვში. 1919 წლიდან კიევის ოლქის ჩინოსანთა რეზერვში. 1920 წლიდან – ნოვოროსიისკის ოლქის ჩინოსანთა რეზერვში.

1920 წლიდან ემიგრაციაში. დაჯილდოვებულია წმ. ვლადიმერის ორდენის – III-ხარისხით (მახვილით) წმ. ანას -III, II-ხარისხის, წმ. სტანისლავის – II-ხარისხის ორდენებით.

35) პავლე ნიკოლოზის-ძე შატილოვი (1881-1962) კავალერიის გენერალი. (1920)

დაიბადა ტფილისში გენერლის ოჯახში, დაამთავრა პაუთა კორპუსი და ნიკოლაევის გენშტაბის აკადემია. რუსეთ-იაპონიის ომის დასაწყისში გადაყვანილია ციმბირის კაზაკთა პოლკში, დაჭრილი იყო, დაჯილდოვდა წმ. სტანისლავის IV, III-II ხარისხის და წმინდა ანას III-IV-II ხარისხის ორდენებით. მსახურობდა კავკასიის სამხედრო ოლქში. 1910 წლის ნოემბრიდან შტაბის

უფროსი ადიუტანტის თანაშემწე. 1915 წლიდან – პოლკოვნიკია 1916 წლიდან მე-2 კავკასიის კაზაკთა დივიზიის პირველი შავი ზღვის კაზაკთა პოლკის მეთაურია. დაჯილდოებულია IV-ხარისხით წმ. გიორგის ორდენით. საბოლოო თანამდებობა კავკასიის ჯარში 1917 წელს – გენერალ-კვარტირმეისტერი კავკასიის ჯარის შტაბში.

1917 წელს კორნილოვის მხარდაჭერის გამო დაიჭირეს. მოხალისეთა ჯარში 1918 წლის ბოლოდან, პირველ ცხენოსანთა დივიზიის გენერალ გრანგელის კორპუსის უფროსი, შემდეგ მე-4 ცხენოსანთა კორპუსის სარდალი. გენერალ დენიკინმა მიანიჭა **გენერალ-ლეიტენანტის წოდება**, 1919 წლის მაისში. გენერალ დენიკინის ბრძანებით 1920 წელს შატილოვი განთავისუფლებული იყო თანამდებობიდან და მთავარსარდლის მოთხოვნით დატოვა რუსეთი და გაემგზავრა კონსტანტინოპოლში.

1924-1934 წწ. საფრანგეთში „რუსეთის საერთო საჯარისო გაერთიანების“ პირველი განყოფილების უფროსი. 1937 წლიდან მიატოვა აქტიური მოღვაწეობა. გარდაიცვალა პარიზის მახლობლად განიში. დაკრძალულია რუსულ სასაფლაოზე სენტ-ჟენევიევის – დებუში.

36) ალექსანდრე ნიკოლოზის-ძე ერისტოვი (ერისთავი), თავადი (1873-1955) გენერალ-ლეიტენანტი (1917).

განათლება მიიღო მიხაილოვის საარტილერიო სასწავლებელში 1895 წ. და მიხაილოვის საარტილერიო აკადემიაში 1903 წ. რუსეთ-იაპონიის ომის მონაწილე (1904-1905). 1908 წ. დაინიშნა პირველი ბატარის ლეიბ-გვარდიის ცხენოსანი არტილერიის მეთაურად. 1914 წლიდან კავალერგვარდის პოლკის მეთაურია. **1915 წლიდან გენერალ-მაიორია**. 1916 წლიდან პირველი გვარდიული ცხენოსანი დივიზიის პირველი ბრიგადის მეთაურია.

რუსეთში თებერვლის რევოლუციის მერე 1917 წელს იგი დაინიშნა პირველი გვარდიული ცხენოსანი დივიზიის უფროსია, ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ იგი გადავიდა საქართველოში. მსახურობდა საქართველოს ჯარში. საქართველოს მთავრობის მიერ გაგზავნილი იყო მისიის შემადგენლობაში, ანკარაში, სადაც ის დარჩა.

1921 წელს გადავიდა საფრანგეთში. აქტიურად მონაწილეობდა სამხედრო ორგანიზაციების საქმიანობაში: საფრანგეთში რუსი სამხედრო ინვალიდების კავშირის თავმჯდომარეა, კავალერგვარდთა ოჯახის თავმჯდომარე. ლეიბგვა-

რდიის ცხენოსანთა არტილერიის ოფიცრების ურთიერთდახმარების საზოგადოების თავმჯდომარის მოადგილე პარიზში.

დაჯილდოებულია გიორგის ოქროს იარაღით და წმ. გიორგის IV-ხარისხის, წმ. ანას I-ხარისხის, იზაბელას ორდენის კომანდორთა ჯვრით და საპატიო ლეგიონის ორდენით.

37) ნიკოლოზ ფრანცის-ძე ერნი (1879-1972) გენერალ-მაიორი (1917).

დაიბადა ტფილისში, გერმანელი კოლონისტების ოჯახში. დაამთავრა ტფილისის II-გიმნაზია, ელისავეტგრადის ცხენოსანთა იუნკერთა სასწავლებელი და ნიკოლოზის გენშტაბის აცადემია. I-მსოფლიო ომის მონაწილე. 1915 წლიდან კავკასიის I-კაზაკთა დივიზიის შტაბის უფროსი 1916 წლის მე-18 დრაგუნთა პოლკის მეთაური, მოხალისეთა ჯარში გენერალური შტაბის მთავარსარდლის თანაშემწე. რუსეთის არმიის ყირიმიდან ევაკუაციის შემდეგ, იმყოფებოდა მთავარსარდლის შტაბში, კარლოვიცაში. 1923 წლის შემდეგ გაემგზავრა პარაგვაიში, სადაც მიწვეული იყო სამხედრო აკადემიის პროფესორის თანამდებობაზე. პარაგვაის ჯარის გენერალ-ლეიტენანტი, გარდაიცვალა ასუნსიონში. [გოგიტიძე, მ. 2007 წ. გვ. 16-112]

ვ). პოლონეთ-საქართველოს ურთიერთობის საკითხები განხილული აქვს

ვ. ჩხარტიშვილს (ისტორიის მეცნიერების დოქტორი, პროფესორი)

ავტორი სამართლიანად აღნიშნავს, რომ ევროპისაკენ სწრაფვა უცხო არ არის ქართული საგარეო პოლიტიკური წარსულისათვის. ეს ობიექტური მიზეზებით აიხსნება, რაც შეეხება პოლონეთისა და საქართველოს დიპლომატიურ ურთიერთობებს, ისინი საერთო მტრის-ოსმალეთის იმპერიას ეხება.

პოლონეთისა და საქართველოს ურთიერთობამ მტკიცე ხასიათი მოგვიანებით მიიღო, მსოფლიო პოლიტიკურ სივრცეში განვითარებულმა მოვლენებმა მათი ბედი ძალზე დაუახლოვა ერთმანეთს. XIX საუკუნის დასაწყისიდან ორივე ქვეყანა, რუსეთის იმპერიის პროვინცია ხდება. პოლონელი მემბოხეები სამხედრო სამსახურს მეფის რუსეთის არმიაში იხდიდნენ კავკასიაში, ხოლო ქართველები იგზავნებოდნენ შორს ვისლაზე. ისტორიული სინამდვილით გამოწვეულმა მოვლენებმა ბევრი საერთო ინტერესის ჩამოყალიბება განაპირობა. XIX საუკუნის დასაწყისში, საქართველომ

პოლონეთის მსგავსად, დამოუკიდებლობა დაკარგა. რუსეთის სამსახურში მყოფი ქართველები, პოლიტიკური დევნილები, ასევე ვაჭრები, მეწარმეები და სტუდენტები – ხშირად ჩნდებოდნენ პოლონეთში.

პოლონეთში ქართველების გამოჩენა შემდეგში დაკავშირებული იყო 1832 წლის შეთქმულების გამოაშკარაებასთან. პოლონეთში გადასახლებულთა შორის იყო თავადი გიორგი ერისთავი, რომლის პოლიტიკაც თავიდან ვილნოში დაიწყო. ახალგაზრდა თავადიშვილს შეუყვარდა „მშვენიერი ლიტველი ქალწული, რომელსაც შემდგომში ხშირად იხსენიებდა თავის ნაწარმოებებში. XIX საუკუნის II ნახევარში ქართველების რიცხვმა იმატა. მათი უმეტესი ნაწილი ვარშავაში დამკვიდრდა.

XIX საუკუნის ბოლოს ქართველების უმეტეს ნაწილს პოლონეთის სამეფოში სამხედროები და მოხელეები წარმოადგენდნენ, მათი უმეტესობა თავს ვარშავაში იყრიდა.

XIX საუკუნის 90-იან წლებში პოლონეთში ქართველი სტუდენტების ჯგუფი მოღვაწეობდა, ისინი ა. ჯაფარიძის მიერ დაარსებული საქართველოს განთავისუფლების ლიგის წევრები იყვნენ. რუსეთის ხელისუფლებამ ორგანიზაცია გამოამჟღავნა და მათი წევრები დააპატიმრა. მათ შორის დაპატიმრებული იქნა ვეტერინალური ინსტიტუტის სტუდენტი, შიო დედაბეროვი (დედაბრიშვილი) მომავალში ცნობილი ქართველი მწერალი შიო არაგვისპირელი. ვარშავის ვეტერინალურ ინსტიტუტში სწავლობდა ნოე ჟორდანიამ (1869-1953), მომავალში საქართველოს დემოკრატიული მთავრობის თავმჯდომარე. სწავლის პერიოდში ნოე ჟორდანიამ ორგანიზება გაუკეთა ორ სამეცნიერო წრეს. ერთი – ქართულ ენაზე – ქართველი სტუდენტებისათვის, ხოლო მეორე რუსულ ენაზე მოსაუბრე ქართველებისა და რუსებისათვის. ალბათ სავარაუდოა, რომ საუკუნეთა გასაყარზე – ვარშავის უმაღლეს სასწავლებლებში მოსწავლე ქართველ სტუდენტთა რიცხვი ორიოდ ათეულს არ აღემატებოდა.

XIX საუკუნის დასაწყისში საქართველო და პოლონეთი ერთი იმპერიის ფარგლებში აღმოჩნდნენ. ამის შემდეგ პოლონეთში უფრო მეტად გამოჩნდნენ ქართველები – სამხედროები, ჩინოვნიკები. მაგ: თავდუშ ბობროვსკი თავის მოგონებებში, იხსენებს ზაქარია ონისიმეს-ძე (1786-1866). იოსელიანს, შემდგომში **გენერალს**, რომელიც იყო თავად კონსტანტინეს ფავორიტი, დაქორწინდა პოლონელზე, მისი ქალიშვილი ცოლად გაჰყვა გვარდიის ოფიცერს ჰელმიცკის, XIX საუკუნის მეორე ნახევარში კარგად იყო ცნობილი რუსული

ადმინისტრაციის მაღალჩინოსანი ორი ქართველის გვარი, **გენერალი პეტრე რომანის-ძე ბაგრატიონი (1818-1876), რომელიც იყო ვარშავ-ვენის რკინიგზის უფროსი** და თავადი ალექსანდრე იმერეტინსკი (1837-1900) ბაგრატიონთა დინასტიის იმერეთის სამეფოს შტოს წარმომადგენელი. დაბადებულია სანკტ-პეტერბურგში 1837 წლის 24 სექტემბერს. პაუთა კორპუსის წარჩინებით დამთავრების შემდეგ კავალერიაში იწყებს სამსახურს, შემდეგ ქართველ გრენადერთა პოლკში. იგი აქტიურ მონაწილეობას იღებდა კავკასიის მთიელთა დამორჩილებასა და აჯანყებულ პოლონელთა წინააღმდეგ ბრძოლაში. მას ეკავა პოლონეთის მაღალი თანამდებობები, საუკუნის ბოლოს კი ვარშავის გენერალ-გუბერნატორი და ვარშავის ოლქის სამხედრო მმართველი იყო. თავად იმერეტინსკის მმართველობის პერიოდს უწოდებდნენ, „იმერეტინსკის ერას“. მას საზოგადოების მოხიბვლის ნიჭი გააჩნდა. მაგ. 1897 წელს ნიკოლოზ II ვარშავაში ჩასვლასთან დაკავშირებით, მან გაატარა გარკვეული რეფორმები. ქვეყნის ეკონომიკის განვითარების დამაბრკოლებელი აკრძალვები გააუქმა, შეამცირა ცენზურული შეზღუდვა, შემოიღო კათოლიკური ეკლესიის განვითარებისათვის საჭირო შეღავათიანი პირობები, შეამსუბუქა საზოგადოებრივი, კომერციული და კულტურული ორგანიზაციების დაარსების პირობები და მეფეს გამოსთხოვა ვარშავაში ა. მიცკევიჩის ძეგლის დადგმის უფლება, რაც დაემთხვა მგოსნის 100 წლისთავს. თავად იმერეტინსკის პერიოდი პოლონელებისათვის ახალი ეპოქის დასაწყისად იქცა.

ვარშავის გარნიზონის მაღალჩინოსან ოფიცერთა შორის ყველაზე ცნობილია **აგაფონ გარსევანის-ძე ვახვახოვი (1837-1909)**, კავალერიის პოლკოვნიკი თავადი ნიკოლოზ იაშვილი, **გენერალი თავადი დავით ბებუთოვი (1793-1867 წწ.)**.

თავადი ვახვახოვი იყო ვოლინის ლეიბ-გვარდიის პოლკის პირველი ბატალიონის მეთაური. მისი მეუღლე მარია უშაკოვა – რუსეთის სამეფო კართან დაახლოებული პერსონა. თავად აგაფონს ბოლოს მიანიჭეს **გენერალ-მაიორის** წოდება. მან ბოლო წლები ვარშავაში გაატარა, დაკრძალულია მართლმადიდებლურ სასაფლაოზე ვარშავაში.

60-იან წლებში გენერალი დავით ბებუთოვი, ვარშავაში სამხედრო კომენდანტი იყო. იგი იმავე სასაფლაოზეა დაკრძალული, სადაც გენერალ ვახვახოვი ვარშავის ადგილობრივი მმართველობის სამხედრო ნაწილის ერთ-ერთი მაღალჩინოსანი იყო პოდპოლკოვნიკი თავადი სააკაძე.

ვარშავასა და მის პროვინციებში მცხოვრებ ქართველ ოფიცრებსა და ჩინოვნიკებზე წერს იან სავინიჩი, ოლგელბანდის „ბეკელ“ ენციკლოპედიაში, კავკასიაზე მთელი რიგი სტატიების ავტორი.

1921 წელს შეიქმნა საქართველო-პოლონეთის კლუბი, რომლის საბჭოს პრეზიდენტი სერგო ყურულიშვილი იყო. იგი დაბადებულა 1894 წელს 4 სექტემბერს საქართველოში საჩხერის რაიონში, მშობლები ვანო ყურულიშვილი და ეკატერინე ნაზარიშვილი იყვნენ. სერგო პოლონეთში საქართველოს დამოუკიდებლობის პერიოდში 1918 წელს კონსულად დაუნიშნავეთ. მან ვარშავაში ქართულ-პოლონური კლუბი დააფუძნა. განათლებით სერგო ყურულიშვილი ინჟინერ-არქიტექტორი იყო, იგი იყო აგრეთვე მოყვარული პოეტი და პროზაიკოსი. რედაქტორობდა ჟურნალს, პოლონეთში გამოცემულია მისი ნაწარმოებების რამოდენიმე კრებული. „მათრობელა ვარდი“, „ტალღები“, და სხვა. სერგო კარგად მოეწყო პოლონეთში, ამაზე ისიც მეტყველებს, რომ მან მოგვიანებით საქართველოდან ძმა, ვანო ჩამოიყვანა – ვკითხულობთ „ოჯახურ მოგონებებში“. ცოლად პოლონელი მოიყვანა. მის უამრავი მეგობრით გარემოცულ პოლონურ სახლში კი მუდამ იგრძნობოდა ქართული სული. კლუბის არსებობის პერიოდში გამოცემული იქნა ერთჯერადი ჟურნალი „ამირანი“, რომლის რედაქტორი სერგო ყურულიშვილი იყო. გახეთი ეძღვნებოდა საქართველოსა და პოლონურ ქართულ კონტაქტებს.

1922 წელს შეიქმნა პირველი ქართული კომიტეტი, მისი თავმჯდომარე გახდა სერგო ყურულიშვილი. [ნხარტიშვილი, ც. 2008 წ. გვ. 96-134]

სერგო ყურულიშვილი ტრაგიკულად დაიღუპა 1925 წლის 25 მარტს, ვარშავაში კომოროვსკის კაფეში იქნა მოკლული. მკვლელი სტეფანე ლებრაუმ ველ ლიკიერნიკი, მხატვარ პოლინა სას-ვუციციკის ეჭვიანი ქმარი იყო. სერგო ამ დროს მხოლოდ 34 წლის იყო, დაკრძალული იქნა ვარშავაში, მართლმადიდებლურ სასაფლაოზე. 1925 წლიდან ვარშავაში არსებული პოლონეთ-საქართველოს საზოგადოების შესახებაც მცირე რამ არის ცნობილი.

**ზ.) ქართული ემიგრაციის ეროვნულ-განმათავისუფლებელი
მოძრაობის კვლევის პრობლემებს ეხება შორენა მურუსიძე
(ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი)**

ქართულ ისტორიოგრაფიაში გამოკვლეულია ემიგრაციაში მყოფი საქართველოს ეროვნული მთავრობისა თუ ცალკეული პოლიტიკური პარტიების, ჯგუფების განმათავისუფლებელი ბრძოლა, მაგრამ ერთიან კონტექსტში ქართული ემიგრაციის ისტორია არ გააზრებულა. შესწავლას და ანალიზს მოითხოვს არა ერთი ფაქტი, სადღეისოდ არსებობს წყარო და საყურადღებო საარქივო მასალა პრობლემის საკვლევად.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის გასაბჭოების შემდეგ დაკარგული სუვერენიტეტის აღსადგენად დაწყებულ ბრძოლას წარმართავდნენ ემიგრაციაში მყოფი საქართველოს მთავრობა; საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საელჩო – ნოე ჟორდანიას და აკაკი ჩხენკელის მეთაურობით; ქართული პოლიტიკური პარტიები. დღეისათვის საზღვარგარეთ მათი ბრძოლისა და მოღვაწეობის ისტორია მეტნაკლებადაა შესწავლილი.

ემიგრაციაში მოღვაწე ქართულ პოლიტიკურ პარტიებს ერთი საერთო მიზანი, საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენა ჰქონდათ, ისინი ზოგჯერ გაერთიანებასაც აღწევდნენ. ამის დასტურია 1926-1939 წწ. პარიზში გამოძავალი გაზეთი „დამოუკიდებელი საქართველო“, რომელიც სოციალ-დემოკრატების სოციალ-ფედერალისტების, სოციალ-რევოლუციონერების და ეროვნულ-დემოკრატების გაერთიანებული ფრონტის ორგანო იყო.

ეროვნული მთავრობის, მისი საელჩოს და პოლიტიკური პარტიების გარდა ემიგრაციაში საქართველოს განთავისუფლებისათვის ბრძოლა, სხვა გაერთიანებებიც აწარმოებდნენ. ქართველი ემიგრანტები, რომლებიც ემიჯნებოდნენ პოლიტიკურ პარტიებს, ეძიებდნენ გზებს დაკარგული დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის, ამ მიზნით შეიქმნა არა ერთი ორგანიზაცია, მათ შორის ერთ-ერთი პირველი იყო ახალგაზრდა ემიგრანტთა პოლიტიკური ორგანიზაცია „თეთრი გიორგი“, რომელიც თავიდან „მომავლის“ სახელით დაფუძნდა. უნდა განსაკუთრებულ იდებურ გავლენიან ძალად ქცეულიყო, კავკასიის ერთა გაერთიანებით ერთიანი კავკასიური სახელმწიფოს შექმნის იდეა, კავკასია ერთი ხელისუფლებით, საერთო თავდაცვითი ორგანიზაციით, საერთო საგარეო პოლიტიკით და ერთი კულტურული თავისებურებების შენარჩუნებით. კავკასიის

ძალთა გაერთიანების იდეა ჯერ კიდევ ემიგრაციაში წასვლის პირველ წლებში გაჩნდა საქართველოს, აზერბაიჯანის, სომხეთის, ჩრდილო კავკასიის ემიგრანტული მთავრობის წევრებს შორის, მოგვიანებით ამ მიზნის გარშემო არა ერთი ემიგრანტი გაერთიანდა. ერთიანი კავკასიური სახელმწიფოს შექმნის ინიციატივით გამოდიოდნენ ის ჯგუფები, რომლებიც 1937-1938 პარიზში გამოსცემდნენ პერიოდულ გამოცემებს, კონკრეტულად ჟურნალებს „ადამიანოსთანს“ „ეროვნულ გაერთიანებას“, „ივერიას“ და გაზეთ „მუზარადს“. ემიგრაციაში კავკასიის ძალთა გაერთიანების იდეის საკითხიც გამოსაკვლევიან.

საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის ბრძოლაში ჩაბმული იყვნენ სხვა ქართველი ემიგრანტებიც, რომლებიც არ ერთიანდებოდნენ არც ერთ პარტიასა და ორგანიზაციაში. მათგან აღსანიშნავია დიდი ბრიტანეთის სამხედრო დაზვერვის პოლკოვნიკი მერაბ კვიციანი, მეორე მსოფლიო ომის დროს, როცა გერმანელები კავკასიას უახლოვდებოდნენ, დიდი ბრიტანეთი დაინტერესდა ამ რეგიონის მოსახლეობით, თუ რას მოიმოქმედებდნენ, როცა გერმანია შეძლებდა კავკასიის დაპყრობას. ამის დასადგენად მათ შეადგინეს კითხვარები და ბრიტანეთის ჯარში მყოფ კავკასიური წარმომადგენლების სამხედროებს დაურიგეს. მერაბ კვიციანი, კითხვარის პასუხებით საკმაოდ ვერცელი მემორანდუმი შეუდგენია, სადაც ის ხაზგასმით აღნიშნავდა, რომ ქართველები, სომხები და აზერბაიჯანელები იღწვიან სახელმწიფოებრიობის აღდგენისათვის, ამიტომ ისინი იბრძობებენ იმათთან ერთად, ვინც მხარს დაუჭერს ამ მიზნის მიღწევაში. კვიციანი, როგორც ბრიტანეთის დაზვერვაში ნამსახურები, ბევრი საიდუმლოს მცოდნე პირის შეხედულებები ამიერკავკასიის სახელმწიფოთა დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის ბრძოლის პერსპექტივების შესახებ, XX ს-ის 70-იანი წლების ბოლოს დაწერა. მისი თქმით საქართველოსათვის არც ერთი ქვეყანა არ გაირჯება, რადგან ეს მათ ინტერესებში არ შედის, დამოუკიდებლობის აღდგენის შესაძლებლობა აქვთ სომხებს, მათ მდიდარი დიასპორა ჰყავთ, რომელთაც შეუძლიათ კვალიფიცირებული ძლიერი ჯარის შექმნა, სომხებს აშშ-ში პოლიტიკური გავლენა აქვთ. ამ ქვეყნის რამდენიმე გუბერნატორი სომეხია, აზერბაიჯანელების ბრძოლაც საიმედოა, მათ დაეხმარება მუსლიმანური სამყარო, რაც შეეხება საქართველოს, მისი აზრით, ქართული ემიგრაცია, რომელიც მცირერიცხოვანია, ფინანსურადაც სუსტია და არანაირი პოლიტიკური გავლენა არ გააჩნია, ვერ შეძლებს საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ეფექტურ ბრძოლას. მიაჩნდა, რომ

დამოუკიდებლობის აღდგენის ორი გზა არსებობს. ერთი ეს არის საბჭოთა რეჟიმის ლიბერალიზაცია, რომელიც მოიცავს ერთა უფლებას გამოყოფის შესახებ, ხოლო მეორე – გაეროზე უფრო ქმედითი საერთაშორისო ორგანიზაციის შექმნა. [მაისურაძე, შ. 2008 წ. გვ. 16-36]

ქართველი ემიგრანტების ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის უპერსპექტივობას საერთაშორისო მდგომარეობა განაპირობებდა, შეფასების სახით შეიძლება ისიც ითქვას, რომ მათ ვერ დასძლიეს ინდივიდუალიზმი, გათიშულობა, ურთიერთქიშპი, რაც ასე მცირერიცხოვან ემიგრანტებში წარმოუდგენელ მასშტაბებს აღწევდა.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას: საბჭოთა კავშირის საზღვრებში მოქცეულ საქართველოს „რკინის ფარდის“ არსებობის პირობებში მსოფლიოს სხვა სახელმწიფოებთან ურთიერთობის საშუალება არ ეძლეოდა. ამ დანაკლისს ევროპასა და ამერიკაში ემიგრირებული ქართველები ავსებდნენ. საქართველოში წარმოებული ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა არსებული მძიმე რეჟიმის გამო ფრაგმენტული, სუსტი და პასიური იყო. განსხვავებით ქართველი ემიგრანტების მიერ დაწყებული ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობისა, რომელიც ყოველთვის აქტიური და ცოცხალია არა მარტო ქართველ ემიგრანტთა უფროს თაობაში, არამედ ახალგაზრდებშიც.

კავკასიელი ემიგრანტების პოლონურ ჯარში სამსახური პოლონური არმიის ისტორიის ერთ-ერთი ყველაზე ნაკლებად ცნობილი საკითხია. ომებს შორის პერიოდში პოლონურ ჯარში ასამდე საქართველოს მოქალაქე მსახურობდა. სტანისლავ მაჩეკის მოხსენების თანახმად, უკვე 1918 წელს ლვოვის მაშველთა შორის ქართველები სექტემბრის კამპანიაში ბრძოლების ბოლომდე დებულობდნენ მონაწილეობას და თავიანთი პოლონელი ამხანაგების ბედს იზიარებდნენ, წერს რობერტ კარაზინი.

1921 წელს კონსტანტინოპოლში აღმოჩენილი 700-კაციანი ემიგრაციის მნიშვნელოვან ნაწილს სხვადასხვა წოდების სამხედროები წარმოადგენდნენ. უორდანიას მთავრობამ, სურდა რა შეიარაღებული ძალების შესაქმნელად ყოველ მიზეზს გარეშე შეენარჩუნებინა კადრები, დახმარების თხოვნით მიმართა მეგობარ ქვეყნებს. ფრანგები დათანხმდნენ მხოლოდ თხუთმეტი ქართველი ოფიცრის უცხოელთა ლეგიონში მიღებას; საბერძნეთმაც მიიღო თავის სკოლებში დაახლოებით ამავე რაოდენობის ქართველი იუნკერი.

ქართველებმა გადაწყვიტეს დახმარება პოლონელებისათვისაც ეთხოვათ. მოლაპარაკებები მიმდინარეობდა კონსტანტინეპოლში, პოლონეთის დიპლომატიურ წარმომადგენლობაში და ვარშავაში, უშუალოდ ხელისუფლებასთან. გადაწყვეტილებანი ამ საქმეში მიიღებოდა უმაღლეს დონეზე და გადამწყვეტი ხმა, სახელმწიფოს მეთაურს, იოზეფ პილსუდსკის ეკუთვნოდა. ქართული ემიგრაციისათვის დახმარებაზე თანხმობა კარგად თავსდებოდა პილსუდსკის აღმოსავლური პოლიტიკის კონცეფციაში, მისი გადაწყვეტილება მხოლოდ ერთი შეიძლება ყოფილიყო – ქართველების წინადადებით სარგებლობდა. [მაისურაძე, შ. 2008 წ. გვ. 16-36]

ქართველებს ყველაზე მეტად აინტერესებდათ, პირველ რიგში კონსტანტინეპოლთან ბანაკში მყოფი თავისი ოცდახუთი იუნკერი ვარშავის სამხედრო სკოლაში ჩაერიცხათ. კონსტანტინეპოლში, პოლონეთის წარმომადგენლობასთან ამ თემაზე მოლაპარაკებებში ემიგრანტულ ხელისუფლებას წარმოადგენდა შინაგან საქმეთა მინისტრი ნოე რამიშვილი და გენერალური შტაბის უფროსი გენ. ალექსანდრე ზაქარიადე. 1921 წლის 1 სექტემბერს გენერალური შტაბის უფროსის მოვალეობის შემსრულებელმა გენ. ვლადისლავ სიკორსკიმ თანხმობა განაცხადა ოცდახუთი ქართველის ვარშავის სკოლაში მიღებაზე. პოლონური მხარისათვის ამ აქციას ჰქონდა წვრთნაში დროებითი დახმარების ხასიათი და მხედველობაში არც კი მიიღებოდა პოლონურ ჯარში მათი მომავალი სავარაუდო სამსახური.

1921 წლის დეკემბერში ოცდათხმა ქართველმა სწავლა დაიწყო. სასწავლებლის მიზანი იყო ათთვიანი კურსის განმავლობაში მათი უშუალოდ ცალკეულ ოფიცერთა სკოლებში სასწავლებლად მომზადება. სასწავლო წელი იწყებოდა სექტემბრის დასაწყისში, ასე რომ ქართველები დაგვიანებით შეუერთდნენ თავიანთ პოლონელ ამხანაგებს, რაც მათგან განსაკუთრებული ინტენსივობით მეცადინეობას მოითხოვდა. კავკასიიდან ჩამოსულებს განსაკუთრებულ სიძნელეს პოლონური ენა უქმნიდა. კარგად ესმოდა რა ეს პრობლემა, პოლონეთის მთავრობამ ქართველებს დაუნიშნა მასწავლებლები, რომელთა ამოცანა იყო უმოკლეს დროში ესწავლებინათ მათთვის ეს ენა. ვარშავაში მოსწავლე ქართველებს, შემდეგსავე წელს, დაემატა ოცდამდე თანამემამულე, რომელთა უმეტესობა, საბერძნეთის რევოლუციის შედეგად გაუქმებული, ათენის სკოლის მსმენელი იყო. ამ პერიოდში ვარშავის სკოლის მსმენელთა დაახლოებით 10%-ს ქართველები შეადგენდნენ.

ვარშავის სკოლის კურსდამთავრებულნი სწავლას აგრძელებდნენ ჯარის ცალკეული სახეობის ოფიცერთა სკოლებში. მათდამი მოპყრობა ზუსტად ისეთივე იყო, როგორც მათი პოლონელი ამხანაგებისადმი. ქართველები მალე გაშინაურდნენ. ისინი ყველაზე მეტნი იყვნენ ფეხოსანთა საოფიცრო სასწავლებელში, რომლის დამთავრების შემდეგ 1923 და 1925 წლებში მათ პოდპორუჩიკის წოდებები მიანიჭეს (მათი რაოდენობა შესაბამისად იყო რვა და ცხრა). [მაისურაძე, შ. 2008 წ. გვ. 36-42]

გრუჯონში, კავალერიის საოფიცრო სასწავლებელში 1923 წლის ნოემბერში ორმოცდათხუთმეტ ახლად წოდება მინიჭებულებს შორის შვიდი ქართველი იყო. ამ სკოლის შემდეგი გამოშვება 1925 წლის 1 ივლისს შედგა და აქაც ოცდაცამეტ კურსდამთავრებულს შორის სამი ქართველი იყო. 1926 წელს კავალერიის პოდპორუჩიკის წოდება მიენიჭა ამ სკოლის კურსდამთავრებულს – ფარნაოზ ნაცვლიშვილს. გრუჯონში სწავლის დროს ქართველებმა საუკეთესო ცხენოსნებისა და გამოცდილი მოფარიკავეების სახელი დაიმსახურეს.

არტილერიის საოფიცრო სკოლის პირველი ორი გამოშვებისას ოფიცრის პირველი წოდებები ქართველებსაც მიენიჭათ – 1924 წლის 1 ოქტომბერს სამი პოდპორუჩიკი და კიდევ შვიდი შემდეგი წლის 4 ოქტომბერს. საშუალოდ ამ პერიოდის ტორუნის სასწავლებლის კურსდამთავრებული ყოველივე მე-20 ოფიცერი ეროვნებით ქართველი იყო.

ორად ორი ქართველი აღმოჩნდა 1923 წლიდან მოქმედ ვარშავის საოფიცრო საინჟინრო სასწავლებელში და კიდევ ერთმა დაიწყო სწავლა ტორუნის ოფიცერთა სამხედრო საზღვაო სასწავლებელში. პოდპორუჩი ვიქტორ ლომიძეს საზღვაო პოდპორუჩიკის წოდება მიენიჭა 1925 წლის 29 ოქტომბერს, ამ სასწავლებლის პირველი გამოშვების დროს. მრავალი წლის განმავლობაში რჩებოდა იგი ამ სასწავლებლის ერთადერთ ქართველ კურსდამთავრებულად. საზღვაო სასწავლებელში მხოლოდ 1935 წელს გამოჩნდა შემდეგი ქართველი – გიორგი თუმანიშვილი. იგი არასოდეს ყოფილა ტფილისის იუნკერთა სკოლის მსმენელი, რადგან იგი დაიბადა 1916 წელს, ხოლო საქართველო დატოვა 1921 წელს, საქართველოს მთავრობისა და არმიის ევაკუაციის შემდეგ.

ქართველები, როგორც პოლონური საოფიცრო სასწავლებლების თავისუფალი მსმენელები პოლონური არმიის შემადგენლობაში არ შედიოდნენ. მათი საკითხების ასეთი გადაწყვეტა ალბათ იმით იყო გამოწვეული, რომ თავდაპირველად საერთოდ არ განიხილებოდა მათი პოლონეთის არმიაში

მიღების შესაძლებლობა. გარდა ამისა, არ არსებობდა საკითხის სამართლებრივი გადაწყვეტა, რომლის საფუძველზე უცხოელს ექნებოდა ასეთი სამსახურის შესაძლებლობა. მხოლოდ მათი სწავლის პერიოდში შეიცვალა პოლონეთის ხელისუფლების დამოკიდებულება. ქართველი პოლხორუნები სათანადო კონტრაქტის დადების შემდეგ იწყებდნენ პოლონეთის არმიაში სამსახურს. ეს შესაძლებელი იყო მათ მიერ ოფიცრის პირველადი, პოლპორუჩიკის, წოდების მიღების შემდეგ.

ქართველებისთვის ამ სიტუაციაში უმთავრესი იყო, რომ პოლონეთის მხარეს თანხმობა განეცხადებინა არა მხოლოდ ქართველი ოფიცრების მომზადებაზე, არამედ ასევე პოლონურ არმიაში მათ შემდგომ სამსახურზეც. მარშალ იოსეფ პილსუდსკის ეკუთვნოდა გადაწყვეტილება ქართველი სამხედროების პოლონეთის არმიაში მიღების შესახებ, რომელიც ხელმოწერილი იქნა იმდროინდელი სამხედრო საქმეთა მინისტრის გენ. კაჟიმირჟ სოსნკოვსკის მიერ. გადაწყდა, რომ ამ ოფიცრების სწავლების, მათი პოლონეთში ყოფნის რეგულირება და ასევე მათი მიწერილობის საკითხი გენერალური შტაბის I განყოფილების (სამხედრო დაზვერვა) დაქვემდებარებაში იქნებოდა.

კონსტანტინეპოლში შეიქმნა უმაღლესი ჩინის ქართველი ოფიცრებისაგან შემდგარი სპეციალური კომისია, შეირჩა პოლონეთში გასაგზავნი ოფიცრები.

1922 წლის სექტემბერში ვარშავაში ჩამოვიდა ქართველი ოფიცრების პირველი ჯგუფი: სამი გენერალი; ერთი პოლკოვნიკი; ოთხი კაპიტანი. ისინი გადამზადებაზე გააგზავნეს რემბერტოვში არსებულ არმიის მომზადების ექსპერიმენტალურ ცენტრში. მიღებულნი იქნენ მათი წოდებისა და მიხედვით: გენერლები და პოლკოვნიკი – ფეხოსანთა პოლკის მეთაურთა კურსებზე, ხოლო კაპიტნები – ფეხოსანთა ბატალიონის მეთაურთა მომზადების კურსზე.

ქართველების მორიგი ჯგუფები 1922 წლის შემოდგომაზე ჩამოვიდნენ. ეს ოფიცრები ყველანი, მათი წოდებების მიუხედავად, გააგზავნეს ბიდგოშში, ოფიცერთა სასწავლებელში, რომელიც ამ შემთხვევაში იმავე როლს ასრულებდა, რასაც ვარშავის საოფიცრო სკოლა ტფილისის იუნკერებისათვის. მხოლოდ აქ გავლილი საოფიცრო უნიტარული გადამზადების შემდეგ, ეს ოფიცრები, შესაბამისად კვალიფიკაციისა, დააგზავნეს სხვა სპეციალიზირებულ სამხედრო სასწავლებელში, ან ცალკეულ ერთეულებში სტაჟირების გასავლელად. 1923 წლის ზაფხულში (ივლისი) პოლონეთის სხვადასხვა სამხედრო სასწავლებელში გადამზადებაზე იმყოფებოდა სამოცდაცხრამეტი

ქართველი – ორმოცდაორი პოდპორუჩი და ოცდაჩვიდმეტი ოფიცერი. მიუხედავად გადამზადების გავლისა, ეს ოფიცრები მაინც არ შედიოდნენ პოლონეთის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების შემადგენლობაში.

კავკასიელი ემიგრანტებიდან კონტრაქტული სამსახური პოლონეთის ჯარში პირველებმა პოლონური საოფიცრო სკოლის კურსდამთავრებულებმა, ანუ ყოფილმა ტფილისის სკოლის იუნკრებმა დაიწყეს. ამ სკოლების დამთავრების შემდეგ მათ არ ჰქონდათ უფლება ოფიცრის პირველი წოდების – პოდპორუჩიკის მიღებისა, რადგან არ იყვნენ პოლონეთის მოქალაქეები, მაგრამ პოლონეთის რესპუბლიკის პრეზიდენტის თანხმობის მიღების შემდეგ შეეძლოთ ემსახურათ პოლონურ ჯარში ინდივიდუალური კონტრაქტების საფუძველზე, საკუთარი ქვეყნის მოქალაქეობის შენარჩუნებით. 1924 წლის ივნისში ასეთ გადაწყვეტილებას ხელი მოაწერა მაშინდელმა სამხედრო საქმეთა მინისტრმა დივ. გენ. ჰალერმა. 1925 წლის შემოდგომაზე ოცდათექვსმეტი საკონტრაქტო პოდპორუჩიკის გვერდით კიდევ მსახურობდა ოცდაოთხი მაღალი წოდების ოფიცერი – ერთი პოლკოვნიკი; ხუთი მაიორი; ათი კაპიტანი; შვიდი პორუჩიკი. ამავე დროს გაფორმების სტადიაში იყო კიდევ სამი ქართველის კონტრაქტი – ორი პოდპორუჩიკისა და ერთი პორუჩიკის.

1923 წელს მარშალ იოზეფ პილსუდსკის ჩამოშორება საზოგადოებრივი ცხოვრებისაგან ქართველები დატოვა მათთან თანამშრომლობის მთავარი ენთუზიასტის გარეშე. მისი მემკვიდრენი უკეთეს შემთხვევაში არ გამოხატავდნენ იმდენ ენთუზიასტს ამ კონტრაქტების შემდგომი განვითარებისათვის. ამ სიტუაციაში 1925 წლის დეკემბერში ჩნდება გეგმა, რომ მეტი აღარ მიიღონ კავკასიელები პოლონურ ჯარში, უფრო მეტიც, იხილებოდა მათი შემცირების საკითხი. ამ გეგმის შესახებ შეიტყო საქართველოს მთავრობამ, რომელიც პარიზში იმყოფებოდა. ქართველები ყველანაირად ცდილობდნენ გავლენა მოეხდინათ პოლონური მხარის გადაწყვეტილების შესაცვლელად. გენ. ჭავჭავაძის, სალაყაიასა და თავად თუმანოვის მიერ ჩატარებულმა საუბრებმა დააინტერესეს ზოგიერთი პოლონელი პარლამენტარი. ასეთივე დამოკიდებულება დაიკავა საგარეო საქმეთა სამინისტროში შემავალმა განყოფილებამ, რომელსაც ამ ოფიცრების პოლონურ ჯარში სამსახური პოლიტიკური მოსაზრებებით გამართლებულად მიაჩნდა. [მაისურაძე, შ. 2008 წ. გვ. 43]

1926 წლის მაისის გადატრიალების შემდეგ მათ შემცირებაზე საბოლოოდ თქვეს უარი, ხოლო 1927 წლის 25 მარტს პრეზიდენტი იგნაცი მოშიცკი

დათანხმდა, რომ პოლონურ ჯარში კონტრაქტოსან ოფიცრებად მიეღოთ უმაღლესი წოდების ოფიცრები საქართველოდან. 1926 წლის თებერვალში მფრინავეების დაწყებით სკოლაში ბიდგომში სწავლობდა პორუჩიკი. არკადი სხირტლაძე, ხოლო 1927 წლის ნოემბერში მსგავსი მომზადება გაიარა მეორე ქართველმა პორუჩიკმა სევერიან ჭყონიამ.

კავკასიელი ოფიცრები საჯარისო ერთეულებში თუ სკოლებში უმეტესად სარგებლობდნენ კარგი სახელით, მაგ. 1930 წელს სხირტლაძეს მიანდეს 62-ე ესკადრილის მეთაურობა. იგი შემდეგ წლებშიც მეთაურობდა კიდევ სხვა საფრენოსნო ერთეულებს და დაიმსახურა გამორჩეული მფრინავისა და მეთაურის სახელი. 1936 წელს გადაიყვანეს საფრენოსნო მომზადების 1-ლ ცენტრში დემბლინში, აერონავიგაციის განყოფილებაში ლექტორად. ეს ოფიცერი ომის დაწყებამდე ასწავლიდა სახელგანთქმულ „არწივების სკოლაში“, რაც ყველაზე უკეთ ადასტურებს მის კვალიფიკაციას.

პოლონეთის ჯარში სამსახურის დროს რამოდენიმე კონტრაქტორმა დაკარგა სიცოცხლე ან ჯანმრთელობა. სამსახურის სპეციფიკიდან გამომდინარე, ყველაზე მეტად საფრთხე მფრინავეებს ემუქრებოდათ. დამის საწვრთნელი ფრენის დროს მიღებული ტრავმებისაგან გარდაიცვალა პორუჩიკი სევერიან ჭყონია. სხვა სახეობის ჯარებშიც ხდებოდა უბედური შემთხვევები, ერთ-ერთი მათგანის მსხვერპლი შეიქმნა პორუჩიკი ნაცვლიშვილი, რომელმაც შედეგად თვალი დაკარგა. სულ მცირე ორ შემთხვევაში მძიმე სამსახურმა გამოიწვია მათი სიკვდილი.

საკონტრაქტო ოფიცრები სამხედრო მომზადების გარდა აქტიურ მონაწილეობას იღებდნენ ასევე პოლონეთში ქართული ემიგრაციის ცხოვრებაშიც. ამ სფეროში მათი აქტიურობის მაგალითად გამოდგება ის ფაქტი, თუ როგორი სერიოზულობითა და პასუხისმგებლობის გრძნობით მოეკიდნენ ისინი 1926 წლის თებერვალში პოლონეთში ქართული კომიტეტის არჩევას. ამ კომიტეტის წევრებად მაშინ აირჩიეს გენ. ზაქარიაძე, პოლკოვნიკები ბაგრატიონი, ინჯია და კანდელაკი. სამშობლოდან ჩამოტანილი ნებისმიერი ინფორმაცია მათში ცხოველ ინტერესს იწვევდა. ერთმანეთშიც ძალიან მჭიდრო კავშირი ჰქონდა, მრავალჯერ შეკრებილან მეგობრულად. ხელფასის ნაწილს ამ თავის ემიგრაციულ ორგანიზაციას ახმარდნენ.

კაპ. ნიკოლოზ მათიკაშვილის აზრით, ყველა ქართველმა საკონტრაქტო ოფიცერმა გამოთქვა სურვილი ემსახურა პოლონური არმიის საფრონტო ერთეულებში.

ისინი პირველი დღიდანვე, 1939 წლის 1 სექტემბრიდან, მონაწილეობდნენ ბრძოლებში გერმანელების წინააღმდეგ, ხოლო 1939 წლის 31 სექტემბრიდან იანოვ ლუბელსკის მისადგომებთან იბრძოდნენ განყოფილებები, რომელთაც საკონტრაქტო ოფიცრები მეთაურობდნენ. 1939 წლის 17 სექტემბრის შემდეგ პოლონეთის არმიის ბევრი ფორმირება, რომლის შემადგენლობაში შედიოდნენ საკონტრაქტო ოფიცრები, იბრძოდა როგორც გერმანელების, ასევე საბჭოთა არმიის წინააღმდეგ. რამდენიმე მათგანი აღმოჩნდა საბჭოთა ტყვეთა ბანაკებში, სამი მათგანი – მაიორი მამალაძე, კაპიტნები სხირტლაძე და რუსიაშვილი სტარობელსკის, ოსტაშკოვის და კოჟელსკის ბანაკების სხვა ტყვეებთან ერთად დახოცეს კატინში 1940 წლის გაზაფხულზე. ასევე ყოფილი საკონტრაქტო ოფიცერი გენ. ალექსანდრე ჩხეიძე.

საკონტრაქტო ოფიცრების გარკვეული რაოდენობა გერმანულ ტყვეთა ბანაკებში აღმოჩნდა, სადაც ისინი ქმედით მონაწილეობას იღებდნენ საზოგადოებრივ და კულტურულ ცხოვრებაში, წინააღმდეგობის მოძრაობაში. ნაწილი პოლონური საკონტრაქტო ოფიცრებისა აღმოჩნდნენ გერმანელების მხარეს მებრძოლ ქართულ ფორმირებებში, რაც სრულიადაც არ ნიშნავდა პოლონეთთან თანამშრომლობის შეწყვეტას.

ომის შემდეგ მრავალი ყოფილი პოლონური საკონტრაქტო ოფიცერი ემიგრაციაში ინარჩუნებდა მჭიდრო კონტრაქტს პოლონურ წრეებთან. ისინი ვინც ომს გადაურჩნენ და პოლონეთში დარჩნენ რეპრესიების მსხვერპლნი გახდნენ ახალი ხელისუფლების მხრიდან.

თ.) მიმოვიხილოთ – „ახალი პოლონეთი-ს“ სპეციალური ნომერი ქართულ ენაზე გამოცემული 2001 ა. ვოჟნიაკის წერილით ქართული ემიგრაციის საზოგადოებები და ორგანიზაციები პოლონეთში

პოლონეთში ქართული ემიგრაციის საკითხი პირველად XVII საუკუნის ბოლოს წარმოიშვა. რეჟ პორპოლიტას ლაშქარში სხვა უცხოელებთან ერთად, ქართველებიც მსახურობდნენ, ისინი ცვალებადმა პოლიტიკურმა სიტუაციამ

აიძულა სამშობლო დაეტოვებინათ. ზოგიერთმა ქართველმა ემიგრანტმა დიდი როლი ითამაშა, პოლონეთსა და სპარსეთს შორის არსებულ დიპლომატიურ კავშირში, რომელსაც მიზნად ჰქონდა ამ ქვეყნის ჩართვა ანტიოსმალურ კოალიციაში.

XIX საუკუნის ბოლოს ქართველების უმეტეს ნაწილს პოლონეთის სამეფოში კვლავ სამხედროები და მოხელეები წარმოადგენდნენ, რომლის უმეტესობა თავს ვარშავაში იყრიდა. [ვოუნიაკი, ა. 2001 წ. გვ. 85-93]

ინფორმაცია ვარშავის გარეთ მცხოვრებ ქართველებზე მცირეა. ცნობილია რამოდენიმე ქართველი მოხელის გვარი შედარებით პატარა ქალაქებიდან და ოფიცრებისა, რომლებიც პროვინციულ გარნიზონებში მსახურობდნენ.

არაზუსტი ინფორმაციიდან ცნობილია, რომ პოლონეთში მცხოვრებ ქართველთა რიცხვი დაახლოებით 200 კაცს შეადგენდა. 1939 წელს საქართველოს კომიტეტის წყაროებზე დაყრდნობით, ქართველი ემიგრანტების უმეტესობა თავს ვარშავაში იყრიდა, სადაც დაახლოებით 100 ქართველი ცხოვრობდა. სხვა პოლონურ ქალაქებში მათი რიცხვის შესახებ არავითარი ინფორმაცია არ მოგვეპოვება. სამაგიეროდ ცნობილია, რომ ემიგრანტების მცირე ჯგუფები (უმეტეს შემთხვევაში ოფიცრები და მათი ოჯახის წევრები) ცხოვრობდნენ ასევე პოზნანში, ბიდგოშჩსა და ტორუნში, ხოლო ერთეული ოჯახები გროდნოში, კრაკოვში, ლუბლინში, როვნოში, სამბოჟში, ჟოლკვსა და ისეთ პატარა ქალაქებში, როგორცაა გრკოლინა, გაეგო და პლეშჩევი.

დასკვნა

პოლონეთში ქართული დიასპორის პროფესიული სტრუქტურა დიფერენცირებული იყო. თუმცა კი უმეტესობას სამხდროები წარმოადგენდნენ, მაგრამ სამოქალაქო პირებს შორის იყვნენ სხვადასხვა პროფესიის წარმომადგენლები. მნიშვნელოვანი ნაწილი მისდევდა სხვადასხვა დონის ვაჭრობას, იყვნენ აგრეთვე მეცნიერ მუშაკები, მოხელეები, ჟურნალისტები, ექიმები, აგრეთვე სასულიერო პირი არქიმანდრიტი, მამა გრიგოლ ფერაძე, რომელიც განსაკუთრებულ შემთხვევებში, ვარშავის ქართულ სათვისტომოში კაპელანის ფუნქციებს ასრულებდა. რამოდენიმე ქართულ უმაღლეს სასწავლებლებში ლექციებს კითხულობდა, ხოლო ახალგაზრდები პოლონურ უმაღლეს სასწავლებლებში სწავლობდნენ. როგორც ვხედავთ, ამ ოცწლეულის განმავლობაში პოლონეთში მყოფი ქართველების უმრავლესობას ინტელიგენცია წარმოადგენდა და მათ შორის არ იყვნენ, ვინც თავს ფიზიკური შრომით ინახავდნენ.

ომთაშორის პერიოდში ვარშავა იყო პოლონეთში ქართველების არა მარტო უდიდესი თავშეყრის ადგილი. აქ ცხოვრობდა, განსაკუთრებით 20-იან წლებში, ქართველი ემიგრაციის თითქმის ყველა გამოჩენილი მოღვაწე და კონტრაქტის საფუძველზე მომსახურე ოფიცრების დაახლოებით 1/3 (მათ შორის ორი გენერალი). 1919 წლიდან ვარშავაში ფუნქციონირებდა „კაგკასიის ქვეყნების წარმომადგენლობა თავად ვალერიან სიღამონ-ერისთავის ხელმძღვანელობით, რომელსაც გაზაფხულზე, საქართველოს დემოკრატიული მთავრობის მიერ, მიენიჭა პოლონეთში საქართველოს დიპლომატიური მისიის რანგი. მან 1921 წლამდე იარსება. შედარებით ხანგრძლივად ფუნქციონირებდა საქართველოს საკონსულო, რომელიც „ნოვი სვიატის“ 17 ნომერში მდებარეობდა.

1921 წელს შეიქმნა ქართულ-პოლონური კლუბი (საქართველო-პოლონეთის კლუბი). კლუბის ორგანიზაციული კომიტეტის მდივნად, ხოლო სტატუსის დამტკიცებისა და ხელმძღვანელობის არჩევის შემდეგ (1920 წელს დეკემბერი), კლუბის დამფუძნებელი საბჭოს თავმჯდომარედ აირჩიეს სერგო ყურულაშვილი. საზოგადოების ძირითად მიზნად „ქართველი და პოლონელი ხალხის ეკონომიური და კულტურულ-საზოგადოებრივი დაახლოება“ უნდა ყოფილიყო.

1921-1922 წლებში საქართველოდან პოლონეთში პოლიტიკური ემიგრანტების დიდი ტალღა დაიძრა. ამ პერიოდში ხელახლა იქნა დაკარგული მოპოვებული დამოუკიდებლობა და სწორედ ეს იყო მიზეზი გაცილებით რიცხვმრავალი

ქართული სათვისტომოს ჩამოყალიბებისა პოლონეთში, რომელიც ორგანიზაციული საკითხების გადაწყვეტასაც მოითხოვდა.

1922 წლის პირველ ნახევარში ვარშავაში ჩამოყალიბდა პოლონეთ-საქართველოს კომიტეტი, რომლის პირველი თავმჯდომარე სერგო ყურულაშვილი იყო. მოგვიანებით ამ ფუნქციას: ი. სალაყაია, ა. გოძიაშვილი და კ. იმნაძე ასრულებდნენ. კომიტეტი გარკვეულ ფარგლებში საქართველოს ემიგრაციული მთავრობის (რეზიდენცია პარიზში) ფუნქციებს ასრულებდა, მატერიალურ დახმარებას უწევდა ქართველ ემიგრანტებსა და მათ ოჯახებს, ორგანიზებას უკეთებდა ეროვნული დღესასწაულების აღნიშვნასა და მეგობრულ შეხვედრებს, ეწეოდა საგამომცემლო საქმიანობას, რომელიც ფინანსური სირთულეების გამო საკმაოდ შეზღუდული იყო.

ომის დამთავრების შემდეგ მხოლოდ ერთეული ქართველები დარჩნენ პოლონეთში. ნაწილი ოკუპაციის დროს დაიღუპა, ბევრმა დატოვა პოლონეთი და დასავლეთისაკენ გაემგზავრა. ზოგიერთი, მაგრამ არა ყველანი, მრავალი წლის შემდეგ დაბრუნდა საბჭოური გადასახლებიდან. უმრავლესობა დაავადმყოფე ბუღნი.

მნიშვნელოვანია მკლევარ ნ. ჯავახიშვილის აზრი 1921 წელს ემიგრირებულ ქართველთა შორის დაახლოებით ორასამდე პროფესიონალი სამხედრო პირი იყო, მათ შორის 65 იუნკერი. მათი ხელმძღვანელობა გენერალ ალექსანდრე ზაქარიაძეს დაეკისრა.

პოლონეთის მესვეურმა, მარშალმა იოზეფ პილსუდსკიმ (1867-1935) კონსტანტინეპოლში მყოფი თავისი ელჩის, ბარანოვსკისა და სამხედრო ატაშეს პოლკოვნიკ ლეონ ბობიცკის საშუალებით, თავშესაფარი ქართველ ემიგრანტებს 1921 წელს შესთავაზა. პოლონეთში სამასამდე ქართველი სამხედრო ჩავიდა.

პოლონეთში არაერთმა ქართველმა მხედარმა შექმნა ოჯახი. 1932 წ. აქ იქორწინა მაიორმა დიმიტრი შალიკაშვილმაც. მისი შთამომავალია გენერალი ჯონ (მალხაზ) შალიკაშვილი, რომელიც 1936 წ. 27 ივნისს ვარშავაში დაიბადა. გარდაიცვალა 2011 წლის ივლისში.

პოლონეთში ქართული სამხედრო სკოლის იუნკერთა ნაწილიც ჩავიდა. მათ შორის იყვნენ: ივანე ნანუაშვილი, ნიკოლოზ მათიკაშვილი, მიხეილ კვალიაშვილი, დავით ლალიძე, ვახტანგ აბაშიძე, გენადი ხუნდაძე, გიორგი მრევლიშვილი, ლადო ციბაძე, ილარიონ ლობჯანიძე, გიორგი ჯავახიშვილი, მელიქ სომხიანცი, ილია კაკაბაძე, ლევან კეზელი, საველ ბალახენელი, ბორის

თინიკაშვილი, პროკოფი აბულაძე, დავით ყიფიანი, გიორგი (ტატო) რატიშვილი, დიმიტრი ლალიძე, ლადო ლალიძე, პავლე ფურცელაძე, თადეოზ წითლანაძე, იოსებ ზაუტაშვილი, პლატონ თაყაიშვილი, შოთა ნიკოლაძე, გრიგოლ ბოკუჩავა, ლადო მახარაძე, მიხეილ დადიანი, ივანე ბაქრაძე, ვიტალი უგრეხელიძე, დავით ჩხეიძე, გრიგოლ ჩხეიძე, სვიმონ კობიაშვილი, ფარნაოზ ნაცვლიშვილი, არკადი სხირტლაძე, დიმიტრი აღნიაშვილი, ირაკლი ყაზბეგი, ვიქტორ ლომიძე, მიხეილ კიკნაძე, თუმანიშვილი, ერისთავი, იაშვილი, ყიფიანი, ხელაძე, კიკიანი და ბახუტაშვილი.

ვერაფრით ვერ გავიზიარებთ შინაარსს, რომელსაც გერმანიის შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის სამხედრო მრჩეველად ნამუშევარი გენერალი შალვა მაღლაკელიძის (1894-1976) მოგონებათა: შინაარსს „ქართველი სამხედროები პოლონეთში დიდ პატივში ჰყავდათ. თითქმის ყველა ქართველს სამხედრო აკადემია დაამთავრებინეს კავალერისტებს, ინფანტერიას, თვით ინტენდანტებსაც კი! ამავე დროს, ქართველები, პოლონელებისგან განსხვავებით, უგამოცდოდ ირიცხებოდნენ აკადემიაში. ასეთი იყო პილსუდსკის ნება.

დაკვირვებას საჭიროებს ქართველ იუნკერთა წარმომადგენლების – ნიკოლოზ მათიკაშვილისა და მიხეილ კვალიაშვილის ცნობა, პოლონეთის არმიაში სამხედრო ცოდნას იღრმავებდა 35 უფროსი ოფიცერი და 46 იუნკერი, სულ – 81 ქართველი მხედარი. აქედან თხუთმეტმა – სამხედრო აკადემია, ხოლო ოთხმა – უმაღლესი საინტენდანტო სკოლა დაამთავრა. ამასთანავე, თითოეულმა ქართველმა ოფიცერმა გაიარა ქვეითი ჯარის ათასეულის უფროსისა და სხვა დარგის სპეციალური სასწავლებელი.

ქართული ემიგრაციის წარმომადგენელი შალვა ამირეჯიბი (1887-1943) წერდა: „პოლონეთის ჯარში მყოფი ქართველი ოფიცრობა ჯამაგირით, ე. ი. პიროვნულად და ოჯახურად ისეა მოწყობილი, როგორც პოლონელი ოფიცრების. ქართველი ოფიცერი პოლონურ ჯარში და პოლონურ საზოგადოებაში კარგად არის მიღებული და ბედის სამდურავი არ ეთქმის. ამას გეტყვის ყოველი ქართველი ოფიცერი პოლონეთში მყოფი“. ჩვენი დაკვირვება საპირისპირო დასკვნის საშუალებას გვაძლევს.

რითი იყო განპირობებული პოლონეთის ხელისუფლების ზრუნვა ქართველი სამხედრო ემიგრანტებისადმი?

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობა ორი წლის განმავლობაში ინახავდა აქ მყოფ პოლონელთა ეროვნულ ბრიგადას, რომელიც

10.000-მდე პოლონელი ოჯახებითურთ იყო გაერთიანებული. სხვა ცნობის თანახმად, ამ ბრიგადის რაოდენობა მხოლოდ 1.500 კაცს შეადგენდა. მას პოლკოვნიკი ალექსანდრე მროძინსკი მეთაურობდა, რომელიც 1918 წლის პირველ ნახევარში საქართველოს ხელისუფლებას სახელმწიფო ობიექტების დაცვაში ეხმარებოდა თავის ბრიგადასთან ერთად იგი ქართველების მხარდამხარებროდა თურქებს, რომლებიც საქართველოს ისტორიული მიწა-წყლის მიტაცებას ლამობდნენ.

სხვა ცნობით 1919 ეს ბრიგადა პოლონეთს გაემგზავრა. 1920 წ. პოლონეთის მთავრობამ საქართველოში მოაწვინა თავისი ელჩი ტიტუს ფილიპოვიჩი და მისი საშუალებით მოითხოვა ხელისუფლებისაგან, რომ სსენებული ბრიგადის შენახვის ხარჯები წარედგინათ. მიუხედავად იმისა, რომ ეს დანახარჯი (რამდენიმე მილიონ ფრანკს ოქროთი) შეადგენდა, საქართველოს მთავრობამ პოლონელებს განუცხადა, რომ ქართველი ერი ისედაც ბედნიერი იყო „დიდებული პოლონელი ხალხის“ მასპინძლობით, საქართველოს მთავრობის ეს რაინდული ნაბიჯი ახსოვდათ პოლონეთის მესვეურებს.

გარდა ზემოთქმულებისა, პილსუდსკის არც ის ავიწყდებოდა, რომ საბჭოთა რუსეთის ხელისუფლებას, დამოუკიდებელი საქართველოს წინააღმდეგ, კავკასიაში მუდამ ჰყავდა ჯარის სოლიდური რაოდენობა, რაც რუსებთან მეომარ პოლონურ არმიას მოქმედებას უადვილებდა.

აღსანიშნავია, პილსუდსკი ავტორიტეტით სარგებლობდა პოლონეთის არმიაში მომსახურე და ევროპაში მცხოვრებ ქართველ ემიგრანტ სამხედროთა შორის. პილსუდსკის ხსოვნას ქართველმა მხედრებმა პარიზში გამომავალი სამხედრო ჟურნალის „მხედარის“ საგანგებო ნომერი მიუძღვნეს. გენერალი ალ. ჩხეიძე თავის სტატიაში „მარშალ პილსუდსკის ცხოვრება და მოქმედება“, წერდა: მარშალი პილსუდსკი თავის ინდივიდუალურ თვისებათა წყალობით ყველა ხალხისათვის სიმდიდრედ გადაიქცა – ამ მხრივ პოლონეთის ფარგლებს გადააცილა. მისი ყოველი ნაბიჯი, ყოველი სიტყვა, მთელი სიცოცხლის მსვლელობა საუკეთესო მაგალითია ყველა მათთვის, ვისაც სურს სიკეთე თავის სამშობლოსათვის. არ იქნება გადაჭარბება, რომ ვსთქვათ, ვერც ერთი ხალხი ვერ გაიგებს, ვერ იგრძნობს და ვერ შეაფასებს მარშლის ნამოქმედარს ისე, როგორც ჩვენი ქართველი ხალხი. ვინ იცის, ამ დიდი ადამიანის ისტორიამ რომ მიადწიოს ჩვენს ხალხამდე, ბევრ რამეზე აუხელს მას თვალებს, გააგებინებს წარსულ შეცდომებს და მომავლისათვის ბევრს ასწავლის. ჩვენი ხალხი შორს

არის, ემიგრაციაში მყოფ ქართველებს კი შეძლება გვაქვს შევისწავლოთ ამ არაჩვეულებრივი ადამიანის ცხოვრება და ნამოქმედარი;“

პოლონეთის არმიაში მაღალ თანამდებობებზე მომუშავე ქართველების შესახებ ცნობილი გახდა გერმანიის მმართველი წრეებისათვისაც, რომლებმაც მათი სათავისოდ გამოყენება სცადეს. ხოლო ქართველი ემიგრანტები გერმანიაში ხედავდნენ იმ რეალურ ძალას, რომელსაც ბოლშევიკური რეჟიმის განადგურება შეეძლო. ქართველი სამხედრო-პოლიტიკური ემიგრანტები იმედოვნებდნენ, რომ მეორე მსოფლიო ომში გამარჯვების შემდეგ, გერმანია დაეხმარებოდა საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენაში.

1939 წ. ივლისის ბოლოს, რაიხის გავლენიანმა რაიხსმარშალმა ჰერმან გერინგმა და „აბვერის“ შეფმა ფრიდრიხ ვილჰელმ კანარისმა დაავალეს გერმანიის შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის სამხედრო მრჩეველს, ობერსტ (პოლკოვნიკ) შალვა მაღლაკელიძეს, რომ საიდუმლო მისიით ვარშავაში ჩასულიყო. პოლონურ არმიაში მომსახურე თანამემამულეებისათვის გადაეცა პიტლერის განზრახვა – დაეწყო ომი, თუკი პოლონეთი გერმანიას ე. წ. „დანციგის დერეფანს“ არ დაუთმობდა. გერინგისა და კანარისს იმედი ჰქონდათ, რომ ქართველი ოფიცრების საშუალებით, ეს ინფორმაცია პოლონეთის მთავრობის ზედაფენასაც ეცნობებოდა.

1939 წლის 16 აგვისტოს, გერინგისა და კანარისის რწმუნებებით აღჭურვილი შ. მაღლაკელიძე ვარშავაში ჩავიდა. დამის 12 საათზე, იგი სასტუმრო „ევროპის“ რესტორანში მიიწვიეს. მასპინძელთა შორის ყოფილან: გენერალი ალ. ზაქარიაძე, ვარშავის სამხედრო პროკურორი ყიფიანი, პოლკოვნიკი ნიკოლოზ ვანხაძე, მაიორები გიორგი ფავლენიშვილი, ლადო სიამაშვილი და სხვები, სულ 15 ქართველი ოფიცერი. მისი მოგონებებიდან: 20 აგვისტოს დავტოვე პოლონეთი, გამაცილა სანდრო ზაქარიაძემ. არაყი დალია გაცილების წინ, ერთი სამჯერ გადაკრა. შემდეგ მითხრა: „შენიანებს“ (იგულისხმება გერმანელები) უთხარიო, რომ ომის შემთხვევაში ტემპელჰოფის აეროდრომზე დაგიდებთო ზავს. ე. ი. ამ აეროდრომზე, სადაც გერმანიამ პირველი ომის დროს თავი დამარცხებულად სცნო. 1939 წლის 20 აგვისტოს გერმანიაში დაბრუნებულ შ. მაღლაკელიძეს აეროდრომზე დახვედრია თვით პ. გერინგი და მაიორი ბრაუნი. ვითარების გარკვევის შემდეგ, 27 აგვისტოს, შ. მაღლაკელიძე მათ კვლავ გაგზავნეს ვარშავაში, სადაც იგი გერმანია-პოლონეთის ომის დასასრულამდე დარჩა. თავისი გავლენის წყალობით, მან

არაერთი ქართველი ოფიცერი გადაარჩინა გერმანელთა ტყვეობას და პოლონეთის დატოვებაშიც დაეხმარა.

მიმაჩნია, გერმანელებთან სამსახური იყო მისი ანტისაბჭოური ქმედება. ქართველმა მხედრებმა ერთგულად იმსახურეს პოლონეთის არმიაში, თავი გამოიჩინეს გერმანიასთან ომში (1939 წლის სექტემბერ-ოქტომბერი).

მიხეილ კვალიაშვილი იგონებდა: „84 ოფიცერი ვიყავით პოლონეთის არმიაში, რომლებიც ომისა და ოკუპაციის წლებში მონაწილეობას ვიღებდით ბრძოლებში“. მათგან ძალიან ბევრმა „უმაღლესი ჯვრები დავიმსახურეთ“.

დიდი ბრიტანეთის სამხედრო დაზვერვის ყოფილი პოლკოვნიკი, 1943 წ. გამართულ თეირანის კონფერენციაზე ინგლისის მხარის ერთ-ერთი წარმომადგენელი მერაბ კვიციანი, პოლონეთის არმიაში მომსახურე ქართველ გენერლებს შორის გამოყოფს ზაქარია ბაქრაძეს. „ზაქარია იყო დიმიტრი ბაქრაძის შვილი. ის ჯერ რუსეთის არმიაში მსახურობდა და მერე პოლონეთის არმიის გენერალი გახდა. გენერალი ბაქრაძე იყო ყველაზე მეტი ორდენების კავალერი მხოლოდ ქართველებს შორის კი არა, საერთოდ იმათ შორის, ვინც მე შემხვედრია. სხვათა შორის, მას ჯერ კიდევ რუსეთში ჰქონდა გიორგის მეოთხე და მესამე ხარისხის ორდენები“. 1769 წ. დაწესებული წმინდა გიორგის ორდენის დამსახურება ერთობ ძნელი იყო. მაშინ, როდესაც რუსეთის უმაღლესი საიმპერიო ჯილდო წმინდა მოციქულის ანდრია პირველწოდებულის ორდენი ათასზე მეტმა კაცმა მიიღო, წმინდა გიორგის I ხარისხის ორდენი მთელი მისი არსებობის მანძილზე სულ 25 კაცს ერგო. არანაკლებ რთული იყო წმინდა გიორგის შედარებით დაბალი ხარისხის ორდენების დამსახურებაც.

ვარშავის დაცვისათვის ბრძოლაში თავი ისახელა პოდპოლკოვნიკმა ვალერიან თევზაძემ (1892-1987), რომელიც „ვირტუტი მილიტარის“ ვერცხლის ჯვრით დაჯილდოვდა. მისი ფსევდონიმი იყო „ვალერი კრეიჟანოვი“. საგულისხმოა, რომ თავის მოგონებათა წიგნს ვ. თევზაძე შემდეგი სიტყვებით ამთავრებდა: „ვერ ვიქნები დამარხული ჩემს სამშობლოში. სანუგეშოდ ისღა დამრჩენია, რომ მიმიღებს სამუდამო განსასვენებლად კეთილშობილი, მედგარი და საქართველოს მეგობრობაში გამოცდილი პოლონელი ხალხის მიწა“.

პოლონეთის სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის დაცვას გმირულად შესწირეს თავისი სიცოცხლე შემდეგმა ქართველმა სამხედრო პირებმა: გენერალმა ივანე ყაზბეგმა; პოლკოვნიკებმა: ნიკოლოზ ვაჩნაძემ, ვალერიან სიღამონ-ერისთავმა; მაიორებმა: კონსტანტინე ტერიაშვილმა; ვლადიმერ

სიამაშვილი გარდაიცვალა და დასაფლავებულია გურიაში. (საბჭოთა არმიის პოდპოლკოვნიკი). კაპიტნებმა: ლადო მახარაძემ, გენო ხუნდაძემ, ივანე ქავთარაძემ, დავით ლალიძემ, ნიკოლოზ ყიფიანმა, არკადი სხირტლაძემ, ლადო ლალიძემ და სხვებმა.

1939 წლის სექტემბერში, პოლონეთში შეჭრილი გერმანული არმიის სარდლობამ გენერალი ალექსანდრე ზაქარიძე „პოლონეთის დამცველ უკანასკნელ რაინდად“ გამოაცხადა.

აღსანიშნავია, რომ პოლონეთის სამხედრო ჯილდოები გადაეცათ საბჭოთა კავშირის შეიარაღებულ ძალებში მომსახურე იმ ქართველ მეომრებსაც, რომელთაც პოლონურის ნაცვლად წითელი დროშის ქვეშ მოუწიათ ბრძოლა ამ ქვეყნის გერმანული ოკუპანტებისაგან განთავისუფლებისათვის.

მაღალი სამხედრო ჯილდოები დაიმსახურეს პოლონეთის ტერიტორიაზე მოქმედმა ქართველმა პარტიზანებმა, კერძოდ, დავით ბაქრაძემ და ვასილ მანჯავიძემ დაჯილდოვდნენ „ვირტუი მილიტრის“ ოქროს ჯვრით, ივანე შუბითიძე „გრიუნვალდის ჯვრით“, ვლადიმერ ძნელაძე „მამაცთა ჯვრით“ და ა. შ.

საბჭოთა გვარდიის **გენერალ-მაიორი ნიკოლოზ კალაძე** პოლონეთის მთავრობამ „ვირტუი მილიტარის“ IV ხარისხის ორდენითა და „მამაცთა ჯვრით“ დააჯილდოვა.

1924 წლის სექტემბერში საბჭოთა კავშირი ერთა ლიგის წევრი გახდა. 1924 წლის აგვისტოს საქართველოს აჯანყების მწარე გაკვეთილებმა და მსოფლიო არენაზე საბჭოთა ქვეყნის აღიარებამ აიძულა ემიგრანტული მთავრობა და პოლიტიკური პარტიები შეეცვალათ ბრძოლის ტაქტიკა, მათ უარი თქვეს აშკარა შეიარაღებულ გამოსვლებზე, შეეცადნენ გამოეყენებინათ ლეგალური თუ არალეგალური საშუალებები თავიანთი რიგების შენარჩუნებისა და ბრძოლის ახალი გზების ძიება.

ემიგრანტმა მთავრობამ და პოლიტიკურმა პარტიებმა აქცენტი კვლავ რესპუბლიკის აქტიურ შინა ბრძოლაზე გადაიტანეს.

ნოე ჟორდანიასა და ნოე რამიშვილის სადირექტივო წერილები ცხადყოფდნენ, რომ ანტისაბჭოთა პოლიტიკური პარტიები კვლავ ამზადებდნენ ახალ შეიარაღებულ გამოსვლას საქართველოში.

1927 წლის მაისში მოწვეულ იქნა მენშევიკთა „სრულიად საქართველოს“ არალეგალური ყრილობა. ყრილობაზე წარმოდგენილი იყო გურიის, ქუთაისის,

დენხუმის, სვანეთისა და ტფილისის ორგანიზაციები. საზღვარგარეთის ბიუროს დირექტივების თანახმად ყრილობამ მიიღო დადგენილება:

„ყრილობა ავალებს ეროვნულ მთავრობას გამონახოს სასურველი მოკავშირეები ევროპისა და ამერიკის სახელმწიფოებს შორის, რომლებიც შესაფერ მთმენტში დაგვეხმარებიან, როგორც იარაღით, ისე დიპლომატიური რჩევით განმათავისუფლებელ ბრძოლაში რუსეთის ბატონობის წინააღმდეგ. აგრეთვე დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ მიიღებენ სათანადო ზომებს, გათავისუფლებული საქართველოს დასაცავად რუსეთის თავდასხმისაგან.

1926 წლის იანვრისათვის ნაწილობრივ შეძლეს კიდევ ჩანაფიქრის შესრულება.

შეიქმნა შემდეგი საზღვარგარეთული ორგანიზაციები. საქართველოს პოლიტპარტიების ინტერნაციონალური ბიურო: მენშევიკების, ნაციონალ-დემოკრატების, სოციალ-ფედერალისტების საზღვარგარეთის ბიუროები და ესერების საზღვარგარეთის წარმომადგენლობა. დამთავრდა თუ არა საქართველოს ყველა ანტისაბჭოთა პოლიტპარტიების გაერთიანება, მენშევიკთა ლიდერებმა ყურადღება გადაიტანეს „საერთო კავკასიურ“ პრობლემაზე.

1926 წლის ზაფხულში კონსტანტინეპოლში ჩამოყალიბდა „კავკასიის დამოუკიდებლობის კომიტეტი“.

კავკასიაში ოპერატიული მოქმედებისათვის პარიზში ჩამოყალიბდა დიპლომატიური საქმიანობის მეორე ცენტრი „კავკასიის გათავისუფლების კომიტეტი“, რომლის შემადგენლობაში შევიდნენ საქართველოდან მენშევიკი ა. ჩხენკელი და ნაციონალ-დემოკრატი გ. გვაზავა, აზერბაიჯანიდან ტოჭიბაშევი და მაგერამოვი, ჩრდილო კავკასიიდან ჩერმოევი და ბამატოვი.

საზღვარგარეთ ანტისაბჭოთა პოლიტპარტიების საგანგებო გააქტიურებამ თავისი გამოხატულება ჰპოვა საქართველოშიც.

რეპრესიებმა პოლიტპარტიებს უფრო შენიღბული მოქმედებისაკენ უბიძგა. საზღვარგარეთის ბიურომ და პარტიულმა კომიტეტმა წინა პლანზე კვლავ სადაზვერვო საქმიანობა წამოსწიეს.

სამწუხაროდ ემიგრაციიდან ვეღარ დაბრუნდნენ:

ა). გარდაცვლილი გენერლები:

1. ასლან აბაშიძე – მოკლული იქნა თურქეთში.
2. გიორგი ანდლულაძე – გარდაიცვალა მოხუცთა სახლში „სენტ-ჟენევიევ დე ბუა“-ში, დაკრძალულია რუსულ სასაფლაოზე.

3. იაკობ (აკოფ) ბაგრატიონი – გარდაიცვალა ლონდონში.
4. ზაქარია ბაქრაძე – პოლონეთში ქ. ბიდგომში ავტოკატასტროფით.
5. ნიკოლოზ ბარათოვი (ბარათაშვილი). პარიზში. დაკრძალულია რუსულ სასაფლაოზე „სენტ-ჟენევიევ დე-ბუა“-ში
6. ფრანგისტან გაბაევი (გაბაშვილი). იუგოსლავიაში, ბელგრადში.
7. გიორგი გოთუა – დაიკრძალა ბელგრადში.
8. ივანე ჯაფარიძე – საფრანგეთში, დაკრძალულია ლევილში.
9. ალექსანდრე ზაქარიძე – საფრანგეთში ლევილის სასაფლაოზე.
10. ნიკოლოზ ილკევიჩი – დაკრძალულია ბელგრადში.
11. ევგენი იმნაძე – დაკრძალულია ნიუ-იორკში.
12. ივანე ყაზბეგი – დაიღუპა პოლონეთში.
13. მიხეილ კალნიცკი – პარიზში „სენტ-ჟენევიევ დე ბუას“ სასაფლაოზე.
14. ვასილ კარგარეთელი – დაკრძალულია თეირანში.
15. მიხეილ კოზიევი (კოზიაშვილი) – იუგოსლავიაში, ბელგრადში.
16. ალექსანდრე კონიევი (კონიაშვილი) – დაკრძალულია ბუენოს-აირესში.
17. კირილე ქუთათელაძე – პოლონეთში ავტოკატასტროფაში.
18. ლევან მაგალოვი (მაღალაშვილი) – გერმანიაში, მიუნხენში.
19. ევგენი მასლოვსკი – მენტონში დაიკრძალა.
20. ნიკოლოზ მელიქოვი (მელიქიშვილი) – გარდაიცვალა საფრანგეთში.
21. პეტრე მელიქოვი (მელიქიშვილი) – პოლონეთი.
22. ივანე ომელიანოვიჩი – პავლენკო – აშშ. დაკრძალულია ჩიკაგოში.
23. მიხეილ ომელიანოვიჩი – პავლენკო – დაკრძალულია პარიზში.
24. გიორგი თაყაიშვილი – პოლონეთში.
25. ალექსანდრე ფიცხელაური – საფრანგეთში, ივრის სასაფლაოზე.
26. პავლე შატილოვი – პარიზი. რუსულ სასაფლაოზე სენტ-ჟენევიევ დე ბუაში.
27. ნიკოლოზ ერნი – პარაგვაიში, გარდაიცვალა ასუნსიონში.
28. აგათონ ვახვახოვი – დაკრძალულია ვარშავაში. მართლმადიდებლურ სასაფლაოზე.
29. დავით ბებუთოვი – დაკრძალულია ვარშავაში.
30. ალექსანდრე ჩხეიძე – მოკლული იქნა კატინში.

პოლკოვნიკები:

1. ნ. ვაჩნაძე – დაკრძალულია ბუხენვალდის სასაფლაოზე, ბერლინის ახლოს.
2. სიღამონ-ერისთავი.

გ) მაიორები:

1. კონსტანტინე ტერიაშვილი.

დ) კაპიტნები:

1. ლევან მაჭავარიანი – დაიკრძალა გირლში.
2. ზენონ მამალაძე – კატინის დახვერეტილთა სასაფლაოზე.
3. ჭყონია – დაკრძალულია ვარშავაში.
4. ლადო მახარაძე
5. გენო ხუნდაძე.
6. ივანე ქავთარაძე
7. დავით ლალიძე
8. ნიკოლოზ ყიფიანი
9. არკადი სხირტლაძე.
10. ლადო ლალიძე.

ე) იუნკრებიდან:

1. ივანე ნანუაშვილი – გარდაიცვალა კალიფორნიაში
2. ნიკოლოზ მათიკაშვილი – პოლონეთში
3. დავით ლალიძე – დაკრძალულია პარიზში.
4. ვახტანგ აბაშიძე – გარდაიცვალა გერმანიაში
5. გენადი ხუნდაძე – დაკრძალულია პოლონეთში.
6. გიორგი მრევლიშვილი – დაკრძალულია გერმანიაში.
7. ლადო ციბაძე – დაკრძალულია ქ. ლიუბლინში.
8. ილარიონ ლობჯანიძე – დასაველეთ პოლონეთში.
9. გიორგი ჯავახიშვილი – დაკრძალულია ინგლისში.
10. ბახუტაშვილი – დაკრძალულია ქ. ვარშავაში.
11. ლევან კეზელი – დაკრძალულია ქ. ვარშავაში.
12. საველ ბალახვანელი – დაკრძალულია ქ. ლომჟაში.
13. პროკოფი აბულაძე – ქ. პარიზში.
14. დავით ყიფიანი – დაკრძალულია ქ. რეჟანში. (თავი მოიკლა)
15. ყიფიანი – დაკრძალულია ქ. ლომში.
16. ტატო რატიშვილი – პოლონეთში, ბანაკში მოკლა დარაჯმა.
17. ლადო ლალიძე – დაკრძალულია ლონდონში.
18. პლატონ თაყაიშვილი – დაკრძალულია ქ. პოზნანში.
19. შოთა ნიკოლაძე – გარდაიცვალა პარიზში.

20. გრიგოლ ბოკუჩავა – გარდაიცვალა ქ. ვარშავაში.
21. მიხეილ დადიანი – გარდაიცვალა აშშ-ში.
22. ერისთავი – გარდაიცვალა პარიზში.
23. ვიტალი უგრეხელიძე – ლ. ლონდონში.
24. დავით ჩხეიძე – დაკრძალულია ქ. ლვოვში.
25. გრიგოლ ჩხეიძე – დაკრძალულია ქ. პოზნანში.
26. სვიმონ კობიაშვილი – გარდაიცვალა აშშ-ში.
27. დიმიტრი აღნიაშვილი – დაკრძალულია ქ. ვარშავაში.
28. ვიქტორ ლომიძე – გარდაიცვალა ინგლისში.
29. ირაკლი ყაზბეგი – გარდაიცვალა პოლონეთში.
30. ფარნაოზ ნაცვლიშვილი – დაკრძალულია ქ. კრაკოვში.

თავი III. ქართული სამხედრო-პოლიტიკური ემიგრაციის ურთიერთობა ევროპის ქვეყნებთან

§1. ქართული ანისაბჭოთა ემიგრანტული გამოცემები

ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ძირითადი წარმომადგენლობა ევროპაში უმეტესად საფრანგეთში განთავსდა. ემიგრანტთა მისწრაფება უცვლელი რჩებოდა, ეს იყო მიუკერძოებელი სწრაფვა თავისი სამშობლოს, საქართველოს უკეთესი მომავლისათვის განუსაზღვრელი ბრძოლის ყველა საშუალებით.

ქართველ ემიგრანტთა მიზნის განხორციელებისათვის უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა მათი გეგმების, მისწრაფებების, იდეების გავრცელებას არა მარტო ევროპაში წასულ მამულიშვილებისათვის, არამედ საერთოდ ქართული საზოგადოების წარმომადგენლობისათვის.

1924 წლიდან გამოიცემოდა სხვადასხვა დასახელების ჟურნალ-გაზეთები. ჟურნალი „თავისუფლების ტრიბუნა“ (1978) ჟურნალი „გუშაგი“ – (1994), „თეთრი გიორგი“, „სამხედრო ფურცელი“, „მომავალი“, „ახალი საქართველო“, „კავკასიონი“, „სამშობლოსათვის“. თითოეულ მათგანს თავისი ისტორია და დანიშნულება ჰქონდა.

XX საუკუნის 20-იან წლებში (1924 წლის 24 ოქტომბერს) საფრანგეთში, პარიზში დაფუძნდა საქართველოს პატრიოტული ახალგაზრდული ორგანიზაცია, „თეთრი გიორგის“ **გენერალ ლეო კერესელიძის** წინამძღოლობით. ამ ორგანიზაციამ დაიწყო თავისი გაზეთის „თეთრი გიორგის“ გამოცემა. მისი პირველი ნომერი გამოვიდა პარიზში 1926 წლის 25 აგვისტოს. [გაზ., „თეთრი გიორგი“]

გაზეთ „თეთრი გიორგის“, 1930 წლის აგვისტოდან, (31) 1934 წლის იანვარ-თებერვლამდე (72-73) რედაქტორობდა მიხაკო წერეთელი, ხოლო 74-75 ნომრებს ხელს აწერდა სარედაქციო კოლეგია, 1935 წლის აპრილიდან (86) კი, გაზეთს ვიქტორ ნოზაძე ჩაუდგა სათავეში. მალე ის ჩამოაშორეს გაზეთის ხელმძღვანელობას და დაუბრუნეს ლეო კერესელიძეს. მისი თანამშრომლები იყვნენ: პავლე .სალია, მიხ. წერეთელი, სიმ. ბერეჟიანი, ს. ციციშვილი, გ. ციციშვილი, ლ. კერესელიძე. შ. სოხაძე, ბ. გიორგაძე, ირ. ოთხმეზური, ა. ხიმშიაშვილი, **გენ. ალ. ერისთავი** (რედაქტორობდა დამატებას „სამხედრო ფურცელი“) კოკი დადიანი, ვლ. ემუხვარი, დიმ. ჭიბრიშვილი, და. კლდიაშვილი, შ. ამირეჯიბი, გ. ჯაყელი, რ. გაბაშვილი, გ. მხეიძე და სხვ. გაზეთი, მოუწოდებდა ყველა

ახალგაზრდას, პატრიოტს – ვისაც სწამს „თეთრი გიორგის“ გზა, იდეები, ვინც იზიარებს მის პრინციპებს, გაერთიანდნენ მათთან ერთად. „თეთრი გიორგი“ არ არის არც მემარჯვენე, არც მემარცხენე, არამედ – ეროვნულ ძალთა შეკავშირება განურჩევლად კლასების და წოდებისა, მებრძოლი ეროვნული ორგანიზაცია, დამყარებული უდიდეს დისციპლინაზე. ქართველი ერის ისტორიულ, მატერიალურ, სულიერ, ზნეობრივ და მის ზნე-ჩვეულებებზე უნდა დამყარდეს ჩვენი სამართალი, კონსტიტუცია და საზოგადოებრივი წყობილება, მხოლოდ ამ შემთხვევაში შეიძლება საქართველო დაადგეს აღორძინების გზას.

გაზეთ „თეთრი გიორგის“ პარალელურად 1934 წლიდან პარიზში გამოსვლა დაიწყო ამავე ორგანიზაციის (ქართული პატრიოტული ორგანიზაცია) მეორე გაზეთმა – „მომავალ“-მა. რომელსაც ხელმძღვანელობდა ალ. მანველიშვილი შემორჩენილია ამ გაზეთის მხოლოდ სამი ნომერი: [1934 წ. აგვისტო, 14, 1935 წ. აპრილი, 18; 1938 წ., 110-11]

1924 წლის ნოემბერში გრიგოლ ვეშაპელის რედაქტორობით პარიზში დაიბეჭდა გაზეთ „ახალი საქართველოს“ პირველი ნომერი. ეს იყო ორკვირეული გამოცემა. ის საბჭოთა მხარეზე იდგა, ქართველ ემიგრანტთა სამშობლოში დაბრუნების იდეას ქადაგებდა, ის ორი წლის განმავლობაში პარიზსა და ბერლინში გამოდიოდა.

სპირიდონ კედიამ პარიზში ქართულენოვანი ჟურნალი – „სამშობლოსათვის“ დაარსა. ეს გამოცემა არა ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის, არამედ ზოგადად – „ეროვნულ პოლიტიკურ ორგანოდ“ იწოდებოდა. ის სპირიდონ კედიას რედაქტორობით გამოდიოდა თვეში ერთხელ 1925 წლის მაისიდან. [გაზეთის პირველი ნომერი საქართველოშიც შემოვიდა ფარულად].

გაზეთის სარედაქციო სტატიებს უმთავრესად წერდა მისი რედაქტორი სპირიდონ კედია, რომელსაც სურდა ეროვნული იდეის საფუძველზე თავის გარშემო შემოეკრიბა უცხოეთში გაბნეული პოლიტიკური თუ სამხედრო ემიგრაციის პატრიოტული ნაწილი.

საფრანგეთში, პარიზში გამოდიოდა ჟურნალი „კავკასიონი“, რომელშიც ქვეყნდებოდა მდიდარი და მაღალი შთავონების წერილები ქართველ მხატვართა შემოქმედებაზე, მათს აზროვნებაზე (დ. კაკაბაძე, ელენე ახვლედიანი, მიხეილ ბილანიშვილი). ქართული ისტორიოგრაფიისათვის მნიშვნელოვანია ის, რომ „თეთრი გიორგის“ ბერლინის ორგანიზაციასაც ჰქონია თავისი საკუთარი ორგანო „თეთრი გიორგი“ (ბერლინის გამოცემა), რაც იმ უცილობელ

სინამდვილეს გვიდასტურებს, რომ გერმანიაშიც საკმაოდ მრავლად იყო ქართველ ემიგრანტთა შემადგენლობა.

მეტად საინტერესოა ისიც, რომ „თეთრი გიორგის“ ორგანიზაციის არსებობა დასტურდება XX საუკუნის 50-იან წლებში პარიზში, რაც დასტურდება 1950-იან წლებში პარიზში კ. სალიას რედაქტორობით ქართულ ენაზე გამოშვებული ჟურნალი „ბედი ქართლისას“ მიხედვით. ჟურნალში ძირითადად პატრიოტული შინაარსის წერილები, ქრონიკალური მასალები ქვეყნდებოდა.

ასევე „თეთრი გიორგის“ სულიერ თანამდგომლად შეიძლება მივიჩნიოთ გერმანიაში, ქალაქ მიუნხენში გაიოზ მადლაკელიძის ინიციატივით 1954 წლის 26 იანვარს დაარსებული „ქართველ მხედართა დარაზმულობა უცხოეთში“, მისი წესდების მეოთხე პუნქტი შემდეგნაირად განმარტავდა დარაზმულობის დანიშნულებას: – „ქართველ მხედართა დარაზმულობა არის პარტიების გარეშე მყოფი ორგანიზაცია და მის წევრად შეიძლება იყოს თვითოეული ქართველი მხედარი, რომელსაც მოქმედებით ომში თუ მშვიდობიანობის დროს დაუმტკიცებია ღირსეული მამულიშვილობა, და აგრეთვე ისიც, ვინც იზიარებს პრინციპებს და ტრადიციებს ქართულ მხედრობისას“. [გაზ. ქართ. მხედ. დარაზმ.]

„ქართველ მხედართა დარაზმულობა უცხოეთში“ საკმაოდ წარმომადგენლობითი ორგანიზაცია ჩანს, მისი წევრებისათვის შემოღებული ყოფილა საგანგებო ნიშანი – ფარი დამოუკიდებელი საქართველოს ეროვნული დროშის ფერებით, ფარს ამშვენებს შურდული და ხმალი, რითაც თითქოს შემონახულია სახელოვანი ქართული ისტორიის სული.

§ 2. ემიგრანტული პოლიტიკური კომიტეტები

პოლონეთიდან პარიზში დაბრუნებულმა ნ. რამიშვილმა გადაწყვიტა პოლიტიკური გზით ქართველი ახალგაზრდობის სპ. კედლას გავლენისგან განთავისუფლება და „პოლიტიკური ერთობის“ სასწრაფოდ აღდგენას შეუდგა. სოციალ-დემოკრატებმა დაიწყეს მოლაპარაკებები ეროვნულ-დემოკრატთა ერთ ნაწილთან და ხანგრძლივი სამთავრობო კრიზისის შემდეგ ნ. ჟორდანიამ გამოაცხადა მისი კაბინეტის ახალი შემადგენლობა. ირ. წერეთლისა და სპ. კედლას ნაცვლად მთავრობის შემადგენლობაში შევიდნენ შ. ამირეჯიბი და გ. გვაზავა, ხოლო სოსიკო მდივანს ჩაენაცვლა სამსონ ფირცხალავა. ნ. რამიშვილი ვარშავაში გაემგზავრა და პოლონელებს ამცნო ქართული პოლიტიკური

ემიგრაციის ერთიანობის აღდგენა და წარადგინა „პარიტეტული კომიტეტის“ ვიცე თავმჯდომარის, ეროვნულ-დემოკრატ შ. ამირეჯიბის მოხსენება, რომელშიც უმაღლეს დონეზე იყო შეფასებული აჯანყებაში ქართველ სოციალ-დემოკრატთა როლი. რამდენად უშველიდა ყოველივე ეს საქართველოს დევნილ მთავრობას, არავინ იცის, რომ არა მნიშვნელოვანი პოლიტიკური მოვლენა: კერძოდ: დაუესის 1924 წლის გეგმისა და 1925 წლის ლოკარნოს ხელშეკრულების ამოქმედების შემდეგ პოლონეთის საგარეო და საშინაო მდგომარეობა გართულდა. არსებული ვითარება კარგად გამოიყენეს ი. პილსუდსკის მომხრეებმა და 1926 წლის 12-14 მაისს სახელმწიფო გადატრიალების შედეგად დაამყარეს ეგრეთ წოდებული სანაციური რეჟიმი. ხელისუფლებას ფაქტობრივად სათავეში ედგა პილსუდსკი, თუმცა 1939 წლამდე სახელმწიფოს ფორმალური მეთაური იყო პრეზიდენტი ი. მოსციცკი. პოლონეთის ხელისუფლებამ საგარეო პოლიტიკაში პრიორიტეტად კვლავ ანტისაბჭოთა კურსი აირჩია. ქვეყნის სათავეში იუზეფ პილსუდსკის მოხელის შემდეგ, ვარშავაში სასწრაფოდ გაემგზავრა ევზ. გეგეჭკორი, რომელმაც მოძებნა თავისი პოლონელი მეგობრები – სოციალისტები, რომელთა მეშვეობით ქართველმა სოციალ-დემოკრატებმა გაიმყარეს პოზიციები პოლონეთის მთავრობაში, სამაგიეროდ ავტორიტეტი დაკარგეს ეროვნულ-დემოკრატებმა.

აღსანიშნავია ალ. ასათიანის ანტისაბჭოთა საქმიანობა სხვა მიმართულებითაც. კერძოდ, მან შეადგინა პროექტი კომიტეტისა, რომელიც ითვალისწინებდა კავკასიის ხალხების გაერთიანებას საბჭოთა კავშირის წინააღმდეგ საბრძოლველად. აზერბაიჯანის და ჩრდილოეთ კავკასიის წარმომადგენლებთან შეთანხმებული პროექტი ალ. ასათიანმა მიაწოდა სტამბოლში პოლონეთის საელჩოს სამხედრო ატაშეს შეტყველს, რომელმაც ეს დოკუმენტი სასწრაფოდ გადაუგზავნა პოლონეთის არმიის გენერალურ შტაბს.

პოლონეთის სპეცსამსახურმა (დაზვერვამ) ბიუროკრატიული პროცედურები სწრაფად მოაგვარა და, მისივე მხარდაჭერით, 1924 წლის ნოემბერში სტამბოლში კონფედერაციის საფუძველზე შეიქმნა „კავკასიის განმანთავისუფლებელი კომიტეტი“. აქტზე ხელი მოაწერეს ქართველთაგან: მიხეილ წერეთელმა, დავით ვაჩნაძემ, ალექსანდრე ასათიანმა; აზერბაიჯანელთაგან – ხოსროვ სულთან-ზადემ, აბდულა ალი ემირ-ჯანმა, შეიხულ ისლამ-ზადემ; ჩრდილო კავკასიელთაგან – გასან გირემ, ჯაბაგიმ (ჩეჩენი), ალიხან კანტემირმა (ოსი),

ჰაიტეკ ნამიტოგმა (ჩერქეზი). 1925 წელს კავკასიის კონფედერაციაში მონაწილეობაზე უარი განაცხადეს სომხებმა.

აღ. ასათიანის ანტისაბჭოთა აქტიურობა თურქეთის ხელისუფლებას და მის სპეცსამსახურებს მხედველობის არედან არ გამორჩენიათ და აიძულეს მას ქვეყნის დატოვება. მისი მოვალეობა გადაიბარა დავით ვაჩნაძემ, რომელსაც შემდგომი მოლაპარაკებები უნდა გაეგრძელებინა შეტცელთან.

კომიტეტის შექმნის პროცედურები მაქსიმალურად გასაიდუმლოებული იყო, დასაწყისში საქმის კურსში თვით თურქეთში პოლონეთის ელჩიც კი არ იყო ჩაყენებული. მოგვიანებით ყოველივე გაცხადდა და 1925 წლის ივნისის დასაწყისში კომიტეტის საქმიანობა პოლონეთის ხელისუფლებამ 6 000 თურქული ლირით დააფინანსა. მიღებული სუბსიდიების შედეგად შესაძლებელი გახდა კონფედერაციის კომიტეტის წევრების მივლინება საზღვარგარეთ: დ. ვაჩნაძე – არდაგანში, ა. კანტემირი – ყარსში, ხ. სულტანოვი – სპარსეთში.

იმთავითვე გამოჩნდა კომიტეტის საქმიანობის ნაკლი, რაც ძირითადად გამოწვეული იყო იმით, რომ მასში არ მონაწილეობდნენ ქართველი სოციალ-დემოკრატები და აზერბაიჯანელი მუსავატისტები.

1925 წლის ივლისში აღ. ასათიანი რუმინეთში მიემგზავრებოდა თურქეთის გავლით, თუმცა თურქეთმა ის ქვეყანაში არ შეუშვა.

პოლონეთის მხარე მიხვდა, რომ საჭირო იყო ვითარების რადიკალურად გამოსწორება და კომიტეტის დაფინანსება დროებით შეუწყვიტა. მას შემდეგ, რაც კომიტეტის საქმიანობაში ჩაერთვნენ ქართველი სოციალ-დემოკრატები, კერძოდ ნოე რამიშვილი. ჩამოყალიბდა ახალი „კავკასიის დამოუკიდებლობის კომიტეტი“ და პოლონეთმა ანტისაბჭოთა საქმიანობისათვის კომიტეტის დაფინანსება კვლავ განაახლა.

აღ. ასათიანს ისლა დარჩენოდა, რომ პოლონელთა წინაშე კეკელუცობისათვის თავი დაენებებინა, თუნდაც დროებით, და პარიზში დაბრუნებულიყო. სპ. კელიამ მხარდამჭერების ძებნა ძველ მეგობრებში – გერმანელთა შორის დაიწყო.

ქართული ანტისაბჭოთა პოლიტიკური ემიგრაციის წარმომადგენლებიდან ერთ-ერთმა პირველმა საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატთა ლიდერმა სპ. კელიამ გადაწყვიტა ურთიერთობების მოსინჯვა გერმანიის ნაციონალ-სოციალისტური პარტიის უმაღლესი ეშელონების წარმომადგენლებთან. ამ მიზნით, მან 1925 წელს გერმანიაში მემარჯვენე გერმანელ პოლიტიკოს დოქტორ ი. ვებერთან

შესახვედრად მიაგლინა შალვა ქარუმიძე. ამ უკანასკნელმა გერმანელთან შეხვედრისას მიანიშნა, რომ გერმანული ნაციონალ-სოციალისტური და ქართული ეროვნულ-დემოკრატიული იდეები თანხვედრილი იყო და მათ შორის შეთანხმების მიღწევა შესაძლებელი იყო. [სულაძე, გ. 2010 წ. გვ. 132]

აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ სპ. კელიამ 1925 წელსვე, ცნობილი გერმანელი მხატვრის პროფ. კურსელის ოჯახში გაიცნო ადოლფ ჰიტლერი, რომელმაც საუბარში აღუთქვა ეროვნულ-დემოკრატთა ლიდერს, რომ თუ კი მომავალში გერმანიის ხელისუფლების სათავეში მოვიდოდა, საქართველოს დამოუკიდებლობას დაუბრუნებდა. ეს დანაპირები სპ. კელიამ ნაცისტური გერმანიის მეთაურს შეახსენა კავკასიასთან მიხედობისას. სპ. კელიამ წერილობით მიმართა ა. ჰიტლერს, რომელშიც აფრთხილებდა, რომ კავკასიის დაპყრობის შემთხვევაში, თუ ის იქ მცხოვრებ ერებს თავისუფლებას არ მისცემდა, მის პოლიტიკას სრული კატასტროფა ელოდა.

1928-1929 წლებში ს. კელია, ლონდონში მიღწეული შეთანხმების თანახმად, ინგლისელთა მხარდაჭერით შეეცადა ემისრების საქართველოში შეგზავნას. საქართველოში ფარული საქმიანობის მიზანი იყო: იატაკქვეშა ორგანიზაციების საქმიანობის აღდგენა; მჭიდრო და მყარი კონტაქტების დამყარება საქართველოს იატაკქვეშა ორგანიზაციებსა და ეროვნულ-დემოკრატთა საზღვარგარეთის ბიუროსთან; საქართველოში მიმდინარე პოლიტიკური და ეკონომიკური პროცესების თაობაზე ზუსტი ინფორმირება; ბაქო-ბათუმის ნავთობსადენის პერიოდული დაზიანება და საბოტაჟი (ეს უკვე პირადად დეტერდინგის „თხოვნა“ იყო). ეს მისია სპ. კელიამ მის ორ თანამოაზრეს გიორგი კახაბერსა და სერაფიონ ანთელავას დააკისრა. [სულაძე, გ. 2010 წ. გვ. 141]

ჩანს ეროვნულ-დემოკრატთა ეს მცდელობაც წარუმატებლად დასრულდა.

1933 წელს სპ. კელიამ განაახლა მოლაპარაკებები გერმანელებთან, ახლა უკვე **გენერალ გიორგი კვინიტაძის** შუამავლობით. გენერალი კვინიტაძე დაუკავშირდა თავის ნაცნობს, მეფის რუსეთის ერთ-ერთ ყოფილ ოფიცერს, რომელიც ანტისაბჭოთა ორგანიზაცია „Русский Общевоинский Союз“-ის აქტიური წევრი იყო. სპ. კელია მას რამდენჯერმე შეხვდა. იმუამად გადაწყდა საქართველოში არალეგალურად ახლა უკვე ეროვნულ-დემოკრატ გიორგი გეგელიას შეგზავნა. თუმცა სპ. კელიას ეს მორიგი მცდელობაც, ანტისაბჭოთა საქმიანობის ორგანიზების თვალსაზრისით, წარუმატებელი აღმოჩნდა. მიზეზად დასახელდა გ. კვინიტაძის ხელახალი გადასვლა ორგანიზაცია „კავკასიაში“, რომლის

მიმართაც სპ. კედია ოპოზიციურად იყო განწყობილი. თუ რატომ ვერ ახერხებდა ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია საზღვარგარეთიდან საქართველოში იატაკქვეშა საქმიანობის ორგანიზებას 1924 წლიდან მოყოლებული, ამაზე მომავალში გვექნება საუბარი.

მას შემდეგ, რაც პოლონეთის სათავეში მოვიდა ი. პილსუდსკი, რომლის ანტისაბჭოთა პოლიტიკური შეხედულებები საყოველთაოდ ცნობილი იყო, ქართველი სოციალ-დემოკრატების ანტისაბჭოთა საქმიანობა გაცილებით მიზანმიმართული გახდა. ამაში დიდი იყო დამსახურება პოლონეთის დაზვერვისა, რომელიც მუდმივად აფინანსებდა სხვადასხვა დონისძიებებს საქართველოში არალეგალური საქმიანობისათვის. პოლონეთის დაზვერვას ზურგს უმაგრებდნენ ინგლისის სპეცსამსახურები. მიუხედავად იმისა, რომ პოლონეთის ხელისუფლებას ძირითადად ურთიერთობა ჰქონდა საქართველოს დევნილ მთავრობასთან, ისინი ასევე ცდილობდნენ კონტაქტები არ გაეწყვიტათ ქართული ანტისაბჭოთა პოლიტიკური ემიგრაციის სხვა წარმომადგენლებთანაც.

ვარშავაში, პოლონეთის სპეცსამსახურში, საქართველოს დევნილი მთავრობიდან, როგორც კოორდინატორები, მივლინებულ იყვნენ საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის საზღვარგარეთის ბიუროს წევრები კოტე იმნაძე და იოსებ სალაყაია, რომელთა ამოცანას წარმოადგენდა ასევე პოლონეთში მოღვაწე ქართველ ოფიცრებთან, პირველ რიგში გენერალ ალ. ზაქარიასთან კონტაქტების დამყარება.

1926 წლის დასაწყისში, საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის საზღვარგარეთულმა ბიურომ, სსრ კავშირისათვის საერთაშორისო ურთიერთობების გამწვავების ფონზე, საჭიროდ ჩათვალა ახალი შეტევის დაწყება და ანტისაბჭოთა საქმიანობისათვის საზღვარგარეთის ბიუროს რწმუნებულად საქართველოში პარმენ ფირცხალაიშვილი მიავლინა. პ. ფირცხალაიშვილი საქართველოში იმყოფებოდა 1926 წლის ივლისიდან დაპატიმრებამდე – 1928 წლის ივლისამდე. მის მიერ მოპოვებული სადაზვერვო ინფორმაცია იგზავნებოდა საზღვარგარეთ ფოსტით. შეგროვილი მასალა ოთხჯერ მიეწოდა ვასო წულაძეს რეზიდენტ ი. კეჭაყმაძის მეშვეობით, ხოლო სამხედრო ხასიათის ინფორმაცია გადაეგზავნა უშუალოდ საზღვარგარეთის ბიუროს პრეზიდენტს.

საქართველოში იატაკქვეშა ანტისაბჭოთა საქმიანობის გასაძლიერებლად, საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის საზღვარგარეთულმა ბიურომ 1927 წლის ივნისში საქართველოში მიავლინა ნოე რამიშვილის უახლოესი

თანამებროლი ივანე ქარცივაძე, რომელსაც თან ჰქონდა ნოე ჟორდანიასა და ნოე რამიშვილის დაშიფრული საღირეპტივო წერილები. ივანე ერდიშხანის ძე ქარცივაძე, 1927 წლის 26 იანვრის მონაცემებით, იყო საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ადმინისტრაციული ნაწილის ინსპექტორის თანაშემწე. ოფიციალური ვერსიით, ი. ქარცივაძის გადაადგილებას საბჭოთა სპეცსამსახურები თვალყურს ადევნებდნენ და ის დაკავებულ იქნა ბათუმის სასაზღვრო რაზმის საკონტროლო – გამშვები პუნქტის მესაზღვრეთა მიერ.

ი. ქარცივაძისათვის ჩამორთმეული ნ. ჟორდანიასა და ნ. რამიშვილის საღირეპტივო წერილების ფოტოასლები სრულად დაიბეჭდა გაზეთ „კომუნისტში“ 1927 წლის 19 და 26 ივნისის ნომრებში. სხვადასხვა არხებით ეს ინფორმაცია სწრაფად გახდა ცნობილი ქართველი ემიგრანტებისათვის. ამ შემთხვევაშიც საბჭოთა ხელისუფლებამ კონკრეტულ მიზანს მიაღწია – ამ დოკუმენტების გახმაურება საზღვარგარეთ ქართველთა შორის კიდევ ერთი მძლავრი დაპირისპირების საბაზი გახდა.

განსაკუთრებული მღელვარება გამოიწვია ნოე რამიშვილის ამ მოსაზრებამ „ასეთ ხელსაყრელ მომენტში ჩვენ ახალი მტერი გაგვიჩნდა. ეს არის ფაშისტთა ჯგუფი, რომელსაც მეთაურობდნენ: სპირიდონ კედია, ალექსანდრე ასათიანი, ლეო კერესელიძე, გენერალი კვინიტაძე, ქაქუცა ჩოლოყაშვილი, კოტე კომახიძე (ყოფილი სოც.-ფედერალისტი) და მიხაკო წერეთელი, პოლონეთში გენერალი ჩხეიძე და პოლკოვნიკი (ინჟინერი) კანდელაკი. მათ აიყოლიეს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის მიმდევარი ახალგაზრდობა. მთელი ეს ჯგუფი დაკავშირებულია ფულით და საქმით შალვა ქარუმიძესთან, რომელიც ჩეკას აგენტია, ახალგაზრდათა შორის უთუოდ ბევრია ჩეკას აგენტი, თუმცა ასათიანი და კერესელიძე მაინც, თუ სხვები არა, ბოლშევიკთა აგენტების შთაბეჭდილებას ახდენენ“. ამის შემდეგ, სიტუაცია ქართულ პოლიტიკურ ემიგრაციაში ზომავე მეტად დაიძაბა. დაპირისპირებული მხარეები ერთმანეთს სამკედრო-სასიცოცხლოდ გადაემტერნენ. ნ. რამიშვილის წერილთან დაკავშირებით საქართველოს გაერთიანებული ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ბერლინის ჯგუფმა 1927 წლის 17 ივლისს მიიღო ერთობლივი დადგენილება, რომელშიც დაგმო ნ. რამიშვილის დამოკიდებულება ეროვნულ-დემოკრატთა მიმართ.

საფრანგეთში ყოფნის პირველსავე წლებში საქართველოს ემიგრანტულ მთავრობაში და საერთოდ ქართულ ემიგრაციაში გაჩნდა ამერიკის შეერთებული შტატების მხრიდან შესაძლო მორალური და პოლიტიკური მხარდაჭერის

ადმოჩენის იმედი. ამის საფუძველს იძლეოდა აშშ-ის მიერ გადაღებული პრაქტიკული ნაბიჯები.

ამერიკის შეერთებულ შტატებთან ურთიერთობას დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობა, რომელმაც თავის წარმომადგენლად დანიშნა „მორგანების ბანკის ფინანსისტი“ ვასილ ღუმბაძე, რომელიც აქტიურად ჩაერთო პოლიტიკურ პროცესებში.

პარიზიდან თბილისში 1924 წელს მოწოდებული საიდუმლო შეტყობინების თანახმად, მოკლევადიანი პერიოდით ამერიკის შეერთებულ შტატებში მივლენილი ყოფილა ნოე რამიშვილი, რომლის თანამოაზრეებიც იმედოვნებდნენ, რომ ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ნაწილი სოლიდურ მატერიალურ მხარდაჭერას მოიპოვებდა. ვ. ღუმბაძის ქმედებებს. საბჭოთა ხელისუფლება და საგარეო დაზვერვა მუდმივად აკვირდებოდა და აანალიზებდა.

1924 წლის 3 დეკემბერს ბერლინიდან გამოგზავნილ ერთ-ერთ შეტყობინებაში ს. ფირუმოვი მიანიშნებს, რომ ქართველ სოციალ-დემოკრატებს ფული უკვე მიღებული ჰქონდათ ამერიკის შეერთებულ შტატებიდან. აშშ-დან ასევე მიღებული ჰქონდათ თანხა რუს მონარქისტებს. ეს უკანასკნელნი ინტენსიურად ეძებდნენ კავშირს ანტისაბჭოთა ქართულ ემიგრაციასთან ერთობლივი ანტისაბჭოთა ღონისძიებების განსახორციელებლად.

ამერიკელი გავლენიანი პირების მხარდაჭერით, საქართველოს საკითხი 1927-1929 წლებში რამდენჯერმე იყო განხილული აშშ-ის სენატისა და წარმომადგენელთა პალატის სხდომებზე. სამწუხაროდ, არ გაგვაჩნია დოკუმენტები ამ სხდომების მიმდინარეობის, საკითხების განხილვებისა და მათი შედეგების თაობაზე, თუმცა პარიზში გამომავალი საქართველოს ემიგრანტული მთავრობის გაზეთის „დამოუკიდებელი საქართველო“ (ივნისი 1929) ერთ-ერთი პუბლიკაციიდან ნათლად ჩანს ამ საკითხისადმი აშშ-ის მმართველი ორგანოების დამოკიდებულება.

1927 წლის 13 ივლისს ვ. ღუმბაძის საფრანგეთში ჩასვლის შემდეგ, მისი მოღვაწეობის შესახებ ემიგრანტულ მთავრობასა და მთლიანად ემიგრანტულ წრეებში გავრცელდა აზრი, რომ იმ პერიოდში ვ. ღუმბაძემ შეძლო არა სუბსიდიების მიღება ქართული პოლიტიკური ემიგრაციისათვის, არამედ საქართველოს საკითხის მიტანა აშშ-ის სახელისუფლო ორგანოებამდე, რასაც მოჰყვა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარების საკითხის სენატისა და წარმომადგენელთა პალატის სექტემბრის სესიის დღის წესრიგში შეტანა.

აღნიშნული სესიისათვის თვით ვ. ღუმბაძეც უნდა მომზადებულიყო, რისთვისაც საჭირო იყო საქართველოზე, მის წარსულზე, აწმყოსა და მომავალზე შესაბამისი მასალის მომზადება. ამ მიზნით დაიგეგმა ვ. ღუმბაძის მივლინება გერმანიაში. სესიის წარმატებით დასრულების შემთხვევაში, რაშიც ვ. ღუმბაძეს ეჭვი არ ეპარებოდა, აშშ-ში დაფუძნდებოდა ქართული დელეგაცია შესაბამისი უფლებებითა და რწმუნებებით. მნიშვნელოვანი იყო აგრეთვე აშშ-ის მთავრობის გადაწყვეტილება 1927 წლის სექტემბერში ამერიკის სხვადასხვა უმაღლეს სასწავლებლებში 100 ქართველი სტუდენტის ჩარიცხვის თაობაზე.

ვ. ღუმბაძე აშშ-ში მოლაპარაკებებს აწარმოებდა საქართველოს დევნილი მთავრობის სახელით. საქართველოს დევნილ მთავრობას ცნობდნენ ოკეანის გაღმა ემიგრანტთა ლეგიტიმურ ორგანოდ და არა რომელიმე სხვა ანტისაბჭოთა პარტიასა თუ ორგანიზაციას.

ამერიკის შეერთებულ შტატებთან ურთიერთობის საკითხში ვ. ღუმბაძის ქმედებებს საბჭოთა ხელისუფლება იმთავითვე ირონიითა და დაცინვით შეხვდა, რაც გამჟღავნდა კიდევ გრ. ვეშაპელის მეშვეობით გაზეთ „ახალი საქართველოს“ ერთ-ერთ ნომერში („დამოუკიდებელი საქართველოს“ ამერიკელი ბიძია“): „ჯერჯერობით მოქალაქე ღუმბაძემ ერთი საქმე გააწყო: ამერიკის შ. შტატების სენატის წევრს კოპლენდს ა. წ. 11 მარტს, წინადადება შეუტანია საგარეო საქმეთა კომისიაში – „პარიზში გადმოხვეწილ საქ. დემ. რესპ. მთავრობასთან წარმომადგენლის დასანიშნათ გაღებულ იქნას თანხა, ხოლო თვით წარმომადგენელი მაშინ დაინიშნოს, როცა ამერიკის პრეზიდენტი ამას მიზანშეწონილად დაინახავსო“ გაზეთი „დამოუკიდებელი საქართველო (14) დიდი ამბით აცნობს ამ ამბავს თავის მკითხველთ, ხოლო მენშევიკების ნუგეშის-მცემელნი დაძრწიან პარიზის ემიგრანტებში და ქადაგებენ „დაგვაცალეთ, ბატონებო, ცოტა კიდევ და ამერიკა გვიშველისო“.

მოსკოვი ამერიკის შეერთებულ შტატებთან ვ. ღუმბაძის მოლაპარაკებების შედეგებს და აშშ-ის დამოკიდებულებას საქართველოს აღიარების საკითხისადმი გასაგები მიზეზების გამო, არ ახმაურებდა. ამას ემატებოდა ისიც, რომ რუსები ვ. ღუმბაძეზე ისედაც გაბრაზებულები იყვნენ.

რაც შეეხება ვასილ ღუმბაძეს, ის საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დევნილი მთავრობის არაოფიციალური წარმომადგენლის (ელჩის) ფუნქციას ამერიკის შეერთებულ შტატებში, წლების მანძილზე, პრაქტიკულად გარდაცვალებამდე (1943 წ.) ასრულებდა.

1925 წლიდან დაწყებული, ქართულ ემიგრაციაში გამოიკვეთა რამდენიმე მებრძოლი დაჯგუფება, რომლებზეც დიდი გავლენა ჰქონდა ქ. ჩოლოყაშვილს. ესენი იყვნენ: ქ. ჩოლოყაშვილის შეფიცულები; „სამხედრო კავშირი“ და „თეთრი გიორგი“. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ქ. ჩოლოყაშვილის ეროვნულ გმირად აღზევების საქმეში დიდი წვლილი მიუძღვოდათ ქართველ სოციალ-დემოკრატებს, რომლებიც შეეცადნენ ამ ფაქტის თავის სასარგებლოდ გამოყენებას. საბჭოთა ხელისუფლებამ და მისმა სპეცსამსახურებმა, მიზნად დაისახეს არ დაეშვათ ამ ჯგუფების სოციალ-დემოკრატების მხარეზე გადასვლა. უფრო მეტიც, რაც შეიძლება დაეძაბათ და გაემწვავებიათ მათ შორის ურთიერთობები. ასეთი ტაქტიკა შედეგს გამოიღებდა იმ თვალსაზრისითაც, რომ ქართული ემიგრანტული ორგანიზაციების სამკედრო-სასიცოცხლო გადაკიდება გამოიწვევდა იმ პერიოდში აკაკი ჩხენკელის მეთაურობით მეტად აქტიური ქართული ლეგაციის დისკრედიტაციას, რასაც საბოლოოდ მისი გაუქმება მოჰყვებოდა.

ქართული ემიგრაციის პოლიტიკური კომიტეტების სამხედრო საქმიანობა

(ლ. ბერიას შეფასებით)

„გადავიდეთ ახლა ემიგრაციის საკითხზე, სურათი დღეს ასეთია: ჩვენს წინააღმდეგ მიმართული ყველანაირი მუშაობა წარმართება საზღვარგარეთ მყოფი ეროვნული მთავრობისა და საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ბიუროს მიერ. სწორედ ამ ორგანიზაციების ირგვლივ იკრიბება ყველა კონტრრევოლუციური ძალა კავკასიაში. ამას გარდა არსებობს კიდევ მენშევიკური პარტიის ორგანიზაციები. პარიზის მენშევიკურ ორგანიზაციაში არსებობს ოპოზიცია, რომელსაც წერეთელი უდგას სათავეში. სამწუხაროდ ეს ოპოზიცია აქტიური არ არის და მისი მუშაობა საკმაოდ არაენერგიულია. მე ვიმეორებ, რომ ამ ოპოზიციის ყველაზე აქტიური წევრები უკვე დაბრუნდნენ საქართველოში 1925 წელს. მიუხედავად ამ სისუსტისა, ამ ორგანიზაციას შეეძლო ჩვენთვის გაეწია დიდი სამსახური, ჩვენ რომ ჩვენს ხელში გვქონდეს კონცენტრირებული მენშევიკური ემიგრაციის წინააღმდეგ ბრძოლა და არ ყოფილიყო შუამავალი ორგანიზაცია, როგორც დღეს ამას აქვს ადგილი. ოპოზიციის უმრავლესობა ყველანაირი მეთოდით ცდილობს ხელი შეუშალოს უორდანიას და რამიშვილის მუშაობას. რამიშვილის პოზიცია მთლად მყარი არ

არის, თუნდაც თვით წევრებს შორის. მაგრამ იგი მაინც ახერხებს საქმეების მოგვარებას. რამიშვილის მომხრეებს შორის უთანხმოება თანდათანობით უფრო ღვივდება, და, ცოტა ხანში, შესაძლებელია მოხდეს კიდევ გახლეჩა. ამას ადასტურებს თვით ინფორმაციები, რომელთაც ჩვენ ვუწოდებთ „ნებაყოფლობითი ინფორმატორების ინფორმაციას“.

ამხანაგებო, ჩვენ სისტემატურად ვიღებთ პარიზიდან სხვადასხვა ხასიათის ინფორმაციას და ძალიან ხშირადაც სრულ ანგარიშებს სხვადასხვა კრებების შესახებ. ეს ინფორმაცია უდაოდ სწორია და მას შეეძლო ჩვენთვის დიდი სამსახურის გაწევა, ჩვენ რომ ვიცოდეთ მათი გამოყენება. ინფორმაცია ემთხვევა ჩვენი სპეციალური აგენტების მიერ მოწოდებულ ინფორმაციას, მაგრამ ამ უკანასკნელთა ინფორმაციას ჩვენ მოგვიანებით ვიღებთ. ის ფაქტი, რომ ჩვენ ვიღებთ ინფორმაციას სრულიად უცხო პირებისაგან კიდევ ადასტურებს, რომ ვითარება მენშევიკურ ორგანიზაციაში სრულიად არეულია. ის, რომ ეს ინფორმაცია მოწოდებულია სრულიად უცხო პირებისაგან, ამას მათი ნაწერების ექსპერტიზაც ადასტურებს. [სულაძე, გ. 2010 წ. გვ. 248-261]

ლ. პ. ბერიას სიტყვიდან: – „ახლა შევეხოთ ვითარებას სხვა პარტიებში. ფედერალისტების რიცხვმა იკლო,“ მათი მდგომარეობა არც თუ ისე საგანგაშოა. მათი გავლენა იმდენად მწირია, როგორც საქართველოში, ისე საზღვარგარეთ, რომ მათზე ლაპარაკიც კი ზედმეტია. უფრო ბევრნი არიან ეროვნულ-დემოკრატები და მათი გავლენაც მნიშვნელოვანია. მაგრამ აქ მათი ძალა მინიმალურია და ჩვენ ხელს ვერ შეგვიშლის მუშაობაში. მათი ხელმძღვანელები ისე არიან დაშინებული, რომ ვერც კი ბედავენ თავის გამოყოფას. საზღვარგარეთ ეროვნულ-დემოკრატები საკმაოდ სერიოზულ ძალას წარმოადგენენ და 2 ჯგუფადაა გაყოფილი. ერთ ჯგუფს სათავეში უდგანან ისეთი გავლენიანი პირები, როგორცაა გვაზავა, თაყაიშვილი, ხოლო მეორე ჯგუფი მხარს უჭერს ეროვნულ მთავრობას და გვერდიგვერდ მუშაობს მასთან, სხვაგან კი ასათიანის დაჯგუფება უფრო მრავალრიცხოვანია, იგი განცალკევებულად და დამოუკიდებლად საქმიანობს. ეს დაჯგუფება კავშირშია ოპოზიციასთან, რომელშიც შედის „გამორჩეულები“ და მთიელები და უშვებენ საკუთარ გაზეთს სახელწოდებით „სამშობლო“. დროდადრო ისინი აქვეყნებენ ბროშურებსაც მათი მუშაობა მიმართულია მხოლოდ მენშევიკების წინააღმდეგ. ჩვენთვის ადვილია მათი გამოყენება და მათდამი ჩვენ განსაკუთრებულ

ყურადღებას ვიჩენთ. ასათიანის ირგვლივ გაერთიანებულია ამირეჯიბი, ვაჩნაძე, გაბაშვილი და სხვები.

არსებობს კიდევ სხვა დაჯგუფებები, მაგრამ ისინი ჩვენთვის უმნიშვნელოა.

ასათიანის ოპოზიციას შეუძლია ჩვენ გაგვიწიოს მნიშვნელოვანი სამსახური თავისი დეტალური ინფორმაციებით მენშევიკური ემიგრაციის მუშაობაზე. ნათელია, რომ ისინი საქმის კურსში არიან მათი საქმიანობის შესახებ და კიდევაც კარგად ახერხებენ იმის გაგებას, თუ რა ხდება მათთან. ისინი ასევე გვაწვდიან ჩვენ ინფორმაციას კავკასიის კომიტეტის საქმიანობის შესახებ. ეს ინფორმაციები გადამოწმდა ჩვენს მიერ რამდენჯერმე და საკმაოდ დამაჯერებელი აღმოჩნდა. განა ჩვენი სიყვარულის გამო გვაწვდიან ისინი ამ ინფორმაციას, ამით ისინი ბრძოლას განაგრძობენ „პოზიციის“ წევრების წინააღმდეგ. [სულაძე, გ. 2010 წ. გვ. 412]

ნოე რამიშვილის მკვლევლობის შემდეგ ბრძოლა გავლენის მოპოვებისათვის ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის სხვადასხვა დაჯგუფებებს შორის კიდევ უფრო გამძაფრდა. ქართველ სოციალ-დემოკრატებს, შიდა ოპოზიციის გარდა, შეუტიეს იმ პოლიტიკურმა გაერთიანებებმა და ორგანიზაციებმა, რომლებიც არ შედიოდნენ საქართველოს ეროვნულ ცენტრში და არ თანამშრომლობდნენ ნოე ჟორდანიას მთავრობასთან. ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის თითოეულ ამ წარმომადგენელს საკუთარი მიზნები ამოძრავებდა, რაც დევნილ მთავრობაში პრივილეგირებული მდგომარეობის დამკვიდრების სურვილით იყო გამოწვეული.

ამ პერიოდიდან დაწყებული, საქართველოს ეროვნულ ცენტრში, ორგანიზაციული თვალსაზრისით, პრაქტიკულად არაფერი შეცვლილა. ის წარმოდგენილი იყო ყველა იმ ანტისაბჭოთა პარტიითა და ორგანიზაციით, რომლებიც ნ. ჟორდანიას მთავრობასთან თანამშრომლობდნენ. ეროვნული ცენტრის შემადგენლობა ასეთი იყო: ცენტრის ხელმძღვანელი გახლდათ სოციალ-დემოკრატი კალე ქავთარაძე, მისი წევრები სოციალ-დემოკრატიული პარტიიდან იყვნენ აკაკი ჩხენკელი და სარდიონ (სანდრო) მენადარიშვილი; სოციალ-ფედერალისტებიდან – სამსონ ფირცხალავა; ეროვნულ-დემოკრატებიდან – გიორგი გვაზავა და ივანე ზურაბიშვილი; სოციალ-რევოლუციონერებიდან – ილია ნუცუბიძე. ნ. ჟორდანიას მთავრობაში ნ. რამიშვილის ნაცვლად შეყვანილ იქნა ა. ჩხენკელი. მთლიანად მთავრობის შემადგენლობა ასეთი იყო: ნოე ჟორდანია – (თავმჯდომარე); წევრები: აკაკი ჩხენკელი, კონსტანტინე (კოწია) კანდელაკი, ევგენი გეგეჭკორი და ილია ზურაბიშვილი.

სოციალ-დემოკრატია ძირძველი ბირთვი უცვლელი დარჩა. ევგ. გეგეჭკორი და ვ. წულაძე იძულებულნი იყვნენ თავთავიანთ პოზიციებზე დარჩენილიყვნენ, თუმცა ავტორიტეტი და პრესტიჟი შეელახათ. წერეთელი-არსენიძის ოპოზიციური ფრთა საერთოდ წავიდა პარტიიდან და სხვებთან ერთად შექმნა პარტიული ჯგუფი და დაიწყო ცალკე გაზეთის გამოშვება. მათ, მემარჯვენებთან ერთად, ემიგრანტთა სხვადასხვა ფორუმებზე პარიზში სოციალ-დემოკრატების წინააღმდეგ დაიწყეს გამოსვლები. მალე ირაკლი წერეთელმა პარტიულ საქმიანობას საერთოდ დაანება თავი და ევგ. გეგეჭკორის სომეხ მეგობართან აჯამოვთან დაიწყო მუშაობა. რაჟდენ არსენიძის წასვლის შემდეგ მისი მხარდამჭერი ათკაციანი ჯგუფი ვიქტორ ნოზაძის მეთაურობით „თეთრგორგელებს“ მიემხრო.

ვიქტორ ნოზაძის აღნიშნულმა ჯგუფმა შემდგომ შექმნა ფაშისტური ყაიდის ორგანიზაცია „ორნათი“, რომლის ლიდერიც გახდა ვიქტორ ნოზაძე. მოკლე ხანში ამ ორგანიზაციაშიც წარმოიშვა უთანხმოება და ვ. ნოზაძემ თავის მხარდამჭერებთან ერთად, შექმნა ცალკე ორგანიზაცია. აღნიშნულმა ჯგუფმა დაიწყო ახალი მონარქისტულ-მოფაშისტო ყაიდის ჟურნალის „ქართლოსის“ გამოცემა. [წულაძე, გ. 2010 წ. გვ. 149-156]

ვ. ნოზაძე და შ. მაღლაკელიძე, სსრკ-გერმანიის ომის პერიოდში აქტიურ ანტისაბჭოთა საქმიანობას ეწეოდნენ. ომის დამთავრების შემდეგ ვ. ნოზაძე ჩილეში, ხოლო შ. მაღლაკელიძე კი საბჭოთა კავშირში აღმოჩნდა.

ქართულ ანტისაბჭოთა პოლიტიკურ ემიგრაციასთან ურთიერთობის მიზნით პარიზში დაფუძნდა პოლონეთის დაზვერვის ოფიციალური წარმომადგენლობა. პირველ ასეთ წარმომადგენელად 1931 წლის დასაწყისში დაინიშნა დაზვერვის ოფიცერი გლინსკი. ეს უკანასკნელი ცხოვრობდა პარიზში მეუღლესთან ერთად და სისტემატურად ხვდებოდა როგორც „ქართულ ეროვნულ ცენტრში“ გაერთიანებულ ემიგრანტ-მოღვაწეებს, ისე სხვა ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის წარმომადგენლებსა და მათ ლიდერებს. ის ქართულ ემიგრაციაში მიმდინარე ყველა მოვლენის თაობაზე საქმის კურსში იყო.

პოლონეთის დაზვერვის თხოვნა იყო, რომ ქართულ პოლიტიკურ ემიგრაციას ოფიციალური კავშირი სხვა მეგობარი ქვეყნების, მაგალითად, საფრანგეთის სადაზვერვო სტრუქტურებთან უნდა ჰქონოდა მხოლოდ მათი შუამავლობით, ვინაიდან პოლონეთის სპეცსამსახური თვლიდა, რომ ანტისაბჭოთა საქმიანობის ძირითადი წარმმართველი ძალა იმ პერიოდში მისი ქვეყანა იყო. ამ თხოვნას, თუ რეკომენდაციას, უპირობოდ ემორჩილებოდნენ

ქართველი სოციალ-დემოკრატები. რაც შეეხება საზღვარგარეთ მყოფ სხვა ქართულ პოლიტიკურ ძალებს, თვით ისინიც კი, რომლებიც არ შედიოდნენ „ქართულ ეროვნულ ცენტრში“, არ იზიარებდნენ პოლონელთა ამ მოსაზრებას და დამოუკიდებლად ამყარებდნენ კონტაქტებს უცხო ქვეყნებთან მათი სპეცსამსახურების მეშვეობით.

პოლონეთის დაზვერვა რეალურად აფასებდა ქართულ ემიგრაციაში შექმნილ ვითარებას და ქართველ სოციალ-დემოკრატთა პოლიტიკურ მოწინააღმდეგე მხარის მიმართ აშკარა უკმაყოფილებას არ გამოხატავდა, პირ-იქით, ის ცდილობდა ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ყველა წარმომადგენელთან ნორმალური ურთიერთობები ჰქონოდა.

გლინსკის წასვლის შემდეგ, პარიზში, პოლონეთის დაზვერვის ოფიციალურ წარმომადგენლად დაინიშნა დომბროვსკი. მას შემდეგ, რაც პოლონეთის დაზვერვას გამოეყო მეოთხე განყოფილება, რომელსაც მაიორი ტ. ზახარკევიჩი ხელმძღვანელობდა, დომბროვსკი დაბრუნდა ვარშავაში და დაინიშნა მის მოადგილედ, ხოლო პარიზში პოლონეთის დაზვერვის ოფიციალურ წარმომადგენლად მიაგლინეს ვინმე პელცი.

პოლონეთის დაზვერვის ახლადდაარსებულ მეოთხე განყოფილებას დაევალა ხელმძღვანელობა ყველა იმ ანტისაბჭოთა პარტიებისა და ორგანიზაციებისა, რომლებიც შედიოდნენ ეგრეთწოდებულ „პრომეთეს მოძრაობაში“ და „კავკასიის კომიტეტში“. პოლონეთის დაზვერვის პარიზის წარმომადგენლობა მათთვის საჭირო და აუცილებელ ინფორმაციას ანტისაბჭოთა ორგანიზაციებისაგან იღებდა, ამუშავებდა და „ცენტრში“ აგზავნიდა. ქართული ანტისაბჭოთა ორგანიზაციების ლიდერები, გარკვეულწილად – მოკრძალებით იყვნენ განწყობილნი პოლონეთის სპეცსამსახურების წარმომადგენელთა მიმართ და ცდილობდნენ მათთან კარგი ურთიერთობების შენარჩუნებას. ემიგრაციის ლიდერები დიდ პატივად მიიჩნევდნენ, როდესაც მათ პოლონელი მზვერავები სტუმრობდნენ. [სულაძე, გ. 2010 წ. გვ. 160]

პოლონელთა თხოვნით, საქართველოს ეროვნული ცენტრის შემადგენლობაში შეყვანილ იქნა ეროვნულ-დემოკრატთა მეორე დაჯგუფების ხელმძღვანელი ალექსანდრე ასათიანი. ასე, რომ კვლავ ცენტრის გარეთ აღმოჩნდა ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ლიდერი სპირიდონ კედია.

1933 წელს, საფრანგეთის მიერ სსრ კავშირის ცნობისა და საფრანგეთ-საბჭოთა კავშირის ხელშეკრულების დადების შემდეგ დამოუკიდებელი

საქართველოს ლეგაცია საფრანგეთში მაინც გაუქმდა და მის სანაცვლოდ ჩამოყალიბდა საქართველოს „ლტოლვილთა ოფისი“, მის ხელმძღვანელად დაინიშნა სოსიპატრე (ჭიჭიკო) ასათიანი, საქართველოს საელჩოს ყოფილი მდივანი. „ლტოლვილთა ოფისის“ ფილიალებად გადაკეთდა დემოკრატიული საქართველოს საელჩოები შვეიცარიაში, იტალიაში, გერმანიაში და სტამბოლში. ცვლილებებს არანაირი გავლენა არ მოუხდენია ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ანტისაბჭოთა საქმიანობაზე.

გააქტიურებას იწყებს ანტისაბჭოთა ყაიდის ემიგრანტული ორგანიზაცია „ქართლოსი“, რომლის საქმიანობაც საბჭოთა საგარეო დაზვერვას მხედველობიდან არ გამორჩენია. ამის თაობაზე იტყობინებოდა პარიზის რეზიდენტურა შიფროგრამით „სრულიად საიდუმლო“.

ანტისაბჭოთა ქართული ემიგრაცია იძულებული იყო ანტისაბჭოთა საქმიანობის საწარმოებლად ოფიციალური ურთიერთობა ჰქონოდა უცხო ქვეყნების სპეცსამსახურებთან ანუ სადაზვერვო სტრუქტურებთან. სპეცსამსახურებთან დაკავშირებულ საკითხებს სიკვდილამდე განაგებდა ნ. რამიშვილი, მისთვის სადაზვერვო და კონტრასადაზვერვო საქმიანობა უცხო არ იყო და მათში კარგადაც ერკვეოდა. მისი გარდაცვალების შემდეგ, სადაზვერვო საქმიანობის ორგანიზება და უცხო ქვეყნების დაზვერვებთან ურთიერთობა ეგგენი გეგუჭკორის ხელში გადავიდა.

ვერსალის სამშვიდობო ხელშეკრულებამ (1920 წ.) ვერ შეძლო ევროპაში მშვიდობიანი თანაცხოვრების დამკვიდრება. გერმანიაში სულ უფრო და უფრო იგრძნობოდა რევანშისტული და ნაციონალისტური განწყობილებები, რომელთაც ანტანტის ქვეყნები ოსტატურად წარმართავდნენ აღმოსავლეთით – სსრკ-ის მიმართულებით. საბჭოთა დაზვერვის ძირითადი ყურადღება გადატანილი იყო გერმანიისკენ და იქ მიმდინარე პროცესების ანალიტიკურ-ოპერატიული კვლევისაკენ. გააქტიურდა საბჭოთა საგარეო დაზვერვის ბერლინის რეზიდენტურა, თუმცა 1933 წელს გერმანიის სათავეში ჰიტლერის მოსვლის შემდეგ მისი მდგომარეობა გართულდა.

გერმანიის სათავეში ნაციონალ-სოციალისტების მოსვლის შემდეგ, ჩქარი ტემპებით დაიწყო ნაცისტური გერმანიის სახელმწიფო აპარატის გარდაქმნა, 1933-1935 წლებში გატარდა სახელმწიფო და ადმინისტრაციული ორგანოების რეორგანიზაცია. იქმნებოდა სახელმწიფო აპარატის ახალი სტრუქტურული დანაყოფები. განსაკუთრებული მნიშვნელობა მიენიჭა ნაცისტური გერმანიის

სახელმწიფო სისტემის საკანონმდებლო ბაზის მომზადებას და სახელისუფლო იერარქიაში სადამსჯელო და სადაზვერვო ორგანოების ადგილისა და როლის განსაზღვრას. ორგანოების სისტემაში შევიდნენ ნაციონალ-სოციალისტური პარტიის ორგანიზაციები:

მათ დაეკისრა ანტიფაშისტური მოძრაობის წინააღმდეგ ბრძოლის ძირითადი სიმძიმე.

ნაცისტური პროპაგანდის ფონზე ტერორმა, ტოტალურმა თვალთვალმა მასობრივი ხასიათი მიიღო და გერმანია ერთ დიდ კაზარმად იქცა.

იზრდებოდა სადაზვერვო სამსახურების როლიც.

1933 წლის აპრილში პრუსიაში, გერიგნის ბრძანებით, შეიქმნა უმაღლესი პოლიტიკური ორგანო – სახელმწიფო საიდუმლო პოლიცია – **გესტაპო**, რომელსაც მიენიჭა პოლიტიკური პოლიციის ფუნქცია. ნაცისტებმა იმპერიის სამსახურში ჩააყენეს გერმანიის ერთ-ერთი „ძველი“ სადაზვერვო ორგანოც „**აბვერი**“, რომელსაც სათავეში ჩაუდგა ადმირალი კანარისი. ეს სამსახური იმთავითვე იყო ვერმახტის კონტრდაზვერვის განყოფილება, თუცა, უკვე მაშინ ეკისრებოდა სადაზვერვო ფუნქციებიც. 1935 წლისათვის „აბვერი“ გადაიქცა გერმანიის ძირითად სადაზვერვო ცენტრად. „აბვერმა“, კომუნიზმის წინააღმდეგ ბრძოლის მომიზეხებით, დაამყარა ოფიციალური კონტაქტები ინგლისის და ამერიკის დაზვერვებთან. „აბვერის“ სადაზვერვო საქმიანობა ძირითადად მიმართული იყო სსრ კავშირისაკენ.

1933 წლის აპრილში ბერლინში შეიქმნა ნაციონალ-სოციალისტური პარტიის საგარეო პოლიტიკის განყოფილება, რომელსაც სათავეში ჩაუდგა ალფრედ როზენბერგი. განყოფილება ხელმძღვანელობდა ნაცისტური პარტიის და გერმანელი მთავრობის ყველა საგარეო პოლიტიკურ საქმიანობას, იმავდროულად ახორციელებდა საზღვარგარეთ მოქმედ გერმანიის დიპლომატიური სამსახურების ხელმძღვანელი მუშაკების შეცვლას სანდო პირებით.

საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს დაპყრობის შემდეგ ქართველ ემიგრანტთა ერთმა ნაწილმა გერმანიას მიაშურა და იქ დაიდო ბინა. მათგან ზოგიერთი აშკარა ანტისაბჭოთა გზას დაადგა. [სულაძე, გ. 2010 წ. გვ. 163]

გერმანიაში ქართული ემიგრაციის პოლიტიკური საქმიანობის ორგანიზება 1921 წლიდან ძირითადად ხორციელდებოდა გერმანიაში საქართველოს ყოფილი ელჩის ვლადიმერ (ლადო) ახმეტელის მეშვეობით.

1924 წლის დასაწყისში გაუქმდა საქართველოს საელჩო გერმანიაში. გერმანიის საგარეო საქმეთა სამინისტრომ შესთავაზა ვლ. ახმეტელს სათავეში ჩადგომოდა „საქართველოს (კავკასიის) ნდობის უწყებას“, (რაზეც ამ უკანასკნელმა, უარით უპასუხა, თუმცა მას არაოფიციალურად მაინც უწევდა ქართველ ემიგრანტთა უფლებების დაცვა და მათი მეურვეობა.

ვლ. ახმეტელი გასული საუკუნის 20-იანი წლების მეორე ნახევარში საფრანგეთში გაემგზავრა და იქიდან დაბრუნებულმა გერმანიაში მყოფ ქართულ ემიგრაციას საფრანგეთის ქართული ემიგრაციის გაერთიანებისათვის მზადყოფნის სურვილი გადასცა. ვლ. ახმეტელი ვარაუდობდა, რომ ქართველ ემიგრანტთა გაერთიანება უნდა დაწყებულიყო ბერლინიდან.

გერმანიაში ქართული ანტისაბჭოთა ემიგრაციის საქმიანობას განაპირობებდა ამ ქვეყანაში არსებული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ვითარება, ევროპაში, მსოფლიოში მიმდინარე პროცესები და განსაკუთრებით საბჭოთა კავშირ-გერმანიის ურთიერთობები.

მათ აქტიურად დაიწყეს გერმანიაში და ოკუპირებული ქვეყნების ტერიტორიაზე მცხოვრები სსრ კავშირიდან ერთ დროს დევნილი ანტისაბჭოთა ემიგრანტთა გამოყენება.

გერმანიის ქ. პოტსდამის ცენტრალურ არქივში დაცულია 1941 წლის 23 ოქტომბრით დათარიღებული იმ გერმანელთა და ქართველთა ნუსხა, რომლებმაც გერმანელთა აზრით, კარგად იცნობდნენ კავკასიას და კავკასიელ ხალხებს.

სადაზვერვო საქმიანობის ორგანიზაციების პროცესში ანტისაბჭოთა ემიგრაციის მნიშვნელობა კარგად ესმოდათ საბჭოთა სპეცსამსახურებსაც, რომლებიც თავის მხრივ ცდილობდნენ საბჭოთა დაზვერვის ინტერესებისათვის ცალკეულ ემიგრანტთა ჩაბმას.

დიდ ინტერესს წარმოადგენდა საფრანგეთი, სადაც საბჭოთა კავშირიდან დევნილ ემიგრანტთა, ანტისაბჭოთა განწყობის პოლიტიკურ ემიგრანტთა დიდი ნაწილი იყო თავმოყრილი.

ჯერ კიდევ 1941 წლის ივნისის ბოლოს შექმნილმა სსრკ თავდაცვის სახელმწიფო კომიტეტმა საბჭოთა დაზვერვის წინაშე ახალი ამოცანები დასვა:

1. ნაცისტური გერმანიის და მისი მეკავშირეების სამხედრო-პოლიტიკური და სხვა სახის გეგმების გამოვლენა;
2. სადაზვერვო-დივერსიული საქმიანობის ორგანიზაციების სპეციალური ოპერატიული რაზმების შექმნა და მტრის ზურგში შეგზავნა;

3. მტრის ზურგში პარტიზანული მოძრაობის გააქტიურებისათვის პარტიული ორგანოებისათვის დახმარების აღმოჩენა;
4. სსრ კავშირთან დაკავშირებით, მისი მეკავშირეების, განსაკუთრებით ინგლისის და ამერიკის შეერთებული შტატების, რეალური გეგმებისა და ზრახვების გამოვლენა, აგრეთვე ომისშემდგომი მსოფლიოს მოწყობასთან დაკავშირებული საკითხების ოპერატიულ-ანალიტიკური კვლევა;
5. ნეიტრალურ ქვეყნებში (ირანი, თურქეთი, შვეცია და სხვა) სადაზვერვო საქმიანობის ორგანიზება. რათა არ დაშვებულიყო მათი გადასვლა ფაშისტურ კოალიციაში; ამ ქვეყნებში მოქმედი გერმანიის დაზვერვის ძალებისა და საშუალებების პარალიზება;
6. სსრ კავშირის ეკონომიკური და სამხედრო ძლიერების განმტკიცებისათვის მსოფლიოს განვითარებულ ქვეყნებში სამეცნიერო-ტექნიკური დაზვერვის ორგანიზება.

თეთრი ემიგრაცია სტალინისათვის და საბჭოთა სისტემისათვის დიდ საფრთხეს წარმოადგენდა. საქმე იმაში მდგომარეობდა, რომ სამშობლოდან ერთ დროს დევნილების დიდი უმეტესობა არ იყვნენ არც საბჭოთა და არც უცხო ქვეყნების მოქალაქეები. ისინი ეგრეთ წოდებულ „ნანსენის“ პასპორტებს ფლობდნენ და თავისუფლად გადაადგილდებოდნენ მთელ ევროპაში. ომამდე გერმანიაში ცხოვრობდა 150 ათასი თეთრი ემიგრანტი, საფრანგეთში – 400 ათასი, პოლონეთში – 100 ათასი; ჩინეთში ძირითადად მანჯურიასა და შანხაიში – 70 ათასი; იუგოსლავიაში – 40 ათასი; ჩეხოსლოვაკიაში, ბულგარეთსა და ლატვიაში, თითოეულში – 30 ათასი ადამიანი, ხოლო რუმინეთში – 10 ათასი. შედარებით მცირე იყო ქართველი ემიგრანტების რაოდენობა საზღვარგარეთ, რომელთა ნაწილს საბჭოთა კავშირ-გერმანიის ომის დაწყებამდე სამშობლოში დაბრუნების იმედი ჩაესახა. [სულაძე, გ. 2010 წ. გვ. 409]

საბჭოთა საგარეო დაზვერვის მონაცემებით, 1941 წლის ოქტომბრისათვის ქართულ პოლიტიკურ ემიგრაციაში ასეთი ვითარება იყო: ქართველ ემიგრანტთა ძირითადი ნაწილი თავმოყრილი ყოფილა პარიზში. გერმანელთა მიერ საფრანგეთის ოპერაციის შემდეგ ქართველების უმეტესობა იქვე დარჩენილა. ემიგრაციის საქმეებს განაგებდა საქართველოს ოფისი და ნაცისტური განწყობის ემიგრანტებისაგან შემდგარი კომიტეტი. ნოე ჟორდანიას ოჯახთან ერთად საცხოვრებლად საფრანგეთის არაოკუპირებულ ნაწილში გადასახლებულა, რაშიც მას დახმარებია მისი მეგობარი, ცნობილი პოლიტიკური მოღვაწე

ანდრეან მარკე, რომელსაც ქართველ სოციალ-დემოკრატთა ლიდერი ჯერ მის მშობლიურ ქალაქ ბორდოში გაუმგზავრებია, იქიდან კი კლერმონ-ფერხანში გადაუყვანია. ამ პერიოდისათვის ნ. ჟორდანიას ოჯახი გაჭირვებულ მდგომარეობაში ყოფილა.

პარიზში დარჩენილი პოლიტიკური ემიგრაციის ლიდერებიდან დაპატიმრებას გადარჩენია აკაკი ჩხენკელი და ევგენი გეგეჭკორი, რაშიც დიდი ყოფილა ლადო ახმეტელის როლი. დევნილი მთავრობის სხვა წევრები იმყოფებოდნენ ლევილში, „გესტაპოს“ მუდმივი მეთვალყურეობის ქვეშ. ლევილში იმ პერიოდისათვის უცხოვრიათ კ. კანდელაკს, ე. თაყაიშვილს, ს. ფირცხალავას, კ. ქავთარაძეს, ი. ზურაბიშვილს, კ. გვარჯალაძეს, ი. სალაყაიას, ი. ჭავჭავაძეს, გ. ერადეს, ვ. მგელაძეს და სხვებს. დაპატიმრებულები ყოფილან გრიგოლ (გრიშა) უროტაძე, სარდიონ (სანდრო) მენაღარიშვილი, კონსტანტინე გვარჯალაძე და სხვები.

პარიზში არსებული ფაშისტური კომიტეტი ფრიდონ წულუკიძის, გიორგი ჭაჭიაშვილის, ისიდორე მანწკავას, მიხეილ კელიას, ალექსანდრე ცომაიასა და სხვათა შემადგენლობით, დაკავებული ყოფილა ქართული ნაციონალური ლეგიონის ჩამოყალიბებით.

ხოლო ბერლინში ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის მდგომარეობა გაცილებით უკეთესი ყოფილა, პოლიტიკური მოტივით გერმანიაში ქართველებს არ დევნიდნენ და თუკი ასეთს ადგილი ჰქონდა, მათ გერმანელი მეგობრები ეხმარებოდნენ. პოლიტიკური საქმიანობით ძირითადად რამდენიმე ქართველი, ისიც ახალგაზრდა, ყოფილა დაკავებული. ესენი ყოფილან: კიტა ჩხენკელი (აკაკი ჩხენკელის ძმა), ნიკო იმნაიშვილი (სოციალ-დემოკრატი), პროფესორი ნიკურაძე (კავკასიის ოფისის მდივანი), ახალგაზრდა ახმეტელი და რუსიაშვილი. ძველი თაობიდან გერმანელები ანგარიშს უწევდნენ ვლადიმერ ახმეტელს, შალვა ამირეჯიბსა და მიხაკო წერეთელს.

პარიზის ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა ქართული ლეგიონების ჩამოყალიბებას. ამ მიზნით მათ პარიზში გაუგზავნიათ სპეციალური რწმუნებულები: სამსონ ყრუაშვილი, სოსო გვარამაძე, საშა (ალექსანდრე) სულხანიშვილი. ამ საქმის ხელმძღვანელად ბერლინიდან დაუნიშნავთ: გენერალი კვინიტაძე, დათა ვაჩნაძე და საფრანგეთის არმიის ოფიცერი დათა შალიკაშვილი. მათ უცდიათ პოლონეთის არმიის ყოფილი ოფიცრების ჩართვა ქართულ ლეგიონებში, თუმცა ამის მსურველები არც თუ ისე ბევრნი ყოფილან.

დეგონების შექმნით ქართველები ცდილობდნენ ნაციონალური გერმანიის უმაღლესი სახელისუფლო წრეების საქართველოს თემატიკით დაინტერესებას.

ვარშავის ქართულ სათვისტომოს (კომიტეტს), სალაყაიას შემდეგ, სათავეში ჩადგომა სოციალ-დემოკრატი კოტე იმნაძე და სოციალ-ფედერალისტი გიორგი ნაკაშიძე, მათ კიდევ უფრო დაუქსაქსავეთ ის და დაუშლიათ. გერმანელთა მიერ ვარშავის ოკუპაციის შემდეგ დიდად გახარებულა ალშობაია-კანდელაკის ჯგუფი და გენერალი კონიაშვილი. ამ პერიოდში, ქართველთა მხრიდან, ადგილი ჰქონია „გესტაპოში“ ერთმანეთის დაბეზღებას.

პოლონეთის არმიაში მოღვაწე ქართველ ოფიცრებს კატეგორიული უარი განუცხადებიათ გერმანელებთან თანამშრომლობაზე, თუმცა ამის გამო ეს უკანასკნელნი ქართველებს ცუდად არ მოქცევიათ. ქართველ ოფიცერთაგან დავით ქუთათელაძე, ჭოლაძე და ლალიძე როგორღაც მოხვედრილან პოლონეთის არმიის იმ ნაწილში, რომელიც პალესტინაში იბრძოდა. მათ იქ საკმაოდ დიდი თანამდებობები ეკავათ. [სულაძე, გ. 2010 წ. გვ. 133]

პოლონეთის დედაქალაქის დაკავების შემდეგ ჩასულა ვლ. ახმეტელი და დაუარსებია კავკასიის კომიტეტი, რომელსაც სათავეში ჩადგომა გენერალი კონიაშვილი. აღნიშნული კომიტეტისათვის „გესტაპოს“ გადაუცია ებრაელებისათვის წართმეული ოთხი ფაბრიკა, რომელთა შემოსავლებიდანაც უნდა ეარსება საქართველოსა და კავკასიის კომიტეტებს. მალე კომიტეტს სათავეში მოქცევია დოქტორი გრიგოლ ალშობაია, რომელსაც ორი ფაბრიკა მიუთვისებია (ერთი უჩუქებია ქალიშვილისათვის, მეორე კი ვაჟიშვილისათვის), ხალხი კი უსახსროდ და ულუკმაპუროდ დაუტოვებია ქუჩაში. გრ. ალშობაია თავს თამამად იმიტომ გრძნობდა, რომ ბერლინში ჰყოლია გავლენიანი მფარველი, ცოლისძმა, ქართული სათვისტომოს ერთ-ერთი ხელმძღვანელი – კ. კიზირია.

გერმანიის საბჭოთა კავშირზე თავდასხმის შემდეგ, გერმანიაში მოღვაწე ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის წარმომადგენლებმა ირწმუნეს, რომ საქართველოს დამოუკიდებლობის დაბრუნება საბჭოთა კავშირზე გერმანიის გამარჯვებით და საქართველოზე ამ ქვეყნის პროტექტორატის აღიარებით იქნებოდა შესაძლებელი. ისინი აქტიურად ჩაერთვნენ პროცესებში. მათსავით არ ფიქრობდა ქართველ ემიგრანტთა სხვა ნაწილი, რომელიც იდეურად დაუპირისპირდა ნაციონალური იდეოლოგიით გაჟღერებული თანამემამულეებს.

საბჭოთა კავშირზე თავდასხმიდან მოკლე ხანში, გერმანელებმა ბერლინში ევროპის სხვადასხვა ქვეყნებიდან მიიწვიეს ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის

წარმომადგენელთა ერთი ნაწილი და დააბინავეს სასტუმრო „ადლონში“. ამ შეკრების ერთ-ერთი ორგანიზატორი იყო გრაფი ფონ შულენბურგი, რომელმაც მშვენივრად იცოდა საქართველოს ისტორია, მისი უახლესი წარსული.

პირველი მსოფლიო ომის დაწყებამდე ცოტა ხნით ადრე შულენბურგი მოულოდნელად გერმანიაში გაემგზავრა შვებულებით. მალე მან აქტიური მონაწილეობა მიიღო ქართული ნაციონალური ლეგიონის ფორმირებაში, რომელიც თურქეთის ფრონტზე გერმანიის სასარგებლოდ იბრძოდა.

შულენბურგმა 1914-1916 წლებში ხელი შეუწყო „საქართველოს განთავისუფლების კომიტეტის“ ჩამოყალიბებას. კომიტეტი და ნაციონალისტურად განწყობილი ქართული ინტელიგენციის ნაწილი აქტიურ მოლაპარაკებებს აწარმოებდა გერმანიის სამთავრობო წრეებთან საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადებისათვის.

გამოცდილი დიპლომატი გრაფი შულენბურგი 1934 წელს საბჭოთა კავშირში გერმანიის ელჩად დაინიშნა. მკაცრი ზედამხედველობის მიუხედავად, ის მაინც აგრძელებდა სადაზვერვო საქმიანობას. დანიშნვიდან მოკლე ხანში, შულენბურგმა, ქალიშვილთან და სხვა უცხოელ თანმხლებ პირებთან ერთად, საქართველოში მოგზაურობაც მოახერხა და სადაზვერვო საქმიანობისათვის აჭარაში, ბათუმსა და ჩაქვის მიმდებარე ტერიტორიაზე ფოტოგადაღებებიც აწარმოა.

ნაციისტური გერმანიის თავდასხმისთანავე გრაფი შულენბურგი სამშობლოში დაბრუნდა და აქტიურად შეუდგა ქართული ანტისაბჭოთა ემიგრაციის მხარდაჭერას. გრაფი შულენბურგი, როგორც ჰიტლერის წინააღმდეგ 1944 წლის 20 ივნისის შეთქმულების ერთ-ერთი ორგანიზატორი, დაპატიმრებულ, ხოლო სამი დღის შემდეგ, 23 ივნისს დახვრეტილ იქნა.

შულენბურგის მხარდაჭერით, 1941 წლის ბოლოსათვის ქ. ბერლინში დაფუძნდა „ქართული ნაციონალური კომიტეტის“ საინიციატივო ჯგუფი, რომლის შტაბ-ბინაც განთავსდა გეგელპლაცის ქ. 2-ში.

ქართული ნაციონალური კომიტეტის შექმნის აუცილებლობის საკითხი გრაფმა შულენბურგმა, კიდევ ერთხელ დააყენა 1942 წლის აპრილის შუარიცხვებში. მას შემდეგ, რაც ადგილი ჰქონდა გერმანია-სსრ კავშირის ფრონტზე ქართველთა მასობრივად ტყვედ ჩავარდნას.

1942 წლის აპრილ-მაისში, გრაფ შულენბურგის ინიციატივით, ბერლინში მოეწყო კონფერენცია პოლიტიკური ემიგრაციის წარმომადგენლების

მონაწილეობით. მიზანი იყო საბჭოთა იმპერიაში შემავალი მცირე ერების მიმართ გერმანიის პოლიტიკის შემუშავება, ამ პროცესში ემიგრანტთა შესაძლო ჩართვის პერსპექტივების და ქართული ნაციონალური კომიტეტის შექმნის აუცილებლობის საკითხის განხილვა. სასტუმრო „ადლონში“ შეკრებილთა შორის იყვნენ: საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ლიდერი სპირიდონ კედია; ორგანიზაცია „თეთრი გიორგის“ დამფუძნებლები მიხეილ (მიხაკო) წერეთელი და ლეო კერესელიძე; ქართულ-სომხური „უნიონის“ ლიდერი დავით ვაჩნაძე; თავადი ირაკლი ბაგრატიონი, აგრეთვე ცნობილი მეცნიერი ზურაბ ავალიშვილი და პოლკოვნიკი შალვა მაღლაკელიძე. კონფერენციაზე ასევე მიწვეულები იყვნენ ჩრდილო-კავკასიური ემიგრაციის ლიდერები ჰეიდარ ბამატი და ალიხან კანტემირი, მუსავატელთა ლიდერი – ემინ რასულ-ზადე და იმამ შამილის შვილიშვილი სეიდ შამილი. კონფერენციაზე ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის წარმომადგენლებმა ერთხმად აღიარეს, რომ საჭირო იყო ქართველი სამხედრო ტყვეებისაგან ცალკეული სამხედრო დანაყოფების შექმნა ქართული ნაციონალური კომიტეტის ხელმძღვანელობით; მათი სათანადო მომზადება გერმანიის ტერიტორიაზე კავკასიის განმათავისუფლებელი არმიის სულისკვეთებით და მათი გამოყენება აღმოსავლეთის ფრონტზე მხოლოდ შესაბამისი მომზადების შემდეგ კომიტეტის თავმჯდომარის კანდიდატურასთან დაკავშირებით და მომავალი გეგმების თაობაზე სჯა-ბაასი დიდხანს გაგრძელდა. თავდაპირველად, 1942 წლის მაისისათვის ამ ორგანიზაციის ხელმძღვანელად ირაკლი ბაგრატიონის კანდიდატურა იხილებოდა, თუმცა მას მხარი ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის წარმომადგენლებმა არ დაუჭირეს. ამის შემდეგ ი. ბაგრატიონმა ბერლინი დატოვა. პარიზში დაბრუნება სურდა სპ. კედიასაც, რომელიც ხედავდა, რომ ამ საქმიდან არაფერი გამოდიოდა. 1942 წლის ზაფხულში ქართული ნაციონალური კომიტეტი ბოლოს და ბოლოს ამოქმედდა. პრაქტიკულად ეს იყო ნაციონალ-სოციალისტური გერმანიის მიერ საქართველოს პოლიტიკური წარმომადგენლობის აღიარების დასაწყისი. „ქართულ ნაციონალურ კომიტეტს“ სათავეში ჩაუდგა ორგანიზაცია „თეთრი გიორგის“ ერთ-ერთი დამაარსებელი, პროფესორი მიხაკო წერეთელი. კომიტეტის წევრები იყვნენ: სპირიდონ კედია, პროფესორი ზურაბ ავალიშვილი და გიორგი მაღალაშვილი.

„ქართული ნაციონალური კომიტეტის“ საქმიანობასთან დაკავშირებით თავი იჩინა გერმანიის ორი უწყების დაპირისპირებამ. გერმანიის მიერ დაპყრობილი

ადმოსავლეთის ოლქების სამინისტრო, როზენბერგის მეთაურობით, სასტიკი წინააღმდეგი იყო კავკასიის საკითხის ცალკე პრობლემად გამოყოფისა და გერმანიის საგარეო საქმეთა სამინისტროსადმი დაქვემდებარებისა. ამაში მათ დაარწმუნეს ჰიტლერიც, რომელმაც ქართული კომიტეტის ნაცვლად ნება დართო დაარსებულიყო „ქართული საკავშირო შტაბი“ (ძირითადად ნაციონალური ლეგიონების შესაქმნელად) და ქართველთა საკითხი მთლიანად ადმოსავლეთ ოლქების სამინისტროს განკარგულებაში გადავიდა. [სულაძე, გ. 2010 წ. გვ. 138]

ვინაიდან ქართული ნაციონალური კომიტეტის უფლება-მოვალეობები ზოგადი ხასიათის, ხოლო კომპეტენცია შეზღუდული იყო, 1943 წლის 25 ოქტომბერს ზემოაღნიშნული კომიტეტი პრაქტიკულად დაიშალა. მის სანაცვლოდ შეიქმნა ახალი, გაცილებით უფრო ორგანიზებული და მრავალმხრივი ფუნქციით აღჭურვილი ორგანიზაცია – „ქართული საკავშირო (სამოკავშირო) შტაბი“. შტაბი შედგებოდა პოლიტიკური, სამხედრო, პროპაგანდისა და საფინანსო-სამეურნეო განყოფილებებისაგან. შტაბს ხელმძღვანელობდა მიუნხენის ახლოს მდებარე სოფელ ლოვცოვოს მსხვილი მემამულე, ქართველი ემიგრანტი გიორგი მაღალაშვილი. პოლიტიკურ განყოფილებას სათავეში ჩაუდგა მიხეილ კელია. სამხედრო განყოფილება ჩაიბარა ყოფილმა წითელარმიელმა, „ბერგმან-1“-ის ერთ-ერთმა თავკაცმა, ობერ-ლეიტენანტმა გივი გაბლიანმა. საფინანსო-სამეურნეო განყოფილებას განაგებდა გრიგოლ აღშიბაიას შვილი მიხეილი. ქართული საკავშირო შტაბის აქტიური წევრები იყვნენ ალექსანდრე ცომაია, მიხეილ და ლადო ცხომელიძეები.

სამინისტროს ქართულ განყოფილებას ხელმძღვანელობდა კავკასიაში დაბადებული გერმანელი ცაიტლერი. ქართულის გარდა არსებობდა სომხური, აზერბაიჯანული და ჩრდილოკავკასიური განყოფილებები, რომლებიც ერთიანობაში აწარმოებდნენ კავკასიელ საბჭოთა ტყვეთა აღრიცხვასა და სპეციალურ ბანაკებში მათ თავმოყრას.

ქართული, სომხური, აზერბაიჯანული და ჩრდილოკავკასიური კომიტეტები ერთი მთავარი მიზნის – კავკასიის დამოუკიდებლობის მიღწევის, ძალთა კონსოლიდაციის და ერთობლივი ანტისაბჭოთა საქმიანობის ეფექტურობის გაზრდისათვის საქმიანობდნენ, გერმანიის სარდლობის მეთვალყურეობით, 1944 წლის ბოლოს გაერთიანდნენ ერთიან კავკასიურ კომიტეტში, რომელსაც სათავეში ჩაუდგა ცაიტლერი. კომიტეტის საბოლოო ფორმირება დასრულდა 1945 წლის აპრილის დასაწყისში.

ქართველებს, აზერბაიჯანელებს, სომხებსა და მთიელებს შორის იმთავითვე კარგი ურთიერთობები ჩამოყალიბდა. დიდი იყო მათში მიხ. კედიას ავტორიტეტი.

1944 წლის 1 ივლისს ქ. ბერლინში, გეგელპლაცის 2-ში, აღმოსავლეთის ოკუპირებული ოლქების საიმპერიო სამინისტროს ინიციატივით, გაიმართა კავკასიის ხალხების წარმომადგენელთა შეხვედრა. მისი ძირითადი მიზანი ბოლშევიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში საერთო ნების დემონსტრირება, გერმანიის შეიარაღებული ძალების საბოლოო გამარჯვების მხარდაჭერა და კავკასიის ხალხების განთავისუფლების რწმენის გამოხატვა იყო. შეხვედრაზე სიტყვით გამოვიდნენ საქართველოს სამოკავშირეო შტაბის სახელით გიორგი მაღალაშვილი, სომხეთის სამოკავშირეო შტაბის სახელით პოლკოვნიკი სარქისიანი, აზერბაიჯანის სამოკავშირეო შტაბის სახელით მ. ტუგაი, საქართველოს სამოკავშირეო შტაბის წარმომადგენელი გივი გაბლიანი და ჩრდილოკავკასიის ნაციონალური კომიტეტის წარმომადგენელი მაგომა. თითოეულმა გამომსვლელმა მოკლედ ისაუბრა თავიანთი ერების დამოუკიდებლობისა და თავისუფლებისაკენ სწრაფვაზე.

გერმანიის მიერ საფრანგეთის ოკუპაციის მეორე დღიდან გერმანიის ხელისუფლებისათვის ქართველთაგან ყველაზე მიღებული პიროვნება მიხ. კედია გახდა. ის გერმანიის დაზვერვას უწევდა დახმარებას. მიხ. კედიამ სსრ კავშირზე გერმანიის თავდასხმამდე რამდენიმე თვით ადრე ვენის დივერსიულ სკოლაში მაიორ მიულერის განკარგულებაში მიაგვლინა ქართველ ემიგრანტთა ერთი ჯგუფი (შ. ნებიერიძე, სამსონ ყრუაშვილი, შალვა მაღლაკელიძე და სხვები). აღნიშნულმა ჯგუფმა გაიარა შესაბამისი სწავლება და მისგან შემდგომში ჩამოყალიბდა სადაზვერვო-დივერსიული დანაყოფი „თამარ-1“. ამ ჯგუფის ჩამოყალიბებაში მონაწილეობას არ ღებულობდნენ ქართველი სოციალ-დემოკრატები. „თამარ-1“-ის უმრავლესობას შეადგენდნენ საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის წევრები და ქაქუცა ჩოლოყაშვილის თანამოაზრენი. მას შემდეგ, რაც პარიზის მახლობლად, ორლენში გაიხსნა სადაზვერვო-დივერსიული სკოლა, საჭირო გახდა ახალი ჯგუფების ფორმირება და ამისათვის ახალი კადრების მოზიდვა. ეს პროცესი კი ქართველი სოციალ-დემოკრატების გარეშე ვეღარ ჩაივლიდა. ევგ. გეგეჭკორმა აღნიშნული მოსაზრება მიაწოდა მიხ. კედიას.

მის. კედლას შტაბ-ბინაში, რომელიც განთავსებული იყო პარიზის ერთ-ერთ არისტოკრატიულ უბანში, „ელისეის მინდვრების“ მიმდებარედ, ტევა არ იყო. ქართველი მოხალისეები ფრონტზე წასვლას ითხოვდნენ.

მიხეილ კედია გერმანიის დაზვერვის ოფიცრების ცუკრისტიანის, ენგალხაუტის, ვაგნერის და სხვათა თანდასწრებით გამოვიდა თავისი რეზიდენციიდან და თავმოყრილ ქართველებს აუწყა სსრ კავშირთან ომის დაწყება და განუცხადა, რომ მოხალისეთა რეგისტრაცია დაიწყებოდა მეორე დღეს დილის 10 საათიდან. აღფრთოვანებული მასა ერთმანეთს შეძახილებით: „გაუმარჯოს გერმანიას“, „გაუმარჯოს საქართველოს“ ამხნევებდნენ.

23 ივნისიდან დაიწყო მოხალისეთა რეგისტრაცია. პირველები თეთრგორგელები, შეფიცულები, ეროვნულ-დემოკრატები და მემარჯვენეები ჩაეწერნენ. სოციალ-დემოკრატებმა პარიზს, უფრო სწორად, ლევილს მიაშურეს და ნ. ჟორდანიას ეახლდნენ რჩევისათვის, მიეღოთ თუ არა მონაწილეობა ამ ომში გერმანელთა მხარდამხარ. ორიოდე დღის შემდეგ ქართველთა პირველი შენაერთი ფრონტზე გასამგზავრებლად მზად იყო. თავდაპირველად ისინი გაშლილი დროში, რომელზეც წარწერა იყო გაკეთებული: „1924 წლის გმირს 1941 წელს ფრონტზე წამსვლელებისაგან“, ქაქუცა ჩოლოყაშვილის საფლავზე მივიდნენ და მუხლი მოიყარეს.

ქართველი მეომრები თითქმის მთელმა ქართულმა ემიგრაციამ ზარ-ზეიმით გააცილა. არ იმყოფებოდა ნ. ჟორდანია. დემონსტრაციულად არ მივიდნენ ირ. წერეთელი, სპ. კედია და მიხეილ არსენიძე, ქართველთა შემდეგი ნაკადი გერმანიაში ორი კვირის შემდეგ გაემართა.

პარიზიდან გამგზავრებულმა ამ ორმა შენაერთმა შემდგომში შეადგინა უნტერ-ოფიცრების ბირთვი ქართველი ლეგიონერებისათვის, რომლებიც გერმანიის არმიის შემადგენლობაში იბრძოდნენ.

მიხეილ კედია ბერლინიდან მალე დაბრუნდა და დაიწყო მოლაპარაკებები ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ლიდერებთან „ქართული ნაციონალური კომიტეტის“ შექმნის თაობაზე.

პარიზში ჩამოყალიბდა პოლიტიკური გაერთიანება „ერთობა“. მის. კედია, ევგ. გეგეჭკორი და გერმანიის დაზვერვა იძულებული იყვნენ მხარი დაეჭირათ ამ გადაწყვეტილებისათვის. „ერთობაში“ შეიქმნა ხელმძღვანელი საბჭო, რომელშიც შევიდნენ ქართველი სოციალ-დემოკრატებიდან: დიმიტრი შინჯიკაშვილი, ალექსანდრე ცომაია, ელისე პატარიძე და ალექსანდრე ასათიანი; თეთრგო-

რგელებიდან: ა. მანველიშვილი, ზ. აბაშიძე და კალისტრატე სალია; სოციალ-ფედერალისტებიდან: ნიკოლოზ ურუშაძე, ფ. შარაძე. საბჭოს ხელმძღვანელობდა „შტაბი“. „ერთობის“ ხელმძღვანელები გახდნენ მის. კედია და ევბ. გეგეჭკორი. ამ გზით, გერმანიის დაზვერვამ საფრანგეთში მცხოვრები მთელი ქართული ანტისაბჭოთა პოლიტიკური ემიგრაცია ჩართო საბჭოთა კავშირის წინააღმდეგ მიმართულ საქმიანობაში. [სულაძე, გ. 2010 წ. გვ. 140]

სადაზვერვო სკოლებისათვის და ლეგიონებისათვის საჭირო იყო სპეციალური ქართველი პროპაგანდისტების მომზადება. პროპაგანდისტთა ბირთვიც ჩამოყალიბდა. ესენი იყვნენ ისიდორე მანწკავა, ვიქტორ ნოზაძე, მიხეილ ქავთარაძე, ზურაბ აბაშიძე, ალექსანდრე ჭეიშვილი, გიორგი ნოზაძე, აფრასიონ ხვედელიანი, ალექსანდრე ალანია, ალექსანდრე კიდურაძე, იოსებ გვარამაძე, დიმიტრი შინჯიკაშვილი, ვალიკო ტოგონიძე და სხვები. ქართველი პროპაგანდისტების მეშვეობით ხდებოდა ქართველ ტყვეთა გადმობირება ნაციონალურ ლეგიონებში და დივერსიულ-სადაზვერვო ფორმირებებში.

გერმანელთა თვალში დიდი ნდობით სარგებლობდა ორგანიზაცია „თეთრი გიორგი“. ამიტომ უმეტესწილად ამ ორგანიზაციის წევრების რიგებიდან არჩევდნენ გერმანელები სათანამშრომლოდ კანდიდატებს.

„თეთრი გიორგის“ შექმნის იდეა გაჩნდა საზღვარგარეთ ემიგრაციაში მყოფ ქართველ ახალგაზრდობაში, რომელიც საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობისაგან საქართველოდან კომუნისტების განდევნისათვის გადამჭრელი ზომების მიღებას ითხოვდა. ამ ჯგუფზე გარკვეული ზეგავლენა მოახდინა 1923 წლის შემოდგომაზე მიუნხენში ნაციონალ-სოციალისტთა ლიდერის – ჰიტლერისა და მის თანამზრახველთა ამბოხების ფაქტმა. მოგვიანებით ქართველი ემიგრანტები ჰიტლერის მიერ 1924 წელს ლამსდორფის ციხეში დაწერილ წიგნს „ჩემი ბრძოლა“ გაეცნენ. სავარაუდოდ, სწორედ ამ მოვლენების გავლენით, 1925 წელს შეიქმნა ფაშისტური ყაიდის ორგანიზაცია „თეთრი გიორგი“, რომლის პირველი ხელმძღვანელი იყო ვასილ (ვასო) ციცქიშვილი. მან ამ ორგანიზაციის საქმიანობაში ჩართო დამოუკიდებელი საქართველოს გენერალი, „ქართველ გარიბალდად წოდებული“ ლეო კერესელიძე, რომელმაც სულ მალე შეცვალა ვასო ციცქიშვილი. ორგანიზაცია „თეთრი გიორგის“ მიემხრო დამოუკიდებელი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის შინაგან საქმეთა სამინისტროს განსაკუთრებული

რაზმის ყოფილი უფროსის მეღქისედექ (მექი) კედლას ერთადერთი ვაჟი მიხეილ კედია.

მიხ. კედლამ პოლიტიკური საქმიანობა ჯერ კიდევ საქართველოში დაიწყო. ის იყო სოციალ-ფედერალისტთა ახალგაზრდული ორგანიზაციის წევრი. 1925 წლის დასაწყისიდან მიხ. კედია „თეთრი გიორგის“ ერთ-ერთი აქტიური წევრია. 1929-1933 წლებში კვლავ „თეთრი გიორგიშია“. მიხ. კედია 1933 წლიდან ისევ ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის წევრია. 1934 წელს მას ირჩევენ ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის საზღვარგარეთის ბიუროს წევრად. მიხ. კედია 1935 წელს გადავიდა ორგანიზაცია „კავკასიაში“.

დასაწყისში „თეთრი გიორგიმ“ შექმნა სპეციალური მებრძოლი ბრიგადები, რომლებიც თვალყურს ადევნებდნენ ქართველ ემიგრანტებს, განსაკუთრებით მათ, ვისაც ცალი თვალი საბჭოთა კავშირისაკენ ეჭირათ და საქართველოში დაბრუნების სურვილს გამოთქვამდნენ. ორგანიზაცია „თეთრი გიორგის“ მცირე ჯგუფი პოლკოვნიკ ფრიდონ წულუკიძის მეთაურობით მონაწილეობას იღებდა ესპანეთის სამოქალაქო ომში გენერალ ფრანკოს მხარეზე.

მეორე მსოფლიო ომის დაწყებამდე, ორგანიზაცია „თეთრი გიორგი“ არ იყო მრავალრიცხოვანი. ის მაინც ახერხებდა საკუთარი ორგანოს, გაზეთ „თეთრი გიორგი“-ს გამოცემას, ჰყავდა წარმომადგენლები საფრანგეთში, გერმანიაში, ეგვიპტეში, სირიაში, პალესტინაში, იტალიაში, პოლონეთსა და მანჯურიაში. „თეთრი გიორგი“-ს ხელმძღვანელ ორგანოს წარმოადგენდა ე. წ. „დირექტორია“ (ბიურო). მასში თავის დროზე შედიოდნენ: ლეო კერესელიძე, სტამბოლში არსებული ქართული მონასტრის წინამძღვარი – კათოლიკე ბერი შალვა ვარდიძე; ბერლინის უნივერსიტეტის პროფესორი მიხაკო წერეთელი, აგრეთვე პარიზში მცხოვრები ქართველი ემიგრანტები: კალისტრატე (კალე) საღია, დიმიტრი (მიტო) კლდიაშვილი, ლევან ჯაყელი, მიტო კერესელიძე და სხვები.

ხდებოდა სამხედრო ტყვე-ქართველების დამუშავება, მათი გადაბირება ნაციონალურ ფორმირებებში („ბერგმანი“, „ბრანდენბურგის დივიზია“, ნაციონალური ლეგიონები და სხვ.), ასევე სპეციალური სადაზვერვო-პროპაგანდისტური სკოლების შექმნა; სათანადო კადრების შერჩევა და მომზადება საქართველოს მომავალი პროგრესული მმართველობისათვის, ორგანიზაციის წევრების სხვადასხვა უწყებებსა და სამხედრო ფორმირებებში ჩანერგვა და ა. შ. „თეთრი გიორგიმ“ საკუთარი სექციების ჩამოყალიბება დაიწყო ყოფილი ქართველი ტყვეებით დაკომპლექტებულ პროპაგანდისტთა მოსამზადებელ სპეცსკოლებში,

რომელთაც ძირითადად ამზადებდნენ ბერლინთან მიმდებარედ – ქ. ვუსტრაუში, კელცში (პოლონეთი), აგრეთვე ბატალიონ „ბერგმანში“ და „ბრანდენბურგის დივიზიაში“.

ლეო კერესელიძე წლების მანძილზე „ეთერი გიორგის“ ერთ-ერთი გამორჩეული ლიდერი იყო. მან ეს მდგომარეობა შეინარჩუნა მაშინაც, როდესაც ის 30-იან წლებში ოჯახთან ერთად ცხოვრობდა ჩრდილოეთ აფრიკაში – ალჟირსა და ტუნისში. ევროპაში ლეო კერესელიძე საკმაოდ სოლიდური კაპიტალით დაბრუნდა.

მის. კედიას მიმართ გერმანელები კარგად იყვნენ განწყობილნი. მის. კედია ყველანაირად ცდილობდა დაემტკიცებინა, რომ ქართველთაგან ის იყო ერთადერთი, ვისთანაც გერმანელებს უნდა ეწარმოებინათ მოლაპარაკებები საქართველოს და ზოგადად კავკასიის საკითხთან დაკავშირებით. ამ მიზნით, მან სსრ კავშირთან ომის დაწყების პირველსავე დღეებში, ჩამოაყალიბა „ქართველ ემიგრანტთა ბიურო“, რომლის დანიშნულება იყო ყველა ქართველი ემიგრანტის მობილიზება და ერთიანი ძალით სსრ კავშირის წინააღმდეგ ბრძოლის წარმართვა. გერმანიის არმიის 1941 წლის ზაფხულის წარმატებების ფონზე მის. კედიამ, ნაციონალური ლეგიონებისათვის, დივერსიული სკოლებისათვის და გერმანიის საწარმოებისათვის შექმნა საბჭოთა (ეროვნებით კავკასიელების) ტყვეების გადმოსაბირებელი სპეციალური შტაბი.

მის. კედია განსაკუთრებით ეხმარებოდა გერმანელებს ქართველი სამხედრო ტყვეთაგან და ემიგრანტთაგან შექმნილი სადესანტო-დივერსიული ჯგუფების მომზადებაში.

1944 წლის შუა პერიოდიდან მის. კედია აქტიურად იყო ჩართული დივერსანტ-პარაშუტისტთა ჯგუფების მომზადებისა და საქართველოში არალეგალურად შეგზავნის პროცესში. ის უშუალოდ მონაწილეობდა ზამბერგის სკოლაში მედესანტეთა მომზადებაში.

მის. კედიამ ზანგბერგის სკოლაში შეარჩია ორი ქართველი ვ. ბარამიძე და ზღუღაძე და 1944 წლის ოქტომბერში საბჭოთა არმიის ზურგში (პოლონეთში) შეაგზავნა.

ოფიციალური მონაცემებით, ლეო კერესელიძე დაიღუპა 1944 წლის ოქტომბერსა თუ ნოემბერში ინგლისელთა მიერ ბერლინის დაბომბვისას, თუმცა ემიგრანტთა წრეში წლების მანძილზე იყო აზრი იმის თაობაზე, რომ თითქოსდა

მის სიკვდილში ერია მის. კედიას ხელი. ამაში სრულად იყო დარწმუნებული ლეო კერესელიძის ქალიშვილი.

1944 წელს ლეო კერესელიძის გარდაცვალების შემდეგ, მის. კედია კიდევ ერთხელ შეეცადა „თეთრიგორგელების“ ურთიერთდაპირისპირებას, რამაც ორგანიზაციის კიდევ უფრო დასუსტება გამოიწვია. ამით ისარგებლა გიორგი მაღალაშვილმა და მოაწყო „თეთრი გიორგის“ ბერლინის ორგანიზაციის შეკრება, რომელზედაც ის ამ ორგანიზაციის მეთაურად იქნა არჩეული.

ლეო კერესელიძის გარდაცვალებით და „თეთრი გიორგის“ მეთაურად მაღალაშვილის არჩევით მის. კედიას ამ ორგანიზაციის ხელმძღვანელობაზე პრეტენზიები აღარ გამოუთქვამს. ვარაუდობდნენ, რომ მის. კედიას საკმაოდ მჭიდრო ურთიერთობები ჰქონდა ნაცისტური პარტიის ერთ-ერთ ლიდერთან ბორმანთან.

გერმანელებსა და ქართველებს შორის შეუთანხმებლობა იყო ეროვნულ საკითხებთან და ოკუპირებულ ტერიტორიებზე მცხოვრები ერების მიმართ წარმოებულ პოლიტიკასთან დაკავშირებით.

ქართული ანტისაბჭოთა ემიგრანტული საზოგადოება განსაკუთრებულად იყო დაინტერესებული გერმანელთა მხარეზე 1942 წლის ბოლოს გადასული გენერალ ანდრეი ვლასოვის პროგრამითა და მისი ქმედებებით, რათა შტაბს შესაბამისი პოზიცია დაეკავებია მის მიმართ. ვლასოვის არმია მიანდა ქართული ანტისაბჭოთა პოლიტიკური ემიგრაციის წარმომადგენელთა ნაწილს ერთ-ერთ მთავარ დასაყრდენად ბოლშევიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში, ქართველებს იმედი აქაც გაუცრუვდათ.

1942 წლის ბოლოს ბერლინში გერმანიის დაზვერვის ეგიდით შეიქმნა ანტისაბჭოთა ორგანიზაცია „რუსული კომიტეტი“, რომელსაც სათავეში ჩაუდგა გენერალი ანდრეი ვლასოვი. კავკასიის კავშირის შტაბსა და ვლასოვს შორის იმთავითვე უთანხმოება ჩამოყალიბდა. ყოფილი საბჭოთა გენერლისათვის ცნება რუსეთი და საბჭოთა კავშირი ერთი და იგივე იყო. ვლასოვი თვლიდა, რომ სტალინის ხელისუფლებიდან ჩამოცილების შემდეგ, საბჭოთა კავშირს, იმავე საზღვრებში უნდა გაეგრძელებინა არსებობა.

1944 წლის ოქტომბერში, ჰიტლერის ინიციატივით, გადაწყდა ყველა ნაციონალური კომიტეტის, მათ შორის ქართულისაც, გაერთიანება „რუსულ კომიტეტში“. ამ გაერთიანებით უნდა დაფუძნებულიყო ერთიანი ანტისაბჭოთა ძალა – „რუსეთის ერების განთავისუფლების კომიტეტი“. გერმანელთა დაჟინე-

ბული თხოვნის შემდეგ, გადაწყდა მის. კედიას შეხვედრა გენერალ ვლასოვთან ანტისაბჭოთა ბრძოლაში ერთიანი პლატფორმის ჩამოსაყალიბებლად.

კარლსბადში, მის. კედიასთან ერთად, ვლასოვთან შესახვედრად გაფრინდა ემიგრანტი ალ. ცომაიაც. თავდაპირველად მოხდა მის. კედიას შეხვედრა ვლასოვთან ერთი-ერთზე, რომელზეც ვლასოვის მხრიდან გაცხადდა, რომ ის საერთოდ არ აპირებდა სსრკ-ის მოკავშირე რესპუბლიკების, მათ შორის საქართველოს დამოუკიდებლობის საკითხის განხილვას მომავალშიც კი, რამაც მის. კედია საკმაოდ გააღიზიანა. მთავარი თავყრილობა შედგა სასტუმრო „რიტციში“. შეკრებას ესწრებოდნენ სსრ კავშირის სხვადასხვა ერების (ნაციონალური კომიტეტების) წარმომადგენლები.

პრეზიდენტში ვლასოვთან ერთად ისხდნენ: ერთი სასულიერო პირი, რომელიც მუდმივად ახლდა რუსეთის „მომავალ მეთაურს“, გენერლები ტრუხინი, არხანგელსკი, კრასნოვი, შკურო და პოლკოვნიკი სახაროვი. წინა რიგში ისხდნენ მის. კედია და ალ. ცომაია. ოდნავ მოგვიანებით მათ ემიგრანტი გივი გაბლიანიც შეუერთდა.

მის. კედიას მიმართვა გენ. ვლასოვისადმი იყო პირდაპირი და მკაფიო:

„თქვენი საბჭო და მისი სხდომა მე არ მაინტერესებს. მე ვფიქრობდი, რომ გინდოდათ გეთქვათ, თუ რას ფიქრობდით თქვენ კავკასიის და საქართველოს დამოუკიდებლობის თაობაზე. თქვენი მანიფესტი ამ პუნქტში ჩვენ არ გვაკმაყოფილებს“. ამაზე ვლასოვმა უპასუხა, რომ მას ეროვნულ საკითხთან დაკავშირებით უკვე ჰქონდა გამოთქმული საკუთარი მოსაზრება და რაიმე ახლის თქმას აღარ აპირებდა. [სულაძე, გ. 2010 წ. გვ. 178]

ვლასოვის შემდგომი ბედი ტრაგიკული აღმოჩნდა. თავდაპირველად, როდესაც სსრ კავშირში ერთ დროს ცნობილი და სტალინთან დაახლოებული გენერალი ტყვედ ჩავარდა საკუთარ არმიასთან ერთად, მოსკოვს განსაკუთრებული ტრაგედია არ შეუქმნია. 1942 წლის 10 ოქტომბერს ანდრეი ვლასოვი გამოცხადდა უგზოუკვლოდ დაკარგულად. მას შემდეგ რაც ვლასოვმა სსრ კავშირს პრობლემები შეუქმნა, საბჭოთა სპეცსამსახურებში შემუშავდა მისი ლიკვიდაციის რამდენიმე ვარიანტი, თუმცა მათი რეალიზაცია არ მომხდარა.

1945 წლის მაისში ანდრეი ვლასოვი აპირებდა ამერიკელებს ტყვედ ჩაბარებოდა ჩეხოსლოვაკიაში დისლოცირებული მისდამი დაქვემდებარებული არმიის პირველი დივიზიონის ნაწილებთან ერთად, მაგრამ საბჭოთა სამხედრო შენაერთებმა ის და მისი თანამებრძოლები დაატყვევეს. დაპატიმრების შემდეგ

ვლასოვი გადაიყვანეს მოსკოვში და მოათავსეს ციხეში ლუბიანკაზე, როგორც საიდუმლო ტუსადი. სასამართლო სხდომაზე ვლასოვმა თავი დამნაშავედ არ ცნო და ხმამაღლა განაცხადა, რომ შეგნებულად იბრძოდა სტალინის ტერორისტული რეჟიმის წინააღმდეგ.

1946 წლის 30 ივლისს ვ. ულრიხის თავმჯდომარეობით გამართულ სსრკ უმაღლესი სასამართლოს სამხედრო კოლეგიის გადაწყვეტილებით ა. ვლასოვს და მის 11 თანამებრძოლს სამშობლოს დაღატაკისათვის და ჯაშუშურ-დივერსიული საქმიანობისათვის მიესაჯა სასჯელის უმაღლესი ზომა – სიკვდილი ჩამოხრჩობით. განაჩენი სისრულეში იქნა მოყვანილი 1946 წლის 1 აგვისტოს დამეს ბუტირსკის ციხეში, ქ. მოსკოვში.

§3. ქართული ემიგრანტული ლეგიონების შექმნა

გერმანიის ხელმძღვანელობამ 1942 წლის 8 თებერვალს გამოსცა საიდუმლო განკარგულება ქართული ლეგიონის შექმნის თაობაზე. ლეგიონების ფორმირებაში აქტიური მონაწილეობა მიიღო შალვა მაღლაკელიძემ. თავდაპირველად, ნაციონალური ლეგიონების შექმნისა და გერმანიის ინტერესებისათვის მათი გამოყენების იდეის პრაქტიკული რეალიზაცია დაიწყო კანარისის უწყებამ. ლეგიონების პარალელურად იქმნებოდა სხვადასხვა დანიშნულების სამხედრო და დივერსიულ-სადაზვერვო ფორმირებები.

ამჯერად გვინდა მკითხველს გავაცნოთ ის ინფორმაცია, რომელიც დაცულია საქართველოს შსს-ს არქივში და შევავსოთ ის ჩვენს ხელთ არსებული და ამ თემისადმი მიძღვნილი სხვა მასალით. ძირითადი ინფორმაცია ეფუძნება 1948 წლის მონაცემებს. [საქ. შშს არქ., ფ. 75 ყუთი 4 საქ. 3 დოკ 7]

1. „საქართველოს ნაციონალური ლეგიონის“ ფორმირება გერმანელებმა დაიწვეს 1942 წლის გაზაფხულზე ქ. ვარშავის ახლოს მდებარე დასახლება ვესოლასა და ზელიონკაში, სადაც, სპეციალურად ამ მიზნისათვის, თავმოყრილნი იყვნენ ქართველი სამხედრო ტყვეები. ლეგიონს მეთაურობდა ობერ-ლეიტენანტი ბრაიტნერი, მისი თანაშემწე კი იყო შალვა მაღლაკელიძე. ლეგიონის (ბატალიონის) სამეთაურო შემადგენლობა დაკომპლექტებული იყო საბჭოთა სამხედრო ტყვეებისაგან. თითოეულ ასეულზე მიმაგრებული იყო ერთი გერმანელი მრჩეველი, რომელიც ფაქტიურად ხელმძღვანელობდა ასეულს.

პირველი ასეული 1942 წლის 13 აგვისტოს დაბა ზელიონკიდან, ორთვიანი საბრძოლო მომზადების შემდეგ, გაგზავნილ იქნა ფრონტის წინა ხაზზე და მან 1942 წლის სექტემბრის ბოლოსათვის დაიკავა თავდაცვითი პოზიციები სტავროპოლის მხარის ნოვო-პოლტავსკის რაიონში.

ბატალიონი (ლეგიონი) შედიოდა 23-ე გერმანულ სატანკო დივიზიაში, რომლის საბრძოლო ნომერიც იყო 18252. ბატალიონს ხელმძღვანელობდა ობერ-ლეიტენანტი შირი, ხოლო შტაბს – ობერ-ლეიტენანტი კნაბე. ლეგიონერთა ნაწილი 1942 წლის 10 ოქტომბერს გადავიდა და ჩაბარდა საბჭოთა მხარეს, ბატალიონი გერმანელებმა მოაცილეს ფრონტის წინა ხაზს, ხოლო შემდეგ დაშალეს. [საქ. შშს არქ., ფ. 259 ყუთი 4 საქ. 1]

მეორე ბატალიონი (ლეგიონი) ჩამოყალიბდა ვესოლაში, სადაც ლეგიონერები გადიოდნენ წინასწარ სამწვობრო და საცეცხლე მომზადებას. ლეგიონერთა სამხედრო სწავლება დასრულდა ბანაკში სადგურ კრუშნაში (პოლონეთი), საიდანაც ბატალიონი 1942 წლის 20 სექტემბერს, ფიცის დადების შემდეგ, გაემგზავრა ჩრდილოეთ კავკასიაში, კრასნოდარის რაიონში. 1942 წლის 1 ნოემბრისათვის ბატალიონმა დაიკავა თავდაცვითი პოზიციები ხოდიჟენსკის მიმართულებით გუნაიკის რაიონში. ზემოაღნიშნულის გარდა, ქართული ლეგიონების ფორმირება მოხდა უკრაინასა და გერმანიაში. მესამე ათასკაციანმა ბატალიონმა (№ 2/198) ჩამოყალიბება დაიწყო 1942 წლის სექტემბერში პოლტავის ოლქის ქ. ზენკოვოში. 1943 წლის იანვარში ბატალიონი გაემგზავრა ქ. ნოიხამერში, სადაც პირადმა შემადგენლობამ მიიღო სამხედრო ფორმა, დადო ფიცი და გაიარა შესაბამისი წვრთნა. 1943 წლის ივლისში ბატალიონი გაგზავნილ იქნა ქ. ბელგოროდის მიმართულებით, სადაც ის გამოიყენებოდა საევაკუაციო სამუშაოებში. [საქ. შშს არქ., ფ. 74 ყუთი 4 საქ. 3 დოკ 7]

მეოთხე ბატალიონი ჩამოყალიბდა პოლტავის ოლქის ქ. გადიაჩში, საიდანაც ის 1943 წლის თებერვალში გადაყვანილ იქნა ქ. ნოიხამერში.

1943 წლის მაისში ბატალიონი გადასროლილ იქნა საბჭოთა კავშირ-გერმანიის ფრონტზე ბრიანსკის რაიონის დასახლება სმოროდინკაში, სადაც მისი პირადი შემადგენლობა გამოიყენებოდა სადამსჯელო ღონისძიებებში, ბრიანსკის ტყეებში მოქმედი პარტიზანების წინააღმდეგ. შემდეგ, ბატალიონი გადაიყვანეს ფრონტის მიმართულებით, სადაც მონაწილეობას ღებულობდა საბჭოთა სამხედრო ნაწილების წინააღმდეგ ბრძოლებში. იმის გამო, რომ ბატალიონი ბრძოლისუუნარო აღმოჩნდა, ის განაიარაღეს და შემდგომში

გამოიყენებოდა საყარაულო, საბადრაგო და დაცვითი ნაგებობების მშენებლობის საქმეში.

1943 წლის მეორე ნახევარში, პარტიზანების და საბჭოთა არმიის ნაწილების მხარეს ქართველ ლეგიონერთა გადასვლის ფაქტების გამო, ქართული ლეგიონის ყველა ქვედანაყოფი გადაყვანილ იქნა დასავლეთ ევროპაში, სადაც ისინი გადაფორმირდნენ შემდგომში პარტიზანების და ინგლის-ამერიკის ნაწილების წინააღმდეგ საბრძოლველად.

795-ე ბატალიონი მოქმედებდა ქ. შერბურის (საფრაგეთი) რაიონში. 796-ე ბატალიონი 1943 წლის დასაწყისში დაიშალა. 797-ე ბატალიონი დისლოცირებულ იყო კუტანსის ჩრდილოეთით გრანვილეში. ბატალიონს მეთაურობდა უფროსი ლეიტენანტი შალიკაშვილი. 798-ე ბატალიონი დისლოცირებული იყო მორბიგაში. მისი მეთაური იყო პოლონეთის არმიის ყოფილი ოფიცერი ბაქრაძე. 799-ე ბატალიონი მოქმედებდა კლერმონ-ფერანის რაიონში. ბატალიონს ხელმძღვანელობდა კაპიტანი რანტელნი. ბატალიონი (№11/193) 1944 წელს იმყოფებოდა ჩრდილოეთ იტალიაში, იცავდა რკინიგზას. 1945 წლის თებერვალში ბატალიონი მთლიანად ტყვედ აიყვანეს იტალიელმა პარტიზანებმა. [საქ. შშს არქ., ფ. 75 ყუთი 4 საქ. 3 დოკ 7]

ერთ-ერთი ბატალიონი 1944 წლის ზაფხულში დისლოცირებულ იყო ქ. ათენში, საბერძნეთიდან უკან დახვევის პირობებში ბატალიონის პირადი შემადგენლობა გამოიყენებოდა ბერძენი პარტიზანების წინააღმდეგ საბრძოლველად. აღნიშნული ბატალიონი 1944 წლის ოქტომბერში მოქმედებდა ალბანეთში, მოგვიანებით კი სერბეთში.

2. სპეციალური დანიშნულების ბატალიონი „ბერგმანი“, რაც გერმანულად ნიშნავს „მთის კაცს“, შეიქმნა 1942 წლის დასაწყისში კანარისის უშუალო მითითებით და „აბვერის“ პროფ. ობერლენდერის ინიციატივით. მათ დაარღვიეს საერთაშორისო კონვენცია, რომელიც კრძალავდა სამხედრო ტყვეთა გამოყენებას მოწინააღმდეგის ინტერესების სასაგებლოდ. იგი დისლოცირებულ იყო ქ. შტრანსში, რომელიც გერმანიის ქ. ნოიხამმერის მახლობლად მდებარეობდა. „ბერგმანის“ დანიშნულება სამთო პირობებში საჰაერო-სადესანტო ოპერაციებში მონაწილეობა იყო.

ბატალიონ „ბერგმანი“-ს ჯარისკაცები გადიოდნენ სამხედრო-ტაქტიკურ და საცეცხლე მომზადებას, ესწრებოდნენ ანტისაბჭოთა ხასიათის ლექციებს, რომლებსაც ატარებდნენ ქართველი ემიგრანტები. „ბერგმანის“ აქტიური

ანტისაბჭოთა აგიტატორები იყვნენ ემიგრანტები ბაგრატ ჭანტურია და ტარასი ნოზაძე.

1941 წლის ოქტომბერში კიროვოგრაღის ბანაკში პარიზიდან ჩავიდნენ პარიზის ქართული კომიტეტის წარმომადგენლები ტიტო სანაძე და არჩილ ახვლედიანი.

კიროვოგრაღის ბანაკში იმ პერიოდში იმყოფებოდნენ გერმანიის არმიის ოფიცრები – ლეიტენანტი ფონ კუცშენბახი და ობერ-ლეიტენანტი ობერლენდერი. კიროვოგრაღის ტყვეთა ბანაკში შესაძლებელი გახდა 300-მდე მეზობლის შეგროვება. ისინი თავდაპირველად მოსაველის ასაღებად წაიყვანეს. კუცშენბახი, ობერლენდერი და მათთვის თარჯიმნად მიმაგრებული ყოფილი სამხედრო ტყვე შ. ა. ოქროპირიძე კიროვოგრაღიდან პოლტავაში გაემგზავრნენ და იქ ეროვნულ ფორმირებაში 600-მდე ყოფილი წითელარმიელი ქართველი გააერთიანეს. პოლტავიდან მათ სულ მალე კრემენჩუგის ბანაკში გადაინაცვლეს და იქ გერმანული არმიისათვის 150 ჯარისკაცი გადმოიბირეს. ყველა ისინი გარკვეული პერიოდის მანძილზე გამოიყენებოდნენ მინდვრის სამუშაოებზე ოკუპირებული უკრაინის ტერიტორიაზე. ეს პროცესი გრძელდებოდა 1941 წლის ბოლომდე. ამ პერიოდისათვის უკვე დასრულებული იყო მოხალისეთა შერჩევა გერმანული არმიისათვის და ყველანი გაგზავნილ იქნენ შემკრებ პუნქტში ქ. პოლტავაში, იქიდან კი 1941 წლის 5 ნოემბერს გაამგზავრეს გერმანიაში, ქ. ნოიჰამმერში.

ქ. ნოიჰამმერში ყველას დაურიგეს ფორმა და იარაღი. ერთ მწკრივად მდგომ ჯარისკაცებს სიტყვით მიმართა ობერლენდერმა, რომელმაც აუწყა, რომ გერმანიის უმაღლესი სარდლობის გადაწყვეტილებით, იქმნებოდა სპეციალური დანიშნულების ბატალიონი „ბერგმანი“, რომელიც გარკვეული მომზადების შემდეგ, გაგზავნილ იქნებოდა ფრონტზე, კერძოდ კავკასიაში საბჭოთა ჯარების წინააღმდეგ საბრძოლველად. ბატალიონის მეთაურად დაინიშნა ობერლენდერი, ხოლო შტაბის უფროსად ლეიტენანტი ფონ კუცშენბახი. [საქ. შშს არქ., ფ. 259 საქ.]

ბატალიონ „ბერგმანი-I“-ის ასეულს, რომელიც მხოლოდ ქართველებისაგან შედგებოდა, უფროსად დაინიშნა შალვა ოქროპირიძე; II ასეულს (ჩრდილო კავკასიურს) ხელმძღვანელობდა ბეკმურად ლიანოვი; III ასეულს (აზერბაიჯანულს) – ქერიმ ალესქეროვი; IV ასეულს (ქართულს) – ცუცქირიძე და V ასეულს (სომხურს) – სარქის შახვერდიანი. ყველა ისინი იყვნენ საბჭოთა არმიის ყოფილი სამხედრო მოსამსახურეები. ნოიჰამერში ბატალიონ „ბერგმანის“ წევრებმა მიიღეს ფიცი გერმანიის ერთგულებაზე.

1942 წლის მარტში, ხანმოკლე სპეციალური მომზადების შემდეგ, ბატალიონი „ბერგმანი“ ნიოჰამმერიდან გადაყვანილ იქნა ლიუთენზეკში, მიიტენვალდთან, სამთო-სამშენებლო მომზადებისათვის. იმავე თვეში ბატალიონი „ბერგმანს“ შეუერთდნენ სადაზვერვო-დივერსიული დანაყოფები „თამარ-I“ და „თამარ-II“.

სამთო მომზადების შემდეგ „ბერგმანი“ 1942 წლის 1 ივლისს ფრონტისკენ დაიძრა. აგვისტოში „ბერგმანი“ ჩავიდა პიატიგორსკში და ჩაირიცხა გერმანიის 44-ე საარმიო კორპუსის შემადგენლობაში, მათთან ერთად „ბერგმანს“ სამი-ოთხი თვის მანძილზე მოუწია საბჭოთა ჯარების წინააღმდეგ ბრძოლა მოზდოკის რაიონში. „ბერგმანის“ პირადი შემადგენლობა ასევე მონაწილეობას იღებდა სადაზვერვო საქმიანობაშიც. მისი წევრები გამოიყენებოდნენ როგორც გამყოლები.

1943 წლის 1 იანვარს, საბჭოთა ჯარების აქტიურობის შედეგად, „ბერგმანი“ იძულებული შეიქნა უკან დაეხია. ქ. ტემრიუკში, საიდანაც გერმანელებმა ბატალიონი პლანერებით ყირიმში, კერძოდ ბახჩისარაიში გადააფრინეს.

მოზდოკში წარმოებული ბრძოლების პერიოდში „ბერგმანი“, გიორგიევსკის, პროხლანისა და პიატიგორსკის ტყვეთა ბანაკებიდან კიდევ 400 მეზობლით შეივსო და მისმა საერთო რაოდენობამ ოთხი ათასს მიაღწია. აქედან გამომდინარე, ბატალიონი „ბერგმანი“ პოლკად გარდაიქმნა. ამას გარდა, საარმიო დაჯგუფების შტაბის უფროსის ფონ კლეისტის გადაწყვეტილებით, „ბერგმანის“ ტოპოგრაფიულმა სამსახურმა, რომელსაც კაპიტანი შტრასსერი ხელმძღვანელობდა, დაიწყო საქართველოს სამხედრო გზის ტოპოგრაფიული გადაღებები და შესაბამისად ტოპოგრაფიული ატლასის მომზადება.

1943 წლის იანვარ-მაისში „ბერგმანის“ პირადი შემადგენლობა გადიოდა მომზადებას და მონაწილეობას ღებულობდა საბჭოთა დესანტის განადგურებაში ქერჩსა და ფეოდოსიაში, აგრეთვე იბრძოდა ქ. არმიანსკის მიდამოებში და პერეკოპის მიმართულებით. [საქ. შშს არქ., ფ. 259. ფ. 75]

1943 წლის მაისში პოლკ „ბერგმანის“ ოცეულის მეთაურები შალვა ოქროპირიძე, ირაკლი ალიმბარაშვილი, ქერიმ ალესკეროვი და პოლკის მრჩეველი გივი გაბლიანი სასწავლებლად იქნენ გაგზავნილი გერმანიის ქვეითთა სამხედრო სასწავლებელში, რომლის დამთავრების შემდეგაც 1943 წლის 1 ნოემბერს მიენიჭათ გერმანიის არმიის ლეიტენანტის სამხედრო ჩინი. სკოლაში სულ 600 მსმენელი სწავლობდა. 1944 წლის აპრილის დასაწყისში მოხდა

„ბერგმანის“ ევაკუაცია ყირიმიდან, კერძოდ სევასტოპოლიდან რუმინეთში, საიდანაც ის საბერძნეთში იქნა გადასროლილი. აქ „ბერგმანი“ დაიყო დამოუკიდებელ ბატალიონებად, რომლებიც გამოიყენებოდნენ ბერძენი და იუგოსლაველი პარტიზანების წინააღმდეგ. ამ ბრძოლებში „ბერგმანმა“ დიდი დანაკლისი განიცადა. ამიტომ ის ხორვატიიდან სასწრაფოდ იქნა ევაკუირებული ბერლინში. ბერგმანელების უმეტესობა 1945 წლის მაისში, ქ. ცილში ტყვედ იქნა აყვანილი იუგოსლაველი პარტიზანების მიერ, ნაწილმა კი თავს გაქცევით უშველა.

3. ქართველ ტყვეთა მონაწილეობით კიდევ ერთი გერმანული დანაყოფი – „ბრანდენბურგის დივიზია“ ჩამოყალიბდა 1942 წელს ფრონტის სხვადასხვა ადგილზე ტყვედ ჩავარდნილი საბჭოთა ჯარისკაცებისაგან.

„ბრანდენბურგის დივიზია“ გამიზნული იყო საბჭოთა არმიის, პარტიზანებისა და ოკუპირებული ქვეყნების მოსახლეობის წინააღმდეგ სადამსჯელო ოპერაციებისათვის. ის შედგებოდა შემდეგი ბატალიონებისაგან.

- ბატალიონი „ალექსანდრე-აუხი“ დისლოცირებული იყო ქ. კრანეპოლში. ამ ბატალიონისათვის ტყვეების გადაბირება ხდებოდა 1942 წლის მაისში ყირიმის ტერიტორიაზე არსებული ფეოდოსიისა და სიმფეროპოლის სამხედრო ტყვეთა ბანაკებიდან. ის პირები, რომლებიც თანახმა იყვნენ ემსახურათ ამ დივიზიაში, გადაჰყავდათ კრანეპოლში შესაბამისი მომზადებისათვის.

1943 წლის მაისში ბატალიონი გადაგზავნილ იქნა უკრაინაში, სადაც სუმის და ჟიტომირის ოლქებში 5 თვის განმავლობაში იბრძოდა საბჭოთა პარტიზანების წინააღმდეგ, ხოლო ფრონტის ხაზის მოახლოებისას „ალექსანდრე-აუხი“ დააბრუნეს კრანეპოლის მხარეში და დაშალეს.

სხენებული დივიზიის ლიკვიდაციის შემდეგ, მეზობლთა ერთი ნაწილი გაიგზავნა ქართულ ნაციონალურ ლეგიონში ქ. კასტრეში (საფრანგეთი), ხოლო მეორე ნაწილი ქ. ბრანდენბურგში გასამხედროებულ სახანძრო რაზმებში. მეზობლთა მცირე, ხელახლა შერჩეული ნაწილი, გაგზავნილ იქნა სადაზვერვო-დივერსიულ სკოლაში „Войсковая СС-Ягдвербад“-ში. დასახლება ფრიდენტალში (გერმანია) ქ. ორანიენბურგთან. „ბრანდენბურგის დივიზიის“ მეორე ბატალიონი მოქმედებდა ბალკანეთის ნახევარკუნძულზე, იუგოსლავიელი პარტიზანების წინააღმდეგ. მესამე ბატალიონი იმყოფებოდა კალინინის და ლენინგრადის ოლქებში. მას საბჭოთა არმიის ნაწილებთან და პარტიზანების წინააღმდეგ ბრძოლებში მონაწილეობა არ მიუღია. ბატალიონი შემდგომში გადაგზავნილ

იქნა ლივადიაში (საბერძნეთი), სადაც იბრძოდა ბერძენი პარტიზანების წინააღმდეგ.

უკრაინულ ბანდერელთა შემადგენლობაში იბრძოდა ბევრი ქართველიც, რომელთა შერჩევაც ხდებოდა, როგორც ნაციონალურ ლეგიონებიდან, ასევე „ბერგმანიდან“.

დღემდე ნათლად არ არის ჩამოყალიბებული საზოგადოებრივი აზრი მეორე მსოფლიო ომში ქართული ლეგიონების შემადგენლობაში გერმანული დროშის ქვეშ მებრძოლი, ფაქტობრივად გერმანიის არმიაში იძულებით მყოფი ქართველებისადმი (ომში მესამე ძალად წოდებული), თუმცა, ტყვედ ჩავარდნილი ქართველი მებრძოლებისათვის უპირველესი აღმოჩნდა თვითგადარჩენის ინსტიქტი, სიცოცხლის შენარჩუნების სურვილი.

მეორე მსოფლიო ომის მიმდინარეობის პერიოდში ქართული ეროვნული შენაერთების თაობაზე საუბრისას, არ შეიძლება მოკლედ არ შევეხოთ შალვა მაღლაკელიძის პიროვნებას. [მაღლაკელიძე, შ. 1994 წ. გვ. 21-60]

შალვა მაღლაკელიძე 1918-1921 წლებში აქტიურ საქმიანობას ეწეოდა და მწარედაც დაამახსოვრა თავი საქართველოში იმ პერიოდში მოღვაწე ბოლშევიკებს, რისთვისაც საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების პირველივე დღეებში მეტეხის ციხეში აღმოჩნდა. განთავისუფლების შემდეგ, 1923 წლიდან, ის ემიგრაციაში წავიდა. ერთხანს მოსკოვში ცხოვრობდა. შემდეგ ემიგრირებულ იქნა ჩეხოსლოვაკიაში. პრავაში შალვა მაღლაკელიძემ მიიღო დოქტორის ხარისხი იურისპრუდენციაში. შემდგომში, მცირე დროით, ის ჯერ საფრანგეთში, ხოლო მეორე მსოფლიო ომის დაწყებამდე გერმანიაში ცხოვრობდა. 1934 წლიდან მან განაახლა ურთიერთობა გერმანელებთან.

საბჭოთა სპეცსამსახურები გენერალ მაღლაკელიძის პიროვნებით და ქართული ლეგიონებით ყოველთვის იყვნენ დაინტერესებულები. 1942 წლის ბოლოს ქართული ეროვნული ბატალიონი (№78|95), რომელსაც მაღლაკელიძე მეთაურობდა, ჩრდილო კავკასიას მოადგა და ოსურ სოფელ ურუხში დაბანაკდა. ზედა ურუხი თითქმის რაჭის ადმინისტრაციულ საზღვართანაა. ეს ქართული შენაერთი იქ 1943 წლის 3 იანვრამდე იმყოფებოდა. ქართველთა ზემოაღნიშნულმა ლეგიონმა წითელ არმიას ბევრი პრობლემა შეუქმნა.

ქართველ ლეგიონერთა უმეტესობა გერმანულ ფორმირებებში საკუთარი სიცოცხლის გადარჩენისათვის მოხვდა, ისინი ნაცისტური გერმანიის მიმართ დიდი ერთგულებით არ გამოირჩეოდნენ და მათი ნაწილი ეძებდა შესაბამის

მომენტს ტყვეობიდან თავის დასაღწევად. საბჭოთა არმიის ყოფილი სამხედრო მოსამსახურეები, რომლებიც ტყვედ იმყოფებოდნენ გერმანულ საკონცენტრაციო ბანაკებში, ასევე ცდილობდნენ გაქცევით თავის შველას და პარტიზანულ მოძრაობასთან დაკავშირებას. [მაღლაკელიძე, შ. 1994 წ. გვ. 71-114]

ყოფილი წითელარმიელი ტყვე-ქართველები, რომელთაც მოახერხეს საკონცენტრაციო ბანაკებიდან გაქცევა, შეუერთდნენ წინააღმდეგობის მოძრაობას და იბრძოდნენ პოლონელი, იტალიელი, ფრანგი, იუგოსლაველი, ბერძენი და სხვა ეროვნების პარტიზანებთან ერთად, ცდილობდნენ ქართველი ლეგიონერების გადმობირებას და წინააღმდეგობის მოძრაობაში მათ ჩართვას. საფრანგეთის წინააღმდეგობის მოძრაობაში მონაწილე ქართველი პარტიზანები ორგანიზებულად შეეცადნენ პერიგეში (საფრანგეთი) დისლოცირებულ ქართველ ლეგიონერთა გადმობირებას, რასაც მიაღწიეს კიდევ და პარტიზანების მხარეს რამდენიმე ათეული შეიარაღებული ქართველი გადავიდა.

ქართული ეროვნული ფორმირებებით იმთავითვე დაინტერესდნენ საბჭოთა სპეცსამსახურეები, რომლებიც სხვადასხვა ოპერატიული გზებით შეეცადნენ იქ მიმდინარე პროცესებზე ზემოქმედების მოხდენას და იატაკქვეშა საქმიანობის ორგანიზებას. ცხადია, რომ ეროვნულ ლეგიონებში ბევრი საბჭოთა კავშირის მიმართ პატრიოტულად განწყობილი პიროვნება აღმოჩნდა. მათ რიგებში იყვნენ ისეთებიც, რომლებიც ომამდე თანამშრომლობდნენ საბჭოთა სპეცსამსახურებთან. იატაკქვეშა საქმიანობის ძირითადი მიზანი იყო ქართული ეროვნული ფორმირებების წევრებისა და საკონცენტრაციო ბანაკებში მყოფი სამხედრო ტყვეების დახსნა და გადაყვანა საბჭოთა მხარეს.

ოკუპირებულ ტერიტორიებზე დისლოცირებულ ტყვეთა ბანაკებში, ეროვნულ ლეგიონებში და სპეციალური დანიშნულების ბატალიონებში ანტიფაშისტური წინააღმდეგობის მოძრაობის ორგანიზება „გარედან“ საბჭოთა სპეცსამსახურებისათვის საკმაოდ რთული საქმე იყო.

მას შემდეგ, რაც ქართველი ტყვეებისა და ემიგრანტებისაგან შეიქმნა ბატალიონი „ბერგმანი“, მის მეთაურად ფორმალურად დაინიშნა საბჭოთა არმიის ყოფილი კაპიტანი სიმონ წიკლაური (ტყვედ ჩავარდა დაჭრილი), ფაქტიურად კი საქმეებს განაგებდა პაუჰტშტურმანმფიურერი თეოდორ ობერლენდერი. ბატალიონის შტაბს ხელმძღვანელობდა ზონდერფიურერი ვალტერ ფონ კუცშენბახი. ეს უკანასკნელი დაბადებული იყო საქართველოში, ბორჩალოს (ბოლნისის) მაზრაში. მისი მამა, საკმაოდ შეძლებული კაცი, საქართველოს

გასაბჭოების შემდეგ იძულებული იყო ქვეყანა დაეტოვებია და გერმანიაში გადასახლებულიყო. ვ. კუცშენბახი ფლობდა რამდენიმე უცხო ენას. საინტერესოა თვით თეოდორ ობერლანდერის პიროვნებაც.

ჯერ კიდევ 1941 წლის დეკემბერში „ბერგმანში“, სიმონ წიკლაურის ინიციატივით, შეიქმნა იატაკქვეშა ორგანიზაცია, რომელსაც შეთქმულებმა უწოდეს „კომინტერნი“.

მეორე მსოფლიო ომის დაწყებისთანავე ქართული ემიგრაციის დიდ ნაწილს მსოფლიოს ხელახალი გადანაწილების პროცესში, გაუჩნდა საქართველოს ბოლშევიკებისაგან განთავისუფლების და ქართული სახელმწიფოებრიობის აღდგენის იმედი. ერთ დროს იძულებით დევნილი ქართველობა ცდილობდა აღნიშნულ პროცესში საკუთარი წვლილის შეტანას. ამ თვალსაზრისით, შედარებით აქტიური იყო გერმანიაში მოღვაწე ქართული ანისაბჭოთა პოლიტიკური ემიგრაცია. მათ, გერმანელთა მიერ ოკუპირებულ საფრანგეთში და ევროპის სხვა ქვეყნებში მცხოვრები თანამემამულეების ნაწილიც უბამდა მხარს. გერმანელთა ინიციატივითა და მიხ. კედიას მხარდაჭერით, ქართველი ემიგრანტებისაგან შეიქმნა განსაკუთრებული დანიშნულების დანაყოფი „თამარ-I“. იგეგმებოდა „თამარ-I“-ის წევრების მცირე ჯგუფებად თვითმფრინავით საქართველოს ტერიტორიაზე გადასროლა. [მაღლაკელიძე, შ. 1994 წ. გვ. 115-129]

1941 წლის ოქტომბერში, ბუეშტსკის (რუმინეთი) სამხედრო ტყვეთა ბანაკში, შეიქმნა სადაზვერვო-დივერსიული ბატალიონი „თამარ-2“ (თამარა ცვაი), რომლის გამოყენებაც იგეგმებოდა სადაზვერვო-დივერსიული საქმიანობისათვის საბჭოთა ზურგში.

ფრონტზე შექმნილი ვითარებიდან გამომდინარე, გერმანიის დაზვერვამ „თამარ-I“ და „თამარ-II“ გააერთიანა და მათ დააკისრა საქართველოში აჯანყების ორგანიზება. ის დაიყო ორ ოპერატიულ ჯგუფად:

ა) „თამარ-I“ შედგებოდა 16 ქართველი მებრძოლისაგან და ის მომზადებული იყო საბოტაჟის ორგანიზებისათვის. მას ხელმძღვანელობდა უნტერ-ოფიცერი გერმანი.

ბ) „თამარ-II“ წარმოადგენდა ოპერატიულ ჯგუფს, რომელიც შედგებოდა უჯრედებში გაერთიანებული 80 ქართველისაგან. ამ ჯგუფს ხელმძღვანელობდა ობერ-ლეიტენანტი დოქტორი კრამერი.

დივერსანტ-პარაშუტისტთა შესარჩევი პუნქტები და მოსამზადებელი წინასწარი ბანაკები განთავსებული იყო ბუხენვალდში, ოსვენციმში,

ზაკსენსაუზენში, ლიუბლიანაში, ლეგიონოვში, ზანდბერგში, ბერდიანსკოში, ოდესაში, სიმეიზში, ევპატორიაში, ორანიენბურგში. მთლიანობაში, ომის პერიოდში სსრკ-გერმანიის ფრონტზე არსებობდა 190-ზე მეტი გერმანული სადაზვერვო სკოლა, სადაც მზადდებოდნენ დივერსიული და ტერორისტული აქტების მომწეობი სპეციალისტები.

1942 წლისათვის გერმანიის სპეციალურ სადაზვერვო სკოლებსა და კურსებზე სწავლებას ერთდროულად გადიოდა 1500 კაცი. სწავლა გრძელდებოდა 1,5 თვიდან (ჩვეულებრივი მზვერავებისათვის) 3 თვემდე (დივერსანტ-რადისტებისათვის). ყველა სკოლამ და კურსებმა ერთად აღებულებმა სულ გამოუშვეს 10 ათასი სპეცდომზადებაგავლილი კონტიგენტი.

„ცეკელინთან“ აქტიურად თანამშრომლობდა ქართველი ემიგრანტების ნაწილი, „რუსლან-ზიუდის“ ზანდბერგის სკოლის უფროსის თანამემწე გივი გაბლიანი, ხოლო ქართული ნაციონალური კომიტეტის მუდმივი წარმომადგენელი თენგიზ ბეთანელი და ფერდინანდ ქართველი შვილი იყვნენ.

„ცეკელინის“ გეგმის მიხედვით, გერმანელებმა ქართველ დივერსანტ-პარაშუტისტთა პირველი ჯგუფები საქართველოს ტერიტორიაზე გადაისროლეს 1942 წლის ზაფხულში. მცირე ჯგუფები დაკომპლექტებული იყო ქართველი ემიგრანტებისა და ყოფილი საბჭოთა წითელარმიელ ტყვე-ქართველებისაგან. ჯგუფის ძირითადი ნაწილი „თამარ-I“ და „თამარ-II“ წევრებისაგან შედგებოდა. „ცეკელინმა“ დივერსანტ-პარაშუტისტთა ამ გადასროლას კოდური დასახელება „ნინა“ მიანიჭა.

გერმანელი ნაცისტებისაგან საფრანგეთის განთავისუფლების შემდეგ, საფრანგეთი ვალდებული იყო შეესრულებინა საერთაშორისო სამართლით განსაზღვრული ვალდებულებები, რაც მდგომარეობდა ნაცისტებთან თანამშრომლობისათვის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრებაში საფრანგეთში მცხოვრები ნებისმიერი პირისათვის, განურჩევლად მოქალაქეობისა და ეროვნებისა. ამ კატეგორიის ადამიანთა შორის მოხვდნენ ქართველი ემიგრანტებიც.

ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია შავ დღეში ჩავარდა. ის პრაქტიკულად კომპრომეტირებული იყო ნაცისტურ გერმანიასთან თანამშრომლობის გამო. განთავისუფლებული საფრანგეთის ახლადჩამოყალიბებული მთავრობის შემადგენლობაში ექვსი კომუნისტი-მინისტრი იყო და არსებობდა იმის შესაძლებლობა, რომ მინისტრთა კაბინეტი მთლიანად ფრანგი კომუნისტების მიერ ყოფილიყო დაკომპლექტებული.

საფრანგეთის ხელისუფლება ინტენსიურად ეძებდა და შემდგომ აპატი-
მრებდა ქართველი ანტისაბჭოთა პოლიტიკური ემიგრაციის იმ წარმომადგე-
ნლებს, რომლებიც ამა თუ იმ ფორმით თანამშრომლობდნენ ნაცისტებთან და
მხარს უჭერდნენ გერმანიის პოლიტიკას. მათ შორის იყვნენ ქართველი სოციალ-
დემოკრატებიც. 70-მდე ქართველი ციხეში იჯდა, ხოლო 100-მდე დრავეს
საკონცენტრაციო ბანაკში იმყოფებოდა. 150 კაცზე გამოცხადებული იყო ძებნა.
სსრკ საგარეო დახვერვა დაინტერესებული იყო ქართველი ემიგრანტით
ერეთეოზ რამიშვილითაც, რომელიც გერმანელთა დამარცხების შემდეგ გაიქცა
ბერლინიდან და მუშაობდა ოკუპაციის საბჭოთა ზონიდან გამომავალი
კორესპონდენციის ამერიკული ცენტრის შეფად.

სპეცსამსახურების მხედველობის არეში იყო მოხვედრილი საზღვარგარეთ
მცხოვრები ქართველი – მიხეილ ახმეტელი, ფილოსოფოსი და პოლიტოლოგი,
პროფესორი, რომელმაც ყურადღება მიიქცია, როგორც საბჭოთა კავშირის და
კავკასიის საკითხების მკვლევარმა – მეცნიერმა და ანტისაბჭოთა თეორე-
ტიკოსმა.

მიხ. ახმეტელის საქმიანობის დაწყება დაემთხვა გერმანიის პოლიტიკურ
არენაზე ადოლფ ჰიტლერის გამოჩენას. სამეცნიერო ზესვლა მიხ. ახმეტელი-
სათვის ადვილი არ აღმოჩნდა. თუმცა, შრომისმოყვარეობა, მიზანდასახულობა
და სიბეჯითე იმის გარანტიას იძლეოდა, რომ მისგან საინტერესო მკვლევარი
უნდა დამდგარიყო. ის პოლიტიკურ საქმიანობაში ჩააბა მისმა მეგობარმა,
ნაცისტური გერმანიის მომავალმა მინისტრმა როზენბერგმა ომამდე რამდენიმე
წლით ადრე, როდესაც ის ჯერ კიდევ ემიგრანტი იყო.

მიხ. ახმეტელი, როგორც მეცნიერი და ორგანიზატორი უფრო მეტად
წარმოჩინდა ომის დაწყების წინა პერიოდში, როდესაც მას საშუალება მიეცა
ბერლინში სათავეში ჩადგომოდა „ადმოსავლეთის ინსტიტუტს“. ამ მომენტიდან
მიხ. ახმეტელი გახდა ნაციონალ-სოციალისტური გერმანიის სრულუფლებიანი
მოქალაქე და ახალი იდეოლოგიის ერთგული მიმდევარი, მან თავისი
ორთოდოქსალურ-მარქსისტული შეხედულებები ნაცისტური მრწამსით
ჩაანაცვლა.

მეორე მსოფლიო ომის მიმდინარეობის პერიოდში როზენბერგმა მიხ.
ახმეტელი თავის უწყებაში – ადმოსავლეთ საქმეთა სამინისტროში მიიწვია
სათანამშრომლოდ და ამ უკანასკნელს სამოცკაციან მეცნიერთა ჯგუფი ჩააბარა.
როგორც „ადმოსავლეთის ინსტიტუტის“ ხელმძღვანელმა, მან დიდი სამუშაოები

ჩაატარა საბჭოთა კავშირთან მიმართებაში, განსაკუთრებით მისი სამეურნეო-ეკონომიკური მიმართულებების შესასწავლად.

მის. ახმეტელი ქართულ ლეგიონებთან მიმართებაში არ აქტიურობდა, ის საერთოდ ერიდებოდა ქართველ ემიგრანტებთან ურთიერთობებს და ახლო კონტაქტებს, ვინაიდან თავის თავს გერმანიის სრულუფლებიან მოქალაქედ მიიჩნევდა.

1953 წელს „ბოლშევიკებისაგან განთავისუფლების ამერიკის კომიტეტმა“ გადაწყვიტა მის. ახმეტელის ჩართვა ამერიკელების მიერ შექმნილ ორგანიზაციაში „სსრ კავშირის შემსწავლელ ინსტიტუტში“, რომლის შტაბ-ბინაც განთავსებული იყო მიუნხენში. მის. ახმეტელმა ამასთან დაკავშირებით წამოაყენა თავისი პირობები: ჯერ ერთი, ის უნდა დარწმუნებულიყო ამერიკელთა პოლიტიკაში, რომლის მიზანიც საბჭოთა რუსეთის დაშლა იყო. ამ შემთხვევაში ამერიკელებს უნდა ეცნოთ და მხარი დაეჭირათ სსრკ-ის დაშლის მისეული ვარიანტისათვის და მეორეც, მათ უნდა ეცნოთ კავკასია სუვერენულ და თავისუფალ სახელმწიფოდ.

1953-1954 წლებში მიუნხენში ჩამოყალიბდა „კავკასიის დამოუკიდებლობის ინსტიტუტი“. მიუხედავად იმისა, რომ მის. ახმეტელი ამ ორგანიზაციის მმართველ ორგანოში არ შედიოდა და მხოლოდ მრჩევლის სტატუსით შემოიფარგლებოდა, მან დიდი როლი ითამაშა მის შექმნაში. პირადად შეადგინა „კავკასიის დამოუკიდებლობის ინსტიტუტის დეკლარაცია“, შეიმუშავა წესდების პროექტი, ამზადებდა წინასწარ მოხსენებებს ამ ორგანიზაციის დამფუძნებელთა მოკლე წრისათვის მომავალი „დამოუკიდებელი კონფედერაციული კავკასიის“ შექმნისათვის.

მეორე მსოფლიო ომის დამაგვირგვინებელი ეტაპი იყო მანჯურიის ოპერაცია, რომელიც ითვლება სსრკ-იაპონიის 1945 წლის 9-10, აგვისტოს ომის სტრატეგიულ, შეტევით ოპერაციად. ამ ოპერაციის მიზანი იყო იაპონიის კვანტუნის არმიის განადგურება, ჩრდილო-აღმოსავლეთ და ჩრდილოეთ პროვინციების (მანჯურია, შიდა მონღოლეთი) და კორეის განთავისუფლება და აზიის კონტინენტზე აგრესიის პლაცდარმის მოსპობა. წარმატებული ბრძოლების შედეგად, საბჭოთა ჯარებმა ხარბინი დაიკავეს. მოწინააღმდეგემ თითქმის ყველგან იწყო ტყვედ დანებება. ამით დასრულდა მეორე მსოფლიო ომი.

მე-XX საუკუნის დასაწყისში ქ. ხარბინი ეკონომიკური თვალსაზრისით იყო საინტერესო ქალაქი, რომელიც რუსეთმა ააგო აღმოსავლეთის მიმართულებით

რკინიგზის მშენებლობისას. ხარბინი საინტერესო იყო სადაზვერვო თვალსაზრისითაც. ხარბინის მოსახლეობა არაერთგვაროვანი იყო. ჩინელების გარდა, იქ სახლობდნენ რუსები, უკრაინელები, პოლონელები, ქართველები, სომხები, თათრები, ებრაელები.

1905-1906 წლებში ხარბინში ქართველები საკმაოდ მრავალრიცხოვანნი (3-4 ათასი) იყვნენ – ძირითადად 1898 წელს რუსების მიერ აშენებული რკინიგზის მომსახურე პერსონალი, 1905 წლის რევოლუციის შემდეგ გადასახლებულები ანდა რეპრესიებს გარიდებულნი. შემდგომში მათ რიცხვს დაემატა რუსეთის მიერ საქართველოს 1921 წლის ოკუპაციის და 1924 წლის აჯანყების ჩახშობის შედეგად საქართველოდან დევნილ პატრიოტთა ნაწილი. ქართველები, არსებული ვითარებიდან გამომდინარე, მაქსიმალურად ცდილობდნენ ეროვნული ადათ-წესების შენარჩუნებასა და ერთმანეთის მხარდაჭერას. აქაური ქართული კოლონია მატერიალურ დახმარებას უწევდა ევროპის ქვეყნებსა და აშშ-ში მცხოვრებ თანამემამულეებს.

„ქართველთა ნაციონალურ საზოგადოებას“ წლების მანძილზე ხელმძღვანელობდა ივლიანე ხაინდრავა (გარდაიცვალა 1938 წელს). ცოტა ხანს ორგანიზაციას ხელმძღვანელობდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის ყოფილი გენერალური კონსული ხარბინში ჯიშკარიანი. ხარბინის ქართველთა კოლონია ერთ-ერთი ძლიერი გაერთიანება იყო მთელ ქართულ ემიგრანტულ სპექტრში.

ხარბინში მცხოვრები ქართველები დიდი ენთუზიაზმით გამოეხმაურნენ რუსეთში ცარიზმის დამხობის შემდეგ საქართველოში განვითარებულ მოვლენებს. ქართული სათვისტომოს კრებამ 1921 წლის 31 მარტს მისასალმებელი წერილით მიმართა დამოუკიდებელი საქართველოს მთავრობის თავმჯდომარეს ნოე ჟორდანიას. მასში კერძოდ ნათქვამი იყო:

„ხარბინის ქართველი საზოგადოება, შეკრებილი თავის წლიურ კრებაზე მოგესალმებათ თქვენ, საქართველოს კანონიერი მთავრობის თავმჯდომარეს და მის ეროვნულ გმირს და ერის სინდისს, გისურვებთ დაუშრეტელ ძალ-ღონესა და მხნეობას, რათა შეუდრეკლად განაგრძოთ ვერავი მტრისაგან დროებით დაპყრობილი სამშობლოს განთავისუფლებისა და მისი დამოუკიდებლობის აღდგენის საქმეში.

1934 წელს მანჯურიაში შეიქმნა ანტისაბჭოთა ყაიდის ორგანიზაცია „მანჯურიის იმპერიაში რუსეთის ემიგრანტთა საქმეთა ბიურო“. მას ჯერ

ხელმძღვანელობდა თეთრი არმიის ყოფილი გენერალი ვ. კისლიცინი, ხოლო შემდეგ ყოფილი გენერალი ლ. ვლასევსკი. მის შემადგენლობაში შევიდა „ქართველთა ნაციონალური საზოგადოებაც“, რომელსაც ჰყავდა თავისი წარმომადგენელი – ლეონტი ხავთასი, მეფის რუსეთის არმიის ყოფილი ოფიცერი, ხარბინში არყისა და სპირტის მსხვილი ქარხნის მებატრონე.

„რუსეთის ემიგრანტთა საქმეთა ბიურო“ შეიქმნა მანჯურიის ყველა ემიგრანტებით დასახლებულ პუნქტში. იქ სადაც კონტიგენტი იყო მცირე ოდენობის, ემიგრანტებთან მუშაობას ახორციელებდნენ რუსული ბიუროსადმი დაქვემდებარებული ქვედანაყოფები ან წარმომადგენლები. რუსული ბიუროების ადგილობრივი ორგანოების ხელმძღვანელობისათვის და იაპონიის ხელისუფლებასთან ურთიერთობისათვის სსრკ-ის წინააღმდეგ საბრძოლველად შეიქმნა „რუსეთის ემიგრანტთა საქმეთა მთავარი ბიურო“.

დასკვნა

1921-24 წლების მოვლენების შემდგომ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობა და ქართველ მამულიშვილთა მნიშვნელოვანი ნაწილი იძულებული გახდა ემიგრაციაში წასულიყო. ბევრი მათგანი ღრმად იყო დარწმუნებული იმაში, რომ მათი ემიგრანტობა დროებითი მოვლენა იყო, მსოფლიოს პროგრესული ძალების აქტიური დახმარების შედეგად საქართველო მალე დაადწევედა თავს ბოლშევიკური რუსეთის აგრესიას და ასევე აღიდგენდა სახელმწიფოებრივ დამოუკიდებულებას. ამ რწმენით შეპყრობილი ქართველი ემიგრანტები შეძლებისდაგვარად აგრძელებდნენ აქტიურ მოღვაწეობას საქართველოს გასათავისუფლებლად.

XX საუკუნის 20-30-იან წლებში ევროპაში მრავალი პოლიტიკური პარტია და ორგანიზაცია არსებობდა, რომელთაც ზოგჯერ ერთმანეთისგან რადიკალურად განსხვავებული სახითაც კი ჰქონდათ წარმოდგენილი ჩვენი ქვეყნის მომავალი. სამწუხაროდ, საბჭოთა პერიოდის ისტორიოგრაფიას წართმეული ჰქონდა ამ მოვლენათა შესწავლისა და ობიექტური გაანალიზების უფლება, რის გამოც ქართული ემიგრაციის ისტორიის ბევრი მნიშვნელოვანი საკითხი ჯერჯერობით სრულიად შეუსწავლელია.

ერთ-ერთი ასეთი საკითხია ქართველ ემიგრანტთა პატრიოტული ორგანიზაცია – „საქართველოს ფაშისტური დარაზმულობა“, რომელიც 1937-1939 წლებში არსებობდა პარიზში. მიუხედავად არსებობის ხანმოკლე დროისა, ამ ორგანიზაციამ საგულისხმო როლი შეასრულა იმ დროის ქართული ემიგრაციის ისტორიაში. „ფაშისტური დარაზმულობის“ როლზე ნათლად მეტყველებს ის ფაქტი, რომ მის შემადგენლობაში ქართული ემიგრაციის ბევრი თვალსაჩინო წარმომადგენელი იყო გაერთიანებული. პოლიტიკოსები, მწერლები და მეცნიერები: ვიქტორ ნოზაძე, ექვთიმე თაყაიშვილი, სიმონ ბერეჟიანი, შალვა მაღლაკელიძე, კალისტრატე სალია, ნიკოლოზ (კოკი) დადიანი და სხვ.

ევროპის წამყვანი სახელმწიფოები, მიუხედავად ბოლშევიკური რუსეთის მიერ საქართველოს ანექსიისა, 30-იან წლებამდე იურიდიულად მაინც აღიარებდნენ საქართველოს სახელმწიფოებრივ დამოუკიდებლობას. მაგრამ, სსრკ-ში განვითარებული მოვლენების შედეგად, ვითარება არსებითად იცვლება და საქართველოს ემიგრანტული მთავრობა ფაქტობრივად და იურიდიულად წყვეტს არსებობას, რასაც ქართული ემიგრაციის უდიდესი გულის წყრომა და იმედგაცრუება მოჰყვა. ამას დაემატა ისიც, რომ მსოფლიოს ბევრი ქვეყანა იძულებული გახდა დიპლომატიური ურთიერთობა დაემყარებინა სსრკ-სთან, რაც საბოლოოდ 1937 წელს ერთა ლიგაში საბჭოთა სახელმწიფოს გაერთიანებით დაგვირგვინდა.

დასრულდა XX საუკუნის 20-იანი წლების სისხლიანი პირველი მსოფლიო ომი თავისი მძიმე შედეგებით. ევროპის ქვეყნები თანდათან დაუბრუნდნენ შემოქმედებით მშვიდობიან ცხოვრებას. ეს წლები (1914-1918) თავისი საბრძოლო-საომარი მოვლენებით მტკივნეული გამოდგა კაცობრიობისათვის და კერძოდ დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოებისათვის.

მაღე, პირველი მსოფლიო ომის წლებშივე ადამიანთა გულისყური მიიპყრო რუსეთში მიმდინარე პოლიტიკურმა და სამხედრო მოვლენებმა. იქ, რუსეთში რევოლუციით დაემხო გაბატონებული რომანოვების 300-წლიანი დინასტია, შეიქმნა დროებითი მთავრობა. ის კი, დროებითი მთავრობა შეიცვალა ოქტომბრის (1917) გადატრიალების შედეგად. რევოლუციურმა ტალღამ სანქტ-პეტერბურგიდან რუსეთის განაპირა, შორეულ კუთხეებს მიაღწია. შეიცვალა ძალთა თანაფარდობა, შეიცვალა ადამიანთა დამოკიდებულება, შეიცვალა სახელმწიფოთა მართვის პოლიტიკური მიმართულება.

ამ დროს საქართველო ჩაბმული აღმოჩნდა საერთაშორისო პროცესებში სხვადასხვა ფორმითა და შინაარსით. ქართველები აქტიურობდნენ რევოლუციურ მოძრაობაშიც.

პირველი მსოფლიო ომის შემდგომ საქართველოში დამყარდა დემოკრატიული რესპუბლიკებისათვის დამახასიათებელი სახელმწიფო მმართველობა. ქვეყნის ხელისუფლებაში აღმოჩნდა არც თუ ძლიერი პოლიტიკური ნების ადამიანების ჯგუფი, რასაც მოჰყვა შემდგომში რთული და მტკივნეული მოვლენები ქართული საზოგადოებისათვის. 1918-1921 წლების საქართველოს მთავრობა და მათი თანამდგომი პოლიტიკური თუ სამხედრო ძალები გაერიდნენ საქართველოს, წავიდნენ ემიგრაციაში ძირითადად ევროპის ქვეყნებში. რუსეთიდან შემოჭრილმა რევოლუციურმა ძალებმა განსაზღვრეს ქართული პოლიტიკური და სამხედრო ემიგრაციის აუცილებლობა. 20-იანი წლების მკაცრმა სინამდვილემ დაქსაქსა და გააბნია ქართველი ემიგრანტები დედამიწის კუთხეებში.

დღეისათვის, 2011 წლის ივლისისათვის, საქართველოს სამეცნიერო და პოლიტიკურ წრეებში საუბრობენ ქართველ სამხედრო ემიგრანტებზე – ნაწილი მათ გმირებად მიიჩნევს, ნაწილი გამანათავისუფლებლად, ნაწილი ბარიკადების იქით მდგომ ქართველებად, ნაწილი კი ამბობს, მაინც ისინი ქართველები იყვნენ და საქართველოსათვის თავის მეთოდებით იღწვოდნენო. თითოეული ეს შეგონება დაკვირვებას საჭიროებს. მხოლოდ ეროვნული კუთვნილების გამო პიროვნებათა საქციელის იისფერებში წარმოდგენა მართებული არ არის ისტორიისათვის.

ევროპის კონტინენტზე და საერთოდ მსოფლიო პოლიტიკურ მოვლენებში XX საუკუნის 40-იან წლებში აშკარად გამოიკვეთა ქართული ემიგრაციის – პოლიტიკური თუ სამხედრო ემიგრანტების მიზნები საქართველოს ბედის თაობაზე: ა) ერთნი გაჰყვნენ ევროპაში გამოჩენილ ფაშისტურ რევანშისტულ იდეოლოგიას; ბ) მეორენი ჩადგნენ (გერმანია, იტალია) პროპაგანდის სამსახურში; გ) მესამენი იარაღით ხელში – მხარში დაუდგნენ გერმანელ ხელისუფალთ მეორე მსოფლიო ომის (1939-1945) წლებში უშუალო საბრძოლო ოპერაციებში მონაწილეობით, თავისი საჯარისო ფორმირებებით, განსაკუთრებით კავკასიისათვის ბრძოლის პერიოდში შექმნილ ნაციონალურ ბატალიონებში, კერძოდ „ბერგმანში“ აქტიურობით; დ) მეოთხენი ეწვოდნენ ჯაშუშურ მოღვაწეობას; ე) მესუთენი ეწვოდნენ დაუდალავ სამეცნიერო-ლიტერატურულ საინტერესო მოღვაწეობას. მათი საერთო სურვილი

საქართველოს ე.წ. „განთავისუფლება“ იყო და თითოეულ მიმართულებას თავისი ტაქტიკა, თავისი მეთოდები ჰქონდა შემუშავებული, უმეტეს წილად უცხო ძალებზე დამყარებული იმედი ილუზიებზე აგებული, რასაც განხორციელება-შესრულების მცირედი თეორიული სურვილი თუ ჰქონდა საფუძვლად.

XX საუკუნის 40-იან წლებში ევროპის საზოგადოების სულიერება შეაშფოთა გერმანიისა და იტალიის საგარეო პოლიტიკურმა მისწრაფებებმა, სხვა ქვეყნების ტერიტორიული ხელყოფის, სხვა სახელმწიფოთა დაპყრობის სურვილმა.

აშკარა გახდა ფაშისტური პოლიტიკური რეჟიმის ლტოლვა სხვა ხალხებზე გაბატონებისათვის, გამალებული მზადება პირველი მსოფლიო ომის შედეგების გადასინჯვისა და რევანშისათვის. ასეთ ვითარებაში 1939 წლის 1 სექტემბერს გერმანია თავს დაესხა პოლონეთს. ასეთი ისტორიული ფაქტით დაიწყო კაცობრიობის ცხოვრებაში სრულიად ახალი ზოგადსაკაცობრიო მოძრაობა, მეორე მსოფლიო ომი (1939-1945).

ეს მოვლენა გახდა ქართველ სამხედრო ემიგრანტთა პოლონური ცხოვრების მეორე ეტაპი, რომლის დროსაც მიმდინარე საომარი ოპერაციები და მათში ქართველთა მონაწილეობა საინტერესოა რამდენიმე მიმართულებით: ქართველები წითელი არმიის სტრატეგიულ ბრძოლებში, ქართველები კავკასიის დაცვაში და მეორეს მხრივ ქართული სამხედრო ემიგრაცია – პოლონეთის ჯარების შემადგენლობაში მებრძოლი ქართველი ემიგრანტი ოფიცრები და მეთრეველები: პოლონეთის მიწაზე პარტიზანულ ბრძოლებში, პარტიზანულ მოძრაობაში მონაწილე ქართველები, პოლონეთის სახელმწიფოებრივ-პოლიტიკური ვითარება და მისი მნიშვნელობა ევროპაში მშვიდობიანი ცხოვრების მოწესრიგებაში.

პოლონეთში გერმანელებმა ჩამოაყალიბეს საგენერალ-გუბერნატორო (ცენტრი კრაკოვი). აქვე, პოლონეთის ტერიტორიაზე აამოქმედეს ადამიანთა მასობრივი მოსპობის საკონცენტრაციო ბანაკები – ოსვენციმი და მაიდანეკი. გამორიცხული არ უნდა იყოს ასეთ დაწესებულებებში ქართველი ემიგრანტული სამხედრო შტოს რაიმე მონაწილეობა.

ჯერ კიდევ 1939 წელს საფრანგეთში შეიქმნა პოლონეთის ემიგრანტული მთავრობა (ის 1940 წლიდან იმყოფებოდა ლონდონში გენერალ გ. სიკორსკის მეთაურობით); საბჭოთა კავშირში გაფორმდა „პოლონელ პატრიოტთა კავშირი“.

ანტისაბჭოთა ემიგრანტული ორგანიზაციებით, მათ შორის ქართული ანტისაბჭოთა პოლიტიკური ემიგრაციით ყოველთვის დიდად იყო დაინტერესებული ი. სტალინი, იმისდა მიხედვით, თუ რა პოლიტიკური დივიდენდების მოტანა შეეძლო საზღვარგარეთ მცხოვრებ ქართველებთან ოპერატიულ თუ პოლიტიკურ თამაშებს. საბჭოთა ხელისუფლებისათვის მთავარ საფრთხედ კვლავ რჩებოდა ის კავშირები, რომლებიც შესაძლოა არსებულიყო საქართველოში ანტისაბჭოთა ორგანიზაციებსა და საზღვარგარეთ ქართულ ემიგრაციას შორის. შესაბამისი მითითებები ეძლეოდათ საქართველოს სსრ სახელმწიფო უშიშროების ორგანოებს. სადაზვერვო საქმიანობის ძირითადი პრინციპებიდან გამომდინარე, მასში მთავარ როლს თამაშობდნენ ადამიანები, რომელთა საქმიანობაზე გადადიოდა ამ ურთულესი პროცესის სიმწვავე. ფარული ურთიერთობები უშიშროების ორგანოებთან, ძირითადად, გულწრფელ, იდეურ საფუძველზე იყო დამყარებული. კონფიდენციალური თანამშრომლობის მისაღწევად გამოიყენებოდა ფსიქოლოგიური და არცთუ ისე იშვიათად ფიზიკური ზემოქმედების მეთოდებიც, აქედან გამომდინარე შედეგებით. იმისდა მიხედვით, თუ ვინ და რომელ სახელისუფლო დაჯგუფების წარმომადგენელი ხდებოდა საქართველოს სპეცსამსახურის თავკაცი, შესაბამისად აღმავლობასა და დაცემას განიცდიდნენ მის პერიოდში კონფიდენციალურად მოღვაწე პირებიც.

ქართველი ემიგრანტები გამოჩნდნენ ვერმახტის სამსახურში და მათი ჩვენეული

შეფასება ასეთია:

1. ქართული ემიგრაციის მიზეზებისა და საბაბის ახლებურად გააზრების აუცილებლობა საქართველოს სახელმწიფოებრივი მშენებლობის მნიშვნელობისაა დღევანდელი მოვლენების გათვალისწინებით. ემიგრანტების შთამომავალთა მონაწილეობა დამოუკიდებელი საქართველოს მართვაში 2003 წლის ნოემბრის რეკოლუციის შემდეგ, აშკარა გახდა.
2. საქართველოს მენშევიკური ხელისუფლების ემიგრაცია ევროპაში, საფრანგეთში და მათი პოლიტიკური სულისკვეთების შესწავლა, გერმანულ ფაშიზმთან თანამშრომლობის ძირითადი მიზნების შესრულების მცდელობის შესახებ არსებობს აზრთა სხვაობა.
3. საქართველოში მიმდინარე პროცესები 1918-1921 წლებში არ იძლეოდა აუცილებელ პირობას ხელისუფლების ემიგრაციისათვის. მენშევიკური

4. XX საუკუნის 30-იანი წლებიდან საფრანგეთში მცხოვრები პოლიტიკური ემიგრაციის ბევრი ნიჭიერი მოღვაწე გულისყურით მოეკიდა მაშინდელი ევროპის ქვეყნებში, კერძოდ ესპანეთში, იტალიაში და გერმანიაში შექმნილ რთულ პოლიტიკურ ვითარებას.
5. იტალიასა და გერმანიაში ფაშისტური პოლიტიკური რეჟიმის დამკვიდრებას ქართულმა ემიგრანტულმა წარმომადგენლობამ თავისებური გაგებით უპასუხა. მათ განიზრახეს ევროპაში (გერმანიაში) გაძლიერებული ნაციონალ-სოციალისტური პარტიის მისწრაფება მსოფლიოში გერმანიის ინტერესების გაბატონებისათვის, საკუთარი ინტერესებისათვის, საკუთარი პოლიტიკური მიზნებისათვის გამოეყენებინათ.
6. ქართულმა ემიგრაციამ უცხო ქვეყანაში საქმიანობით, უცხო ქვეყნების ძალების გამოყენებით, მოისურვა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენა. ემიგრანტთა ნაწილმა გერმანიის სამხედრო ძლიერება მიიჩნია ერთადერთ რეალურ ძალად საბჭოთა კავშირის დამარცხებისა და ამ საფუძველზე საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის.
7. ვერმახტის უმაღლეს ორგანოში 1941-1945 წლებისათვის შექმნილი „კავკასიის კომიტეტი“ თავისი შემადგენლობითა და საქმიანობით უშუალოდ ასახავდა ქართველ ემიგრანტთა სულისკვეთებას.
8. ფაშისტური გერმანიის პოლიტიკურ და სამხედრო სტრატეგიაში „კავკასიის კომიტეტს“ მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავა. კომიტეტი განლაგებული იყო ვერმახტის უმაღლესი ხელისუფლების გვერდით. კავკასიის კომიტეტს სათავეში ჩაუყენეს ქართველი ემიგრანტების ცნობილი წარმომადგენელი მიხეილ კედია, ხოლო კავკასიაში მოქმედ სამხედრო დანაყოფს „ბერგმანს“ ემიგრანტი გენერალი კერესელიძე.
9. კავკასიის კომიტეტი უთუოდ კარგად იცნობდა გერმანელთა სამხედრო სტრატეგიულ გეგმებში ჩამოყალიბებულ გეგმას კავკასიის დაპყრობისათვის კოდური სახელწოდებით „ედელვაისი“.
10. კავკასიის დაპყრობისა და „კავკასიის რაიხსკომისარიატის“ დაარსების გეგმა უნდა განხორციელებულიყო 1942 წლის საომარი ოპერაციების ჩატარების შედეგად.

11. კავკასიის რაიხსკომისრად გათვალისწინებული იყო ვერმახტის ცნობილი მოხელე არნო შიკოდანცი.

12. XX საუკუნის 40-იანი წლების გერმანია საბჭოთა კავშირის საომარი დაპირისპირებისას დამარცხდა, ჩაიშალა კავკასიის დაპყრობის ვერმახტის ჰიტლერული გეგმა. არ შეიქმნა და ვერც შეიქმნებოდა „კავკასიის რაიხსკომისარიატი“. არნო შიკოდანცს არ ეღირსა რაიხსკომისრობა. ის იმედგაცრუებული გაბრუნდა ჩრდილოეთ კავკასიიდან. ასე განუხორციელებელი აღმოჩნდა ქართველ პოლიტიკურ ემიგრანტთა ოცნება გერმანიის შეიარაღებული ძალების გამოყენებით თავისი პრივილეგიების დაბრუნებისა.

ფაშისტური გერმანიის დაპყრობითი გეგმის ერთ-ერთი მთავარი შემადგენელი ნაწილი სსრკ-ის დაპყრობაც იყო. ამ გეგმით მოხიბლული ქართველი ემიგრანტების ის ნაწილი, რომელმაც „საქართველოს ფაშისტური დარაზმულობის“ პატრიოტული ორგანიზაცია შექმნა, აქტიურად დადგა გერმანული და იტალიური ფაშიზმის მხარეზე, ვინაიდან მისი სახით ის მძლავრი ძალა დაინახა, რომელიც საქართველოს ბოლშევიკური რუსეთის მონობისგან გაანთავისუფლებდა და ჩვენს ქვეყანას კვლავ აღუდგენდა 1921 წლის თებერვალში დაკარგულ სახელმწიფოებრივ დამოუკიდებლობას.

გერმანული ფაშიზმისადმი ქართველ ემიგრანტთა ასეთი დამოკიდებულება 1939 წლამდე გაგრძელდა. 1939 წელს გერმანიასა და სსრკ-ს შორის თავდაუსხმელობის აქტის გაფორმების შემდეგ კი ბევრმა ქართველმა ემიგრანტმა ნათლად დაინახა, რომ საკითხი ასე მარტივად არ იდგა და გერმანული ფაშიზმი რეალურად ნაკლებად შეესაბამებოდა მათ მიერ გაიდევალებულ ანტისაბჭოთა ძალებს. ამ გარემოებამ არსებითად განსაზღვრა „საქართველოს ფაშისტური დარაზმულობის“ მომავალი და ფაქტობრივად წერტილი დაუსვა მის არსებობას.

მართალია სსრკ-ს წინააღმდეგ გერმანიის მიერ გაჩაღებული ომის დროს ქართულ ემიგრაციაში კვლავ გაჩნდა იმედი გერმანიის გამარჯვების გზით საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისა, მაგრამ ამ დროისთვის „საქართველოს ფაშისტური დარაზმულობა,“ როგორც ორგანიზაცია, უკვე აღარ არსებობდა და ამ ორგანიზაციის ყოფილი ზოგიერთი წევრიც და სხვა ქართველი ემიგრანტებიც გერმანიასთან სხვა გზით აღმოჩნდნენ დაკავშირებულნი.

1924 წლის ბოლოს ორგანიზაციას თავისი შეფიცულებით ქაქუცა ჩოლოყაშვილიც შეერთებია, ვისი წინადადებითაც „მომავლის“ ნაცვლად

მისთვის „თეთრი გიორგი“ დაურქმევიათ. 1925 წლის ნოემბერში „თეთრი გიორგის“ უკავშირდება გენერალი ლეო კერესელიძე, რომელსაც ერთხმად ირჩევენ ორგანიზაციის მთავარ მდივნად, რაც ფაქტობრივად ბელადობას უდრიდა. ლეო კერესელიძის აქტიური მცდელობის შედეგად 1926 წლიდან გამოსვლას იწყებს ორგანიზაციის ორგანო გაზეთი „თეთრი გიორგი“.

„მომავალი“ და მის საფუძველზე შექმნილი „თეთრი გიორგი“ პატრიოტული ორგანიზაცია იყო. მის უმთავრეს იდეას წარმოადგენდა „საქართველოს განვითარება და დაცვა საკუთარი ძალ-ღონით“. როგორც „ყოველივე პარტიის გარეშე“ მდგარი ორგანიზაცია, „მომავალი“ თავის დევიზად აცხადებდა: „შრომას, დისციპლინას, პროგრესს, თავდაცვას“ და მიზნად ისახავდა ქვეყნის დაცვას გარეშე და შინაური მტრებისაგან.

„თეთრი გიორგის“ დამფუძნებელი კრება გაიმართა 1925 წლის 15 ივნისს, პარიზში. დამფუძნებელი კრების მიერ მიღებულ დეკლარაციაში, რომელსაც ლევილის ქართულ წიგნთსაცავაში მიაკვლია პროფესორმა გურამ შარაძემ, ნათლად არის წარმოჩენილი „თეთრგიორგელთა“ პატრიოტული ორგანიზაციის ძირითადი პრინციპები და ეროვნული მიზანსწრაფვა.

„თეთრგიორგელებმა“ თავიანთ დევიზად გამოაცხადეს „საქართველო უწინარეს ყოვლისა“. სამშობლოსათვის თავგანწირვა საღვთო პატრიოტულ მოვალეობად მიიჩნიეს. ორგანიზაციამ თავიდანვე გამოაცხადა, რომ იგი ზეპარტიული გაერთიანება იყო და ეროვნულ იდეას ყოველგვარ პარტიულ ინტერესებზე მაღლა აყენებდა. დეკლარაციაში ნათლად იყო ჩამოყალიბებული „თეთრგიორგელთა“ მიზანი, კერძოდ:

1. ერის განთავისუფლება რუსეთის მონობისგან,
2. საქართველოს მთლიანობის აღდგენა,
3. ბრძოლა ყოველგვარი რუსული ბატონობის წინააღმდეგ,
4. საქართველოს გაწმენდა მისდამი მტრულად განწყობილი ელემენტებისგან,
5. საქართველოს მოსახლეობის ეროვნული შემადგენლობის დაცვა მომავალში აჭრელებისგან,
6. ეროვნული ქონებისა და სამეურნეო ასპარეზის დაცვა ქართველთათვის,
7. ქართველი ერის ფიზიკური, სულიერი და გონებრივი გაჯანსაღება.

ორგანიზაციის წევრებს შემთხვევით არ აურჩევიათ თავიანთ სახელწოდებად „თეთრი გიორგი“, წარმართობისდროინდელი ეს ღვთაება,

რომელიც ქრისტიანულ ხანაში წმ. გიორგის კულტით შეიცვალა, ქართველი კაცის ცნობიერებაში დამკვიდრებულია ბოროტებისა და უკეთურების დამთრგუნველი ძალის სიმბოლოდ.

„თეთრი გიორგი“ ზეკლასობრივი პატრიოტული ორგანიზაცია იყო, რომელიც სახელმწიფოებრივი მმართველობის ფორმად ეროვნულ დიქტატურას აღიარებდა. მის შემადგენლობაში ქართული ემიგრაციის ბევრი თვალსაჩინო წარმომადგენელი იყო გაერთიანებული.

1937 წლის 1 თებერვლიდან სახელწოდება „ეროვნული ერთობის დარაზმულობა „თეთრი გიორგი“-თ იცვლებოდა, ორგანიზაციის ახალი სახელწოდებით „საქართველოს ფაშისტური დარაზმულობა“.

კალისტრატე სალიას თქმით, სახელწოდება „ფაშისტური დარაზმულობა“ ორგანიზაციამ იმიტომ მიიღო, რომ ეს სახელი ყველაზე მეტად გამოხატავს მის ნამდვილ შინაარსს. ეს არის „ეროვნულ ერთობაზე დამყარებული ქართული პატრიოტული დარაზმულობა“, „პატრიოტული კავშირი“.

მაგრამ ფაშისტური იდეოლოგიისადმი „დარაზმულობის“ წევრთა ამდგვარი კეთილგანწყობითი დამოკიდებულება სრულიად არ ნიშნავდა იმას, რომ ისინი მოითხოვდნენ „უცვლელად გადმოეტანათ საქართველოში იტალიური ფაშიზმი, ან გერმანული ნაცინალ-სოციალიზმი კ. სალიას თქმით, ისინი აპირებდნენ ქართულ მიწა-წყალზე გადმონერგილი ფაშიზმი ჩვენი ქვეყნის სინამდვილისადმი დაექვემდებარებინათ. „ჩვენ სამეფოში, – წერდა იგი, – ქართველი მუსოლინი, ან ჰიტლერი ჩვენ ქართულ ქალაქში გვწადს და ფაშისტური სახელმწიფოს წართმევა წარმოგვიდგენია მხოლოდ ჩვენი ერის ისტორიულ-სულიერ და მატერიალურ თვისებათა მიხედვით“.

„საქართველოს ფაშისტურმა დარაზმულობამ“ თავის ძირითად დევიზად დატოვა „თეთრი გიორგის“ მიერ ფართოდ დეკლარირებული ლოზუნგი: „საქართველო უწინარეს ყოვლისა“. „დარაზმულობის“ წევრები ხაზგასმით აღნიშნავენ, რომ ეს სიტყვები ნათლად და მკაფიოდ გამოხატავენ მათი ბრძოლის არსსა და მიზანდასახულობას.

„დარაზმულობის“ მოღვაწეობის უმთავრესი მიზანი საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენა იყო. მის რიგებში გაერთიანებული ქართული ემიგრაციის ფართოდ ცნობილი წარმომადგენლები აქტიურად იბრძოდნენ ამ მიზნის მისაღწევად. „საქართველოს ფაშისტური დარაზმულობის“ ისტორია თითქმის მთლიანად უცნობია, არა მარტო ფართო საზოგადოებისთვის

არამედ სპეციალისტების დიდი ნაწილისთვისაც კი. იმედი მაქვს სათანადო პირველწყაროების შემდგომი მოძიებისა და გაანალიზების შედეგად ჩვენი ცოდნა „საქართველოს ფაშისტური დარაზმულობის“ მოღვაწეობის შესახებ მომავალში კიდევ უფრო სრულყოფილი გახდება.

თავი IV.

ქართველ ემიგრანტთა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მსოფლმხედველობა

§1. „თეთრი გიორგი“ და ქართული ეროვნული მოძრაობა

1924 წლის აჯანყების შემდეგ ქართველ ემიგრანტთა რიცხვი საგრძნობლად გაიზარდა. „თეთრი გიორგის“ ორდენის ერთ-ერთი დამფუძნებლის – შალვა ბერიძის მოგონების თანახმად 1924 წლის სექტემბერში ხუთი ქართველი შეიკრიბა პარიზის ერთ ყავახანაში და დაარსეს „ქართული პატრიოტული ლიგა“ მას დაარქვეს „მომავალი“ და შეადგინეს თავიანთი დებულება ათი მცნების სახით.

1. საქართველო არის ერი და მისი ტერიტორია მას აქვს მოპოვებული საუკუნეობით დამოუკიდებლობის უფლება და მის დამოუკიდებლობას „მომავალი“ ეცდება ყოველივე გზით.

2. საქართველო არის სახელმწიფო ქართველებისაგან შემდგარი და მათ შორის სიძულვილის თესვას, სამოქალაქო ომს, რასაც ხელს უწყობენ სხვდასხვა პოლიტიკური პარტიები, „მომავალი“ გაუწევს ყოველგვარ წინააღმდეგობას ყოველივე სახსრებით.

3. „მომავალი“ უარყოფს ყოველგვარი პოლიტიკური პარტიების დამღუპველი ცდების შესაძლებლობას საქართველოს ტერიტორიაზე და ყოველთვის შეებრძოლება ასეთი ცდების გატარებას საქართველოში.

4. „მომავალი“ ეცდება დაუმკვიდროს საქართველოს მისი ისტორიული ტრადიციები, განამტკიცოს წესრიგი და ამნაირად შეადულოს მისი დიდი წარსული თავის ბრწყინვალე მომავალთან.

5. „მომავალი“ ეცდება განამტკიცოს ერში სულიერი სიმდიდრე, გააძლიეროს ერის არსებობისათვის აუცილებელი დარგები, რომ ერმა შეძლოს საქართველოს განთავისუფლება და ტერიტორიის დაცვა საკუთარი ძალებით. „მომავალი“ ყოველთვის დაგმობს „კუჭის“ მსახურებას, რაც ასუსტებს ერის განვითარებას.

6. „მომავალი“ სდგას ყოველივე პარტიის გარეშე და მისი დევიზია: შრომა, დისციპლინა, პროგრესი, დაცვა.

7. „მომავალს“ განზრახული აქვს ეროვნული ინტერესების დაცვა, ის განწირულია მისთვის და ჰგმობს სამუდამოდ პირად ანგარიშს.

8. „მომავალი“ ეცდება დაიცვას საქართველო როგორც გარეშე ისე შინაგან მტრებისგან.

9. საქართველო რელიგიაა „მომავლისათვის“ და სამშობლოსათვის თავგანწირვა სავალდებულოა ყოველივე მისი წევრისათვის.

10. „მომავალი“ არის თავისუფალი, უწმინდესი შეფიცვა, უტყუარის პატრიოტიზმით აღჭურვილი და საქართველოს სამლოცველო დიდებაა მისთვის.

შესაძლოა, თანამედროვე გადასახედიდან სხვაგვარად მოგვეჩვენოს საუკუნის დამდეგს საზოგადოებრივ ასპარეზზე გამოსულ ახალგაზრდა ემიგრანტთა მოღვაწეობა, მაგრამ მთავარი მაინც სხვაა, აქ იგივე სული ტრიალებს, რაც ამ დროს სუფევდა საქართველოში.

ივანე ჯავახიშვილი წერდა: „ადამიანის სულიერი ბუნება იმგვარია, რომ ეროვნული გრძნობა უცხოობაში უფრო ცხოველდება ხოლმე; ხოლო საღ ეროვნულ სხეულს ისეთი თვისება აქვს, რომ რაც უფრო ბევრი ბრძოლა მოუხდება სხვათა ეროვნულ მძლავრ გრძნობასთან, ეროვნული გრძნობა უფრო და უფრო კაჟდება ხოლმე და თვითშეგნება უფრო გარკვეული და მკაფიო ხდება. ეროვნულ დევნას მუდამ დევნილთა უფრო მჭიდრო შეკავშირება და შეერთება მოჰყვება ხოლმე შედეგად. შ. ბერიძის ცნობით, ეს ჯგუფი 1924 წლის ნოემბერში უკვე შედგება შემდეგი წევრებისგან: შ. ბერიძე, ა. გრიგოლია, ბ. ხუნწარია, ნ. დგებუაძე, მ. კეღია, ბ. მღებრიშვილი, კ. სალია, ე. პატარიძე, დ. მხეიძე.

მოკლე ხანში ახალი მოძრაობა სულ სხვა სახელით გაფორმდა. მან მიიღო სიმბოლური სახელწოდება „თეთრი გიორგი“. ახალმა ორგანიზაციამ სახელად აირჩია ქართველთა ძველი, წარმართობისდროინდელი ღვთაების-თეთრი გიორგის სახელი. გამოთქმულია მოსაზრება, რომ მოძრაობა „თეთრი გიორგის“ იდეა და სახელწოდება ტფილისში, მეტეხის ციხეში ჩასახულა, მაგრამ აქ მას განხორციელება არ ეწერა. აღ. მანველიშვილის მოგონებების თანახმად „მომავალი“ დაარსდა 1925 წლის იანვარსა და ივნისს შორის. ახალმა მოძრაობამ თავის წინამძღოლად გენერალი ლეო კერესელიძე დაასახელა. მოგვიანებით მიხაკო წერეთელი დაწერს: „ეს იყო დასაწყისი ახალი დიდი ქართული ეროვნული მოძრაობისა, ლეო პირველი მივიდა ახალგაზრდობასთან, ჩაუდგა სათავეში მოძრაობას, გაზარდა, გააფართოვა და გაადრმავა იგი, შეუქმნა

იდეოლოგია. ამ მოძრაობამ თავისი ტალღა საქართველოშიც გაისროლა, – მის ღირსეულ მეთაურად დარჩა ლეო 1925 წლითგან უკანასკნელ უამამდე 1944 წ. ერთი რამ ცხადია ახალგაზრდა თაობამ, რომელიც საკუთარი ადგილის დასამკვიდრებლად შეუპოვრად იბრძოდა, უპირველეს ლიდერად ძველი თაობის წარმომადგენელი დაასახელა, საქვეყნო საქმის თავგაცობა გენერალ ლეო კერესელიძეს ჩააბარა. ამავე დროს ისიც გასათვალისწინებელია, რომ საერთო ქართულმა სენმა ამ ორგანიზაციის დაფუძნებისასაც იჩინა თავი. ახალგაზრდებმა ვერ გამოარჩიეს მათ შორის ავტორიტეტული პირი, რაც ყოველთვის საჭიროა ყველა დიდი წამოწყებისთვის. მთავარი კი მაინც ის იყო, რომ ლეო კერესელიძე „ასაკით ძველ თაობას ეკუთვნოდა, ხოლო პოლიტიკურად უფრო ახალი ხანის შვილი იყო და როგორც ევროპაში განათლებამიღებულს, ადრევე ჰქონდა შეთვისებული ის იდეები, რომელიც მის თანამედროვეობას ამოძრავებდა და რის განხორციელებაც სწორედ ახლა იწყებოდა ევროპაში“.

1925 წლის 15 ივნისს პარიზში გაიმართა „თეთრი გიორგის“ ორგანიზაციის დამფუძნებელი კრება, რომლის დეკლარაციაში თეორიულად არის დასაბუთებული მსოფლმხედველობრივი პოზიცია. [გაზ „თეთრი გიორგი“ 1926 წ.]

დეკლარაციაში გამოკვეთილია ორგანიზაციის ძირითადი მიზნები: სუვერენული, მთლიანი, ძლიერი საქართველოსთვის აუცილებელია:

1. ერის გათავისუფლება რუსეთის მონობისგან.
2. საქართველოს მთლიანობის აღდგენა.
3. ბრძოლა რუსული ენის, აზროვნებისა და ყოველგვარი რუსული ბატონობის წინააღმდეგ.
4. საქართველოს გაწმენდა მისდამი მტრულად განწყობილი ელემენტებისგან.
5. საქართველოს მოსახლეობის ეროვნული შემადგენლობის დაცვა მომავალში აჭრელებისგან.
6. ეროვნული ქონებისა და სამეურნეო ასპარეზის დაცვა ქართველთათვის.
7. ქართველი ერის ფიზიკური, სულიერი და გონებრივი გაჯანსაღება.

მიაჩნდათ, რომ „თეთრი გიორგი“ სულიერი მემკვიდრეა მათი, ვინც ათასი წლით იცავდნენ და ქმნიდნენ საქართველოს ძლიერებას.

როგორც ჩანს „თეთრი გიორგის“ სულიერი ბელადები იყვნენ ალექსანდრე ბატონიშვილი და ქაქუცა ჩოლოყაშვილი, ამიტომ მათი პორტრეტები ყოველთვის ამშვენებდა „თეთრი გიორგის“ ყოველ შეკრებასა და ყრილობას. „თეთრი გიორგის“ ხშირად დამოუკიდებელი საქართველოს ჰიმნი „(დიდება)“ ჰქონია

გამოყენებული, ხოლო მისი დროშა ყოფილა „მთლიანად თეთრი, შავ შინდისფერი ალმით გარშემოვლებული და ოქროსფერი ასოებით წარწერილი: „საქართველო უწინარეს ყოვლისა“.

გადარჩენის რეალური გზისა და შესაძლებლობის დანახვამ „თეთრი გიორგის“ ორდენის წევრებს გარდაუვალი აუცილებლობა გააცნობიერებინა: „საქართველო უწინარეს ყოვლისა“. ეს არის მათი ძირითადი კანონი, სხვა იდეა თუ პრინციპი არ არსებობს.

ეროვნულმა კონცეფციამ ყველა ეროვნული ღირებულება ერთ სისტემაში მოაქცია, გააერთიანა და გაამთლიანა.

ამ საკითხზე მსჯელობისას ალექსანდრე მანველიშვილის საინტერესო ნაშრომს დავიმოწმებთ – „ჩემი მოგონებები“, რომელიც „თეთრი გიორგის“ ორდენის მიერ განვლილი გზაა.

ნაშრომში წარმოდგენილი მდიდარი ფაქტობრივი მასალა აშკარად ხდის დებულებას, თუ როგორ ღრმად იცნობდა ქართველი ემიგრანტი ორგანიზაციაში მიმდინარე პროცესებს, მისი განმარტებით „თეთრი გიორგისათვის“ ერი წმიდათა წმიდაა. ყველა დანარჩენი მას უნდა ეწირებოდეს. ერი მარადიულია, დანარჩენი ყველაფერი – წარმავალი. დროული უნდა ეწირებოდეს მარადიულს, პიროვნებანი გარდამავალი და დროული სტუმრები არიან ერის არსებობის პროცესში, ასევე წარმავალნი არიან ის საზოგადოებრივი თუ პოლიტიკური ფორმები, რომლებიც იქმნებიან ისტორიის სხვადასხვა პერიოდში. სამი ათასი წლის მანძილზე ქართველ ერს მრავალი წყობა და პოლიტიკური ფორმა გამოუვლია. ესა თუ ის ფორმა იმდენად იყო ხანგრძლივი, რამდენადაც ის დადებითად პასუხობდა ერის წარმატებასა და დღეგრძელობას. ჩვენ გვინდა ყოველივე შევეწიოთ ერის კეთილდღეობას, ჩვენ გვინდა დავისოცოთ ყველა, თუ ეს იქნება თავდები ერის დღეგრძელობისა. ყველა აზრები, იდეები, სისტემები, ყველაფერი ერის წარმატებას უნდა ემსახურებოდეს. ერი თუ ბედნიერია, მისი ყოველი შვილიც ბედნიერია“. ორდენმა ეროვნული იდეოლოგიის შექმნა და ეროვნული მთლიანობის პრინციპის გარშემო ქართველი ხალხის შემოკრება განიზრახა. „თეთრი გიორგის“ შექმნიდან ხუთი წლის შემდეგ სოლომონ მაჭავარიანი ასე აფასებს იმ ღვაწლს, რაც ამ ორგანიზაციამ შეასრულა: „ძნელია აღწესსხვა ყოველივე იმისა, რაც „თეთრი გიორგის“ მოძრაობამ შექმნა. თუ ადვილია იმის შეფასება რაც ხელშესახებია, პირიქით, ძნელია იმის შეფასება, რაც „თეთრი გიორგიმ“ პატრიოტულ შეგნებასა და აზროვნების

სფეროში შეიტანა ეროვნული იდეოლოგია უკვე შექმნილია და ის გახდება ქართველი ხალხის გზის მახვენებელ ლამპრად.

„თეთრი გიორგის“ მთავარი ჯგუფი, სულ 50-60 კაცი, თავმოყრილი იყო საფრანგეთის ქალაქ ვალენტიანეში.

1931 წლის გაზაფხულზე, ეკონომიკური კრიზისის გამო, „თეთრი გიორგის“ ორგანიზაციის დიდი ჯგუფი დაიშალა. ემიგრანტებმა სამუშაოს საძებნელად სხვადასხვა პროვინციებს მიაშურეს. მის. წერეთელი, გ. ჯაყელი, აღ. მანველიშვილი პარიზში გაემგზავრნენ. პარიზში „თეთრი გიორგის“ ორგანიზაციას კ. დადიანი ხელმძღვანელობდა. ორგანიზაციაში დაწყებულმა განხეთქილებამ 1933 წელს მისი დაშლა გამოიწვია. 1936 წლის შემოდგომაზე გამართულ „თეთრი გიორგის“ ყრილობაზე ლეო კერესელიძე გადააყენეს.

1940 წელს აღდგა „თეთრი გიორგი“. 1942 წელს ორგანიზაციის მთელი ელიტა ბერლინში შეიკრიბა. ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის წევრმა სულიკო ზალდასტანიშვილმა წამოაყენა „თეთრი გიორგის“ ორგანიზაციისა და ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის გაერთიანების საკითხი. ამის თაობაზე მოლაპარაკება წარმოებდა ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის მეთაურთან სპირიდონ კედიასთან. მხარეები შეთანხმდნენ, რომ საქართველოში ჩამოსვლისთანავე ლეო კერესელიძე მთავარ მდივნად დარჩენილიყო. იმავდროულად დაარსებულიყო უმაღლესი საბჭო და მის თავმჯდომარედ დანიშნულიყო სპირიდონ კედია. ამ დროს ბერლინში ჩადის აღ. ასათიანი, რომელიც ხვდება ლ. კერესელიძესა და სპ. კედიას. გადაწყდა ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიისა და „თეთრი გიორგის“ სრული გაერთიანება.

ჩანს ომის წინ „თეთრი გიორგი“ გერმანიაზე დიდ იმედებს ამყარებდა, გერმანიის გამარჯვება საქართველოს მომავალი თავისუფლების საწინდრად მიაჩნდა.

ქართველ ემიგრანტთა ნაწილისთვის ფაშიზმი წარმოადგენდა საქართველოს დამოუკიდებლობის მიღწევისა და ბოლშევიზმის დამარცხების ერთადერთ რეალურ ძალას. რაც შეეხება ქართველ ემიგრანტთა ერთიანობის პრობლემებს, ნოე ჟორდანიას გარდაცვალებამდე ორი თვით ადრეც „დამოუკიდებლობის აღმდგენი საბჭოსადმი მიწერილ წერილში უჩიოდა ევროპის ემიგრაციის დაქსაქსულობასა და დაპირისპირებას“. ამ წრემ თავის ორგანოს დაარქვა „ეროვნული საბჭო“, ხოლო ნაციონალურმა ბანკმა თავისას „ეროვნული ცენტრი“ ამრიგად ერთი მთლიანი ქართული ორგანიზაციის შექმნა ვერ მოხერხდა. 1952

წლის 30 იანვარს დაარსდა „თეთრი გიორგის“ მოძრაობის უმაღლესი საბჭო მის. წერეთლის თავმჯდომარეობით.

„თეთრი გიორგის“ ორგანიზაციის არსებობა დასტურდება 1950-იან წლებში, პარიზში, კ. სალიას რედაქტორობით ქართულ ენაზე გამოქვეყნებული ჟურნალი „ბედი ქართლისას“ ზოგიერთ ნომერში კანტიკუნტად გამოქვეყნებული ქრონიკული მასალებიდან, მაგრამ ამ პერიოდში მის არსებობას უფრო ფორმალური ხასიათი აქვს, ვიდრე რეალური.

„ქართველ მხედართა დარაზმულობა არის პარტიების გარეშე მყოფი ორგანიზაცია და მის წევრად შეიძლება იყოს თითოეული ქართველი მხედარი, რომელსაც მოქმედებით ომში თუ მშვიდობიანობის დროს დაუმტკიცებია ღირსეული მამულიშვილობა და აგრეთვე ისიც, ვინც იზიარებს პრინციპებს და ტრადიციებს ქართველ მხედრობისას“.

§2 საქართველოს მთავრობა ემიგრაციაში (1918-1921)

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ორწლიანმა ბრძოლამ ქვეყნის დამოუკიდებლობისა და სუვერენულ უფლებათა დაცვისათვის თავისი დადებითი ნაყოფი გამოიღო, რამაც საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობას 1920 წლისათვის შესაძლებლობა მისცა მეტნაკლებად დაეძლია მის წინაშე არსებული პოლიტიკური სირთულეები და საფუძველი ჩაეყარა დამოუკიდებლობის ფაქტიური აღიარებისათვის.

ამავე დროს რესპუბლიკის მთავრობა ხედავდა, რომ დამოუკიდებლობის შენარჩუნება შეუძლებელი იქნებოდა ქვეყნის ეკონომიკური სიძლიერის, დასავლეთ ევროპის ქვეყნებთან მჭიდრო ურთიერთობის გარეშე. ნელ-ნელა დგამდა აუცილებელ ნაბიჯს ეროვნულ „იმპერიალიზმთან“ ურთიერთობაში, რაც გამოიხატებოდა სხვადასხვა კონცენსიების გაცემით ინგლისელი, ფრანგი, იტალიელი და სხვა კაპიტალისტური ქვეყნების მეწარმეებისადმი.

საქართველო დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობამ 1918-1919 წ.წ. მეტნაკლებად გადაჭრა საშინაო პრობლემები, საგარეო ურთიერთობის საკითხი – დამოუკიდებლობის საერთაშორისო აღიარების თვალსაზრისით მისთვის ძნელი აღმოჩნდა. ამავე დროს რთული აღმოჩნდა „რუსული ფაქტორის“ გადალახვა. დაგვიანებით, მაგრამ მაინც საქართველოს დამოუკიდებლობა „დე ფაქტო“

აღიარებული იქნა ანტანტის ქვეყნების მიერ 1920 წლის 12 იანვარს (უფრო ადრე კი მისი დამოუკიდებლობა ცნეს გერმანიამ და ოსმალეთმა).

რამ განაპირობა მოცემულ დროს საქართველოს „დე ფაქტო-დ“ ცნობა ევროპის მხრიდან, რას ელოდა ანტანტა საქართველოდან საპასუხოდ? რატომ აჭიანურებდა დასავლეთი მის იურიდიულ აღიარებას, ან რატომ განიცდიდა დიდი ბრიტანეთი, ხშირ სახეცვლილებას ქართულ საკითხთან დაკავშირებით. რა სურდა მას, რა უშლიდა ხელს ინგლის-საქართველოს ნორმალურ ურთიერთობას, კითხვაზე პასუხის გაცემა საშუალებას მოგვცემს გავვერკვეთ იმ კატასტროფულ შედეგში, რაც 1921 წლის თებერვალმა მოუტანა დემოკრატიულ საქართველოს.

საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადებაში 1918 წლის 26 მაისს უდიდესი როლი ითამაშა გერმანიის ფაქტორმა, მაგრამ გერმანია პირველ მსოფლიო ომში დამარცხდა და იგი მეორეხარისხოვან სახელმწიფოდ იქცა. საქართველო მოკავშირის გარეშე აღმოჩნდა. თუმცა, 1918 წლის ბოლოსათვის ამიერკავკასიას და მათ შორის საქართველოს ახალი „მფარველი“ გამოუჩნდა ინგლისის სახით.

კავკასია ინგლისის გავლენის სფეროდ ცხადდებოდა, რომელსაც ორმაგი როლი უნდა ეკისრა – ერთი მხრივ, ბოლშევიზმის წინააღმდეგ თეთრი გენერლების მხარდასაჭერად და მეორე – ოსმალეთის, როგორც სახელმწიფოს დასუსტების საქმეში, რომლითაც ყველაზე უფრო დაინტერესებული აღმოჩნდა დაშნაკური სომხეთი – დიდი სომხეთის შექმნის იდეის გამო.

ინგლისი და მასთან ერთად მოკავშირეები განგებ აჭიანურებდნენ ამიერკავკასიის რესპუბლიკების და მათ შორის საქართველოს ცნობას იმიტომ, რომ ელოდნენ დროს, ვინ უფრო მეტ წინააღმდეგობას გაუწევდა ბოლშევიზმს და ვის რა ფუნქცია უნდა შეესრულებინა მასთან ბრძოლის ამა თუ იმ ეტაპზე. და 1920 წლის იანვარში ანტანტის ქვეყნებმა ცნეს აღნიშნული რესპუბლიკების ფაქტიური დამოუკიდებლობა.

საქართველოს მთავრობა სასწრაფოდ და გადაუდებლად მოითხოვდა უპირველესად ინგლისისაგან უახლოეს მომავალში ეცნო ქვეყნის სრული დამოუკიდებლობა, ბათუმი დაბრუნებულიყო საქართველოს გამგებლობაში და ახლად შექმნილ რესპუბლიკას გაწეოდა სამხედრო და მატერიალური დახმარება მოკავშირეებისაგან, რაც, საქართველოს მთავრობის მტკიცებით, „ეროვნული ენერჯის განსაკუთრებულ აღმავლობას გამოიწვევდა“. ინგლისური დიპლომატია

არ ჩქარობდა. მარტო საქართველო ან ცალკე აღებული რომელიმე ამიერკავკასიის რესპუბლიკა ამას არ აკმაყოფილებდა. ინგლისსათვის საჭირო იყო მათი, როგორც ერთიანი ორგანიზმის, „შეკვრა“ და გამოყენება ბოლშევიზმის წინააღმდეგ საბრძოლველად.

ინგლისურმა დიპლომატიამ აღნიშნულ საკითხს დიდი ყურადღება დაუთმო როგორც ანტანტის უმაღლესი საბჭოს 1920 წლის თებერვალ-მარტის სხდომებზე ლონდონში, ისე იმავე წლის აპრილში ცნობილ სან-რემოს კონფერენციაზე. სადაც, კავკასიის რესპუბლიკის დელეგატებსაც მოუსმენდნენ იმ შემთხვევაში, თუ ისინი მიაღწევდნენ შეთანხმებას ტერიტორიული გამიჯვნისა და ბათუმთან დაკავშირებული სტატუსის გადაწყვეტის საქმეში.

საბჭოთა რუსეთის მთავრობა მოკავშირეთა მოქმედებას ამიერკავკასიის საკითხში ყურადღებით ადევნებდა თვალს. საშუალება აღარ მისცა ანტანტის ქვეყნებს ახალი მოფიქრებული ნაბიჯის გადადგმისა და 1920 წლის აპრილის ბოლოს მოახდინა აზერბაიჯანის გასაბჭოება, რომელიც სერიოზული დარტყმა აღმოჩნდა ამიერკავკასიაზე და ასევე მოკავშირეებზე. ამ ფაქტმა აიძულა საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობა ხელშეკრულება დაედო საბჭოთა რუსეთთან იმავე წლის 7 მაისს, ხოლო ინგლისის მთავრობა აშკარად განერიდა ბოლშევიკებთან კონფლიქტს და საბოლოოდ გაიყვანა სამხედრო გარნიზონი ბათუმიდანაც, იქ კი 1920 წლის 4 ივლისს ქართული შეიარაღებული ნაწილები შევიდნენ.

ამრიგად ამიერკავკასიის რესპუბლიკების შეუთანხმებლობა გახდა საბაზი ინგლისისა და ანტანტის უკუქცევისა ამიერკავკასიიდან, მათ შორის – საქართველოდან. აზერბაიჯანის, სომხეთისა და, განსაკუთრებით, საქართველოს დამნაშავედ გამოყვანა უმართებულო იქნებოდა. იგი ასევე განსაზღვრა ინგლისური პოლიტიკის თავისებურებამ კავკასიაში.

მოკავშირეებმა ხელი აიღეს საქართველოზე, მაგრამ მას არასოდეს უთქვამს უარი დასავლეთის ორიენტაციაზე. იგი ჩქარობდა დამოუკიდებლობის იურიდიულ აღიარებას.

1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულებამ დააჩქარა საქართველოს იურიდიული აღიარება, მაგრამ დასავლეთმაც და საკუთრივ ინგლისმაც განაგრძო რუსეთთან დაახლოების პოლიტიკა.

საქართველო-ინგლისისა და საქართველო-რუსეთის ურთიერთობის ფონზე შევეხოთ ოსმალეთის ფაქტორს. იგი ამ დროისათვის, ევროპული პოლიტიკის

მეცნიერი ხელის გამო სუსტად გამოიყურებოდა, მაინც ოსმალეთის „ნაციონალურმა“ მოძრაობამ გააძლიერა ქვეყნის ქმედითუნარიანობა სახელმწიფოებრიობის განმტკიცების თვალსაზრისით, ანტანტასთან წინააღმდეგობამ რუსეთთან დიპლომატიური ურთიერთობის დამყარებამდე მიიყვანა 1920 წლის 3 ივნისს. ამ ფაქტზე ვამახვილებთ ყურადღებას იმიტომ, რომ ამ ორი ქვეყნის აქტიურმა კავშირმა გადაწყვიტა ამიერკავკასიისა და საქართველოს მომავალი. 1921 წლის 12 იანვარს რკპ(ბ) პლენუმმა საქართველოს „დაუყოვნებელი გასაბჭოება“ მიზანშეწონილად ცნო. ხოლო 1921 წლის 26 იანვარს რკპ(ბ) ცკ პოლიტბიუროს სხდომაზე საბოლოოდ გადაწყდა საქართველოს გასაბჭოება.

1921 წლის 25 თებერვალი გახდა არა მარტო დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის, არამედ საქართველოს, როგორც დამოუკიდებელი სახელმწიფოს, დაცემის დღე. დამარცხება არ მომხდარა მხოლოდ 25 თებერვალს. თუ მეტობიექტურობას გამოვიჩინოთ და, მათ მიერ მოყვანილი დამარცხების მიზეზთა ფონზე, გენერალ სკოტის (ინგლისის გარნიზონის სარდალი ბათუმში) აზრსაც გავიზიარებთ, მივაღწეოთ იმ ჭეშმარიტებამდე, რომ: „მთავრობას არც ერთი შეცდომაა რომ არ დაეშვა, მაინც არა ვარ დარწმუნებული, რომ იგი შესძლებდა საქართველოს დამოუკიდებლობის შენარჩუნებას წითელი არმიის პირისპირ“.

სამი წლის დამოუკიდებლობა მცირე დროა ისტორიისათვის, საქართველოს არსებობისა და ბრძოლის მატრიანეში 1918-1921 წლები გახდა სიცოცხლისუნარიანობის, სულიერი სიმტკიცის, მისი უკეთესი მომავლისათვის ფიქრისა და თავისუფლების მოპოვების გარდაუვალობის კარგი პერსპექტივა.

§3. პოლიტიკური ემიგრანტების შემოქმედების გზა

სპირიდონ კელიას ბიოგრაფიაში 1923 წლიდან ახალი – ემიგრანტული, მიუსაფარი და ძნელი ცხოვრება დაიწყო. ჯერ კიდევ 1906 წელს ჟანდარმერია-პოლიციისაგან ძებნილმა გიმნაზიელმა ცარიზმის საპყრობილეს თავი აარიდა და პარიზს გაემგზავრა. 8 წელი დაჰყო მაშინ საფრანგეთში. უჭირდა, ავადმყოფობდა მაგრამ უმაღლესი განათლების მიღება მაინც შეძლო და საქართველოში დაბრუნებაც მოახერხა.

საფრანგეთისაკენ მიმავალი, 1923 წლის ადრე გაზაფხულზე, იტალიურმა გემმა თურქეთში ჩაიყვანა. (1922 წ. – თურქეთის რესპუბლიკა). ქართული

პოლიტიკური ემიგრაციის ნახსაყუდელად მაშინ სტამბოლი ქცეულიყო. იქვე მოქმედებდა საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის საზღვარგარეთის ცენტრალური ბიუროც, რომელსაც იოსებ დადიანი ხელმძღვანელობდა. ბიუროს წევრები იყვნენ: შალვა ქარუმიძე, პეტრე სურგულაძე, დავით შალიკაშვილი და ლელი ჯაფარიძე.

სპირიდონ კედია თანაპარტიელებს შეუერთდა. საარქივო მასალა, აცოცხლებს 1923 წლის 2 აპრილს გამართულ ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის კონსტანტინეპოლის ბიუროს სხდომას. შეკრებილთ სპირიდონ კედიამ გააცნო საქართველოში შექმნილი ვითარება, პარტიათა შორის მიღწეულ შეთანხმებაზე, წარმოაჩინა ეროვნულ-დემოკრატიული როლი საბჭოური რეჟიმის წინააღმდეგ ბრძოლაში და განაცხადა რომ საჭიროა ერთიანი, შეთანხმებული, ამასთან ფრთხილი და გონივრული მოქმედება.

საბჭოთა ხელისუფლებამ მას საფრანგეთიდან მიუთითა, მაგრამ სათანადო ვიზა არ მიუცია. ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ლიდერს, სურვილის შემთხვევაში, შეეძლო წასულიყო სხვა ქვეყანაშიც, მან საფრანგეთი ამჯობინა. სპირიდონ კედიას უცხოეთის პოლიტიკურ წრეებში იმხანად ახლობლები და მეგობრები ნაკლებად ჰყავდა. მას გააჩნდა კავშირები გერმანიაში, მაგრამ ეს არ იყო საკმარისი სამშობლოს განთავისუფლებისათვის ბრძოლის გასაგრძელებლად, მით უფრო, რომ ბერლინში ახლა სულ სხვა ხელისუფლება არსებობდა. მნიშვნელობა ჰქონდა ენის ცოდნას, – სპირიდონი ფრანგულს ფლობდა.

საფრანგეთში ჩასული სპირიდონ კედია შეუერთდა ქართულ პოლიტიკურ ემიგრაციას და ენერგიულად ჩაერთო მის საქმიანობაში.

1924 წლის მაისიდან ინტერპარტიული კომიტეტის ადგილი პარიტეტულმა კოლეგიამ დაიკავა. მასში დამფუძნებელი კრების თავმჯდომარე კარლო ჩხეიძე შევიდა, როგორც სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წევრი, ეროვნულ-დემოკრატიული წარმომადგენლობა კი სპირიდონ კედიას მიენდო.

სპირიდონი შეეყვანილ იქნა 1924 წლისათვის აღმოცენებულ საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტის საზღვარგარეთის დელეგაციის შემადგენლობაში. პარტიის სახით მასვე დაეკისრა ემიგრირებულ მთავრობასთან თანამშრომლობა ყველა საიდუმლო ინფორმაციის გაცნობის უფლებით. ამ უფლებამოსილებით 1922 წლიდან გრიგოლ ვეშაპელი სარგებლობდა. ახლა იგი სპირიდონ კედიამ

შეცვალა. ეს ანაზღაურებადი სამსახური უცხოეთში ცხოვრების ელემენტარულ საშუალებას ქმნიდა.

ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის თავმჯდომარე მთავრობასთან თანამშრომლობის ზემოხსენებული უფლებითა და მდგომარეობით 1927 წლამდე სარგებლობდა, მისი და ქართველი სოციალ-დემოკრატების გზები 1924 წლის აგვისტოს აჯანყების შემდეგ შეიცვალა.

მანამდე ქართულ პოლიტიკურ ემიგრაციას გაემიჯნა და ანტისაბჭოთა მოღვაწეობაზე ხელი აიღო ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ერთ-ერთმა ხელმძღვანელმა გრიგოლ ვეშაპელმა. იგი ბოლშევიკებმა გადაიბირეს.

1924 წლის ნოემბერში გრიგოლ ვეშაპელის რედაქტორობით პარიზში დაიბეჭდა გაზეთ „ახალი საქართველოს“ პირველი ნომერი. ეს ორკვირეული გამოცემა, აშკარად საბჭოთა პლატფორმაზე იდგა და ქართველ ემიგრანტთა სამშობლოში დაბრუნების იდეას ქადაგებდა, ორი წლის განმავლობაში პარიზსა და ბერლინში გამოდიოდა. გრ. ვეშაპელმა აღიარა საბჭოთა წყობილება და ყოფილ თანაპარტიელებსა თუ უცხოეთში გაბნეულ თანამემამულეებსაც საქართველოს ბოლშევიკურ ხელისუფლებასთან ლოიალური დამოკიდებულებისაკენ მოუწოდებდა. ეს მკვეთრი ცვლილება გრიგოლ ვეშაპელის, ტრაგიკული აღსასრულის საბაზად იქცა. იგი 1926 წლის ივნისში სიცოცხლეს გამოასალმეს.

ქართული ემიგრაცია არ იყო ის ძალა, რომელიც დამოუკიდებლად, ადგილზე დარჩენილ მებრძოლი ბანაკისაგან მოწყვეტით შექმნებდა ბოლშევიკური რეჟიმისაგან საკუთარი ქვეყნის განთავისუფლებას, ის პოლიტიკურად დანაწევრებული და ურთიერთდაპირისპირებული იყო. არადა, პარტიათა შორის გაფორმებული შეთანხმება-ხელშეკრულების მიუხედავად, ემიგრაციაში მაინც გაუტანლობის, მუდმივი ეჭვისა და უნდობლობის ატმოსფერო იყო გამეფებული.

სპირიდონ კედია გადაჭრით დაუპირისპირდა ამგვარ სინამდვილეს. მან გააკრიტიკა ნოე ჟორდანიას იმხანად ჰამბურგში გამართულ მეორე ინტერნაციონალის კონგრესზე დასწრებისა და იმ რეზოლუციაზე ხელის მოწერისათვის, რომელიც მხარს უჭერდა საბჭოთა ქვეყნის იურიდიულ ცნობას, მასთან დიპლომატიურ თუ სავაჭრო ურთიერთობის აღდგენას და სხვ. სპირიდონ კედიას სიტყვით, ნოე ჟორდანიას ეს ნაბიჯი იყო „ყოველად მიუღებელი და უტაქტო საქციელი“ საფრანგეთის მიმართ, რომელმაც შეიფარა ქართული ემიგრაცია და

დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობას კვლავაც საქართველოს კანონიერ ხელისუფლებად თვლიდა.

სპირიდონ კედიას ეს პოზიცია ქართველმა სოციალ-დემოკრატებმა „ფრონტის გარღვევად“ შეაფასეს, დაგმეს და გააკიცხეს იგი.

ემიგრაციაში ჩამოყალიბებული „ერთობა“ არ იყო მყარი, მოხვენებით ხასიათს ატარებდა. უფრო მკაცრ შეფასებას ალექსანდრე ასათიანი იძლევა. ადარებდა რა ერთმანეთს ბოლშევიკური ოკუპაციის შემდგომ საქართველოსა და უცხოეთში შექმნილ ქართულ ანტისაბჭოთა პოლიტიკურ გაერთიანებებს, იგი მიუთითებდა: „საქართველოს მებრძოლი ფრონტი იყო რეალური მოვლენა და დიდი სინამდვილე პატრიოტულ თავდადებასა და თავგანწირვაზე აღმოცენებული, სამშობლოსათვის დაღვრილი წმინდა სისხლით გაქვითი-რებული, ხოლო ჟორდანია-რამიშვილის „ეროვნული ფრონტი“ არის სიყალბე, ფიქცია, შინ და გარეთ მოსატყუებლად და სასპეკულაციოდ მოგონილი“.

საერთოდ საქართველოს ეროვნული თავისუფლების ნიადაგზე მებრძოლ ძალთა თანხმობისა და მთლიანობის იდეა ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ბუნებიდან გამომდინარეობდა და იგი ილია ჭავჭავაძისა და თერგდალეულთა ნააზრევს ეფუძნებოდა. სპირიდონ კედიას აზრი თვისობრივად ახალი არ ყოფილა.

სპირიდონ კედიამ პარიზში ქართულენოვანი ჟურნალი დაარსა, რომელსაც „სამშობლოსათვის“ ერქვა. ეს გამოცემა არა ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის, არამედ ზოგადად – „ეროვნულ-პოლიტიკურ ორგანოდ“ იწოდებოდა და სპირიდონ კედიას რედაქტორობით 1925 წლის მაისიდან მომდევნო წლის დამდეგამდე ორ კვირაში ერთხელ გამოდიოდა. გაზეთის პირველი ნომერი ფარულად საქართველოშიაც შემოვიდა.

გაზეთის სარედაქციო წერილებს უმთავრესად სპირიდონ კედია წერდა. მათში ჩანს პატრიოტი მოღვაწის მისწრაფება, ეროვნული იდეის საფუძველზე შემოიკრიბოს უცხოეთში გაბნეულ თანამემამულეთა ის ნაწილი, რომელსაც ძალუძს პარტიულ ინტერესებზე მაღლა სამშობლო და მისი თავისუფლება დააყენოს. ამ სულისკვეთებითაა გამსჭვალული ჟურნალის სხვა პუბლიკაციებიც მისაკო წერეთლის, რაფიელ ინგილოს, შალვა მაღლაკელიძისა თუ სხვათა ავტორობით.

სპირიდონ კედიას ინგლისელებთან კავშირ-ურთიერთობაზე საუბარია ერთ საგაზეთო პუბლიკაციაშიც, რომლის თანახმად, 1927 წლის აპრილში ქართველი

მოღვაწე ლონდონს ეწვია, სადაც იმხანად ჩამოყალიბდა „კაგკასიის კოლონიების გაერთიანებისათვის მოქმედი ჯგუფი“. სპ. კედია ამ აღ. ასათიანთან ერთად ამ ჯგუფში საქართველოს წარმომადგენლობა იკისრა.

1928 წლის შემოდგომაზე სპ. კედიას მეუღლემ, სოფიო ჩიჯავაძე-კედია, აბელ ენუქიძის დახმარებით, მოახერხა მიეღო უცხოეთის ვიზა და ქალიშვილთან ერთად საფრანგეთში ჩავიდა. ამის შემდეგ ოჯახი პარიზიდან 15-იოდე კილომეტრზე მდებარე დაბა კლემაში დასახლდა. ეროვნულ-დემოკრატიული იდეები იძულებული ხდება, პოლიტიკური საქმიანობის გარდა, ოჯახის მოვლა-პატრონობაზეც იზრუნოს. იგი მუშაობას იწყებს თავისი ძველი მეგობრის, საქართველოს განთავისუფლების ეროვნული კომიტეტის თვალსაჩინო წევრის გიორგი მანახლის პარფიუმერულ წარმოებაში. ამ დროს ფართოდ ცნობილი ხსენებული ფირმის ცენტრალური ოფისი ამერიკის შეერთებულ შტატებში მდებარეობდა, საფრანგეთში კი მისი ფილიალი ამოქმედდა, რომელსაც სათავეში სპირიდონ კედია ჩაუდგა.

ამრიგად სპირიდონ კედიას პოლიტიკურ თუ ყოფით ასპარეზზე პრობლემები არ კლებია, ეროვნულ-დემოკრატიული მეთაური ამ პირობებშიც ცდილობდა შეენარჩუნებინა სულიერი სიმშვიდე, არასოდეს დაუკარგავს წონასწორობა და ინარჩუნებდა მზადყოფნას, რაიმეთი გამოდგომოდა თავის საფიცარ სამშობლოს.

გამოირჩეოდა ნოე ნიკოლოზის ძე ჟორდანიას, დაიბადა 1868 წლის 2 იანვარს, ლანჩხუთში, ხელმოკლე აზნაურის ოჯახში. თანამედროვეთა გადმოცემით, ნ. ჟორდანია განსაკუთრებით აფასებდა დედას. 1921 წელს ნ. ჟორდანიას დედამ არ დატოვა საქართველო, როცა მისი შვილი ემიგრაციაში წავიდა.

1917 წელს პეტერბურგში შეიქმნა მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭო, რომლის პირველ თავმჯდომარედ კარლო ჩხეიძე აირჩიეს. ტფილისშიც გადაწყვიტეს ძალაუფლების დასაპატრონებლად მუშათა საბჭოს დაარსება. სხვათა შორის ვალიკო ჯუღელმა ამ დროს დატოვა ბოლშევიკური ფრაქცია და მთლიანად გადავიდა მენშევიკებთან. მართლაც ტფილისში შეიქმნა რევოლუციური ორგანო – მუშათა დეპუტატების პირველი საბჭო, რომლის აღმასკომის თავმჯდომარედ ნ. ჟორდანია აირჩიეს. მალე მას შეუერთდა ჯარისკაცთა საბჭო ვერეშნაკას მეთაურობით, მოხდა ქალაქის მმართველობის არჩევნებიც, რომელშიც მეთაურებად შევიდნენ სამი ეროვნების

წარმომადგენლები – ქართველი ნ. ჟორდანიას, სომეხი ხატისოვი და რუსი პოპოვი.

მაგრამ 1917 წლის ზაფხულში ფაქტიური ხელისუფლება გადავიდა ნოე ჟორდანიას თავმჯდომარეობით მოქმედი მუშათა საბჭოს აღმასკომის განკარგულებაში, ხოლო მენშევიკური პარტიის მუშაობას სათავეში ედგა ნოე რამიშვილი, რომელიც ნ. ჟორდანიას მოადგილედ ითვლებოდა.

1921 წლის 11 თებერვალს დაიწყო ცნობილი „ბორჩალოს სომხების აჯანყება“ და ქართული ჯარის პირველი მარცხიც. ნ. ჟორდანიამ სამხედრო მინისტრი ოდიშელიძე გადააყენა და მის მაგივრად მთავარსარდლად გენერალი კვინიტაძე დანიშნა.

ემიგრაციაში ნ. ჟორდანია განაგრძობდა პოლიტიკურ საქმიანობას, რასაც მოწმობს პარიზში მის მიერ ქართულ, რუსულ, ფრანგულ და გერმანულ ენაზე გამოქვეყნებული წიგნები. მაგალითად: 1933 წლამდე მას გამოცემული აქვს 12 წიგნი, მათ შორის „ბრძოლის საკითხები“, „ჩვენ და ისინი“, „საბჭოთა წყობილება“, „ნამდვილი და ყალბი კომუნიზმი“, „პოლიტიკა“, „ბოლშევიზმი“, „ჩვენი უთანხმოება“, „დემოკრატია“, და სხვ, ხოლო პარიზში ჟურნალი „ჩვენი დროშა“.

გარდა პოლიტიკური შინაარსის წიგნებისა, 1930 წელს ნოე ჟორდანიამ პარიზში ქართულ ენაზე გამოსცა „ვეფხისტყაოსანი“.

ნოე ჟორდანია გარდაიცვალა 85 წლის ასაკში, 1953 წლის 11 იანვარს, პარიზში. დაკრძალულია ლევილის ქართულ სასაფლაოზე.

დასკვნა

1927 წლის გაზაფხულისათვის ანტისაბჭოთა ემიგრაციის საქმიანობა ევროპაში არ შენელებულა. საქართველოს თემა აქტიურად შეუქდებოდა ევროპის პრესაში, საქართველოს ირგვლივ განვითარებულ მოვლენებზე შეაჩერა თავისი ყურადღება სოციალისტური ინტერნაციონალის აღმასკომის პლენუმმაც. ევროპის საზოგადოების მორალური მხარდაჭერა საქართველოს საკითხის მიმართ გრძელდებოდა.

მე-XX საუკუნის 20-იანი წლების მეორე ნახევრისათვის კავკასიაში ახალი აჯანყების ორგანიზების იდეა კვლავ აქტუალური იყო. ამ მოძრაობის სათავეში

სოციალ-დემოკრატები იყვნენ. მათი ერთ-ერთი ყველაზე აქტიური მოღვაწე ნოე რამიშვილი თურქეთში გაემგზავრა და იქ კარგახანს დარჩა.

პარიზში კავკასია-უკრაინის ბლოკის გასაძლიერებლად აგიტაციის წარმოების მიზნით ჟურნალ „პრომეთეს“ გამოცემის გარდა დაიგეგმა უკრაინა-კავკასიის კლუბის დაარსება და მასში უცხოელების აქტიური მონაწილეობა. როგორც ანტისაბჭოთა ემიგრაციის შიგნით, ისე შიდაკავკასიური მასშტაბით მიღწეული ერთიანობა გარკვეულ გამოცდას გადიოდა. მაგალითად, მუსავატელები, თურქების ზეგავლენით, რომელთაც იტალიელთა მხრიდან თავდასხმის ეშინოდათ, მაინცაღამაინც არ იყვნენ დაინტერესებულები კავკასიაში მოვლენების გაძლიერებით.

მე-XX საუკუნის 20-იანი წლების ბოლოს და 30-იანი წლების დასაწყისში დაინტერესებული ქვეყნების მხრიდან სსრ კავშირის წინააღმდეგ მიმართული სპეცოპერაციების ორგანიზება თურქეთის ტერიტორიიდან, თურქეთის სპეცსამსახურების აქტიური ჩარევის შედეგად, შენედა. მიუხედავად ამისა, საბჭოთა სპეცსამსახურები და მთლიანად საბჭოთა ხელისუფლება თვლიდა, რომ თეთრგვარდიელთა, ნაციონალისტური და ემიგრანტული ანტისაბჭოთა ორგანიზაციები, რომელთა შტაბ-ბინები და წარმომადგენლობები განთავსებული იყო თურქეთის ტერიტორიაზე, კვლავ დიდ საშიშროებას წარმოადგენდნენ. ეს ორგანიზაციები არ მაღავედნენ, რომ საბჭოთა კავშირი მათთვის ნომერ პირველი მტერი იყო და, აქედან გამომდინარე, აქტიურად თანამშრომლობდნენ საზღვარგარეთის სპეცსამსახურებთან.

30-იანი წლების მიწურულს ანტისაბჭოთა საქმიანობაში განცდილი მარცხის შემდეგ საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის საზღვარგარეთულმა ბიურომ ტაქტიკა შეცვალა და საქართველოში ემისრების არალეგალური შეგზავნის პროცესი გაცილებით კონსპირაციული გახდა.

მსოფლიო ისტორიას ახსოვს სპეცსამსახურების ოფიციალური თანამშრომლობის სხვა მაგალითები. 1941 წლის 14 აგვისტოს ინგლისის საიდუმლო სამსახურებსა და საბჭოთა დაზვერვის წარმომადგენლებს შორის დაიწყო მოლაპარაკებები ფაშისტური გერმანიის წინააღმდეგ ბრძოლის საქმეში ურთიერთდახმარების აღმოჩენის თვალსაზრისით. მოლაპარაკებების შედეგად მოსკოვსა და ლონდონში ჩამოყალიბდა შესაბამისი კავშირის სექციები.

1943 წლის 27 დეკემბერს თანამშრომლობის თაობაზე მოლაპარაკებები დაიწყო საბჭოთა კავშირის საგარეო დაზვერვასა და ამერიკის შეერთებული

შტატების სტრატეგიული სამსახურების სამმართველოს (ცენტრალური სადაზვერვო სამმართველოს წინამორბედს) შორის. ამერიკულმა მხარემ წამოაყენა თანამშრომლობისათვის შემდეგი ძირითადი მიმართულებები: მოწინააღმდეგეზე სადაზვერვო ინფორმაციის გაცვლა, კონსულტაციების წარმოება მოწინააღმდეგის ტერიტორიაზე დივერსიული საქმიანობის და მტრის ზურგში აგენტთა შეგზავნის ორგანიზებისათვის; დივერსიების მოსაწყობად საჭირო ტექნიკური საშუალებებისათვის მასალების გაცვლა, რადიოაპარატურის ნიმუშების გაცვლა.

იმავე პერიოდში პოლონეთში გაემგზავრა ანტისაბჭოთა საქმიანობის ერთ-ერთი გამორჩეული ორგანიზატორი და პრაქტიკოსი, ქართველი ემიგრანტი შალვა ბერიშვილი.

თურქეთისა და საბჭოთა კავშირის სპეცსამსახურებს შორის მიღწეული ზემოაღნიშნული შეთანხმების „წყალობით“, იმ პერიოდში ანტისაბჭოთა საქმიანობის ორგანიზება თურქეთის ტერიტორიიდან პრაქტიკულად შეუძლებელი იყო. საქართველოში ემისრების შეგზავნა მხოლოდ პოლონეთიდან თუ მოხერხდებოდა, თუმცა აქაც ბევრ წინააღმდეგობას წააწყდნენ ქართველები. ბოლოს ისევ თურქეთი არჩიეს, თუმცა შესაბამისი კანდიდატების მოძებნა ქართველ ემიგრანტებს შორის ძნელი აღმოჩნდა. საბოლოოდ, გადაწყდა არალეგალური საქმიანობისათვის საქართველოში შალვა ბერიშვილის, დავით ერქომანიშვილისა და არტემონ კიკვაძის გაგზავნა. აღნიშნული ღონისძიება თავიდან ბოლომდე პოლონეთის დაზვერვამ დააფინანსა.

V თავი.

ქართული სამხედრო ემიგრაცია ევრიპაში და კავკასიისათვის ბრძოლა 1942-1943 წწ.

§ 1. 1918-1921 წლების საქართველოს გენერალიტეტი

ქართული გენერალიტეტი ასეთი შემადგენლობით არის წარმოდგენილი:

საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში 1918-1921 წლებში ქართულ არმიაში მსახურობდნენ გენერლები:

1	გვარი და სახელი	სამხედრო წოდების მინიჭების წელი	დაბადების და დაკრძალვის თარიღები
1	აბაშიძე ასლან-ბეგი	გენერალი 1918	1877 ბათუმი-1924 სტამბული
2	ანდრონიკაშვილი ალექსანდრე	გენერალ-მაიორი 1917	1871 სიღნაღი-1923
3	ანდრონიკაშვილი სპირიდონ	გენერალ-მაიორი 1903	1848 გურჯაანი – 1934
4	ართმელაძე დავით	გენერალ-მაიორი 1917	1865-20-ი წლები
5	არჯევანიძე გიორგი	გენერალ-მაიორი 1916	1863 სიღნაღი – 1940
6	აფხაზი კონსტანტინე (კოტე)	გენერალ-მაიორი 1918	1867 გურჯაანი – 1923 ტფილისი
7	ახვლედიანი იასონ	გენერალ-მაიორი 1912	1852, ვანი, 1940 ტფილისი
8	ახმეტელაშვილი სტეფანე	გენერალი 1918	1877 სიღნაღი – 1921 რიაზანი
9	ბაქრაძე ზაქარია	გენერალ-მაიორი 1918	1870 თბილისი – 1939 პოლონეთი
10	ბენაშვილი ადრია	გენერალ-ლეიტენანტი 1916	1868 ყვარელი-1941 სოხუმი

11	გაბაშვილი ვასილ	გენერალი-ლეიტენანტი 1913	1853 ტფილისი – 1933 იქვე
12	გელევანიშვილი ალექსანდრე	გენერალ-მაიორი 1914	1870 მცხეთა-1933
13	გელევანიშვილი იოსებ	გენერალი 1918	1873 ყვარელი-1939 მცხეთა
14	გელევანიშვილი ნიკოლოზ	პოლკოვნიკი	1878 ყვარელი-1923
15	ერისთავი ალექსანდრე	გენერალ-ლეიტენანტი 1917	1873 თბილისი-1955 საფრანგეთი
16	ერისთავი გიორგი	გენერალ-მაიორი 1918	1875-1947 საფრანგეთი
17	ესაძე სიმონ	გენერალ-მაიორი 1920	1868 ბათუმი-1927 ტფილისი
18	ვაშაკიძე ტარასი	გენერალი 1918	1876 ხონი – 1937
19	ზაქარიაძე ალექსანდრე	გენერალი 1919 (გენერალური შტაბის უფროსი)	1884 ზესტაფონი-1957 საფრანგეთი
20	თაყაიშვილი ქაიხოსრო	ინჟინერ-გენერალი 1918	1879 ოზურგეთი- ტფილისი 1921
21	იმნაძე კონსტანტინე	გენერალ-მაიორი 1916	1875-1938 აშშ
22	კვინიტაძე გიორგი	გენერალ-მაიორი 1917	1874 დაღესტანი-1970 საფრანგეთი
23	კერესელიძე ლეო	გენერალი 1920	1883-1943 ბერლინი
24	კობიაშვილი ალექსანდრე	გენერალ-მაიორი 1910	1883-1943 ბერლინი
25	კობიაშვილი მიხეილ	გენერალ-მაიორი 1915	1862-1931
26	კონიაშვილი ალექსანდრე	გენერალი 1919	1873, 1951 არგენტინა
27	მაზნიაშვილი გიორგი	გენერალ-მაიორი 1916	1870 კასპი, 1937 რეპრესირებული
28	მარღანია მალაქია	გენერალ-მაიორი 1913	1859-1921
29	მადალაშვილი ლევან	გენერალ-ლეიტენანტი 1917	1879 თბილისი 1926 მიუნხენი

30	მაყაშვილი აბელ	გენერალ-მაიორი 1914	1860 თელავი, 1920
31	მაყაშვილი ივანე	გენერალ-მაიორი 1907	1848-1921
32	მდივანი ზაქარია	გენერალ-მაიორი 1914	1867-1924
33	მიქელაძე ალექსანდრე	გენერალი 1914	1863-1919 სამტრედია
34	ოდიშელიძე ილია	გენერალ-ლეიტენანტი 1914	1865-1921 ტფილისი
35	ფურცელაძე გიორგი	გენერალ-მაიორი 1915	1867 გორი, 1924 ტფილისი
36	ქავთარაძე ალექსანდრე	გენერალ-მაიორი 1917	1870
37	ქიშმიშევი არტემი	გენერალი 1917	1870 ტფილისი
38	ქუთათელაძე სიმონ	გენერალ-მაიორი 1914	1858-1918
39	ქუთათელაძე კირილე	გენერალ-მაიორი 1910	1861-1929
40	ყაზბეგი გიორგი	ინფანტერიის გენერალი 1905	1840-1921 ტფილისი
41	ყაზბეგი ივანე	გენერალ-მაიორი 1915	1860, 1944 პოლონეთი
42	ყარალაშვილი სოლომონ	გენერალ-მაიორი 1919	1870 ტფილისი-1924 ტფილისი
43	ჩხეიძე ალექსანდრე	გენერალი 1923	1879 ზესტაფონი-1941 პოლონეთი
44	ჩხეტიანი ქრისტეფორე	გენერალი 1918	1873 ცაგერი – 1933 ბათუმი
45	წულუკიძე ვარდენ	გენერალი 1915	1865 ხონი – 1923 ტფილისი
46	ჭავჭავაძე სპირიდონ	გენერალ-მაიორი 1916	1878 – 1952 ციხეში
47	ჯიჯისია არტემი	გენერალი 1919	1874-1938
48	ჯუღელი ვალიკო	სახალხო გვარდიის სარდალი	1886 ზესტაფონი – 1921 ტფილისი
49	კარგარეთელი ვასილი	გენერალი 1920	1892-1938 წლებში

ბევრი მათგანი წავიდა ემიგრაციაში. ევროპაში, ძირითადად პოლონეთში, ბევრი მათგანი გაიბნა თავისი შთამომავლობით. [მამიკელაშ, ე. 2010 წ. გვ. 264-274]

ბევრი მათგანი გადაეგო უცოლშვილოდ ცხოვრების გზას და სხვა ქვეყნებს, ბევრი ვეღარ ეღირსა საქართველოს, სამუდამოდ დარჩა პოლონეთის და სხვა ქვეყნების მიწაზე.

1921 წლის 17 მარტს საქართველოს მთავრობა ნოე ჟორდანიას ხელმძღვანელობით ბათუმის ნავსადგურიდან გემით გაემგზავრა ემიგრაციაში ევროპაში, საფრანგეთში. ეს იყო ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის პირველი ნაწილი.

ქართულ პოლიტიკურ ემიგრაციას გაჰყვა სამხედრო ემიგრაციის წარმომადგენლობა. ეს იყო ქართული ემიგრაციის მეორე შტო პოლონეთში. ეს იყო ისტორიული მოვლენა საქართველოს XX საუკუნის ცხოვრებაში. ვერ გავიზიარებთ აზრს, თითქოს პოლონეთში ქვეყნის მეთაურის მარშალ იუზიფ პილსუდსკის (1867-1935) მიწვევით ჩავიდა ქართველი გენერალიტეტისა და იუნკრების დიდი ჯგუფი გენერალ ა. ზაქარიადის ხელმძღვანელობით.

პოლიტიკური თუ სამხედრო ემიგრაცია საქართველოდან ევროპაში წავიდა შექმნილი რეალური პირობების, იძულების გამო: ამ დროს საქართველოს მთავრობის თავმჯდომარე იყო ნოე ჟორდანია, სამხედრო მინისტრი – პარმენ (ნიკოლოზ) ჭიჭინაძე, მთავარსარდალი – გენერალი გიორგი მაზნიაშვილი, გვარდიის სარდალი – ვალიკო ჯუღელი, შინაგან საქმეთა მინისტრი – ნოე რამიშვილი, საგანგებო რაზმის უფროსი – მელქისედექ (მექი) კელია.

ყველა მათგანს საკუთარი თავგადასავალი და საკუთარი ადგილი მიუჩინა ცხოვრებამ. [მამუკელაშვილი., ე. 2010 წ. გვ. 263-281]

§2 ქართული სამხედრო ემიგრაცია პოლონეთში

ქართველი გენერლებისა და ოფიცრების ემიგრანტული პირველი შტო მოხვდა პოლონეთში. ქართველ სამხედროთა რაოდენობა იუნკრების ჩათვლით 300-მდე აღწევდა. მაშინდელი პოლონეთის სახელმწიფო ცენტრალური ევროპის ქვეყნებში გამოირჩეოდა თავისი მდებარეობით – მდინარეების ვისლისა და ოდერის აუზში, საზღვრები: დასავლეთით გერმანია; სამხრეთ-დასავლეთით – ჩეხოსლოვაკია; აღმოსავლეთით – რუსეთი, ჩრდილოეთით კი – ბალტიის ზღვა. მოსახლეობის რაოდენობა 36 მილიონამდე, ენა პოლონური. ცხოვრობდნენ აგრეთვე უკრაინელები, ბელორუსები, სლოვაკები, მცირე ჯგუფებად ბოშები, ებრაელები, რუსები, ლიტველები.

პოლონეთის შემდგომი ისტორიისათვის მნიშვნელოვანი გახდა 1918 წლის 29 აგვისტოს რუსეთთან, კერძოდ ვ. ლენინის ხელმოწერილი დეკრეტი, რომლის ძალითაც უარს ამბობდა ყოფილი რუსეთის იმპერიის მიერ დადებულ ყოველგვარ ხელშეკრულებებზე, რაც კი შეეხებოდა პოლონეთის დანაწილების საკითხს. მანამდე კი, I მსოფლიო ომის (1914-1918) დროს გერმანიის და ავსტრია-უნგრეთის ჯარებმა 1915 წლის ზაფხულში დაიკავეს პოლონეთის სამეფოს ტერიტორია. იქ მათ სცადეს შეექმნათ მარიონეტული „დამოუკიდებელი პოლონეთის სახელმწიფო“ (1916 წ. 5 ნოემბერი).

შემდეგ, 1918 წლის დეკემბერში შეიქმნა პოლონეთის პოლიტიკური პარტიათა კავშირი და მის საფუძველზე სარეგენტო საბჭო (დაარსდა 1917 წ. სექტემბერში). ამ საბჭომ პილსუდსკის გადასცა სამხედრო, ხოლო უკვე 14 ნოემბერს სამოქალაქო ძალაუფლება. მთავრობის თავმჯდომარედ დაინიშნა ე. მორაჩევსკი, ხოლო 1919 წ. იანვარში ამ თანამდებობაზე დაინიშნა ი. პადურევსკი, მან კი ხელი მოაწერა ვერსალის ხელშეკრულებას.

ორი წლის მერე, 1921 წლის 17 მარტს მიიღეს პოლონეთის კონსტიტუცია, რომლის ძალითაც პოლონეთი ცხადდებოდა რესპუბლიკად, რასაც ეყოლებოდა ორპალატიანი (სეიმი და სენატი) პარლამენტი.

ასეთ გართულებულ ვითარებაში დამკვიდრდა პოლონეთში ქართველ სამხედრო ემიგრანტთა პირველი შტო.

პოლონეთის მიწაზე გაბნეულ ქართველ იუნკერთა საფლავს პატივი მიაგო არა ერთმა თვითმხილველმა.

სრულიად, უცვლელად ვურთავთ ქართველ სამხედრო ემიგრანტთა შემადგენლობას – „სია პოლონეთში მყოფ ქართველი ოფიცრების“, შედგენილს 1926 წლის 23 მარტს, გენერალ ა. ზაქარიადის ხელით.

სია პოლონეთში მყოფ ქართველი ოფიცრების: [ქ. გურჯაანის სახ. მუზ. მას.]

ძველი ოფიცრები

1	გვარი და სახელი	დაბ. წელი	ოჯახური მდგომარეობა	ხარისხი ქართულ ჯარში	ხარისხი ამჟამად	მდგომარეობა ამჟამად
1	ზაქარიაძე ალექსანდრე	1884	ცოლი და ორი ვაჟი პოლონეთში	გენერალი	გენერალი	დაკონტრაქტებული არ არის
2	ქუთათელაძე კირილე	1861	უცოლშვილო	გენერალი	გენერალი	დაკონტრაქტებული არ არის
3	ყაზბეგი ივანე	1860	ცოლი და ერთი ვაჟი საქართველოში	გენერალი	გენერალი	დაკონტრაქტებული არ არის
4	კონიაშვილი ალექსანდრე	1873	უცოლშვილო	გენერალი	გენერალი	დაკონტრაქტებული არ არის
5	ბაქრაძე ზაქარია	1869	ორი ქალიშვილი საქართველოში	გენერალი	გენერალი	დაკონტრაქტებული არ არის
6	ჩხეიძე ალექსანდრე	1874	ცოლი და ორი ვაჟი უკვე ოფიცრები	პოლკოვნიკი	ბრიგადის გენერალი	დაკონტრაქტებული არ არის
7	ვანნაძე ნიკოლოზ	1884	ცოლი და ქალიშვილი საფრანგეთში	პოლკოვნიკი	პოლკოვნიკი	დაკონტრაქტებული არ არის
8	ბაგრატიონი ალექსანდრე	1879	ცოლი და ერთი შვილი საზღვარგარეთ	პოლკოვნიკი	პოლკოვნიკი	დაკონტრაქტებული არ არის
9	კანდელაკიანი კოლოზ	1886	ცოლი საფრანგეთში	პოლკოვნიკი	პოლკოვნიკი	დაკონტრაქტებული საინჟინრო სკოლაში

						ლექტორად
10	კიკვიძე კონსტანტინე	1883	ცოლი პოლონეთში	პოლკოვნიკი	პოლკოვნიკი	დაკონტრაქტე ბული არ არის
11	გველესიანი რომანი	1888	უცოლშვილო	პოლკოვნიკი	პოლკოვნიკი	დაკონტრაქტე ბული არ არის
12	მიქელაძე პლატონი	1889	უცოლშვილო	პოლკოვნიკი	პოლკოვნიკი	დაკონტრაქტე ბული არ არის
13	ერისთავი ვალერიანი	1882	ცოლი ბელგიაში	მაიორი	მაიორი	დაკონტრაქტ ებული
14	თევზაძე ვალერიანი	1894	უცოლშვილო	მაიორი	მაიორი	დაკონტრაქტ ებული იმყოფება ტოპოგრაფიუ ლ სკოლაში
15	სიამაშვილი ვლადიმერი	1889	ცოლი პოლონეთში	მაიორი	მაიორი	დაკონტრაქტ ებულია ქვეით ჯარში
16	ტერიაშვილი კონსტანტინე	1882	ცოლი და ორი შვილი საფრანგეთში	მაიორი	მაიორი	დაკონტრაქტ ებულია საიდენდანტო უწყებაში
17	ედუაროვი ისრაფილი	1888	ცოლი და ორი შვილი პოლონეთში	მაიორი	მაიორი	დაკონტრაქტ ებულია ცხენოსან ჯარში
18	ქუთათელაძე ბიძინა	1889	უცოლშვილო	მაიორი	მაიორი	დაკონტრაქტ ებულია საიტენდანტო სკოლაი
19	ედუაროვი	1889	ცოლი და	მაიორი	მაიორი	ქვეით ჯარში

	არჩილი		ერთი ვაჟი პოლონეთში			
20	დოდობერიძე ბორისი	1891	უცოლშვილო	მაიორი	მაიორი	ქვეით ჯარში
21	ალავიძე ალექსანდრე	1891	უცოლშვილო	კაპიტანი	კაპიტანი	საავტომობილო ნაწილში
22	არონიშიძე არტემი	1891	უცოლშვილო	კაპიტანი	კაპიტანი	ქვეით ჯარში
23	ინჯია ვასილი	1891	ცოლი პოლონეთში	კაპიტანი	კაპიტანი	ტოპოგრაფი
24	ვანნაძე დავითი	1894	უცოლშვილო	კაპიტანი	კაპიტანი	ტოპოგრაფია
25	ფავლენიშვილი გიორგი	1898	უცოლშვილო	როტმისტრი	როტმისტრი	ცხენოსან ჯარში
26	ქუთათელაძე დავითი	1893	ცოლი პოლონეთში	კაპიტანი	კაპიტანი	არტილერიაში
27	მაჭავარიანი დავითი	1893	ცოლი და შვილი საქართველოში	კაპიტანი	კაპიტანი	ქვეით ჯარში
28	კობიაშვილი ალექსანდრე	1892	ცოლი და შვილი საქართველოში	კაპიტანი	კაპიტანი	იმყოფება საინტენ- დანტო სკოლაში
29	მამალაძე გიორგი	1897	უცოლშვილო	კაპიტანი	კაპიტანი	რადიო ტელეგრაფის ტი
30	ყიფიანი ალექსანდრე	1889	უცოლშვილო	უფროსი ლეიტენანტი	პორუჩიკი	სამხედრო სასამართლო ში
31	რუსიაშვილი მიხეილი	1895	უცოლშვილო	ლეიტენანტი	პორუჩიკი	ცხენოსან არტილერიაში
32	კლიმიაშვილი დავით	1895	უცოლშვილო	ლეიტენანტი	პორუჩიკი	დაკონტრაქტ ებული

33	შალიკაშვილი დიმიტრი	1896	უცოლშვილო	ლეიტენანტი	პორუჩიკი	ცხენოსან ჯარში
34	ქავთარაძე ივანე	1896	უცოლშვილო	ლეიტენანტი	პორუჩიკი	ქვეით ჯარში
35	ჭყონია სევერიანი	1895	უცოლშვილო	ლეიტენანტი	პორუჩიკი	საავიაციო პოლკში
36	ნოვრუხოვი ისრაფილი	1891	ცოლი პოლონეთში	ლეიტენანტი	პორუჩიკი	ცხენოსან ჯარში

ახალგაზრდა ოფიცრები ყოფილი იუნკრები

1	მრელაშვილი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	დაკონტრაქტებულია ქვეით ჯარში
2	ჯავახიშვილი გიორგი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	დაკონტრაქტებულია ქვეით ჯარში
3	ხუნდაძე გედევანი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	დაკონტრაქტებულია ქვეით ჯარში
4	ცერცვაძე ზაქარია	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	დაკონტრაქტებულია ქვეით ჯარში
5	სხირტლაძე	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	სწავლობს ავიაციის სკოლაში
6	სამსონცი მელიქი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	ქვეით ჯარში
7	კაკაბაძე	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	ქვეით ჯარში
8	ჩხეიძე დავით	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	ცხენოსან ჯარში
9	ჩხეიძე გიორგი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	ცხენოსან ჯარში
10	იაშვილი გრიგოლი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	ცხენოსან ჯარში
11	დადიანი მიხეილ	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	ცხენოსან ჯარში
12	უგრეხელიძე	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	ცხენოსან ჯარში

	ვიტალი				
13	ბაქრაძე ივანე	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	ცხენოსან ჯარში
14	ფურცველაძე შალვა	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	არტილერიაში
15	წითლანაძე თედორე	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	არტილერიაში
16	ტურაშვილი გრიგოლი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	არტილერიაში
17	ხელაძე ვალერიანი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	საინჟინრო ნაწილში
18	ყიფიანი დავითი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	ქვეით ჯარში
19	ნანუაშვილი ივანე	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	ქვეით ჯარში
20	კიკნაძე ირაკლი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	ქვეით ჯარში
21	ლობჯანიძე ილარიონი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	ქვეით ჯარში
22	ცაბაძე ვლადიმერი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	ქვეით ჯარში
23	ყიფიანი ნიკოლოზი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	ქვეით ჯარში
24	აბაშიძე ვახტანგი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	ქვეით ჯარში
25	ბალახვანელ ი საველი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	ქვეით ჯარში
26	მათიკაშვილი ნიკოლოზი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	ქვეით ჯარში
27	კობიაშვილი სიმონი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	დაკონტრაქტებულია ცხენოსანთა ჯარში
28	ლალიძე დიმიტრი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	დაკონტრაქტებულია ცხენოსანთა ჯარში
29	კვალიაშვილი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	დაკონტრაქტებულია

	მიხეილი				ცხენოსანთა ჯარში
30	ლადიქე დავითი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	მძიმე არტილერიაში
31	ლადიქე ვლადიმერ	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	მძიმე არტილერიაში
32	თაყაიშვილი პლატონი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	საველე არტილერიაში
33	ყაზბეგი ირაკლი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	საველე არტილერიაში
34	მახარაძე ვლადიმერი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	ცხენოსან არტილერიაში
35	რატიშვილი გიორგი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	საველე არტილერიაში
36	ზაუტაშვილი იოსები	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	საველე არტილერიაში
37	აბაშიძე სიმონი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	საინჟინრო სკოლაში
38	ლომიძე ვახტანგი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	ფლოტში
39	აღნიაშვილი ნიკოლოზი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	წელს ათაგებს ჯარის სკოლას
40	ნაცვლიშვილი ფარნაოზი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	წელს ათაგებს კავალერიის ჯარის სკოლას
41	გლოვაცკი	უცოლშვილო	იუნკერი	პოდპორუჩიკი	მიიღო პოლონეთის ქვეშევრდომობა

სია პოლონეთში მყოფ აზერბაიჯანელი ოფიცრების

1	ხანი ხოელი	1869	ცოლი და სამი შვილი კონსტანტინეოლში	პოლკოვნიკი	ოლკოვნიკი	დაკონტრაქტებული არ არის
2	კასუმბეკოვი ჯანგირი		ცოლი და სამი შვილი	პოლკოვნიკი	ოლკოვნიკი	დაკონტრაქტებული არ არის
3	ისრაფილოვი ისრაფილი	1892	უცოლ შვილო	პოლკოვნიკი	პოლკოვნიკი	დაკონტრაქტებული არ არის
4	ელიგაროვი ველი-ხეი	1897	ცოლი პოლონეთში	როტმისტრი	როტმისტრი	დაკონტრაქტებული არ არის

§3. ფაშიზმი ევროპაში და ქართული სამხედრო ემიგრანტები

XX საუკუნის 40-იან წლებში ევროპის საზოგადოების სულიერება შეაშფოთა იტალიის და გერმანიის საგარეო პოლიტიკურმა მისწრაფებებმა, სხვა ქვეყნის ტერიტორიული ხელყოფის, სხვა სახელმწიფოთა დაპყრობის სურვილმა. აშკარა გახდა ფაშისტური რეჟიმის ლტოლვა სხვა ხალხებზე გაბატონებისათვის. 1939 წლის 1 სექტემბერს გერმანია თავს დაესხა პოლონეთს. ასეთი ფაქტით დაიწყო მეორე მსოფლიო ომი (1939-1945).

ფაქტიურად ეს მოვლენა გახდა ქართველ სამხედრო ემიგრანტთა პოლონური ცხოვრების მეორე ეტაპი, რომლის დროსაც მიმდინარე საომარი ოპერაციები და მათში ქართველთა მონაწილეობა საინტერესოა რამდენიმე მიზნით:

1. პოლონეთის ჯარების შემადგენლობაში მებრძოლი ემიგრანტი ქართველი ოფიცრები და მეთრები;
2. პოლონეთის პარტიზანულ მოძრაობაში მონაწილენი;
3. პოლონეთის სახელმწიფოებრივ-პოლიტიკური ვითარება და მისი მნიშვნელობა ევროპაში მშვიდობიანი ცხოვრების მოწესრიგებაში.

გერმანელმა ფაშისტებმა პოლონეთში შექმნეს საგენერალგუბერნატორო (ცენტრი-კრაკოვი). აქვე, პოლონეთის ტერიტორიაზე შექმნეს ადამიანთა მასობრივი მოსპობის საკონცენტრაციო ბანაკები – ოსვენციმი და მაიდანეკი.

ამასთან 1939 წელს საფრანგეთში შეიქმნა პოლონეთის ემიგრანტული მთავრობა (ის 1940 წლიდან იმყოფებოდა ლონდონში გენერალ ვ. სიკორსკის მეთაურობით). ასევე, საბჭოთა კავშირში შეიქმნა „პოლონელ პატრიოტთა კავშირი“, რომელმაც შემდეგ ჩამოაყალიბა ტ. კოსტიუშკოს სახელობის დივიზია. 1944 წლისათვის, მარტის თვეში შეიქმნა I პოლონური არმია, 1 ივნისს ეროვნული ფრონტის დროებითი წარმომადგენლობითი ორგანო „კრაიოვა რადა ნაროდოვა“, მას სათავეში ჩაუდგა ბოლესლავ ბერუტი.

ფაშისტური ოკუპაციის დროს მოისპო პოლონეთის მოსახლეობის 22% ქვეყნის ეროვნული სიმდიდრის 38%, დარბეული იქნა სამრეწველო საწარმოთა 70%.

პოლონეთის სახელმწიფოებრივი ვითარების გავლენა ქართველი ემიგრანტების ცხოვრების პირობებზე აშკარად გამოვლინდა ქართველი ოფიცრის დიმიტრი შალიკაშვილის ოჯახის მიმართ.

ასე, ქართული ემიგრაციის ორი ძირითადი შტო მიეძალა ევროპას:

1) პოლიტიკური; 2) სამხედრო.

ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის დასაყრდენი გახდა საფრანგეთი. მათი, ქართველი გენერლების, ოფიცრების, იუნკერების ემიგრანტული რაოდენობა პოლონეთში 300-მდე აღწევდა. ეს მცირე ცნობა ნათლად წარმოგვიდგენს XX საუკუნის 20-იანი წლების საქართველოს საერთო ემიგრანტთა ცხოვრების პირობებს ევროპის ქვეყნებში. მათი, ქართული სამხედრო ემიგრანტების ძირითადი შემადგენლობა გაიბნა, ჩარჩა და შეერწყა ცხოვრებისეულ სინამდვილეს იქ, სამშობლოდან შორს. არც ერთი გენერალი, არც ერთი მაღალი ჩინის ოფიცერი არ დაუსაქმებია თავისი სამხედრო პროფესიის მიხედვით პოლონეთის ხელისუფლებას.

დღეისათვის, 2011 წლის ივლისისათვის საქართველოს სამეცნიერო და პოლიტიკურ წრეებში საუბრობენ ქართველ სამხედრო ემიგრანტთა დამსახურებაზე – ერთნი მათ გმირებად მიიჩნევენ; მეორენი – განმათავისუფლებლად. მესამენი – ბარიკადებს იქით მყოფ ქართველებად; მეოთხენი – გაბნეულები, მაინც ქართველები იყვნენ და საქართველოსათვის თავისი მეთოდებით იღწვოდნენ და სხვ.

მიგვაჩნია, თითოეული შეგონება დაკვირვებას საჭიროებს. მხოლოდ ეროვნული ნიშნის, ეროვნული კუთვნილების გამო ინდივიდების, პიროვნებების საქციელის იისფერებში წარმოდგენა მართებული არ არის ისტორიისათვის.

ევროპის კონტინენტზე და საერთოდ მსოფლიოში გაბატონებულ პოლიტიკურ მოვლენებში XX საუკუნის 40-იან წლებში აშკარად გამოიკვეთა ქართული ემიგრაციის პოლიტიკური თუ სამხედრო მიზნები საქართველოს ბედის თაობაზე;

მათი საერთო მიზან-სურვილი იყო საქართველოს ე.წ. „განთავისუფლება“. თითოეულ მიმართულებას თავისი ტაქტიკა, მეთოდები ჰქონდა შემუშავებული. უმეტეს წილად უცხო ძალებზე დამყარებული იმედის ილუზიებზე აგებული,

ქართული ემიგრაციის საერთოდ და კერძოდ ქართული სამხედრო ემიგრაციის მიზეზებისა და საბაბის ახლებურად გააზრების აუცილებლობა საქართველოს დღევანდელი სახელმწიფოებრივი მშენებლობის მნიშვნელოვანი ნაწილია. ევროპაში ქართველი ემიგრანტების შთამომავალთა მონაწილეობა დამოუკიდებელი, დემოკრატიული სახელმწიფოს მართვაში 2003 წლის ნოემბრის რევოლუციის შემდეგ აშკარა გახდა.

საქართველოს დამოუკიდებელი რესპუბლიკის მენშევიკური ხელისუფლების ემიგრაციაში ევროპაში, საფრანგეთში, პოლონეთში ცხოვრების და მათი სულისკვეთების შესწავლა, გერმანელ ფაშიზმთან თანამშრომლობის ძირითადი მიზნების შესრულების მცდელობის შესახებ არსებობს მეცნიერთა აზრთა სხვაობა.

XX საუკუნის 30-იანი წლებიდან საფრანგეთში მცხოვრები ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ბევრი ნიჭიერი მოღვაწე გულისყურით მოეკიდა მაშინდელი ევროპის ქვეყნებში, კერძოდ ესპანეთში, იტალიაში და გერმანიაში შექმნილ რთულ პოლიტიკურ ვითარებას.

ქართულმა ემიგრაციამ უცხო ქვეყანაში საქმიანობით, მათი ძალების გამოყენებით მოისურვა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენა. ემიგრანტთა ნაწილმა გერმანიის სამხედრო ძლიერება მიიჩნია ერთადერთ რეალურ ძალად საბჭოთა კავშირის დამარცხებისა და ამ საფუძველზე საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის.

ასე, ვერმანის უმაღლეს ორგანოში 1941-1945 წლებისათვის შექმნილი „კავკასიის კომიტეტი“ თავისი შემადგენლობითა და საქმიანობით უშუალოდ ასახავდა ქართველი ემიგრანტების მიზნების სულისკვეთებას.

კავკასიის კომიტეტი უთუოდ კარგად იცნობდა გერმანელთა სამხედრო სტრატეგიულ გეგმებში ჩამოყალიბებულ კონკრეტულ გეგმას კავკასიის დაპყრობისათვის, კოდური სახელწოდებით „ედელვაისი“. კავკასიის დაპყრობისა და „კავკასიის რაიხსკომისარიატის“ დაარსების გეგმა უნდა განხორციელებულიყო 1942 წლის საომარი ოპერაციების ჩატარების შედეგად.

კავკასიის რაიხსკომისრად გათვალისწინებული იყო ვერმახტის ცნობილი მოხელე არნო შიკოდანცი. [საქ. სსრ. ორცხა. ფ 2514. აღწ. 1 საქმე 79]

XX საუკუნის 40-იანი წლების გერმანია საბჭოთა კავშირის საომარი დაპირისპირებისას დამარცხდა. ჩაიშალა კავკასიის დაპყრობის ვერმახტის პიტლერული გეგმა. არ შეიქმნა და ვერც შეიქმნებოდა „კავკასიის რაიხსკომისარიატი“. არნო შიკოდანცს არ ეღირსა რაიხსკომისრობა. ის იმედგაცრუებული გაბრუნდა ჩრდილოთ კავკასიიდან. ასე განუხორციელებელი აღმოჩნდა ქართველ პოლიტიკურ ემიგრანტთა ოცნება.

გერმანული სარდლობის მიერ ადრევე დაიწყო ე.წ. „ბარბაროსას“ სამხედრო დაგეგმარება. ცხადია ვერმახტის არც ერთი გეგმა არ მზადდებოდა ისე საფუძვლიანად და ზედმიწევნით ზუსტად, როგორც ეს გეგმა, თავისი შორს მიმავალი დაპყრობითი ინტერესებით. ამ გეგმაში დიდი ადგილი ეკავა დაპყრობილი ქვეყნების პოლიტიკურ-ადმინისტრაციული მართვის, ხალხის მორჩილების და მათზე გაბატონების ხერხებს. ასეთი ორგანიზაციული მართვისათვის რამდენიმე ძირითადი გეგმა იქნება შემუშავებული, რის საუკეთესო დამადასტურებელია ჩვენს მიერ მოძიებული შესაბამისი განაწესი:

გერმანელთაგან საომარი ოპერაციების გეგმა:

ოპერაცია	დამუშავების დრო	დამუშავების ხანგრძლივობა
1. „ვეისი“ (თავდასხმა პოლონეთზე)	1939 წ. აპრილი-სექტემბერი	5 თვე
2. „ვეზერ იუნბერგ“ (დანისა და ნორვეგიის დაპყრობა)	1939 წ. დეკემბერი, 1940 წ. აპრილი	4 თვე
3. „გელბი“ (თავდასხმა და საფრანგეთში შეჭრა)	1939 წ. სექტემბერი, 1940 წ. 10 მაისი	10 თვე

4. „მარიტა“ (საბერძნეთში შეჭრა)	1940 წ. ნოემბერი, 1941 წ. 6 აპრილი	7 თვე
5. „25“ (იუგოსლავიის წინააღმდეგ აგრესია)	1940 წ. ნოემბერი, 1941 წ. 6 აპრილი	7 თვე
6. „ბარბაროსა“ (თავდასხმა საბჭოთა კავშირზე)	1940 წ. გაზაფხული, 1941 წ. 22 ივნისი	12 თვეზე მეტი

საომარი ოპერაციების განსხვავება დროის მიხედვით გამოკვეთილი იყო. ვვარაუდობთ, რომ ვერმახტის მიერ შემუშავებული ასეთი ჩანაფიქრი, ყველა სტრატეგიული გეგმა (გარდა „ბარბაროსას“ გეგმისა) განხორციელებული იქნა უცვლელად ნავარაუდებულ და დადგენილ ვადებში. გამონაკლისი გახდა „ბარბაროსას“ გეგმა, მან შემდგომში არაერთი ცვლილება, შესწორება, გადამუშავება, დამატება განიცადა: ამ გეგმის პირველი დაწყებითი მონახაზები 1940 წლის 22 ივლისს განეკუთვნებიან. მას განსაზღვრავდა ჰიტლერის და ბრაუხინის დირექტივები, რაც უცვლელად ჩაიწერა თავის დღიურში გალდერმა. ეს ჩანაწერები უტყუარად და ზედმიწევნით ზუსტად ახასიათებს ვერმახტის მესვეურთა მისწრაფებას. [ЦАМО СССР. Ф 224 оп 766 г 7.]

ზოგი რამ გალდერის ცნობებიდან.

ა) ოპერაცია გაგრძელდება ოთხი – ექვსი თვე;

ბ) აუცილებელია რუსეთის სახმელეთო არმიის განადგურება, უკიდურეს შემთხვევაში ისეთი ტერიტორიის დაპყრობა, რითაც შესაძლებელი იქნება ბერლინისა და სილეზიის სამრეწველო რაიონის უზრუნველყოფა მოწინააღმდეგის საავიაციო თავდასხმისაგან;

გ) პოლიტიკური მიზნები:

- უკრაინა;
- ბალტიისპირეთის სახელმწიფოები;
- ბელორუსია;
- ფინეთი.

დ) აუცილებელი 80-100 დივიზია; რუსეთს გააჩნია 50-75 კარგი დივიზია.

ამგვარი მონაცემების საფუძველზე გალდერმა გადაწყვიტა გეგმის შედგენა დაევალებინა მე-18 არმიის შტაბის უფროსს გენერალ-მაიორ ერის მარქსისათვის. უკვე 29 ივლისს გენერალმა მარქსმა დაიწყო მუშაობა და ჩამოაყალიბა თავისი ძირითადი იდეა საბჭოთა რუსეთში შეჭრის თაობაზე. [ЦАМО СССР. Ф 74456 оп 2 г 145.]

ის, ცხადია, პირველ ხანებში საზოგადოების კუთვნილება არ იყო და მხოლოდ სამხედრო სპეციალისტთა საიდუმლო მასალებში ინახებოდა.

ბერლინში პირველად იქნა ხსენებული საბჭოთა კავშირის დაყოფის, ადმინისტრაციულ-პოლიტიკური განაწილების გეგმა გერმანულ სამფლობელოებად. ეს მოხდა ომის დაწყებამდე ორი დღით ადრე. დამსწრეებმა მოისმინეს საბჭოთა კავშირის ტერიტორიაზე ოთხი გერმანული რაიხსკომისარიატის შექმნის გეგმის არსებობის შესახებ. [ЦАМО СССР. Ф 414, оп 29062, г 1]

თითოეული რაიხსკომისარიატი მოიხსენიებოდა თავისი კოდური სახელებით:

1. „ბალტენლანდი“ (ან „ოსტლანდი“)
2. „უკრაინა“
3. „კავკასია“
4. „რუსეთი“ (ან „მოსკოვი“)

ჩანს გერმანელთა დაპყრობითი გეგმების ავტორები მეტად შორსაც წავიდნენ, თითოეულ რაიხსკომისარიატს გააჩნდა თავისი ადმინისტრაციულ-პოლიტიკური ცენტრი და დანიშნული ჰყავდა უკვე წინასწარ შერჩეული კომისრები.

მათგან: I რაიხსკომისარიატი „მოსკოვი“ (რაიხსკომისარი ზიგფრიდ კაშე, რეზიდენცია ქ. მოსკოვი).

აქვე დაგეგმილი იყო გენერალური კომისარიატების შექმნაც:

- ა) „მოსკოვი“
- ბ) „ტულა“
- გ) „ლენინგრადი“
- დ) „გორკი“
- ე) „ვიატკა“
- ვ) „კაზანი“
- ზ) „უფა“
- თ) „პერმი“

II რაიხსკომისარიატი „ოსტლანდი“ (რაიხსკომისარი ჰენრიხ ლოზე, რეზიდენცია ქ. რიგა)

გენერალური კომისარიატები:

- ა) „ესტონეთი“
- ბ) „ლიტვა“

გ) „ბელორუსია“

III რაიხსკომისარიატი „უკრაინა“ (რაიხსკომისარი ერის კოხი, რეზიდენცია ქ. როვნო).

ა) „ვილნო-პრიდოლია“

ბ) „უიტომირი“

გ) „ჩერნიგოვი“

დ) „კიევი“

ე) „ხარკოვი“

ვ) „სტალინგრადი“

ზ) „სარატოვი“

IV. რაიხსკომისარიატი „კავკასია“ (რაიხსკომისარი არნო შიკოლანცი, რეზიდენცია ქ. თბილისი).

გენერალური კომისარიატები:

ა) „ყუბანი“

ბ) „სტავროპოლი“

გ) „საქართველო“

დ) „აზერბაიჯანი“

ე) „მთიანეთის კომისარიატი“

ვ) „ყალმუყეთის მთავარი კომისარიატი“

შეგნიშნავთ, რომ ეს სტრუქტურა მოულოდნელად ან უცხად არ წარმოშობილა, მისი შემქმნელების წინამორბედები ითვალისწინებდნენ შვიდი რაიხსკომისარიატის შექმნას, რასაც გვიდასტურებს როზენბერგის შემორჩენილი ჩანაწერები.

§4. კავკასიისათვის ბრძოლა (1942-1943) და სამხედრო ემიგრანტები

გერმანიის დაპყრობით გეგმებში განსაკუთრებული ადგილი, მათი შორეული ექსპედიციების განხორციელების გზაზე, იყო კავკასია. დიდი სტრატეგიული მნიშვნელობის ობიექტად მიჩნეული იყო და ითვლებოდა სამხრეთში კავკასია-სტალინგრადის მიმართულებით საომარი ოპერაციების მომზადება.

კავკასია, ჩრდილოეთ კავკასია, ამიერკავკასიის რესპუბლიკები, უშუალო საბრძოლო ასპარეზს წარმოადგენდა. მათგან ჩრდილოეთ კავკასიის ძირითადი ნაყოფიერი ქალაქები და სოფლები გერმანული ჯარების მოქმედების ქვეშ მოექცნენ, ხოლო სამხრეთით საქართველო 1942 წლის შემოდგომისათვის

ძლიერი საფრთხის ქვეშ აღმოჩნდა. გერმანელთაგან სანიმუშოდ მაღალ მთებში მოქმედებისათვის გაწვრთნილი, რთულ რელიეფში მოძრაობისათვის შერჩეული, აღჭურვილობით შეიარაღებული სამხედრო ნაწილები შეესივნენ კავკასიონის მთაგრეხილის უღელტეხილებს საქართველოს დედაქალაქისაკენ. საქართველო ერთდროულად აღმოჩნდა ფრონტისპირა ქვეყანაც და საომარ მოქმედებაში ჩაბმული სახელმწიფოც, უკვე მის ტერიტორიაზე ზემო აფხაზეთში, სოხუმის მაღლა სოფ. ფსოუსთან წარმოებდა ბრძოლები. [ЦАМО СССР. Ф 224, 414.]

კავკასიაში თავდაცვითი ბრძოლების დროს საქართველოს მომავლის შესახებ აშკარად გამოჩნდა, გამოვლინდა ორგვარი დამოკიდებულება: გერმანელთაგან თავისი ზრახვებისათვის ქართველი სამხედრო ემიგრანტების, ქართველ ტყვეთაგან შექმნილ ე.წ. „ნაციონალური ბატალიონის“ მესვეურთა გამოყენების და საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში მყოფი საქართველოს თავდაცვის აუცილებლობის ძირითადი მიმართულების შესახებ. [გრეჩკო., ა. 1971 წ.]

გაიყო ქართველთა მიზნები: ემიგრანტული შტო და სამხედრო ტყვეთაგან შექმნილი ბატალიონები ცალკე – საქართველოს „განთავისუფლებისათვის“, საქართველოს დამცველები ცალკე, აი, ეს ორი ურთიერთსაპირისპირო ვითარება.

გერმანიის მხარდაჭერის მოსაპოვებლად ქართველ ემიგრანტთა ნაწილი საჭიროდ თვლიდა მასთან თანამშრომლობას. 1942 წლიდან გერმანიაში შეიქმნა პოლიტიკურ-სამხედრო ორგანიზაციები. გერმანიის საგარეო საქმეთა სამინისტროს ინიციატივით შეიქმნა „ქართული პოლიტიკური კომიტეტი“ მ. წერეთლის, ზ. ავალიშვილის, სპ. კედიას და გ. მაღალაშვილის შემადგენლობით; გერმანიის აღმოსავლეთის სამინისტროსთან დაარსდა „ქართული ეროვნული კომიტეტი“ ფონდ „მედეას“ თაოსნობით და მიხაკო წერეთლის თავმჯდომარეობით; ბერლინში დაიწყო ჟურნალი „ქართველი ერის“ გამოცემა; 1943 წლის ნოემბერში ბერლინში შეიქმნა სამხედრო ხასიათის „საკავშირო შტაბი“ მ. კედიას ხელმძღვანელობით. ამ შტაბს ჰქონდა პოლიტიკური განყოფილება „ქართული ცენტრი“ გ. მაღალაშვილის თავმჯდომარეობით.

ასე სასწრაფოდ მზადდებოდა გერმანიაში, ბერლინში საქართველოს მომავალი, ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის ნაწილი – სპ. კედია, ზ. ავალიშვილი, რ. გაბაშვილი, გ. ამირეჯიბი, გენერალი გ. კვინიტაძე, მ. კედია თანამშრომლობდნენ ორგანიზაცია „კავკასიასთან“. მოუწოდებდნენ ქართველ ემიგრანტებს მოხალისედ ჩაწერილიყვნენ გერმანელთა არმიაში. ამასთანავე ყოფილი სამხედრო ტყვეები ქართველ ემიგრანტთა შუამდგომლობით შედიოდნენ

გერმანელთა მიერ ჩამოყალიბებულ სამხედრო შენაერთებში; ასე იქმნებოდა კავკასიური ლეგიონებისაგან ეროვნული ბატალიონები.

შეიქმნა 12 ქართული, ასევე 10 სომხური, 8 აზერბაიჯანული ბატალიონი. თითოეულში 1000 კაცამდე შედიოდა.

კავკასიური ლეგიონებისა და საველე ბატალიონების ჯარისკაცთა რიცხვი 48700-ს შეადგენდა.

ქართველები – 14000;

აზერბაიჯანელები – 13600;

ჩრდილო კავკასიელები – 10.100; სომხები – 11000

გერმანელთა სამშენებლო-მომარაგების ნაწილში – 21895 კაცი

მათში ქართველი – 6800; მათში სომეხი – 7000; აზერბაიჯანელი – 4751;

სხვა გერმანულ ნაწილებში 32000 კაცი გერმანელთა სასარგებლოდ.

ასე კავკასიელთა 102295 – კაციანი სამხედრო ძალა მოადგა კავკასიონს.

შეიქმნა ქართველთაგან 7 ბატალიონი;

პირველი ბატალიონი – შალვა მაღლაკელიძის სახელობის;

მეორე – გიორგი სააკაძის სახელობის;

მესამე – დავით აღმაშენებლის;

მეოთხე – თამარ მეფის;

მეხუთე – მეფე ერეკლეს;

მეექვსე – შოთა რუსთაველის;

მეშვიდე ბატალიონი ილია ჭავჭავაძის სახელობისა.

ოპერატიულ-დივერსიული, სამთო-სადაზვერვო ქართული ბატალიონი „ბერგ-რმანი“ კავკასიაში გამოჩნდა. [შტემენკო, ს. 1968 წ.]

კავკასიაში საომარ მოვლენებს იხსენებს თავის წიგნში გერმანელი სარდალი, კავკასიის ბრძოლების უშუალო მონაწილე, გერმანიის არმიის 49-ე სამთო-მსროლელი კორპუსის სარდალი გენერალი რუდოლფ კონრადი: იგი ახასიათებს კავკასიონის ქედის მაღალმთიანი ქლუხორის, სანჯაროსა და მარუხის უღელტეხილებისათვის ბრძოლის პირობებს, შეგნებულად არ ახსენებს კავკასიის ფრონტზე მებრძოლ ე.წ. კავკასიურ ნაციონალურ ბატალიონებს თუ ლეგიონებს, თუმცა აღიარებს 1942 წლის 26 ნოემბერს ორი „აღმოსავლური ასეულის“ საბჭოთა არმიების მხარეზე გადასვლას.

ქართველთა მოქმედების ძირითადი მიზნები, როგორც ჩანს, ურთიერთ-საპირისპირო, ურთიერთგამომრიცხავი გამოდგა:

დაიწყო მოუთოკავი პარტიზანული თავდასხმები ჩრდილოეთ კავკასიის ხუტორებიდან ევროპისაკენ:

ქართველებმა სისხლიანი თავგადასავლებით იარეს პარტიზანული ომის დიდ გზაზე – კავკასიიდან დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში.

პარტიზანული ბრძოლის ხერხებისა და მეთოდების გამოყენება ქართველ-თათვის ახალი ან უცნობი არ იყო. ახალი გახდა ის, რომ პარტიზანული მოძრაობა ფაშისტურ გერმანიასა და მის მოკავშირეებზე გამარჯვების უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი შეიქმნა თავისი მასშტაბებითა, გეოგრაფიული სივრცით და მონაწილეთა რაოდენობით. მასში, ამ მოძრაობაში მონაწილეობდნენ სხვადასხვა ქვეყნებისა და ეთნიკური წარმომადგენლობის ძალები.

საფუძვლად ჰქონდა: – პატრიოტიზმი, შეურიგებლობა უცხო ძალის ბატონობისადმი, ჩაგვრისადმი, მოძრაობაში მონაწილეობის ნებაყოფლობითობა, მორალური თუ საბრძოლო სულისკვეთება.

ისტორიული გამოცდილება, მათ შორის დიდი სამამულო ომის დროს კავკასიაში დაწყებული პარტიზანული მოძრაობის პრაქტიკა, ადასტურებს პარტიზანული ბრძოლის დიდ სამხედრო და მორალურ-პოლიტიკურ მნიშვნელობას, რამდენადაც ბრძოლის წარმოების ეს მეთოდი მოულოდნელ ზიანს აყენებდა მტრის კომუნიკაციებს, შეიარაღებულ ძალებს, ახდენდა ფრონტის მიღმა ზურგის დეზორგანიზაციას, შლიდა ოკუპანტთა სამხედრო ხელი-სუფლებისა და ადმინისტრაციის საქმიანობას.

საერთოდ, პარტიზანული ომი გერმანელ ფაშისტთა წინააღმდეგ გადაიქცა საერთო სახალხო უძლიერეს მოძრაობად არა, მარტო საბჭოთა ქვეყნის დროებით ოკუპირებულ ტერიტორიაზე, არამედ ევროპის ქვეყნებში ის გახდა „წინააღმდეგობის“ მოძრაობის შემადგენელი ნაწილი.

კავკასიის, კერძოდ ჩრდილოეთ კავკასიის, ხუტორებიდან დაწყებული პარტიზანული ბრძოლები და ქართველთა მონაწილეობა ევროპის ქვეყნებში ანტიფაშისტურ მოძრაობაში განსაკუთრებული ისტორიული ღირებულებისა და მნიშვნელობის მქონეა.

დასკვნა

კავკასიისათვის ბრძოლის 50-წლისთავისადმი მიძღვნილი საზეიმო კრება გაიმართა თბილისში 1993 წლის 17 ოქტომბერს, მასში მონაწილეობდნენ მოძვე რესპუბლიკების, გმირი ქალაქების სევესტოპოლის, ნოვოროსიისკისა და ქერჩის, ჩრდილოეთ ოსეთის, დაღესტნის, ყაბარდო-ბალყარეთის, ჩეჩნეთ-ინგუშეთის წარმომადგენლები, კავკასიაში ბრძოლის ვეტერანები და სხვ.

წლები ვერ წაშლიან კავკასიისათვის გმირული ბრძოლის ხსოვნას, დრო უკან იხევს მეომრების გმირობის წინაშე, გმირობისა, რომლებიც მათ ჩაიდინეს კავკასიონის თოვლიან უღელტეხილებზე, ფაშისტური თავდაცვის „ცისფერი ხაზის“ გარდევვისას, ნოვოროსიისკის, „მცირე მიწაზე“, ტამანის ნახევარკუნძულის განთავისუფლების დროს.

კავკასიისათვის ბრძოლაში მხედრული გმირობა ჩაიდინა ჩვენი ქვეყნის ყველა ხალხმა, მათი წარმომადგენლები მხარდამხარ იბრძოდნენ ჭაღარა კავკასიონის მთისწინეთში, ჩვენი სამშობლოს თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისათვის მრავალი დაეცა.

მარტო საბჭოთა საქართველოს 50-ათასზე მეტი წარმომადგენელი მამაცურად დაიღუპა ქერჩთან და ნოვოროსიისკთან. სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის მიერ 1944 წლის 1 მაისს დაწესებული იქნა მედალი „კავკასიის დაცვისათვის“, ამ მედლის კავალერია 583.045 ადამიანი.

საჭიროა მომავალი კვლევის პროცესში ნათლად, ფაქტებზე დაყრდნობით გაგაანალიზოთ ბევრი პროცესი, რომელიც კავკასიისათვის ბრძოლას განეკუთვნება. ვოლგაზე და კავკასიაში გამარჯვება მეორე მსოფლიო ომის უდიდესი სამხედრო-პოლიტიკური მოვლენაა. ამ გამარჯვებამ განაპირობა განმათავისუფლებელი ბრძოლის აღმავლობა ევროპაში, ანტიჰიტლერული კოალიციის განმტკიცება, აღმოსავლეთის ხალხთა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის გაძლიერება. დამაჯერებლად დაადასტურა, რომ ფაშიზმი განწირულია, მისი კრახი გარდაუვალია.

დასრულდა XX საუკუნის 20-იანი წლების სისხლიანი I მსოფლიო ომი. ევროპის ქვეყნები თანდათან დაუბრუნდნენ შემოქმედებით ცხოვრებას.

1914-1918 წლების საომარი მოვლენები მტკივნეული გამოდგა საერთოდ და კერძოდ დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოებისათვის.

I მსოფლიო ომის წლებშივე ადამიანთა გულისყური მიიპყრო რუსეთში მიმდინარე პოლიტიკურმა და სამხედრო მოვლენებმა. რუსეთში დაემსოგაბატონებული რომანოვების დინასტია. რევოლუციურმა ტალღამ პეტერბურგიდან შორეულ კუთხეებს მიაღწია. შეიცვალა ძალთა თანაფარდობა, შეიცვალა ადამიანთა დამოკიდებულება, შეიცვალა სახელმწიფოს მართვის პოლიტიკური მიმართულება.

საქართველო ჩაბმული აღმოჩნდა საერთაშორისო პროცესებში სხვადასხვა ფორმით. ქართველები მონაწილეობენ I მსოფლიო ომში: ქართველები აქტიურობდნენ რევოლუციურ მოძრაობაში.

I მსოფლიო ომის შემდგომ საქართველოში დამყარდა დემოკრატიული რესპუბლიკისათვის დამახასიათებელი სახელმწიფო მმართველობა, ხელისუფლებაში აღმოჩნდა არც თუ ძლიერი პოლიტიკური ნების ადამიანების ჯგუფი, რასაც მოჰყვა შემდგომში რთული და მტკივნეული მოვლენები ქართველი საზოგადოებისათვის: 1921 წელს საქართველოს ხელისუფლება და მათი თანამდგომი პოლიტიკური თუ სამხედრო ძალები ემიგრაციაში, ევროპის ქვეყნებში წავიდნენ, მკაცრმა სინამდვილემ დაქსაქსა, გააბნია დედამიწის კუთხეებში.

საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას (1918-1921) ძლიერი სამხედრო გენერალიტეტი ჰყავდა გამოჩენილი მხედართმთავრებითა და მეომარი გენერლებით. მათი, ქართული გენერალიტეტის ნაწილი გაჰყვა პოლიტიკურ ემიგრაციას ევროპაში, ძირითადად პოლონეთსა და საფრანგეთში. იქ, საქართველოდან მოცილებული გაიბნენ ევროპაში, მათი ძირითადი ნაწილი ვეღარ დაბრუნდა სამშობლოში. წლებმა თავისი დაღი დაასვა მათს შთამომავლობას, მათს სულიერებას.

საერთო დასკვნები

1. ქართული სამხედრო-პოლიტიკური ემიგრაციის ევროპის ქვეყნებში გასვლის ერთ-ერთი მიზეზი გახდა საქართველოს პირველი რესპუბლიკის ხელისუფლების საშინაო პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური მდგომარეობის მოუწესრიგებლობა.
2. განსაკუთრებული ძირითადი მიზეზი გახდა 1921 წლისათვის რუსეთის საგარეო პოლიტიკისადმი დამოკიდებულება. წითელი ჯარის XI არმიის საომარი ოპერაცია საქართველოში და 1924 წლის იუნკრების აჯანყება რუსული რეჟიმის წინააღმდეგ.
3. ქართული ემიგრაცია უცხოეთში, ევროპაში ორი მიმართულებით ჩამოყალიბდა: 1. პოლიტიკური (სამთავრობო) ემიგრაცია; 2. სამხედრო (გენერალიტეტი და იუნკრები) ემიგრანტული შტო.
4. ქართული პოლიტიკური (სამთავრობო) ემიგრაციის წარმომადგენლობა განთავსდა საფრანგეთში, პარიზსა და მის მახლობლად, სადაც აგრძელებდა საქართველოს განთავისუფლებისათვის საქმიანობას. თავისი იდეოლოგიის ძირითად მიმართულებად ჩამოყალიბებული ჰქონდა ევროპის ქვეყნების დახმარების იმედი და პრაქტიკული მხარდაჭერის მიღწევისათვის იყენებდა დიდი ქვეყნების მთავრობებთან მჭიდრო დიპლომატიურ ურთიერთობას.
5. ქართული სამხედრო (გენერალიტეტი და იუნკრები) ემიგრანტული შტო განლაგდა ძირითადად პოლონეთში, ქართველ სამხედროთა უმრავლესობა წლების განმავლობაში არ იყო დასაქმებული პოლონეთის ხელისუფლების მიერ. მხოლოდ XX საუკუნის 30-იანი წლებიდან დაიწყო მათი საკონტრაქტო-სახელშეკრულებო საქმიანობა სამხედრო სპეციალობის მიხედვით, რასაც ხელი შეუწყო პოლონეთის ხელისუფლებაში მოსულმა მარშალმა პილსუდსკიმ.
6. პოლიტიკური იდეოლოგიის საფუძველზე ქართული სამხედრო ემიგრანტული შტოს ბევრი წარმომადგენელი ჩადგა ევროპაში ახლად გამოჩენილი ფაშისტური რეჟიმის სამსახურში და აქტიური მონაწილეობა მიიღო მეორე მსოფლიო ომში (1939-1945) და დიდ სამამულო ომში კავკასიისათვის წარმოებული ბრძოლების დროს (1942-1943 წ.წ.).

7. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობისა და ხელისუფლების მიერ ვერ მოწესრიგდა ქვეყნის საერთაშორისო მდგომარეობა, როგორც ახლო მეზობლებთან ისე ევროპის ქვეყნებში.
8. საგარეო ურთიერთობის დარგში მეზობელ აზერბაიჯანთან და სომხეთთან რთული იყო საზღვრების ტერიტორიული მოწესრიგების საკითხის მოგვარება.
9. 1918 წლისათვის საქართველოს თავისი ორიენტაცია აღებული ჰქონდა გერმანიაზე და ელოდა მისგან მხარდაჭერას. ეს იმედები გაცრუვდა.
10. ისტორიის სარბიელზე გამოხდნენ ინგლისი და თურქეთი თავისი ინტერესებით კავკასიის ქვეყნებისა და კერძოდ საქართველოს მიმართ.
11. მალე ამიერკავკასია ინგლისის გავლენაში მოექცა. ბაქოსა და ბათუმში ინგლისის არმიის ნაწილები შევიდნენ. საქართველოს საგარეო პოლიტიკა, ქვეყნის ბედი ძირითადად ინგლის-საფრანგეთზე დამოკიდებული გახდა.
12. საქართველოს ხელისუფლებას უნდა მოეგვარებინა დიპლომატიური გზით თურქეთის, დენიკინისა და მის ზურგს ამოფარებული ინგლისის – კავკასიის მხედრობის დაპყრობითი გეგმები.
13. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელისუფლების მცდელობა მიეღწია საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ევროპის ქვეყნების ძალებით წარუმატებელი აღმოჩნდა.
14. სრული მარცხი განიცადა ემიგრანტული პოლიტიკური ხელისუფლების წარმომადგენლებისა და სამხედრო ემიგრანტული შტოს მიერ წამოწყებულმა მოძრაობამ ფაშისტური გერმანიის შეიარაღებულ ძალებზე დაყრდნობით, მასში აშკარა საომარი მონაწილეობით, საქართველოს განთავისუფლების მცდარმა მსოფლმხედველობრივმა წარმოდგენებმა.
15. XX საუკუნის 40-იანი წლების ევროპაში შექმნილმა მკაცრმა ვითარებამ განმსაზღვრელი უარყოფითი როლი შეასრულა ქართული სამხედრო-პოლიტიკური ემიგრაციის შემდგომ ბედზე.
16. ქართული სამხედრო-პოლიტიკური ემიგრაციის დამარცხებული წარმომადგენლების ძირითადი შემადგენლობა ველარ ეღირსა სამშობლოში, საქართველოში დაბრუნებას. მათი ნაწილი ამერიკასა და სხვა ქვეყნებში წავიდა.

17. ქართული სამხედრო ემიგრაციის შემადგენლობიდან წარმომდგარი დიდი ჩინის – აშშ არმიის 4-ვარსკვლავიანი გენერალი გახდა მაღალი თანამდებობის პიროვნება ჯონ (მალხაზ) შალიკაშვილი. (1936-2011)
18. ქართული სამხედრო-პოლიტიკური ემიგრაციის საქმიანობის შესახებ, მისი ისტორიული მისიის შეფასებისას გვხვდება მოსაზრება, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი იბრძოდნენ საბჭოთა საქართველოს წინააღმდეგ. „იდგნენ ბრძოლის ბარიკადების მეორე მხარეს, მათ თავისი რწმენა ჰქონდათ და ისინი მაინც ქართველები იყვნენ“.
19. ვფიქრობთ, ასეთი შეფასება გარკვეულ წინააღმდეგობას შეიცავს, პირველ რიგში იმიტომ, რომ სრულიად მიუღებელი და მცდარი აღმოჩნდა უცხო შეიარაღებულ ძალებზე დაყრდნობით საკუთარი ქვეყნის ე.წ. განთავისუფლების ემიგრანტული იდეა; მეორე ის, რომ მაშინდელმა ფაშისტურმა პროპაგანდამ გარკვეული ზემოქმედება მოახდინა და მცდარი წარმოდგენა ჩამოუყალიბა ემიგრანტ ქართველობას, ჩააყენა ისინი თავის სამსახურში; მესამე ის, რომ ემიგრანტები ევროპის ქვეყნებში გამუდმებით ცდილობდნენ საკუთარი სიცოცხლის გადარჩენაზე და იყენებდნენ ყველა შესაძლებლობას ამისათვის. ყოველივე ეს აიძულებდა მათ იარაღით ხელში ჩამდგარიყვნენ ფაშიზმის სამსახურში.
20. ქართული სამხედრო-პოლიტიკური ემიგრაციის იდეოლოგიური მსოფლმხედველობა, მცდელობა შეძლებისდაგვარად გამოეყენებინათ ევროპის დიდი ქვეყნების თანადგომა, მარცხით დასრულდა ისევე, როგორც ფაშისტური იდეოლოგია და საომარი მოქმედებები.
21. ქართული-სამხედრო პოლიტიკური ემიგრაცია ევროპაში თითქმის 30 წლის განმავლობაში აგრძელებდა მოღვაწეობას, მხოლოდ XX საუკუნის 50-იან წლებში, როდესაც ქართული პოლიტიკური ცხოვრებიდან გავიდა ორი პიროვნება: ნოე ჟორდანიას გარდაიცვალა (1953), 11 იანვარს პარიზში. იოსებ სტალინი 1953 წლის 5 მარტს მოსკოვში. თითქოს ამით დასრულდა მრავალწლიანი დაპირისპირება.

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები

1. სურგულაძე, 1991. სურგულაძე ა. სურგულაძე პ. “საქართველოს ისტორია“. საკითხავი წიგნი. 1783-1990. თბ. 1991 წ.
2. საქართველოს ისტორია, 1980. საქართველოს ისტორია. “საკითხავი წიგნი“. 1980. თბ. გამომც. „მეცნიერება“.
3. საქართველოს ისტორია, 1962. საქართველოს ისტორია ტ. II. “დამხმარე სახელმძღვანელო“. 1962. გამომც. „საბჭოთა საქართველო“.
4. გაზ. „თეთრი გიორგი“, 1926 წ.
5. მანველიშვილი ალ. „ჩემი მოგონებები“.
6. მანველიშვილი, 1990 წ. მანველიშვილი ალ. „ნარკვევები და წერილები.“ 1990 წ. სან-ფრანცისკო.
7. შარაძე, 1990. შარაძე გ. ორანტი. ურნლ. „ქართული მწერლობა“, თბ. 1990, 1.
8. „ლტოლვილთა საძვალენი“, 1973 წ. პარიზი.
9. მამუკელაშვილი, 2002. ელ. მამუკელაშვილი „ჩვენები“: თბ. 2002.
10. მამუკელაშვილი ელ. „ქართული სამხედრო ემიგრაცია ევროპაში“ (სამეცნიერო სესიაზე მოხსენება)
11. ქებაძე მ. „პოლონეთი ქართველების მეორე სამშობლო.“ (სამეცნიერო სესიაზე მოხსენება).
12. ჩხარტიშვილი, 2008. ჩხარტიშვილი ც. „პოლონეთ-საქართველოს ურთიერთობის ზოგიერთი საკითხი.“ თბ. 2008 წ. „უნივერსალი“.
13. გოგიტიძე, 1999. გოგიტიძე მ – „რუსეთის არმიის ქართველი გენერლები“, თბ, 1999.
14. მაისურაძე, 2008. მაისურაძე შ. „ქართული ემიგრაციის ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის კვლევის პრობლემები.“ 2008 წ. „უნივერსალი“.
15. კარაზინი, 2001. კარაზინი ს. „ქართველი ოფიცრები პოლონეთის ჯარში“. 2001.
16. ვოჟნიაკი, 2001. ვოჟნიაკი ა. „ქართული ემიგრაციის საზოგადოებები და ორგანიზაციები პოლონეთში.“ 2001.
17. ზედგინიძე, 1965. ზედგინიძე გ. „ქართველი დიპლომატი ბოგდან გურჯიციკი“. ჟ. „მნათობი“, 12. 1965.
18. ჯავახიშვილი, 1998. ჯავახიშვილი ნ. „ქართველი მხედრები პოლონეთის დროშის ქვეშ“. თბ. 1998.

19. ბენიძე, 1999. ბენიძე ვ. „საქართველოს სოციალ-პოლიტიკური მდგომარეობა და სახელმწიფოებრიობისათვის ბრძოლა“ (1920-1925), თბ. 1999.
20. მასალები პოლონეთისა და საქართველოს ურთიერთობის ისტორიისათვის (XV-XVIII), თბ. 1965.
21. საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. VIII. თბ. 1980 წ.
22. ნათმელაძე, 2004. ნათმელაძე მ. „ემიგრანტული ლიტერატურა“. (იხ. საქართველოს უახლესი ისტორია) 2004 წ.
23. კუპატაძე, (1941-1945). კუპატაძე ელ. „ქართული ეროვნული დივიზიები დიდ სამამულო ომში“ (1941-1945).
24. ავტორთა კოლექტივი, 2008. ავტორთა კოლექტივი „ტოტალიტარული რეჟიმის დამყარება საქართველოში XX საუკუნის 20-იან წლებში“. თბ. 2008.
25. კვინიტაძე, 1999. კვინიტაძე გ. „ჩემი მოგონებები“ ტ. I- II. თბ. 1999.
26. მაღლაკელიძე, 1994. მაღლაკელიძე შ. ქართველები ვერმახტის დროის ქვეშ“, თბ. 1994.
27. გრიშკაშვილი, 2003. გრიშკაშვილი წ.ა. „საქართველო პოლონეთის თვალთ“, 2003. წ.
28. მამუკელაშვილი, 2010 წ. მამუკელაშვილი ელ. „ედელგაისის აღსასრული“, 2010 წ.
29. ცქიტიშვილი, 1999. ცქიტიშვილი კ. „ვერმახტის კატასტროფა კავკასიაში“, თბ. 1999 წ.
30. სურგულაძე, 1994. ა. სურგულაძე პ. „ქართული ლეგიონი თურქეთში“, ბთ. 1994 წ.
31. გრეჩკო, 1971. გრეჩკო ა. „ბრძოლა კავკასიისათვის“. თბ. 1971 წ.
32. „ჩრდილო კავკასიის ხალხთა ისტორიის ნარკვევები“, 1969 წ.
33. სტალინი, 1944. სტალინი ი. საბჭოთა კავშირის დიდი სამამულო ომის შესახებ. თბ. 1944 წ.
34. ცქიტიშვილი, 1973. ცქიტიშვილი კ. „უდრეკი კავკასიონი“, საქართველოს აგიტატორი, 1973 წ.
35. კალინინი, 1942. კალინინი მ. „ბრძოლა კავკასიისათვის“. 1942 წ.
36. იოსელიანი 1958. იოსელიანი ა. „საქართველო საბჭოთა კავშირის დიდ სამამულო ომში“. 1958წ.
37. ჩერქეზია, 1962. ჩერქეზია გ. „აფხაზეთის მშრომელები დიდ სამამულო ომში“. სოხუმი, 1962 წ.
38. ყურაშვილი, 1968. ყურაშვილი გ. „ქედუხრელი კავკასიონი“, 1968 წ.

39. „კავკასიამ გაუძლო, კავკასიამ გაიმარჯვა“ (რუსულ ენაზე) 1973 წ.
40. ქოჩიაშვილი, 1965. ქოჩიაშვილი მ. „ქართველი მეომრები სამამულო ომის ფრონტებზე“ 1965 წ.
41. შტემენკო, 1968. შტემენკო ს. „გენერალური შტაბი ომის წლებში,“ 1968 წ.
42. „ქართული დივიზიები საბჭოთა ხალხის დიდ სამამულო ომში,“ 1965 წ.
43. შამათავა, 1965. შამათავა პ. „დივიზია გადადიოდა კავკასიონზე,“ 1965 წ.
44. „ომის გზებზე.“ 1968.
45. „სამშობლოს ერთგული შვილები,“ 1965 წ.
46. შარაძე, 1993. გ. შარაძე „უცხოეთის ცის ქვეშ. ტ.1. თბ. 1993 წ. „მერანი“.
47. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართლებრივი აქტების კრებული, თბ. 1990
48. ცხოვრებაძე, 1996. ცხოვრებაძე გ. ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია და საქართველოს დამოუკიდებლობის საკითხი 1921-1924 წლებში. თბ. 1996.
49. სულაძე, 2010. სულაძე გ. ქართული ანტისაბჭოთა ემიგრაცია და სპეცსამსახურები. თბ. 2010 წ.

ბიბლიოგრაფია

საარქივო ფონდები:

1. საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივი, ჰარვარდის კოლექცია, კოლოფი 75, ყუთი 4, საქაღალდე 3, დოკუმენტი 7.
2. საქართველოს სსრ ორცხა, ფ. 2514, აღწ. 1, საქმე 79, ახლა საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივი; ფ. 259, საქმე 1;
3. ЦАМО СССР, ф. 224, оп 760. д.7; ф. 74456 оп . 2, д. 145; ф. 202. оп 77. д. 11; ф. 48-А, оп 1534. д. 91; ф 3 коф.оп 1063, д. 31; ф. 209, оп 1060, д. 31; фю 69 оп. 1211, д. 750; ф. 3 коф, оп. 7980, д. 110; ф. 1089. оп 1. д. 3. ; ф. 209, оп. 1060, д. 5.; ф.1085, оп. 1. д. 7.; ф. 31, оп 1060, д. 57; ф. 304. сд, оп 34117, д. 1-18; ф. 351 сд. Оп 484408 -е, д. 54; ф. 242, оп 150728. д. 323; ср. 414, оп. 29062, д. 1; ср. 406, оп 353554; д. 1; ф. 349. оп 1607795, д. 4.

პერიოდული გამოცემები:

1. გაზ. „ახალგაზრდა კომუნისტი“. 1974 წ. 10 ოქტომბერი
2. გაზ. „კომუნისტი“, 1972 წ. 16 დეკემბერი
3. გაზ. „სამშობლოს სადარაჯოზე“, 1944 წ. 6 ივნისი, 2-4 ოქტომბერი.
4. გაზ. „კომუნისტი“, 1942 წ. 103 (641).
5. გაზ. „საბჭოთა აფხაზეთი“, 1942 წ. 27 ოქტომბერი.
6. ჟ. „საქართველოს კომუნისტი“, 1970 წ. 5
7. გაზ. „სამშობლოსათვის“, 1944 წ. 22 ნოემბერი.
8. გაზ. „პრაედა“, 1943 წ. 27 ოქტომბერი, 27 სექტემბერი.
9. გაზ. „კომუნისტი“, 1973 წ. 29 აგვისტო.
10. გაზ. „ქუთაისი“, 1965 წ. 9 მაისი.
11. ჟ. „დროშა“, 1965 წ. 5-8.
12. გაზ. „კომუნიზმის გზა“ (დუშეთი). 1965 წ. 17 აპრილი.
13. გაზ. „წინ გამარჯვებისაკენ“, 1944 წ. 4 მარტი; 28 მაისი.
14. გაზ. „წინ გამარჯვებისაკენ“, 1942 წ. 3 ნოემბერი; 5 სექტემბერი.
15. გაზ. „სტალინელი“, 1945 წ. 1 იანვარი; 20 მარტი; 4-25 თებერვალი; 18 მაისი.
16. გაზ. „მებრძოლი“, 1943 წ. 17 დეკემბერი.
17. გაზ. „საბჭოთა აჭარა“, 1947 წ. 20 სექტემბერი.
18. გაზ. „ქართველი მსროლელი“, 1942 წ. 21 მარტი; 4
19. გაზ. თბილისი“, 1965 წ. 20 მაისი.
20. გაზ. „წითელარმიელი“, 1922 წ. 5 დეკემბერი.
21. გაზ. „პრაედა“, 1973 წ. 30 ოქტომბერი.
22. ჟ. „კომუნისტი“. 1942 წ. 36 (6352).

რუსულ ენოვანი წყაროებიდან:

1. Гучмазов, 1971. Гучмазов А. Траскунов К. Цкитишвили К., Закавказский фронт Великой Отечественной Войны. Тб. 1971 г.
2. Тельпуховский, (1941-1945). Тельпуховский А., Очерки истории Великой Отечественной Войны (1941-1945)
3. Онисимов Т, Кузмина В., Великая Отечественная Война Советского Союза (1941-1945), 1958 г.
4. Александров, 1942. Александров Р. Фашизм-лютый враг человечества М. 1942.
5. Мнацаканян, 1954. Мнацаканян А. Армянский народ в ВОВ, 1954 г.
6. Тюленев, 1960. Тюленев И. Через три войны. М. 1960 г.
7. Людендорф, 1924. Людендорф Мои воспоминания. о войне (1914-1918) М., 1924.
8. Деборий, 1958. Деборий К. Вторая Мировая война, М. 1958.
9. Безыменский, 1972. Безыменский Л. Особая папка Барбаросса. М. 1972.
10. Верт, 1967. Верт А. Россия в войне, 1967. г.
11. Совершенно секретно! Только для командования! (Документы и материалы). М. 1967.
12. Стратегия Германии в войне против СССР. М. 1967.
13. Нюрнбергский процесс, т. 11. М. 1958.
14. Великая Отечественная война Советского Союза 1941-1945 г.г.
15. Германская экспедиция в Центральной и Восточной Европе. М. 1965.
16. Соболев, 1973. Соболев А. Против искажения исторических фактов. 1973.
17. Водологин, 1973. Водологин М. Подвиг на волге. Журнал Вопросы истории 1973.
18. Фулер, 1955. Фулер Дж. Вторая Мировая война (1939-1945). М. 1955.
19. Люди, факты, размышления, М. 1963.
20. Роковые решения, М. 1958.
21. Газ. „В бою за Родину,“ 1992 г. 5 августа.
22. Гогитидзе, 2001. Гогитидзе М. „Грузинский генералитет“, Киев, 2001г.
23. Гогитидзе, 2007. Гогитидзе М. „Военная элита Кавказа (Генералы и адмиралы из Грузии)“, книга 1 Тб., 2007 г.
24. Гогитидзе, 2011. Гогитидзе М. „Военная элита Кавказа (Генералы и адмиралы народов Северного Кавказа)“, книга 2, Тб, 2011 г.

შინაარსი

შესავალი

თავი I. ქართული სამხედრო-პოლიტიკური ემიგრაციის (1921-1953) მიზეზები	
§1. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საშინაო ვითარება.....	4
§2. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საგარეო ურთიერთობები	8
§3. ევროპაში ქართული სამხედრო-პოლიტიკური ემიგრაციის მიზეზები ...	10
დასკვნა	10
თავი II. ევროპაში ქართული სამხედრო-პოლიტიკური ემიგრაციის ისტორიოგრაფიული მიმოხილვა	14
დასკვნა	81
თავი III. ქართული სამხედრო-პოლიტიკური ემიგრაციის ურთიერთობა ევროპის ქვეყნებთან	
§1. ქართული ანტისაბჭოთა ემიგრანტული გამოცემები	92
§2. ემიგრანტული პოლიტიკური კომიტეტები	94
§3. ქართული ემიგრანტული ლეგიონების შექმნა	123
დასკვნა	136
თავი IV. ქართველ ემიგრანტთა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მსოფლმხედველობა	
§1. „თეთრი გიორგი“ და ქართული ეროვნული მოძრაობა	145
§2. საქართველოს მთავრობა (1918-1921) ემიგრაციაში	150
§3. პოლიტიკური ემიგრანტების შემოქმედების გზა	153
დასკვნა	158
თავი V. ქართული სამხედრო ემიგრაცია ევროპაში და კავკასიისათვის ბრძოლა (1942-1943 წ.წ.)	
§1. 1918-1921 წლების საქართველოს გენერალიტეტი	161
§2. ქართული სამხედრო ემიგრაცია პოლონეთში	164
§3. ფაშიზმი ევროპაში და ქართული სამხედრო ემიგრანტები	172

§4. კავკასიისათვის ბრძოლა (1942-1943) და სამხედრო ემიგრანტები.....	172
დასკვნა	182
საერთო დასკვნები.....	184